no mark by which we can distinguish between what is fact and what is fiction. If we were to put aside as deserving no credit, whatever is miraculous or against the course of nature, and were to retain only what appears plausible, it is almost certain that we should retain a mixture of fiction and fact; since fiction not only invents what is impossible but also what is possible, and even looks quite natural; and it is not unlikely, that we should reject something historical, since fiction may distort facts to such a degree that they appear fabulous. Nor would our criticism derive considerable benefit from a comparison of Hemachandra's tales with other and older versions of the same; for, wherever the latter are preserved, they generally agree with Hemachandra's narrative in the main points or essential parts.

We cannot, however, avoid discussing the most important question connected with this subject, *viz.*, the relation between the history of Jainism and the general history and chronology of India.

In the Introduction to my edition of the Kalpasûtra of Bhadrabâhu, I have called attention to Pariśishṭaparvan viii, 339, where it is stated that 155 years after the liberation of Mahâvîra, Chandragupta "became king."[1] As in the memorial verses which give the adjustment between the eras of Vîra and Vikrama, and make the interval between them consist of 470 years, Chandragupta's succession to the throne is placed 255 years before Vikrama, I concluded that, according to a tradition, different from the generally accepted one, the Nirvâna was placed 255 + 155 = 410 years before Vikrama, or 467 B. C. Professor Bühler[2] objects to my conclusions, because it can be proved that Hemachandra in the Mahâvîra Charitra adopts the general tradition which places

[1] Professor Leumann informs me that no date is mentioned in the Âvaśyaka.

[2] Denkschriften der phil. hist. Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien, Vol XXXVII, p. 213.

the Nirvâna 470 years before Vikrama. Therefore, he says, unless Chandragupta's date, 155 A.V., is due to some mistake of Hemachandra, he must have placed Chandragupta's succession to the throne 315 before Vikrama, just as the southern Buddhists placed this event too early. Now I do not think that Chandragupta's date, 155 A.V., is an error of Hemachandra, because it tallies with another traditional date of the S'vetâmbara Jainas. For in their Paṭṭâvalis and similar works, they place the death of Sambhûtavijaya in 156 A.V. This sthavira was the teacher of Sthûlabhadra who, according to the legends told in the Pariśishṭaparvan, was S'akaṭâla's son, and became monk under the last Nanda; consequently he was also a contemporary of Chandragupta. It will be seen that Chandragupta's succession to the throne and Sambhûtavijaya's death occurred nearly at the same time, which, if the legends are based on facts, must indeed come near the truth. Thus far collateral evidence corroborates Hemachandra's date. We arrive at a similar conclusion by arguing from the date of Suhastin's death 265 A.V. Suhastin was a contemporary of Samprati, the successor of Aśoka. Accordingly 110 years intervened between Chandragupta's accession to the throne and the death of Suhastin. This interval of 110 years must contain the reigns of Chandragupta, Bindusâra, Aśoka, and Samprati, which is by no means incredible as the Buddhist give 84 years to the three first reigns.[1]

As regards Buhler's suggestion that Hemachandra must have placed Chandragupta's accession to the throne 315 years before Vikrama, we must leave this question undecided. For though thus much may be inferred from the dates adopted by Hemachandra, it does not necessarily follow that he did make this inference. At all events no other Jaina

[1] It must, however, be admitted that 109 years is too large a period for two successive sthaviras.

author, as far as we know at present, explicitly placed Chandragupta 315 years before Vikrama.

The main point is the interval between Chandragupta and the Nirvâna. As Hemachandra's statement on this head is not, as we said above, gratuitous, but well-supported by collateral proof, we can use it for fixing the Nirvâna. The date of Chandragupta's accession to the throne has been fixed by Professor Kern between 321 and 322 B C.;[1] accordingly the date of the Nirvâna is somewhere about 476 and 477 B. C.; and this date is probably correct within a few years, as it nearly agrees with the adjusted date of Buddha's Nirvâna in 477 B. C.

Hemachandra seems to have taken from older works all the stories and legends which form the subject of the Pariśishtaparvan, without materially altering or augmenting them. Many older versions of his stories can be pointed out. I have published as an appendix of this work, a few such parallel texts: a passage from the Rishimandala-stotra by Dharmaghosha,[2] whose age is as yet unknown, a passage from Padmamandira's commentary thereon, and Kathânakas in Prâkrit from Devendra's commentary on the Uttarâdhyayana[3] which was completed in Samvat 1179 or 1122 A. D. All these Kathânakas, except those on pp. 2 and 20, are taken, as Professor Leumann of Strassburg informs us, from the Chûrni and Haribhadra's commentary on the Âvaśyaka Niryukti.[4] Since my appendix has been printed, Professor Leumann, to

[1] See Kern, der Buddhismus und seine Geschichte in Indien. Leipzig, 1884, p 331, note **

[2] I used one MS of the text, A, and one of the commentary B; both in my possession These MSS are not dated, but A is very old, B modern

[3] The two MSS used, A and B, belong to my collection. They are dated Samvat 1611 and 1660 respectively

[4] The verses inserted in Devendra's text are wanting in the original, except the verse कोसिन स्तुत्यैः on p 14, and the verses on pp 17—19 The verse कुवियाय आउराय, however, is added by Devendra.

whose zeal and sagacity the Jaina studies owe so many fine discoveries, has investigated the Kathânaka literature. One result of his researches is, that he traced many stories contained in the Pariśishṭaparvan to the following works: the Âvaśyaka Niryukti, the Âvaśyaka Chûrni, the Viśeshâvaśyaka Bhâshya by Jinabhadragaṇi, Haribhadra's commentary on the Âvaśyaka, the Bhâshya and the Chûrni on the Bṛihat Kalpasûtra and the Niśîthasûtra, and the Vasudevahiṇḍi. The numerous references to these authorities with which Professor Leumann most kindly and liberally has supplied me, are incorporated in the notes to my analysis of the Pariśishṭaparvan. It will thus be made apparent that for a great part of Hemachandra's narrative, ancient authorities can be proved to exist, and it is beyond doubt that for the rest they existed likewise.

On comparing Devendra's, or to be more accurate, Haribhadra's texts printed in the Appendix with Hemachandra's text, it will be found that the latter closely follows the former with very few and immaterial alterations. Hemachandra's narrative is fuller, while that of Haribhadra is very condensed and sometimes verging on the enigmatical; it is so to such a degree that if we did not know the chronological position of Haribhadra[1] and Hemachandra, we should suppose the latter to be the original author and the former his epitomator. I am therefore inclined to believe that Haribhadra's tales are no original work but abstracts from a more detailed work either in prose or verse;[2] yet, I must

[1] Haribhadra is said to have died in Saṃvat 585. Hemachandra lived Saṃvat 1145—1229

[2] There are some verses in Haribhadra's text which have been copied by all his followers. These verses appear to me to have been taken over from his original which is lost to us. Hemachandra knew these verses and had them before him. For he paraphrases them in the Pariśishṭaparvan. As it is of interest to see what use he made of his original, I subjoin these verses together with Hemachandra's paraphrase.

mention that Professor Leumann who thoroughly knows Haribhadra's writings, considers them original and does not subscribe to my opinion. Whichever opinion may in the end turn out to be correct, whether mine or Professor Leumann's, I am convinced that Haribhadra's kathânakas were not the direct source of Hemachandra's Pariśishṭaparvan. Such an original, for the ten first books of the Trishashṭiśalâkâ Purusha at least, has turned up. For Professor Peterson "saw on the occasion of his" first visit to Cambay, a copy on palm leaf of a Mahâpurushacharitra in Prâkrit

---

धाइत्ति दंतवीणं दरिद्दिओ जस्स कंपियसरीरो । App, p 1.
Comp सदा दरिद्रडिम्भानां दन्तवीणाप्रवादकः । VI, 13

राय नंदु न वियाणइ । जं सगडालु करेसइ ।
नंदु राय मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥ App, p 4
Comp न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥ VIII, 50.

कोसेण भत्तेण निबद्धमूलं पुत्तेहि मित्तेहि विवड्ढसाहं ।
उत्पाट्य नन्दं परिवर्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोग्रवेग ॥ App, p 14
Comp सकोशभृत्यं ससुहृत्सुतं सबलवाहनम् ।
नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमं ॥ VIII, 225.

The verse अधेराप्यधरं मित्रं (अत्यं यो न हन्यात्स हन्यते । App, p 17 occurs also VIII, 330 with the better reading

दो मज्झ धाउरत्ताइं कंचणकुंडिया तिदंडं च ।
राया नियगच्छत्तो य हत्थ वि ता मे चोलं धारेहि ॥ App, p 17.
Comp. वस्त्रे द्वे धातुरक्ते मे त्रिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।
छत्रनिषमवर्ती च तद्धारयत भुम्नरीम् ॥ VIII, 359.

गयपोयपहा मसम्म उप्पाइयम्म कोयणघरमी ।
एए एए मयमयम्भ हत्थ वि ता मे चोलं धारेहि ॥ App, p. 18
Comp. योजनमङ्कयाने पानीभद्र पदान्वरो ।
तानि सर्वमडेयेष प्रत्यक्षं पञ्चपात्रकम् ॥ VIII, 361.

and प्रतिचिकीर्षुं, the use of the simplex अविद् instead of the causative. Another proof of Hemachandra's careless and hasty composition is his rather too frequent use of meaningless words to fill up an otherwise too short verse. His verses frequently bear the marks of rapid versification like those of the Latin poet who

> in hora saepe ducentos,
> ut magnum, versus dictabat stans pede in uno

Some verses contain metrical faults: in श्वेतछत्रभदत्तस्य, I, 264, किं वक्रमार्धेपरतः II, 329, तौ मघवा प्रीणयितु VI, 49, सम्यग्वक्षयेदं, XI, 38, कान्दविकानयादिमत्, XI, 110, मालवकेशिकीमुख्य॰, XIII, 59 the second and third syllables of the *páda* are short, though this is expressly forbidden by writers on metrics. In I, 238, II, 251, 484, III, 9, VIII, 370, XIII, 73 an enclitical monosyllabic word stands after the caesura against the rule. The third *páda* in III, 214 ललिताश्ववनपाणि consists of nine syllables; such *pádas* of nine syllables are not unfrequent in epical poetry, but classical poets avoid them. There are some nicer rules on the Vipulâ form of the śloka which though not laid down in native works on metrics are always observed by Mahâkavis. Hemachandra's verses set these rules aside nearly as often as they conform to them, *e. g.*, in III, 145 the first *páda* is correct, but the third is bad. Moreover he uses not only those Vipulâs, to which the epical poets and mahâkavis restrict themselves, but any other that comes handy.[1]

Now as Hemachandra composed a grammar (Śabdânuśâsana), a dictionary (Âbhidhânachintâmaṇi), a work on poetics (Alamkârachintâmaṇi) and on metrics (Chandonuśâsana),

[1] It seems that the metrical instinct or tact, which taught the older poets to make melodious verses without the help from express rules of the Śâstra, had grown faint in later times especially in Guzerat. For it is at least remarkable that another highly accomplished poet of that province, Someśvaradeva, the author of the Kîrtikaumudî, throughout abstains from the use of the Vipulâ.

he certainly did not lack the learning necessary to avoid the blemishes we have pointed out. His inaccuracies therefore prove that he rapidly and somewhat carelessly composed the Pariśishṭaparvan. He would not have been able to do so, if the sources on which he drew had furnished him only the materials and not something more. I therefore think that his source was a Prâkṛit poem, and that his own work is scarcely more than a Sanskrit paraphrase of it. Still he has done his work cleverly, and he has succeeded in producing a narrative which the reader will peruse with as much pleasure and interest as many works of greater pretension.

The chronology of Hemachandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Bühler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemachandra" quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion at which Professor Buhler arrived, is that the Trishashṭiśalâkâ-purusha-charita has been composed at some time between Saṃvat 1216 and 1229, the dates of Kumârapâla's conversion to Jainism by Hemachandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the Mahâvîracharitra, the last parvan of the Trishasṭiśalâkâ-purusha-charita, the completion of that work, and, *a fortiori*, the composition of the appendix belonging to it, *viz.*, the Pariśishtaparvan, must be subsequent to Saṃvat 1216. Hemachandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named:

1. The commentary on the Yogasûtra.
2. The Trishashṭiśalâkâ-purusha-charita.
3. The Sanskrit Dvyâśraya.
4. The Prâkṛit Dyâśraya.
5. The commentary on the Abhidhâna Chintâmani.

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the Pariśishṭaparvan which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemachandra.

CONTENTS OF THE PARISISHTAPARVAN.

Canto the First.

After a mangala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jain history of the world (trishashṭiśalâkâpurusha) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the sthaviras from Jambûsvâmin downwards, in an additional book, the present Pariśishṭaparvan (1—6)

[1]The book opens with a flowery description of Magadha (7—12), and its capital Râjagriha (13—21), and with a eulogy on Srenika, the king of Râjagṛiha (22—28)

In the courtyard of the temple Ganaśila, near Râjagriha, Mahâvira had taken his residence and was preaching to the assembled Sangha Sreṇika, hearing of Mahâvira's arrival, set out in full state to visit the Jina (29—45)

[2]Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king Prasannachandra who, on taking *pravrajyâ*, had left his young son and his wives in the care of his ministers But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46—56)

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57—65).

When Sreṇika had come to Mahâvira, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there Mahâvira answered, that if

[1] All that follows down to II, 311 closely agrees with the Vasudevahindi, (Leumann)

[2] Prasannachandra and his adventures are mentioned in the Âvaśyaka Niryukti X, 80, (Leumann).

the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell; but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotton his tapas and relapsed into worldly passions; but now he had repented and entertained but the purest thoughts (66—90)

[1]At the request of Sreṇika, Mahâvîra related the history of Prasannachandra. In the town of Patana ruled Somachandra; his wife was Dhâriṇî. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it[2] The king became melancholy; for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey; he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasannachandra was installed king (91—108) In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalachirin. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffaloe's milk. Valkalachirin grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109—128).

Meanwhile Prasannachandra who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take

[1] Vakkalachiri is mentioned by Haribhadra as an example to Âv. VIII, 161, 3. (Leumann). The story of Valkalachirin itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyaśṛnga in the Âdikâṇḍa of the Râmâyaṇa.

[2] The same motive is found in the ninth Jâtaka of the Buddhists, ed. Fausböll, I, p 137, (Leumann). Compare also Raghu Vaṃśa, 12, 2, [and Kathâ Sarit Ságara I, 67, II, 629. A similar incident is found in the Kathâ Kośa, in the story of Amaradatta and Mitrânanda, Sanskrit College MS, Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharma dûta*) come to you." Tawney.] See also the sculpture of the Maghadeviya Jâtaka in Genl Sir A. Cunningham's Bharhut Stûpa, p 78, plate XLVIII, No 2. (Hultzsch)

how far they had succeeded It was doubtful whether Valkalachîrin would find the way to Patana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtezan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtezan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalachîrin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196—217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalachîrin's recognition (218—221).

Somachandra, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him Twelve years had now elapsed, when one night Valkalachîrin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasannachandra When they drew near the hermitage, Valkalachîrin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222—246).

Valkalachîrin seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former births came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his

under Susthita. Once a member of his *Gachchha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287—297). Bhavadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nâgilâ, the daughter of Nâgadatta and Vâsukî. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhavadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gachchha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Âchârya as intending to take *dîkshâ*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298—347).

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died; but then he considered himself free to keep his engagement with Nâgilâ whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348—357). Just then he was met by Nâgilâ and a Brâhmaṇî, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nâgilâ guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nâgilâ made herself known to him, but blaming him for his

intention to break his vows, bade him return to his Âchârya and repent of his sins (357—373).

. A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brâhmaṇî, Nâgilâ's companion, ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation; he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadeva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nâgilâ now turned upon Bhavadeva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadeva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Âdikalpa as a Śakrasâmânika (374—389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Saudharma Kalpa, whence his soul again descended on earth and was born as Sâgaradatta, son of the emperor Vagradatta and Yaśodharâ, in the town of Puṇḍarîkiṇî of Pushkalâvatî, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud shaped like mount Meru. While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved. This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things.[1] He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent. He was then ordained and converted many princes. Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhi knowledge (390—416).

Bhavadeva, descending from heaven, was re-born as Śiva, son of Padmaratha, king of Vîtâśoka in Videha, and Vanamâlâ. When Śiva had grown up and been married, Sâgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kâmasamṛiddha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches. Śiva, hearing of this, visited Sâgaradatta and respectfully listened to his sermon. He felt an unaccountable affection for the

[1] In the Kathâ Kośa there is a similar incident. King Kanakaratha is in the same way convinced of the instability of the world. Sanskrit College MS., folio 45 B. (Tawney)

went to the hills and became chief of a gang of robbers (166—170). His spies having informed him of Jambû's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty. He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep.[1] By means of these spells, he and his men entered Jambû's house, and began their work. Then Jambû calmly bade them not to touch one of his sleeping wives. Prabhava was greatly astonished to see Jambû proof against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambû, and asked him to exchange their spells. But Jambû said, he had no spells and did not set any value on them; for he intended to take *dikshd* on the next morning; being already a *bhdvayati*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambû's wives, and implored Jambû to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambû answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171—190).

1st story (191—223)[2] Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers; their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the

[1] In Europe this effect was produced by candles of human fat. See Kathá Sarit Ságara, Addendum to Fasciculus IV. It comes immediately after p. 331. (TAWNEY)

[2] A full monography on this apologue "which has edified Bráhmans, Jainas, Buddhists, Muhammadans, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn. (Festgruss an Otto von Böhtlingk, Stuttgart, 1858, p. 68[illegible]. The oldest Indian version is found in the Mahábhárata, Striparvan, Adhy. 5 and 6.

bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they stung him. But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead, and thence into his mouth. Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191—214).

The moral of this apologue is as follows: The man is the worldly man; the forest, the world; the elephant, death; the well, human life; the serpent, hell; the four snakes, the passions, wrath, etc.; the root of the banyan tree, man's life; the two mice are the dark and light fortnights; the bees, sorrows and cares, the drops of honey, worldly pleasures (215—218).

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambû said, he would not reject the help of the Gaṇadhara to escape from the Saṃsâra. As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219—233) and related

The 2nd story of the courtezan who married her son (224—314).

Kuberasenâ, a courtezan in Mathurâ, once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattâ. Her mother, however, prevailed upon her to expose them. So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunâ and at last landed at Sauryanagara. There they were discovered by two merchants, who adopted each one of them. Their names were discovered on two rings found on them. The children were carefully educated, and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly betrothed to one another (224—247). Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadatta's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadatta and herself. She then returned the ring, together with her own, to Kuberadatta who, of course,

came to the same conclusion In order to arrive at the truth, he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattâ Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister. His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage ceremony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey In Mathurâ he fell in with Kuberasenâ, the courtezan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her[1] (248—279). Kuberadattâ meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhi knowledge which disclosed to her Kuberadatta's new incest. In order to reclaim him, she went to Mathurâ and, not recognised by Kuberadatta, took up her lodging in his house When her host's boy was once playing about her, she said to him: "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife" Asked by Kuberadatta about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation The consequence of this discovery was, that Kuberadatta became a monk and Kuberasenâ a devout laywoman Therefore Jambû concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend' (280—311) As Prabhava reminded Jambû of his duty towards the manes, *viz*, to engender a son, he answered by telling

The 3rd story,[2] of Maheśvaradatta (315—354).

In Tâmralipti there lived a rich merchant Maheśvaradatta. His parents, Samudra and Bahulâ, a greedy and cunning couple, were, after their death, reborn, he as a buffalo, she as a bitch. Maheśvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gângilâ consoled herself with her paramours Once

[1] The reader will scarcely require to be reminded of Oedipus nor of the mediæval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages —[Cp the 17th story in the Erotica of Parthenius, De Periandri Matre. TAWNEY.]

[2] Compare 4th night of the Arabian Nights (LEUMANN)

when her husband returned unexpectedly, he found his wife in the embrace of another man, and beat him so thoroughly that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gângilâ gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his superhuman knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315—354).

Samudraśrî warned Jambû not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356—378)

In the village of Susiman, there lived a husbandman, Baka He sowed his field with pance seed and corn When the seed had well sprung up, he went to visit some relations in a remote village There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before; but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown; when ripe and gathered in, it should be ground and baked in iron pans In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed. He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field Then he sank a well, but there was no water Thus he had ruined his fine crop of corn, and was not able to grow

wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356—378) Jambû replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380—405)[1]

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcase, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcase, and by the influence of its rays the anus closed.[2] Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadâ Thence it drifted into the ocean There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcase; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea

The carcase of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Saṃsâra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Saṃsâra

Padmaśrî objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story[3] of the monkey (407—430)

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place[4] His spouse followed his example and became a girl of great beauty The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king,

[1] The same story in Âvaśyaka Chûrni III, 123 (LEUMANN.)

[2] A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the Kathâ Sarit Sâgara, see p 77 of Tawney's translation

[3] The same story in Kalpabhâshya Pedhiyâ, 293, and Viśeshâvaśyaka Bhâshya by Jinabhadragaṇin, I, 862. (LEUMANN)

[4] In the Kathâ Kośa a bathing place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it Sanskrit College MS, Folio, 19 B. (TAWNEY.)

who made her his favourite consort The monkey was caught by strolling actors, and taught to dance Once he was made to perform before the king and queen. When he recognised the queen as his former companion, he burst into tears, repenting of his foolishness.

Jambû relates

The 7th story of the charcoal-burner, (432—443)

A charcoal-burner going to the woods had provided himself with plenty of water. *However he grew so thirsty by his work, that* he had soon spent his provision, and was obliged to go in search of more water. Creeping along in a scorching sun, he dropped exhausted in the shade of a tree The coolness somehow refreshed him, so that he fell asleep He dreamt that he was quaffing the water of many wells, tanks etc, but not yet satisfied he came to an old well, from the bottom of which he licked up the muddy remnant of water

Resembling him is a man who, having in former births enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty pleasures of human *life*

Padmasenâ then told

The 8th story (446—640) of the cunning woman with the anklet, and of the jackal.

Devadinna, son of Devadatta, a goldsmith in Râjagriha, had married a shrewd beauty, Durgilâ Once she bathed in the river and was seen by a young man, who instantly fell in love with her He succeeded in making sure that she returned his love, and then enquired of some boys her name and the place where she lived He employed an old nun as a go-between, but Durgilâ, who was just *scouring sooty vessels, first reviled her as a procuress, and* then beat her with her hand The lover however, heard patiently the lamentations of the old woman, for he saw at once that the impression of Durgilâ's hand with the five fingers stretched out,[1] which the nun showed him on her back meant that they should meet on the fifth night of the waning moon, but he did not know where So the go-between had again to face Durgilâ, but fared

[1] Kathâ Sarit Sâgara Vol II, p 237 (Tawney)

wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356—378). Jambû replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380—405)[1]

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcase, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcase, and by the influence of its rays the anus closed[2]. Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadâ. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcase; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcase of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Samsâra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsâra.

Padmaśrî objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story[3] of the monkey (407—430).

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place[4]. His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king,

[1] The same story in Âvaśyaka Chûrni III, 123. (LEUMANN.)

[2] A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the Kathâ Sarit Sâgara, see p. 77 of Tawney's translation.

[3] The same story in Kalpabhâshya Pedhiyâ, 233, and Viśeshâvaśyaka Bhâshya by Jinabhadragaṇin, I, 862. (LEUMANN.)

[4] In the Kathâ Kośa a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS., Folio, 19 b. (TAWNEY.)

even worse than before. For Durgilâ grasped her by the throat and, dragging her through the Aśoka-grove, expelled her by the western gate. This, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446—499). Accordingly he went, on the appointed night, to the Aśoka-grove and met Durgilâ. The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Aśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger. Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgila's foot as evidence of her crime. Durgilâ, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly. Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room. She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadinna resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her; for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness, but Durgilâ insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said. And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadinna alone in his bed when Durgilâ slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilâ appealed to an ordeal in order to prove her innocence. Now there was there a statue of the Yaksha Sobhana of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs.[1] There she went and, in the presence of a crowd of

[1] Cf. the termination of the Andabhûta Jâtaka, No. 62 in Fausböll's first Volume. A Brâhman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of any one except her husband. The fire was made ready. But she secretly instructed her paramour to be present at the ceremony. She exclaimed, "Brâhman, I have never touched the hand of any man except you; if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire.

found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaebhâra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared This they were granted, but they were banished from the country (546—594) Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night After awhile a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water At last a compassionate Jaina, called Jinadâsa, promised to fetch him water if he would mean-

reached a swollen river The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank. In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover. He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinas. The queen followed his advice and became a nun (619—640).

Jambû, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyâdhara

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vaitâdhya mountain there lived two Vidyâdharas, the brothers Megharatha and Vidyunmâlin In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Chândâlas whose confidence they succeeded in gaining They gave themselves out to be natives of Kshitipratishṭha and to have been disowned by their parents The Chândâlas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Chaṇḍâla life, and gave them each a deformed girl for wife Vidyunmâlin nevertheless loved his spouse who at the end of the year, was big with child He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home promising, however, to return after a year At that period things were worse than before The wife of Vidyunmâlin, who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit

found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaebhâra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546—594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After awhile a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jaina, called Jinadâsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invocate the Arhats. This the poor man did, but before Jinadâsa returned, he died, still invocating the Arhats. He was reborn as a Vyantara god (595—618).

The queen and her new lover had set out on their journey and

reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank. In this plight she was discovered by the Vyantara god, *the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul*. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover. He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinas. The queen followed his advice and became a nun (619—640)

Jambû, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyâdhara.

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vaitâdhya mountain there lived two Vidyâdharas, the brothers Megharatha and Vidyunmâlin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Chândâlas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kshitipratishtha and to have been disowned by their parents. The Chândâlas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Chândâla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyunmâlin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyunmâlin, who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit

her. The close of the third year found Vidyunmâlin equally unsuccessful in attaining his end; for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Chândâlas was loathsome. Megharatha therefore left his infatuated brother, never to return He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life At last, being ordained by the monk Susthita, he died to be reborn as a god, while his brother's soul erred about in the Samsâra (645—691).

Kanakasenâ warning Jambû against over-eagerness, told

The 10th story of the shell-blower

A husbandman in Sâligrâma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued, they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity But he had to pay dearly for his easily won popularity; for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch, the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal

Jambû relates

The 11th story of the monkey and the bitumen (720—745)

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dallied with the females Once another monkey, young and strong, came and courted the females, but the older one resenting the liberty he took, threw a stone at him A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the

only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death, again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somasrî, Brâhmans of Kshitipratishṭha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kâmapatâkâ, who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor, the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavatî relates

The 16th story (142—147).

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods, the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mâ sâhasa*, *i. e.*, 'beware of rashness'! The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavatî warns her husband not to act like that bird.

Jambû relates

The 17th story of the three *friends*[1] (149—184)[2]

The domestic priest and chief minister of Jitaśatru, king of Kshitipratishṭha, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Parvamitra, and Pranâmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion, Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure, with the third, Pranâmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the

[1] This closely resembles the 129th story in the Gesta Romanorum (Bohn's Antiquarian Library). See also Kathâ Sarit Sâgara, Vol. II. p. 57, and note. (Tawney.)

[2] Cf. Mahâbhârata XII, 12456, Manu IV, 239 ff.

filthy floor, she had waited till Chaṭṭa was asleep and had then crept into the same bed. Chaṭṭa, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Chaṭṭa and be punished accordingly. She therefore had cut the corpse into pieces and buried them secretly.[1] When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nâgaśrî whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśrî winds up her tale by saying Jambû would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambû relates

The 19th story about Lalitânga (215—275).

King Śatâyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lalitâ. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitânga, son of the merchant Sâmudrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitânga disguised as a statue of a Yaksha. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trode noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitânga

[1] Compare Âvaśyaka Niryukti IX, 29, 16 (Leumann).

and asked what had happened that all the people were leaving the town. Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state Arriving, however, at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Gaṇadhara who was preaching to the people (1—37) When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambû was; for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambû (38—47). Sudharman related to him Jambû's history and foretold that he would be the last Kevalin. After him nobody would reach the *Manaḥparyâya* and the *Paramâvadhi* stages of supernatural knowledge, the *Jinakalpa* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing. Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman, and returned to his palace (49—55). Sudharman entered the order at the age of fifty; thirty years he was the disciple of Mahâvîra, twelve years after whose death he reached the *kevalam* He died eight years later, having accomplished his one hundreth year

Jambû reached beatification sixty-four years after Mahâvîra's *nirvâṇa*, having appointed Prabhava of the Kâtyâyana gotra as the visible head of the church (56—61)

Canto the Fifth

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock But his mental sight (*upayoga*) discovered among the heretics a fit man in the person of Śayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Râjagṛiha (1—7) He then proceeded towards Râjagṛiha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim: "Ah, you know not the Truth." All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told Śayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth His guru whom he questioned on this head, of course, affirmed that the Vedas were

truth, and that there was no truth beyond the Vedas But Sayyambhava did not let himself be put off in this way. He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the truth from him (8—24). The guru thoroughly intimidated, then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post. Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nârada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice.[1] He showed the idol to Sayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinas was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25—35) Sayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks, and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion Prabhava explained to him the five vows of the Jainas; and when Sayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dîkshâ* and became a zealous ascetic. He learned the fourteen *pûrvas* and became, after Prabhava's death, the head of the church (36—54) When Sayyambhava took *dîkshâ*, he left his young wife behind. They had as yet no children This circumstance made the forsaken woman's case appear still more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring She answered in Prâkrit, *manayam*, *i e*, a little Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Manaka (55—62). When Manaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Sayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Manaka, was born, and never returned since. Maṇaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Champâ There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Sayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Manaka agree-

[1] Compare Rishimandalastotra, v, 161, Appendices, p 30.

ing to this, Sayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63—80). Sayyambhava, by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, Sayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called Daśavaikâlika[1] For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last Daśapûrvin, yet under certain circumstances a Srutakevalin may do so Maṇaka learned the Daśavaikâlika, and thus he was well instructed in his religion When the six months were over and he died (81—88), Sayyambhava so heartily wept at Maṇaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much He then told them Maṇaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Maṇaka was their *âchârya's* son, wondered why he had not told them this before Sayyambhava replied that if they had known Manaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most meritorious part of his moral exercise He added that for the sake of Manaka's instruction he had composed the Daśavaikâlika Sûtra, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89—100) The disciples, however, moved the Sangha to solicit Sayyambhava that he should publish the Daśavaikâlika Sayyambhava complying with their wishes, that work has been preserved (101—105). At last Sayyambhava died, having appointed Yaśobhadra as his successor (106, 107)

Canto the Sixth

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yaśobhadra died, leaving the management of the church to his disciples Bhadrabâhu and Sambhûtavijaya (1—4) [2]Four traders of

[1] *Cf.* Appendices, p. 36

[2] See Appendices, pp 1 and 32 (Rishimandalastotra, v 183)

Râjagriha, who had grown up together, took *dikshâ* under Bhadrabâhu and became most zealous monks. They separated and wandered about till the cold season when they returned to Râjagriha (5—15) In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaibhâra hill. When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town. They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold. The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16—21.)

The founding of Pâtaliputra.[1]

Udâyin succeeded his father Kûṇika in the reign of Champâ. Everything in his residency brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kûṇika had founded Champâ, after leaving Râjagṛiha on the death of his father (21—32) In order to find a site suitable for the future capital, Udâyin despatched men versed in the interpretation of omens When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pâṭali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital An old augur then declared, that the Pâṭali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33—41.)

The story of Annikâputra (43—174).

There are two towns of the name of Mathurâ, one in the north, the other in the south of India Devadatta, the son of a trader

[1] Âvaśyaka Niryukti XVII, 11, 27, (Leumann). For other legends on the founding of the city of Pâṭaliputra, see Kathâ Sarit Sâgara, Vol. I, pp 15, 16; Pilgrimage of Fahian (Calcutta, 1848), p. 257, ff.

treating her children to dissolve their criminal union But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun. At last she died and was born again as a god (105—107). This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Pushpachûlâ would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells. Great was the terror which these sights caused her, and in vain did the king try spells and incantations to allay it[1] (108—116). At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell. They identified hell with various ills inherent in the human lot. Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt Then Annikâputra was brought forward: and his description of the hells[2] exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117—126). Again the god sent the queen a dream in which she saw the delights of heaven, and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikâputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dîkshâ* (127—146). Annikâputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gaccha* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikâputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain; but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147—159). Annikâputra then asked her when he should

[1] For the queen had the same dream every night.

[2] Which he stated to be given according to the sacred books.

attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges Annikâputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges; but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him over board; the same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikâputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvâna which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tîrtha called Prayâga (160—169). The scull of Annikâputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pâṭala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170—174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after the tree Pâṭaliputra. The artizans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city. In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina, and many other stately buildings adorned the new capital of Udâyin. He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175—188)[1] Once a king who had incurred Udâyin's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Udâyin's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal He accordingly went to Pâṭaliputra watching for an occasion to get near Udâyin. Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior On a paushadha-day the Sûri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep,

[1] Compare Âvaśyaka Niryukti XVII, 11, 29

except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189—210). Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him. Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed. He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped. However, he met with the reward he deserved. For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Udâyin (211—230).

[1]In Pâṭaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtezan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru*. This man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Udâyin who left no heirs, the five royal insignia, *viz*, the state elephant, the horse, the parasol, the *kumbha*, and the two *chauris* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the state elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc.; in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Udâyin. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne sixty years after the Nirvâna (231—243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority; even in his *sabhâ* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels, slipping out of the wall, immediately put to death

[1] Compare Âv. Niry, XVII, 11, 30.

the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (244—252).

CANTO THE SEVENTH.

[1]In a suburb of Pâṭaliputra lived a Brâhman called Kapila. Once after sunset a Jaina monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brâhman's house. He succeeded in converting him to the Jaina faith and left him in the morning (1—13). During the rainy season some Jaina monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Revatî demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him From this circumstance being *muni-bhâjana-kalpâmbho'-bhishikta* the boy was called Kalpaka. He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14—23). In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brâhman girl. However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her. Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word. Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her. Not heeding the second part of the Brâhman's cry, Kalpaka rescued the girl But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will, and did so after having cured her of her disease (24—39).

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer. He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power. Kalpaka's life, however, continuing unreproachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties. He therefore ordered his washerman, a neigh-

[1] Compare Âv Niry, XVII, 11, 31.

bour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash. Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way. Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years. His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood. One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him; however true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood. The wife of the washerman pleaded in vain that the king had commanded them to retain the clothes (40—70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister, which, in his present situation, he of course did not refuse Thus the guild of washermen, coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour, had to return without having presented their grievances Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70—84).

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister, made friends with his favourite servant, and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown, parasol, &c prepared with which to present the king on this occasion Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father

in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85—104).

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more, laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well *had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka* pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palankin he was paraded on the walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture, designed to frighten them, renewed their attacks (105—115). Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane.[1] The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this. as the sugarcane grows at both its joints *(sandhi)*, thus the Kshattriya thrive by either true or sham treaties *(sandhi)*. The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success but must perish in the contest Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhira girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy, would be beaten on all sides,[2] and then left his puzzled opponent The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the ad-

[1] Cf the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from Gabii (TAWNEY)

[2] The double meaning in the original वेज चावरिष्यते allows no literal translation.

7

ministration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116—138)

Canto the Eighth.

[1]There were nine Nandas succeeding each other. Their ministers were Kalpaka and his descendants; for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was S'akaṭâla, whose wife bore him two sons. The elder, S'thûlabhadra, was enamoured of the courtezan Koshâ, with whom he had lived twelve years, while the younger son, S'riyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1—10). Vararuchi a Brâhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because S'akaṭâla, a zealous Jaina, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuchi[2] therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dinâras (11—91). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuchi? Nanda replied, that he did so, because the minister himself had applauded the poet. Upon which S'akaṭâla

[1] With 1—103 comp. Âv. Niry., XVII, 32 f. See Appendices, p. 2 ff. Devendra's text agrees with the Chûrṇi and Ṭîkâ of the Âvaśyaka Niryukti. (Leumann.)

[2] In the 4th and 5th Tarangas of the Kathâ Sarit Sâgara are related some stories in which figure the same persons as in our narrative, but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemachandra. The persons mentioned in the Kathâ Sarit Sâgara are: Vararuchi and his wife Upakoshâ, the last Nanda and a false Nanda, S'akaṭâla their minister and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Châṇakya and an obscure antagonist of his, Subandhu and Chandragupta. Very little that may claim to be historical, can be made out from these two traditions if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

said that he admired the verses, which were not of Vararuchi's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuchi's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yakshâ, Yakshadattâ, Bhûtâ, Bhûtadattâ, Eṇikâ, Veṇâ, and Reṇâ. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuchi recited a new composition of his, and then repeated the verses to the king. The latter, thinking himself deceived by Vararuchi, stopped his pension (20—29). The poet now secretly hid a machine in the Gangâ which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dînârs previously deposited there. Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangâ, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess. The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister. To come to the bottom of this mystery, Śakaṭâla set a spy to watch Vararuchi, and thus discovered the whole trick. He caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuchi had deposited it in the evening. Therefore when on the following morning Vararuchi tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse Then Śakaṭâla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30—45) Vararuchi impatient of his defeat, learned from the servants of Śakaṭâla everything that passed in the minister's house Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Śakaṭâla's son, Śrîyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, &c Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuchi engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Śakaṭâla would kill Nanda and proclaim Śrîyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched. The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole

wonderful, since it depended merely on practise. But the deed of Sthûlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthûlabhadra was, desired to serve him, and being further instructed by Koshâ, adopted the Jaina faith. Koshâ herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170—193).

[1]In Chanaka, a village of the Golla district, lived the Brâhman Chanin, a devout Jaina, whose wife was Chaṇeśvarî. Their son, who got the name Châṇakya, had all his teeth complete[2] on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Châṇakya would govern by proxy. Châṇakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brâhman girl. Once the wife of Châṇakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,[3] while she made but a poor appearance,

[1] Compare Appendices, p. 13. These stories are taken, as Prof. Leumann informs me, from the Chûrṇi and Tîkâ on the Âvaśyaka Niryukti IX, 64, 83, VIII, 149, 2.

[2] The same circumstance is told of Richard III of England. See Henry VI. C. V. 6. 53,

> "Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
> To signify thou camest to bite the world."

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4 49. (TAWNEY.)

[3] Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lictors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed

that he entreated her to return his love. But she replied, that being a courtezan, her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift, the man returned. On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird. Now, when the monk approached, the bird said: "there comes a *lákh*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however; but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out: "there goes a *lákh*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtezan. Being dismissed without further interference, he hastened back to his beloved Koshâ and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhûtavijaya died (133—169).

[1]The king gave Koshâ to a charioteer, a favourite of his. As Koshâ continually praised Sthûlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill, he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third &c., he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Koshâ without leaving his place. Koshâ, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Koshâ, however, replied, that skill was nothing so very

[1] Comp. Âv. Niry. XVII, 11, 31. (Leumann.)

wonderful, since it depended merely on practise. But the deed of Sthûlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthûlabhadra was, desired to serve him, and being further instructed by Koshâ, adopted the Jaina faith. Koshâ herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170—193).

[1]In Chaṇaka, a village of the Golla district, lived the Brâhman Chanin, a devout Jaina, whose wife was Chaneśvarî. Their son, who got the name Châṇakya, had all his teeth complete[2] on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth Upon which the monks foretold that Châṇakya would govern by proxy. Châṇakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brâhman girl Once the wife of Châṇakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,[3] while she made but a poor appearance,

[1] Compare Appendices, p. 13 These stories are taken, as Prof. Leumann informs me, from the Chûrṇi and Tîkâ on the Âvaśyaka Niryukti IX, 64, 33, VIII, 149, 2.

[2] The same circumstance is told of Richard III. of England See Henry VI. C. V. 6. 52,

"Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to bite the world."

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4 49. (TAWNEY)

[3] Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lictors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed

and was accordingly ridiculed by her rich relations Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194—213).

Chânakya, intent on making money, went to Pâṭaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brâhmans. Arrived at the court he sate down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Chânakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Chânakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Chânakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215—226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayûraposhaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Chânakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if baulked in her desire she would miscarry. Chânakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening In the night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Chandragupta. Chânakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227—241).

at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAWNEY)

and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194—213).

Chânakya, intent on making money, went to Pâtaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brâhmans. Arrived at the court he sate down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Chânakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Chânakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Chânakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215—226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayûraposhaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon Chânakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if baulked in her desire she would miscarry. Chânakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Chandragupta. Chânakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227—241).

at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAWNEY)

resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs[1] This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340—346).

Chânakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food. He now gave them an order which could be interpreted in two ways. When the men had done what they thought they were bidden to do, Chânakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347—351).

Chandragupta's treasury having by this time become almost empty, Chânakya was anxious to fill it again. He, therefore, invited the rich to gamble with him. Through staking a cup filled with dinârs against a single dinâr, he easily won great sums as he employed forged dice But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party; when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, &c, and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Chânakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352—376).

The Âchârya Susthita lived in Chandragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gana* to some other country. Two young pupils of his unable to bear the separation from their teacher, returned after awhile, but soon severely suffered from the scarcity of food Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared

[1] A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs. He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect · "if this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective"

the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Chânakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Chânakya had the floor of the dining-hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Chânakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were dumb-founded in spite of their resentment; but Chânakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Chandragupta thought himself *degraded for having eaten food left over by somebody else*, but Chânakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Âchârya who laid the blame on the laity; for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Chânakya henceforth liberally to give alms to the monks (377—414).

[1]As Chandragupta patronised the heretic teachers, Châṇakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Châṇakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the

[1] Compare Âv. Sûy., XX, 15 19, 2, 4. (Leumann.)

floor was strewn with a fine dust These men finding that the king had not yet arrived, stole to the seraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure, Chânakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time, of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched Chandragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers, henceforth made them his spiritual guides (415—435). On Chânakya's order, the food of Chandragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him Once the queen Durdharâ who was big with child was dining with the king, when Châṇakya came upon them Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and extracted the child. He had been nearly too late; for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance, was called Bindusâra In ripe age he was placed on the throne by Chânakya on the decease of his father who died by *samâdhi* (436—445)

Chânakya had adopted Subandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusâra not to trust Chânakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother The king, learning on inquiry, that this charge against Chânakya was true, began to hate him The fallen minister, however, feeling that his life was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way: Having pronounced strong spells over exquisite perfumes, he placed them, together with some lines written on *bhûrjapatra*, in a well-varnished casket, this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his

race, and went to Chânakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Chânakya He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446—469)

Canto the Ninth

With the king's consent Subandhu took possession of Chânakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks, it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he eagerly inhaled. At last he found the *bhûrjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it; for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance *only*, he became the object of contempt wherever he went (1—13)

On Bindusâra's decease, his son Aśoka-śrî ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kunâla, to Ujjayinî, there to be brought up When the prince was eight years old, the king wrote (in Prâkṛit) to the tutors that Kunâla should begin his studies (अधीयउ). One of Asoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present, took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the अ changed अधीयउ into अंधीयउ, i. e., "he must be blinded"[1] Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it The clerk in Ujjayinî was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince Kunâla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father Considering

[1] See *Indian Antiquary* for 1881, Vol X, p 190 (Tawney)

that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, *and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight* with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kunâla, and he had intended him for his successor But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kunâla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinî (14—34).

In the course of time S'arachchhrî, the wife of Kunâla bore him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pâṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kunâla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*râkini*) On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kuṇâla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kunâla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When" cried the king "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kuṇâla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jaina (35—54).

[1]A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassem-

[1] Compare Âv. Niry., XVII, 11, 33 f There is this difference that only two and not four adhyayanas, viz., the [illegible] and [illegible] are mentioned. (Leumann)

that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kuṇâla, and he had intended *him for his successor*. *But now he had to give up what hopes* and plans he had formed; for Kuṇâla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinî (14—34).

In the course of time S'arachchhri, the wife of Kunâla bore him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as *a minstrel he went to Pâṭaliputra and won the hearts of the* people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kunâla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*râkinî*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced *his son. He promised to grant him whatever he should* ask. Kunâla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kunâla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When" cried the king "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kuṇâla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jaina (35—54).

[1]A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassem-

[1] Compare Âv. Niry., XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four adhyayanas, viz., the *bhîrand* and *vimolis* are mentioned. (LEUMANN.)

strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a S'âsanadevatâ to carry her to Sîmandharasvâmin. This Jina had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts: the Bhâvanâ Vimukti, Ratikalpa, and Vichitracharyâ. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*râyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the Âchârânga Sûtra, the remaining two to the Daśavaikâlika Sûtra[1] (84—100).

When his sisters had left Sthûlabhadra, he went to Bhadrabâhu for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. Sthûlabhadra replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. Bhadrabâhu, however, would not take up his instruction Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach Sthûlabhadra the rest of the Pûrvas on the condition only that they (*viz*, the four last Pûrvas) should not be handed down by him to anybody else. On Bhadrabâhu's death, 170 years after the Nirvâṇa, Sthûlabhadra became the head of the church (101—103)

Canto the Tenth.

Sthûlabhadra once visiting S'râvastî preached there in a suburban park In the crowd of faithful hearers he missed his old friend Dhanadeva, and to inquire after him he went to his house. Dhaneśvarî, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed, and was now travelling about as a trader Sthûlabhadra knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this"!

[1] See Appendix, p. 86.

marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhûti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahâgiri to be the holiest of men because of his austerities; for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhûti, and returned to his place (6—15).

On Vasubhûti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahâgiri, in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior knowledge perceived at once that the alms offered him were *unacceptable, because they were especially reserved for him. He,* therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16—22).

During a visit of Suhastin in Ujjayinî[1] a procession of Jîvantasvâmin's image took place. Suhastin and Mahâgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Samprati intently regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. *On his question* whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in *the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23—38)*. Once,[2] he said, he and Mahâgiri were staying in Kauśâmbî. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, foreseeing that this man in

[1] Compare Rishimaṇḍalastotra, v. 184, Appendices, p. 32

[2] Compare Rishimaṇḍalastotra, v. 185, Appendices, p. 32.

future times, would become a patron of the church, offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food, but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kunâla's son, the present king Samprati (39—54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed *his zeal by causing Jina temples to be erected over the whole of* Jambûdvîpa (55—65)

During Suhastin's stay in Ujjayinî, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion The example and advice of Samprati induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66—83).

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Samprati sent there messengers disguised as Jaina monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time Of course these revenue collectors were to be Jaina monks Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89—102)

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Samprati gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for,

and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103—112).

Although the alms with which the monks were thus supplied, are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin, afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahâgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old *prophecy that after Sthûlabhadra the conduct of the Jainas would* deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jîvantasvâmin *he left Avanti and went to the Tîrtha Gajendrapada, i. e.*, the footprints of the elephant on which Indra rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarnabhadra. There, starving himself to death, he reached *svarga*. Samprati dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113—127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjayinî *in order to pay homage to Jîvantasvâmin, sent two of his pupils* into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrâ, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession [1]. While in the evening he repeated the Nalinîgulma Adhyayana to the monks assembled in the stable, Avantisukumâla, Bhadrâ's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinîgulma, he suddenly remembered having in a *former existence* lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and *asked him for dîkshâ, in order that on his death he might return to* that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health, but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantisukumâla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who *in order to prevent such irregularities, consented to ordain him* in due form (128—148).

[1] Compare Rishimandalastotra, vv. 186, 187, Appendix, p. 32

As Avantisukumâla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a Kanthârika grove in a burial-ground, his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to Avantisukumâla The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors Dying at last, his soul was transferred to the Nalinîgulma while the gods celebrated a festival over his corpse (149—162)

The wives of Avantisukumâla, learning from Suhastin the death of their husband, communicated the sad news to Bhadrâ, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the Siprâ, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death, This temple still exists famous in the world as the temple of Mahâkâla

In the course of time Suhastin left this world starving himself to death and entered heaven (163—178)

CANTO THE TWELFTH

After Suhastin, Vajrasvâmin became the head of the church. [1]In Tumbavana, a village in the Avanti district, there lived about that time a pious layman, Dhanagiri, who had made up his mind to become a monk Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention In spite of this discouragement, the merchant Dhanapâla's daughter, Sunandâ, whose brother Ârya Samita had been ordained by Simhagiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri Soon

[1] The story of Vajra is epitomised in the Âvaśyaka Niryukti, VIII, 40 *ff.* The verses have been inserted in the Rishimandalastotra, see Appendices, p 33 *ff.* vv 190—204.

after the marriage, she became big with child, the soul of which was that of a Vaiśramaṇa Sâmânika god who, on the Âshṭâpada hill, had listened to Gautamasvâmin's delivering the Puṇḍarîkâdhyayana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Siṃhagiri (1—20)

Sunandâ in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by *continually crying, notwithstanding all sorts of artifices were* employed to amuse him (21—30).

Six months after the boy's birth, Siṃhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Âryaśamita. Just when the two disciples asked Siṃhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandâ's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been *legally made over to him before witnesses* (31—44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Siṃhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Siṃhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, *i. e.*, thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose *care he grew up an exemplary boy and became the favourite of* all who knew him. When Sunandâ saw him so different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her *boy in their own houses* (45—68).

In the Achalapura district between the rivers Kanyâ and Pûrṇâ

after the marriage, she became big with child, the soul of which was that of a Vaiśramana Sâmânika god who, on the Âshṭâpada hill, had listened to Gautamasvâmin's delivering the Pundarîkâdhyayana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Siṃhagiri (1—20)

Sunandâ in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices were employed to amuse him (21—30).

Six months after the boy's birth, Siṃhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Âryaśamita. Just when the two disciples asked Siṃhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandâ's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31—44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Siṃhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Siṃhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i. e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandâ saw him so different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45—68)

In the Achalapura district between the rivers Kanyâ and Pûrṇâ

there lived some Bráhmanical ascetics of the Tâpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism Ârya S'amita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich S'râvaka invited the Tâpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them Accordingly, when after the dinner the Tâpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore Ârya S'amita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tâpasas that they changed religion and became Jaina monks They are mentioned in the scriptures under the name of Brahmadvîpikas, because they lived in Brahmadvîpa (69—99)

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandâ reclaimed her boy who was then three years old But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey The monks being placed on the right hand of the king, and Sunandâ on the left, it was decided that the mother should first try her chance In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her. Vajra did not stir from his place But when, in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandâ was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness, for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She, therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was

brought up by the nuns, from whom[1] he, without effort, acquired the knowledge of the Angas; but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100—138).

During a journey to Avanti, on which Vajra *accompanied his guru*, a heavy shower of rain drove them to the shelter of a Yaksha shrine. Some Jṛimbhaka gods, friends of Vajra in a *former life, thought his present situation an opportunity for putting* his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out, they assumed the form of merchants and invited the Âchârya to get his alms from them. The latter, however, sent Vajra who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease, upon which Vajra again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors, he inferred the latter to be gods from whom he, as a Jaina monk, was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct, the gods made themselves known to him and gave him the Vaikriya spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghî*. But Vajra again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the Âkâśagâmini spell[2] (139—160).

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon; still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard Vajra. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise Vajra, he went back some

[1] The text has पढदायें?, I think we should read पढदाईं?.

[2] *The possession of magic spells* appears to be attributed to Vajra in the legends, because the sign of the Vajra is made much use of by the professors of the occult art.

so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242—250).

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pâṭaliputra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers, for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queens his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251—272).

Rukmiṇî, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures with him in order to make Vajra accept his offer (273—280).

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the people; assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus; but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280—291).

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukmiṇî's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukmiṇî of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292—306).

Vajra, who possessed the Padânusâriti Vidyâ since his very birth, extracted from the Mahâparijñâ Adhyayana of the Âchârânga Sûtra the Âkâśagâminî Vidyâ[1] which enabled him to go through

[1] Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Âkâśagâminî Vidyâ, while in this place he gets it himself from the Âchârânga. We are

the air wherever he listed; but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307—310).

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress; the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it.[1] At that moment Datta, a layman, who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and genii of the upper regions hastened to worship the saint. At last the carpet landed the travellers in the town Purî (311—334).

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jainas. As the two rival sects were continually competing with each other, the Jainas, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhist could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jainas. In this calamity the latter entreated Vajra to help them; for the Paryushaṇâparvan was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335—350).

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of Maheśvara, and entering the park of Hutâśana he met the gardener Taḍit who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit, the gardener inquired with what he could serve him, and being told that flowers were wanted, he promised

not explicitly told what the Padânusâri is. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prâkṛit. For payânusârî may be padânusârin or padânusmârin (cf. jâtismara = jâtismara). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

[1] A flying carpet is found in Syrische Märchen by Prym and Socin, p. 72 of the translation. (TAWNEY.)

Nepâla 54, 65
Naishedhikî 79
Patana misprint for Potana
Padânusriti (spell) 75
Padmaratha 19
Padmaśrî 21, 26
Padmasenâ 21, 27
Padmahrada 78
Padmâvatî 21
Parvataka 58, 59
Parvamitra 35, 36,
Pâṭaliputra 42, 45-47, 56, 57, 59, 64, 65, 67, 75, 76, 78
Puṇḍarîkâdhyayana 72
Puṇḍarîkinî (town) 19
Purî 77, 78, 80
Pushkalâvatî (district) 19
Pushpaketu 43
Pushpachûla 43
Pushpachûlâ 43, 44
Pushpabhadra (town) 43
Pushpavatî 43
Pûrṇâ (river) 72
Potana (town) 14-17
Praṇâmamitra 35, 36
Prabhava 21—24, 38—40
Prabhu 21
Prayâga 45
Prasannachandra 13—17, 20
Priyasamudra 20
Phalgurakshita 78, 80
Baka 25
Bahulâ 24
Bindusâra 62, 63
Buddhi 33
Brahmadvîpa 73
Brahmadvîpika monks 73
Bhadragupta 75, 80
Bhadrabâhu 41, 42, 65, 66
Bhadrâ 70, 71
Bhavadatta 17—19
Bhavadeva 17—19
Bhâvanâ 66
Bhûtadattâ 51
Bhûtâ 51
Bhola, °ka (a Yaksha) 33
Magadha 13, 17
Manaka 40, 41
Mathurâ I 23, 42, 43
Mathurâ II 42, 43
Mahâkâla 71
Mahâgiri, Ârya° 67, 68, 70
Mahâparijñâ adhyayana 76
Mahâvîra 13, 14, 17, 20, 39, 59
Maheśvara's town 77
Maheśvaradatta 24, 25
Megharatha 31, 32
Meru 19
Maurya 64
Yakshadattâ 51
Yakshâ 51
Yakshâryâ 67
Yamunâ 23
Yaśodharâ 19
Yaśobhadra 41
Yaśomitra 20
Ratikalpa 66
Rathâvartta (hill) 61
Ramaṇîya town 36
Râjagṛiha 13, 17, 20, 21, 27, 39, 42
Râshṭrakûṭa 17
Rukmiṇî 75, 76
Rudrasomâ 78
Reṇâ 51

Sopâra 82
Somachandra 14, 16
Somadatta I 35
Somadatta II 35, 36
Somadeva 78
Somaśrî I 35
Somaśrî II 36
Sollaka 34
Sandharmakalpa 19
Sthûlabhadra 50, 52—55, 65—67, 70.
Himavatkûta 58
Himâlaya 78
Hutâśana's park 77

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Râjpûtânâ, no date, but not modern, 77 folios, 15 lines

B, a modern MS of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS in the Deccan College (collection of 1872-73) Saṃvat 1648, 117 folios, 13 lines

D, a good MS originally in Professor Buhler's possession It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines; no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarain of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts

BONN, *May*, 1891 HERMANN JACOBI.

Sopâra 82
Somachandra 14, 16
Somadatta I 35
Somadatta II 35, 36
Somadeva 78
Somaśrî I 35
Somaśrî II 36
Sollaka 34
Saudharmakalpa 19
Sthûlabhadra 50, 52—55, 65—67, 70
Himavatkûṭa 58
Himâlaya 78
Hutâśana's park 77

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Râjpûtânâ; no date, but not modern, 77 folios, 15 lines

B, a modern MS. of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS. in the Deccan College (collection of 1872-73) Samvat 1648, 117 folios, 13 lines.

D, a good MS. originally in *Professor Bühler's* possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines; no date, but not modern

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts.

BONN, *May*, 1891 HERMANN JACOBI.

CANTO I.

श्रीमते वीरनाथाय सनाथायाद्भुतश्रिया ।
महानन्दसरोराजमरालायार्हते नमः ॥१॥
सर्वेषां वेधसामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् ।
देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदध्महे ॥२॥
कल्याणपादपारामं श्रुतगङ्गाहिमाचलम् ।
विश्वाम्भोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥३॥
पान्तु वः श्रीमहावीरस्वामिनो देशनागिरः ।
भव्यानामान्तरमलप्रक्षालनजलोपमाः ॥४॥
त्रिषष्टिशलाकापुंसां दशपर्वी विनिर्मिता ।
इदानीं तु परिशिष्टपर्वास्माभिः प्रतन्यते ॥५॥
अत्र च जम्बूस्वाम्यादिस्थविराणां कथोच्यते ।
विश्वस्य कण्ठान्हारलते हारावली शुभा ॥६॥
अस्त्येव जम्बूद्वीपस्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
देशो ऽस्ति मगधाभिख्यो वसुधामुखमण्डनम् ॥७॥
तस्मिन्ग्रामोपमा गोष्ठा ग्रामाश्च पुरसंनिभाः ।
पुराणि खेचरपुरप्रायाण्यद्भुतया श्रिया ॥८॥
अप्येकवारमुप्तानि मूलान्यपि हि कर्षकैः ।

---

5 b pr. m. B C इत्यपूर्णो । 9 a D अप्येव ।

शिरोदेशपरिस्पर्शि तत्रोच्चैर्जिनसद्मनाम् ।
स्वर्णकुम्भाविभक्तश्रीण्युडून्याभान्ति रात्रिषु ॥१९॥
तत्र राजतसौवर्णैः प्राकारः कपिशीर्षकैः ।
भाति चन्द्रांशुमद्बिम्बैर्मर्त्योत्तर इवाचलः ॥२०॥
तत्र वासगृहे पुष्टधूपगन्धाधिवासितः ।
प्रेयानिव लगन्नङ्गे खेचरीणां मुदे ऽनिलः ॥२१॥
श्रेणीकृतयशास्तत्र श्रेणिको ऽभून्महीपतिः ।
नेतेव दक्षिणः क्षोणीं लक्ष्मीं चावर्जयन् गुणैः ॥२२॥
सम्यक्त्वद्योद्योतेन हृदि तस्य प्रसर्पता ।
मिथ्यात्वतिमिरस्यावकाशो नाभून्मनागपि ॥२३॥
कर्णपेया-सुधेवान्या द्युसदां ददती मुदम् ।
मध्ये सुधर्मं तत्कीर्तिरप्सरोभिरगीयत ॥२४॥
केन्द्रे दुष्टग्रह इव तस्मिन्प्रातीप्यवर्तिनि ।
अनर्थं कलयामासुः परितः परिपन्थिनः ॥२५॥
अखण्डशासने राज्ञि तस्मिन्नाखण्डलोपमे ।
एकातपत्रैवाभूद्भूर्द्यौरिवैकनिशाकरा ॥२६॥
औदार्यधैर्यगाम्भीर्यशौर्यप्रभृतयो गुणाः ।
सामुद्रलक्षणानीव जन्मतस्तस्य जज्ञिरे ॥२७॥
विदधानस्य वसुधामेकच्छत्रां महौजसः ।
तस्याज्ञा वज्रिणो वज्रमिव नास्खलि केनचित् ॥२८॥

---

20 a A सत्र। 22 c A C pr. m. मेनेव, A B C नेतेव, D pr. m. दक्षिण, d D चावर्जयद्गुणैः। 24 b A मुदा, c A सुधर्म। 26 d D निशाकरः।

एकदा तत्पुराभ्यर्णे चैत्ये गुणशिलाह्वये ।
सुरासुरपरीवारः श्रीवीरः समवासरत् ॥२९॥
रूप्यस्वर्णमणिमयैः प्राकारैर्भूषितं त्रिभिः ।
चक्रुः समवसरणं तत्प्रदेशे तदामराः ॥३०॥
अशोकवृक्षस्तस्यान्तर्विचक्रे व्यन्तरामरैः ।
पल्लवैः पवनोद्धूतैर्भव्यजन्तूनिवाह्वयन् ॥३१॥
सुमेरुरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदद्युतिः ।
तस्मिन्समवसरणे पूर्वद्वाराविशद्विभुः ॥३२॥
अशोकाधःस्थिते देवच्छन्दे स्वामी यथाविधि ।
सिंहासनमलञ्चक्रे राजहंस इवाम्बुजम् ॥३३॥
निषसाद यथास्थानं सङ्घस्तत्र चतुर्विधः ।
स्वाम्यप्यमृतसदृक्षाभां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥३४॥
तद्देशवासिनस्तूर्णं धावमाना मृगा इव ।
स्वामिनं समवसृतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥३५॥
राज्ञः पीतवतो नाथागमोदन्तामृतं तदा ।
वपुः पनसफलवदुत्कण्टकमभून्मुदा ॥३६॥
सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।
स्वामिनं मनसिकृत्यानमद्भून्यस्तमस्तकः ॥३७॥
स्वाम्यागमनशंसिभ्यो भूपालः पारितोषिके ।
हिरण्यमनृणीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥३८॥

31 c A B °द्धूतैः स°, C pr. m. °तैर्भै° । 32 a A पुंरूपे । d A द्वारे । 33 a B देवे, b A B विधिः । 34 c B दृष्याभां, C °दृष्यां । 37 A numbers 34 etc. 38 b A B पारितोषिकं ।

अर्हद्वन्दनयाचार्हे सदृशे श्वेतवाससी ।
क्षीरोदलहरीव्यूते इव राजाथ पर्यधात् ॥३९॥
तदा च रत्नाभरणैरामुक्तैर्मुकुटादिभिः ।
अनर्घैः कल्पशाखीव रेजे राजमहेश्वरः ॥४०॥
हस्त्यश्वादीनि यानानि राजद्वारे तदाज्ञया ।
सज्जीकृतान्यढौकन्त द्राग् ज्ञातय इव प्रिया ॥४१॥
कल्याणकारणं भद्रकुञ्जरं नृपकुञ्जरः ।
अथारुरोह तेजस्वी पूर्वाचलमिवार्यमा ॥४२॥
कुम्भिभिर्नवसिन्दूरारुणकुम्भैरनेकशः ।
सन्ध्याभ्रविभ्रमकरैः परिवव्रे नृपद्विपः ॥४३॥
गजघण्टाटणत्कारैः पूरयन्परितो ऽम्बरम् ।
प्राचालीद्वन्दनायन्तीर्थनाथमनूत्सुकः ॥४४॥
गजेन्द्रगर्जितैरश्वहेषितैरथ चीत्कृतैः ।
मिलद्भिरम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥४५॥
गत्वा ऽग्रभैमिकौ च द्वावेकमेकायमानमम् ।
एकांह्रिणा नमिवासमेकमूलमिवांह्रिपम् ॥४६॥
सिद्धिसौधमिवारोढुमुदस्तनभुजद्वयम् ।
आदर्श इव सर्वे ऽपि निष्कम्पन्यस्तलोचनम् ॥४७॥

---

39 d [illegible] °वर्दे । 40 b B °मुकुटा° । 41 d MSS प्रिय, A, D secunda manu प्रिया । 44 b A °र्थ°, c C °नूत्सु° । 46 a B °हैमि°, d C °भुजद्वयम् । 47 a C °[illegible]°, D [illegible] ।

तद्वचोवात्यया कर्णकोटरेण प्रविष्टया ।
प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः समाधिद्रुरभज्यत ॥५७॥
दध्यौ चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्त्रिणाम् ।
सन्मानो यो मयाकारि स भस्मनि हुतं ध्रुवम् ॥५८॥
मत्सूनोः क्षीरकण्ठस्य तैः शठैः पापकर्मभिः ।
राज्यमाच्छेत्तुमारेभे धिक् तान्विश्वस्तघातकान् ॥५९॥
तत्राहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।
अकरिष्यं ननु नवैर्निग्रहैरनुशासनम् ॥६
जीवितेनामुना किं मे तपसा भूयसाऽपि ।
श्रुतिगोचरमायातोऽस्मत्सूनोर्यत्पराभवः ॥६१॥
एवं राजर्षिरारोहद्दुर्ध्यानमधिकाधिकम् ।
आविष्टः क्रोधभूतेन श्रामण्यं व्यस्मरन्निजम् ॥६२॥
सिंहावलोकनन्यायेनासीढः क्षततेजसा ।
प्रत्यक्षानिव सो ऽद्राक्षीत्तानमात्यान्हतद्विषः ॥६३॥
पूर्ववद्रणरङ्गैकसूत्रधारो ऽसिधारया ।
मनसा खण्डयदसौ तान् रणे त्रपुषाणिव ॥६४॥
छेदनं भेदनं चान्यदपि दुष्कर्म दारुणम् ।
क्रोधान्धो मनसाकार्षीद्राजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥६५॥
तत्र प्रदेशे च तदा राजा राजगृहेश्वरः ।
आजगाम जिनोपज्ञधर्मद्रुमविहंगमः ॥६६॥

59 d D हन्त, A कुविश्वस्त। 65 d B ज्ञे। 61 a A भूयं। 62 d D विस्मरन्निजं। 63 a C °के न्याये°, b B धाव, c D प्रत्यक्षांस्। 64 d A सरणानिव। 66 c A राजगृहा।

उत्ततार मुनिं दृष्ट्वा कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ।
भालं तिलकयन्भूमिरेणुना प्रणनाम च ॥६७॥
उद्बाहुमेकपादस्थं तं दृष्ट्वा तापनापरम् ।
अमोदिष्टान्वमोदिष्ट चात्यर्थं पार्थिवाग्रणीः ॥६८॥
प्रसन्नचन्द्रराजर्षेस्तपःसामर्थ्यमद्भुतम् ।
चिन्तयन्नथ राजागाज्जगद्गुरुजिनान्तिके ॥६९॥
प्रभुं प्रणम्य पञ्चाङ्गस्पृष्टभूर्भुजां वरः ।
निषसाद यथास्थानं पद्मकोशीकृताञ्जलिः ॥७०॥
समये ऽथ जगन्नाथं महीनाथशिरोमणिः ।
नत्वापृच्छन्मुखद्वाररचितप्रच्छदाञ्चलः ॥७१॥
ध्यानस्थः समये यत्र प्रसन्नर्षिर्मयैक्षत ।
तत्रैव चेद्विपद्येत तत्कामासादयेद्गतिम् ॥७२॥
स्वाम्याख्यात्तत्र समये कृतकालो व्रजेन्नृपः ।
प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः सप्तमीं नरकावनिम् ॥७३॥
श्रमणोपासको राजा ऋजुधीरित्यचिन्तयत् ।
अप्युग्रतपसो ऽमुष्य गतिः केयं महामुनेः ॥७४॥
नृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽस्मिन्महामुनिः ।
स कालं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥७५॥

---

67 d D प्रनृनाम । 69 b C सार्थ्यंम, D सामर्थ्यं । 70 d D कृताञ्जलि । 72 a A ध्यानस्थो, C ध्यानस्था, b A B मयैक्षत, C यत्र, D यत्र, d B °गासादये° । 73 d B नरकावनीं । 74 a A श्रमणो°, B राज । 74 c D अन्युग्र । 75 d B A लभते ।

प्रभुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्षिर्महातपाः ।
सर्वार्थसिद्धिगमनयोग्यः सम्प्रति वर्तते ॥७६॥
राजा जगाद भगवन्किमियं व्याकृतिर्द्विधा ।
समाख्याहि ममाग्रस्य सार्वज्ञी वाक्कुतो ऽन्यथा ॥७७॥
स्वाम्याचख्यौ यदा राजन्राजर्षिर्वन्दितस्त्वया ।
रौद्रध्यानी तदा सोऽभूच्छुक्लध्यानी तु सम्प्रति ॥७८॥
स तदा नरकार्हो ऽभूद्रौद्रध्यानपरायणः ।
सर्वार्थसिद्धियोग्यस्तु शुक्लध्यानपरो ऽधुना ॥७९॥
ज्ञानालोकार्कमर्हन्तं पप्रच्छ श्रेणिकः पुनः ।
रौद्रध्यानी कथमभूच्छुक्लध्यानी कथं च सः ॥८०॥
स्वाम्यप्युवाच राजंस्त्वदभ्येनिकषार्त्तया ।
शुश्रावाभिभवं सूनोर्मन्त्रिभ्यः स्वेभ्य एव सः ॥८१॥
स्पृष्टः सुतममत्वेन प्रसन्नो विस्मृतव्रतः ।
मनसा योद्धुमारेभे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥८२॥
प्रत्यक्षैरिव तैः सार्धं युध्यमानो ऽधिकाधिकम् ।
निष्ठितास्त्रः प्रसन्नो ऽभूदप्रसन्नमनाः क्रुधा ॥८३॥
स मन्वद्दु स्वमशस्त्रोऽदिति चाचिन्तयत्क्रुधा ।
शिरस्त्रेणापि हन्म्येनान्सर्वं शस्त्रं हि दोष्मताम् ॥८४॥
ततश्च शिरसि न्यधाच्छिरस्त्राणादित्सया करम् ।

76 c B [illegible] 77 d C [illegible] C pr. m. [illegible] sec. m. A [illegible], D [illegible] 80 a A D [illegible] 82 a B [illegible] 83 c MSS [illegible], d B [illegible] 84 a A [illegible], c A B C [illegible], D [illegible] 85 c B [illegible]

तं लुञ्चितं स्पृशन्नात्तव्रतमात्मानमस्मरत् ॥८५॥
अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् ।
किं तेन सूनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥८६॥
इति चिन्तयतस्तस्य विलीने मोहदुर्दिने ।
विवेकभास्करः प्रादुरभूद्भूयो ऽपि भास्वरः ॥८७॥
भक्त्या तत्रैव वन्दित्वा सो ऽस्मानग्रे स्थितानिव ।
आलोच्याथ प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमास्थितः ॥८८॥
प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यानकृशानुना ।
कर्मकक्षमुवोष द्राग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥८९॥
श्रेणिकस्तस्य राजर्षेश्चरितेन सुगन्धिना ।
वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो ऽभ्यजिज्ञपत् ॥९०॥
अपि बालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विशां पतिः ।
प्रसन्नचन्द्रो भगवन्प्रव्रज्यामाददे कथम् ॥९१॥
अथाख्यद्भगवान्राजन्नगरे पोतनाभिधे ।
अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रो महीपतिः ॥९२॥
सधर्मचारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।
बभूव शीलालङ्कारा विवेकजलदीर्घिका ॥९३॥
सा गवाक्षे ऽन्यदा पत्युरासीनस्य कचोच्चयम् ।
स्वयं करसरोजाभ्यां विवरीतुं प्रचक्रमे ॥९४॥
ददर्श च तदा राज्ञः पलितं मूर्ध्नि धारिणी ।
स्थाने स्त्रीदूत्यभिज्ञानं जरयेव निवेशितम् ॥९५॥

---

87 d A भास्करः । 88 d D धर्म्यं । 91 a A बालकम्, C बालम् corrected in बालकम् ।

व्याजहार च राजानं स्वामिन्दूतो ऽयमागतः ।
दिशो ऽवलोक्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥९६॥
राज्ञ्यथादर्शयद्राज्ञः पलितं मूर्ध्न्युवाच च ।
प्राप्तेष केशपाशे ऽयं प्रशस्तो धर्मदौत्यकृत् ॥९७॥
तृतीयवयसः शस्त्रमिव यौवनघातकम् ।
तन्मूर्ध्नि पलितं दृष्ट्वा राजा दुरमनायत ॥९८॥
अभ्यधाद्वारिणी देव किं वृद्धत्वेन लज्जसे ।
अप्येकं पलितं दृष्ट्वा यदेवं दुर्मनायसे ॥९९॥
पटहोद्घोषणां कृत्वा लोकः सर्वो निषेत्स्यते ।
न यथा वृद्धभावं ते वार्तयापि प्रकाशयेत् ॥१००॥
राजा प्रोवाच बिभेमि नाहं पलितदर्शनात् ।
दौर्मनस्ये पुनरिदं कारणं जीवितेश्वरि ॥१०१॥
अदृष्टपलितैरस्मत्पूर्वजैरादृदे व्रतम् ।
अहं [illegible] विषयासक्तः स्थितः पलितवानपि ॥१०२॥
अहमद्याय गच्छामि व्रतमेवं स्थिते ऽपि हि ।
किं [illegible] दुःखसुखे राज्ये राज्यमारोप्यते कथम् ॥१०३॥
यदा मे व्रतमादिष्टोः किं राज्येन सुतेन किम् ।
धीमति व्रतमादास्ये त्वं स्वं संवर्धयात्मजम् ॥१०४॥
धारिण्यभिदधे नाहं त्वां विना स्यामुमीश्वरी ।
स्त्रियः पत्यनुयायिन्यः समये यत्र तत्र वा ॥१०५॥

---

96 a A विलोक्य। 97 d B धूम०। 98 d B दूर० 99 d A यदैवं [illegible] यदेवं। 100 a B केवलं। 102 d A पलितवानपि। 105 c C समये।

तद्बाले ऽपि सुते राज्यं निदधीथा अहं पुनः ।
शुश्रूषिष्ये वने ऽपि त्वां देहच्छायेव पार्श्वगा ॥१०६॥
अरण्यजस्तरुरिव सुतः स्वैरेव कर्मभिः ।
प्रसन्नचन्द्रो बालो ऽपि वर्धतां तेन किं मम ॥१०७॥
सोमचन्द्रस्ततो राज्यमारोप्य तनुजन्मनि ।
दिक्प्रोषितस्तापसो ऽभूत्पत्न्या धात्र्या च संयुतः ॥१०८॥
स आश्रमपदं किंचिच्चिरशून्यमशिश्रयत् ।
दुस्तपं च तपस्तेपे शुष्कपत्रादिभोजनः ॥१०९॥
पलाशपत्राण्यादाय स आश्रमकुटीं व्यधात् ।
मृगाणामध्वगानां च शीतच्छायामृतप्रपाम् ॥११०॥
स्वादुस्वादून्युदकानि वनस्पतिफलानि च ।
सोमेन्दुरानयत्पत्न्यै स्यूतस्तोमतन्तुभिः ॥१११॥
तत्रापि धारिणी सा तु पत्यावत्यन्तभक्तिभाक् ।
तल्पं प्रकल्पयामास तदर्थे कोमलैस्तृणैः ॥११२॥
तत्रेङ्गुदानि पक्वानि पेषं पेषं च धारिणी ।
स्नेहं जग्राह दिवसे चक्रे च निशि दीपकान् ॥११३॥
अरण्यगोमयैरार्द्रैः सा लिलेपाश्रमाङ्गणम् ।
पत्युः सुखासिकाहेतोर्मार्जयामास चान्वहम् ॥११४॥
तत्राश्रमे दम्पती तौ लालयन्तौ मृगार्भकान् ।
तपःकष्टमजानन्तौ कंचित्कालं व्यतीयतुः ॥११५॥

---

108 c A शोचित । 109 a B स्त्रमा स चाश्रमं किं चि° । 111 c C स्पष्टे ।
114 a A चारण्य, C चरण्यैर्मै । 115 d A किचित्, D sec. m.

सन्तोषसुखधारिण्या धारिण्याः पूर्वसम्भवः ।
तत्र क्रमेण ववृधे गर्भो ऽनुत्पादितव्यथः ॥११६॥
धारिण्याः सूनुरन्यूनलक्षणः सुषुवे ऽन्यदा ।
कान्त्या दीप इवातैलपूरो ऽन्तःसूतिकागृहम् ॥११७॥
आश्रमे वल्कलान्येवेत्यवेष्ट्यत स वल्कलैः ।
पित्रा वल्कलचीरीति ततस्तन्नाम कल्पितम् ॥११८॥
विपेदे धारिणी सूतिरोगेण तनयः पुनः ।
अदृष्टमातृकः सो ऽभ्मुमानिव निरन्तरः ॥११९॥
अरण्यमहिषीक्षीरं पाययित्वा मुहुर्मुहुः ।
सोमेन्दुरार्पयद्धात्र्या धारणाय तमर्भकम् ॥१२०॥
अथाप सापि पञ्चत्वं कालेन कियतापि हि ।
धात्री दैववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥१२१॥
अपीप्यन्महिषीक्षीरं सोमेन्दुस्तं शिशुं स्वयम् ।
यान्निषण्णः शयानो वा स्वयमङ्के दधार च ॥१२२॥
स क्रमाद्वर्धमानो ऽभूत्पादचंक्रमणक्षमः ।
चक्रे च प्रत्यहं पांसुक्रीडां वनमृगार्भकैः ॥१२३॥
एधोभिः स्वयमानीतैर्नीवारैः स्वयमाहृतैः ।
स्वयं रसवतीं कृत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥१२४॥
वनधान्यैर्वनफलैः पोषं पोषं तमर्भकम् ।
सोमचन्द्रो व्यधादात्मसखं तपसि दुस्तपे ॥१२५॥
यौवनाभिमुखश्चासद्धर्मिणः सर्वकर्मसु ।

---

120 d C धरणाय, B धारणीय। 123 b D चक्रमणे। 125 d C दुष्ये।

पितृचर्याप्रवीणो ऽभूदय वल्कलचीर्यपि ॥१२६॥
फलाद्यानयनैर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च।
शुश्रूषां स पितुश्चक्रे सा हि सर्वव्रतोत्तमा ॥१२७॥
आजन्मब्रह्मचार्येव व्रती वल्कलचीर्यभूत्।
स्त्रीणां नामापि नाज्ञासीदस्मिंल्लोके निवसन्वने ॥१२८॥
प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव वनस्थस्तान्यदा पितुः।
धारिणीकुक्षिसंभूतं सुतं सोदरमात्मनः ॥१२९॥
कीदृशो ऽस्ति स मे भ्राता मिलिष्यति कथं पुनः।
इत्यभूद्रणरणको राज्ञो मनसि दुर्धरः ॥१३०॥
अथादिशच्चित्रकरांस्तत्र यात तपोवने।
यच्छ्रीमत्तातपादानां पादपद्मैरलङ्कृतम् ॥१३१॥
पितृपादाब्जहंसस्य मदीयस्यानुजन्मनः।
वने निवसतो रूपमालिख्यानयत द्रुतम् ॥१३२॥ युग्मम्॥
प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि।
ययुस्तत्र वने पुण्यीकृते वल्कलचीरिणा ॥१३३॥
ते विश्वकर्मणो मूर्त्यन्तराणीवातिकौशलात्।
समालिखन्यथावस्थमादर्शप्रतिबिम्बवत् ॥१३४॥
आनीय दर्शयामासू रूपं वल्कलचीरिणः।
ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृशोः ॥१३५॥
दध्यौ नृपस्तदाकृत्या मत्पितुर्नैव हीयते।
आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नान्यथा ॥१३६॥

128 a C चर्येन। 130 b D मिलष्यति। 131 d A पदपद्मे। 132 युग्मं not in C। 134 d D चादर्शे। 135 d A सुधावार्ये।

दिष्ट्या सोदर दृष्टो ऽसीत्यभिधायासकृन्नृपः ।
तं सस्वजे मूर्ध्नि जघ्रौ न चाङ्कादुदतारयत् ॥१३७॥
वल्कलाच्छादनधरं दृष्ट्वा वल्कलचीरिणम् ।
उदश्रुर्दृग्गलद्राजा सनिर्झर इवाचलः ॥१३८॥
ऊचे च प्रवयास्तातो युक्तमाचरतु व्रतम् ।
मद्भ्रातुस्तस्य बालस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥१३९॥
अहं राज्यसुखह्रदे मग्नः क्रीडामि हंसवत् ।
पुलिन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्यानुजीवति ॥१४०॥
अरण्यजो जीव इव दुरानेयः स पत्तने ।
कथं तु मम राज्ये ऽपि तस्मिन्राज्याविभागिनि ॥१४१॥
समकष्टमिति भ्रातुरनुशोचन्महीपतिः ।
एवमाज्ञापयामास वेश्याश्चातुर्यशालिनीः ॥१४२॥
मुनिवेषेण गत्वाङ्गस्पर्शैर्नवनवोक्तिभिः ।
प्रलोभ्य खाण्डैश्च फलैरिहानयत मे ऽनुजम् ॥१४३॥
इति राजाज्ञया वेश्या मुनिवेषभृतो द्रुतम् ।
तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥१४४॥
फलान्यादाय बिल्वादीन्यायान्तमृषिपुत्रकम् ।
वल्कलाच्छादनं तत्र ददृशुस्ता मृगीदृशः ॥१४५॥
मुनिवेषभृतां तासां सो ऽकार्षीदभिवादनम् ।
ऋजुधीरित्यपृच्छच्च के यूयं को व आश्रमः ॥१४६॥

---

140 c A पुलिन्दः। 141 c D राज्यविभागिनि। 143 c C खंडैश्च।
145 d C °दृशम्°।

ताः प्रोचुर्वयमृषयः पोतनाश्रमवासिनः ।
तत्रागताः स्मो ऽतिथयः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥१४७॥
उवाच स फलान्येतान्याहृतानि मया वनात् ।
यूयमश्नीत पक्वानि मधुराणि महर्षयः ॥१४८॥
तास्त्वोचुराश्रमपदे ऽस्मदीये नेदृशान्यहो ।
फलानि कश्चिदश्नाति नीरसान्यतिनीरसः ॥१४९॥
अस्मदाश्रमवृक्षाणामीक्षस्व फलवर्णिकाम् ।
इत्युक्त्वा ता निपेतुर्दुमूले तं च न्यपादयन् ॥१५०॥
तास्तं प्राशयन्खण्डफलान्यविफलाशयाः ।
सो ऽपि सद्यस्तदास्वादाद्विलासुद्वेगभागभूत् ॥१५१॥
एकस्थानस्थितं तास्तं स्वाङ्गस्पर्शमचीकरन् ।
तत्करं च न्यधुः पीनकुचकुम्भे निजोरसि ॥१५२॥
स ऊचे कोमलमिदं किमङ्गं वो महर्षयः ।
किमुन्नते स्थले एते यौष्माकीणे च वक्षसि ॥१५३॥
ताः प्रोचुस्तं स्पृशन्त्यः स्वैः कोमलैः पाणिपल्लवैः ।
अस्मद्वनफलास्वादे हीदृक् स्यादङ्गमार्दवम् ॥१५४॥
आस्वादितैर्वनफलैरस्मदीयैर्महारसैः ।
अत्यन्तोपचयादेते जायेते हृदि च स्थले ॥१५५॥
तद्विमुंचाश्रममिममसाराणि फलानि च ।
फलाद्याश्रमसारा वा त्वमपश्याद्दृशो ऽत्र ॥१५६॥

148 a A स उवाच, C उवाच च। 153 a B कोमलमिति। 153 c D यैते। 153 d B वर्त्तसि। 154 c A चस्मिन्।

अथ खण्डफलास्वादलुब्धो वल्कलचीर्यपि ।
सङ्केतमग्रहीन्मुग्धस्ताभिः सह यियासया ॥१५७॥
संस्थाप्य तापसभाण्डमागाद्वल्कलचीर्यपि ।
यथोदितं च सङ्केतस्थानं ताभिरधिष्ठितम् ॥१५८॥
तदा च ददृशे वृक्षाधिरूढैश्चरपूरुषैः ।
आगच्छन्सोमचन्द्रर्षिरकथ्यत च योषिताम् ॥१५९॥
मा शाप्सीदेष इति तास्तस्माद्भीता द्रुतद्रुतम् ।
नेशुर्मृग्य इव व्याधादमिलन्त्यः परस्परम् ॥१६०॥
स्थानं गते च पितरि कुमारस्ताः पणाङ्गनाः ।
नष्टस्ताः स्वमिवान्वेष्टुमुपाक्रंस्ताखिले वने ॥१६१॥
ददर्श रथिनं चैकं स धावन्मृगवद्वने ।
तमप्यृषिं मन्यमानोऽवदत्ताताभिवादये ॥१६२॥
रथ्यपृच्छत्कुमार त्वं क्व गमिष्यसि सोऽवदत् ।
गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाभिधम् ॥१६३॥
रथ्यवादीदहमपि यियासुः पोतनाश्रमम् ।
ततोऽन्वगात्तमग्रेगूमिव वल्कलचीर्यपि ॥१६४॥
स तापसकुमारोऽपि पथि यान्त्रथिकप्रियाम् ।
रथाधिरूढां तातेति भाषते स्म मुहुर्मुहुः ॥१६५॥
रथिनं तत्प्रियावोचत्कोऽयमस्योपचारगीः ।
यत्तापसकुमारोऽयं मयि तातेति जल्पति ॥१६६॥

---

158 a A तापसं । 160 b sec. m. B द्रुता द्रुतं । 161 a D गवेष ।
162 d B °वादयेत् ।

रथिकः स्माह मुग्धो ऽयमस्त्रीके ऽस्मिन्वने वसन् ।
स्त्रीपुंसयोरभेदज्ञो नरं त्वामपि मन्यते ॥१६७॥
प्रदीयमानान्दृष्ट्वाश्वानूचे वल्कलचीर्यदः ।
वाह्यन्ते किममी तात मृगा नार्हन्त्यदो मुनेः ॥१६८॥
व्याजहाराथ रथिकः स्मित्वा वल्कलचीरिणम् ।
ईदृक्कर्मेदमेवैषां मृगाणां नात्र दुष्यति ॥१६९॥
रथिको मोदकांस्तस्मै ददौ वल्कलचीरिणे ।
सो ऽखादच्च तदास्वादसुखमग्नो जगाद च ॥१७०॥
ईदृशानि वनफलान्यहमद्य ऽप्यखादिषम् ।
महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥१७१॥
अभूच्च मोदकास्वादात्पोतनं गन्तुमुत्सुकः ।
कषायकटुकैर्नैटितः स बिल्वामलकादिभिः ॥१७२॥
रथिनस्याभवद्युद्धं चौरेणैकेन दोष्मता ।
रथी गाढप्रहारेण तं चौरं निजघान च ॥१७३॥
चौरो ऽप्युवाच घातो हि वैरिणो ऽपि प्रशस्यते ।
मामजैषीः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥१७४॥
विपुलं धनमत्रास्ति मदीयं तद्गृहाण भोः ।
त्रयो ऽप्यारोपयामासुरथ तद्द्रविणं रथे ॥१७५॥
क्रमेण पोतनं प्राप्तो रथी वल्कलचीरिणम् ।
प्रोवाच प्रेषितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥१७६॥

---

168 a A प्रधी°, d B D मृगाग्रार्हन्त्यदो, A वार्हं त्वयामुने, D र्हन्त्येनमुनेः ।

किंचिच्च द्रविणं तस्मै रथी तापससूनवे ।
प्रददौ मार्गसुहृदे स्मयमानो जगाद च ॥१७७॥
अमुष्मिन्नाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
तदाश्रमार्थी कस्मैचिद्दद्याद्द्रव्यमवक्रये ॥१७८॥
किमत्र यामि यास्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
उत्प्रेक्षमाणो हर्म्याणि बभ्राम मुनिपुङ्गवः ॥१७९॥
नराणामथ नारीणामप्यबुद्धा स मुग्धधीः ।
अभिवादनवातूल उपाहास्यत नागरैः ॥१८०॥
पुरे भ्रमन्नथैकस्या वेश्यायाः स निकेतने ।
विवेश त्वरितं चापमुक्तः शर इवास्खलन् ॥१८१॥
स तदेवाश्रमं मेने वेश्यां मुनिममन्यत ।
इति तामप्युवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥१८२॥
इति च प्रार्थयाञ्चक्रे समर्प्य मसीटजम् ।
अमुष्यावक्रये द्रव्ये महर्षे गृह्यतामिदम् ॥१८३॥
त्वदीय उटजो ह्येष गृह्यतामित्युदीर्य सा ।
तदङ्गसंस्कारकृते दिवाकीर्तिमजूहवत् ॥१८४॥
अनिच्छतो ऽपि तस्यर्षेर्नापितो गणिकाज्ञया ।
शूर्पोपमान्पादनखानदुन्वन्नुदतारयत् ॥१८५॥
कृत्वा वल्कलचीरापनयनं सा पणाङ्गना ।
तं कुमारं स्नपयितुं वराग्निं पर्यधापयत् ॥१८६॥

---

178 b C °च्चय । 179 c A B D उत्प्रेक्ष्यमाणो । 180 c C वातूल । 182 d B °भिवादयेत् । 183 d A गृह्यतामित । 185 a MSS शूर्पा or शूर्पं । 186 d A चौरटं ।

आजन्म मुनिवेषं मे मापनैषीर्महामुने ।
स वल्कलापनयनादिति बाल इवारटत् ॥१८७॥
वेश्यावेषन्महर्षीणामतिथीनामिहाश्रमे ।
उपचारपदं ह्येतत्तत्प्रतीच्छसि किं न हि ॥१८८॥
त्वमस्मदाश्रमाचारानीदृशांश्चेत्प्रतीच्छसि ।
तदा हि लप्स्यसे वस्तुमुटजं मुनिपुत्रक ॥१८९॥
ततस्तद्वासलोभेन स तापसकुमारकः ।
नाङ्गमप्यधुनोन्मन्त्रवशीकृत इवोरगः ॥१९०॥
तत्केशपाशं जटिलं तैलेनाभ्यज्य सा स्वयम् ।
ऊर्णापिण्डमिव शनैर्विवव्रे वरवर्णिनी ॥१९१॥
अभ्यज्य मृज्यमानाङ्गस्तया सोसेन्दुभूरभूत् ।
कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणलोचनः ॥१९२॥
गणिका स्नपयित्वाथ कवोष्णैर्गन्धवारिभिः ।
तमामोचयदग्र्याणि वस्त्राण्याभरणानि च ॥१९३॥
तयैकस्या दारिकायाः पाणिग्रहमकारि सः ।
साभात्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रीरिवाङ्गिनी ॥१९४॥
वधूवरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्थुः पणाङ्गनाः ।
दध्यावृषिकुमारस्तु ऋषयो अमी पठन्ति किम् ॥१९५॥
अवीवदश्च मङ्गल्यान्यातोद्यानि पणाङ्गना ।
किमेतदिति सम्भ्रान्तः पधात्कर्णौ [illegible] सोमभूः ॥१९६॥

189 d D मुनिपुंगव: । 192 c A कंडूयमान, C D कडूयमान, C सुखं । 193 c A °ग्र्याणि । 194 a D दारिकया ।

मुनिवेषजुषो वेश्याः कुमारानयने गताः ।
यथा गतास्तथैवैत्य तदोर्वीशं व्यजिज्ञपन् ॥१९७॥
तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।
इहागन्तुं च सङ्केतमस्माभिः सममग्रहीत् ॥१९८॥
अथायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।
तस्य शापभयान्नष्टाः कातराः स्त्रीस्वभावतः ॥१९९॥
सो ऽस्मान् गवेषयन्नस्मत्प्रलोभनवशंवदः ।
भ्रमन्वनाद्वनं गामी न गामी पितुराश्रमम् ॥२००॥
अनुशिष्ये विशामीशः किमकार्यमहं जडः ।
वियोजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तश्च नानुजः ॥२०१॥
पितृपार्श्वात्परिभ्रष्टो जीविष्यति कथं नु सः ।
कियच्चिरं जीवति हि मीनो नीराद्बहिष्कृतः ॥२०२॥
एवं दुःखादरतिभाग्भूङ्कृशमिलापतिः ।
उद्वेल्लञ्शयने ऽप्यस्थान्मीनः स्तोक इवाम्भसि ॥२०३॥
वेश्यायाः सदने तस्यास्तदा च मुरजध्वनिः ।
कर्णयोरवनीभर्तुरप्रियातिथितां ययौ ॥२०४॥
ऊचे च राजा नगरं सर्वं मद्दुःखदुःखितम् ।
लोकोत्तरसुखी को ऽयं यस्यायं मुरजध्वनिः ॥२०५॥
स्वार्थनिष्ठो ऽथवा सर्वो मृदङ्गध्वनिरेष हि ।
मुदे कस्यापि मम तु मुद्गराघातसन्निभः ॥२०६॥

---

197 c C D pr. m. वैत्य। 199 a B पयायांतं। 200 a C भ्रमद्द॰ 200 d Bi marg. नागामी। 201 a MSS अनुशिष्ये. b A ॰क पौत्रि॰। 203 a MSS उद्वेलम्। 204 a C सदनेश। 205 b C दुःखितं, A दुःखित।

सा राज्ञो वागनुस्रुत्या पानीयमिव कुल्यया ।
कर्णालवालं वेश्यायास्तस्यास्तूर्णमपूर्यत ॥२०७॥
प्रसन्नचन्द्रं राजानं माथ गत्वा कृताञ्जलिः ।
वेश्या विज्ञपयामास धार्ष्ट्योत्कृष्टप्रगल्भवाक् ॥२०८॥
पुरा मे देव दैवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकसि ।
ऋषिवेषो युवाभ्येति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥२०९॥
ऋषिवेषो युवा को ऽपि गोवत्स व्यवहारवित् ।
अभ्यागान्मद्गृहे सो ऽद्योद्वाहितः सुतया मया ॥२१०॥
तद्विवाहोत्सवे देव गीतवाद्यादि मद्गृहे ।
दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे सहस्व तत् ॥२११॥
अथादिशन्नरान्राजा कुमारं दृष्टपूर्विणः ।
उपलक्षयितुं ते ऽपि गत्वोपालक्षयंश्च तम् ॥२१२॥
अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव व्यजिज्ञपन् ।
राजापि दृष्टसुस्वप्न इवात्यर्थममोदत ॥२१३॥
तया समन्वितं बध्वा करेणुमधिरुह्य च ।
आनिनाय निजं वेश्म राजा वल्कलचीरिणम् ॥२१४॥
अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
पशवो ऽपि हि शिक्ष्यन्ते नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥२१५॥
तस्मै राज्यविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभूत् ।
राजकन्याश्च तेनोद्वाहयत्स्वर्वधूपमाः ॥२१६॥
बधूभिः सहितः ताभिरखण्डितसमोदितः ।

208 d C धार्ष्ट्यो॰ A प्रगल्भवाक् । 210 b A व्यवहारवत् । 211 b C मद्गृहे । 214 b D corrects ॰चिरेण । 215 c A शिक्ष्यते ।

रेमे वल्कलचीर्युच्चैः सुखाब्धिजलकुञ्जरः ॥२१७॥
सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुहृद्वल्कलचीरिणः ।
तच्चौरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्पुरे ॥२१८॥
यद्यस्य यस्य चौरेणापहृतं स स तद्धनम् ।
उपलक्ष्यारक्षकाणामूर्ध्वबाहुरचीकथत् ॥२१९॥
संयम्य च स आरक्षै राजद्वारमनीयत ।
तं च राजानुजो ऽद्राक्षीद्दया जीवानुकम्पया ॥२२०॥
तमुपालक्षयद्वल्कलचीरी मार्गोपकारिणम् ।
अमोचयच्च सन्तो हि नोपकारस्य विस्मराः ॥२२१॥
सोमचन्द्रो ऽपि पुत्रं स्वमपश्यन्नश्रमदने ।
हृद्यादृद्धं नेत्रजलैः सिञ्चन्निव निरन्तरम् ॥२२२॥
प्रसन्नचन्द्रप्रहितैर्नरैर्वल्कलचीरिणः ।
प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभूदुद्घाटलोचनः ॥२२३॥
परं सुतवियोगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
अक्ष्णो ऽपि राचीकरणमन्धत्वमुदपद्यत ॥२२४॥
स जरत्तापसो ऽन्यैश्च तपःसब्रह्मचारिभिः ।
तापसैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्यत ॥२२५॥
पूर्णेषु द्वादशस्वब्देष्वन्यदैवमचिन्तयत् ।
प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धे प्रबोधभाक् ॥२२६॥

---

220 d B नुकम्पया । 221 d N कारिस्यविस्मराः । 223 d B °दुद्घाटलोचनः । 225 b A तपःसद्म° । 226 b A °न्द्रेद ।

विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमात्रस्य मे प्रसूः ।
कुमारभृत्यामकरोत्तातो ऽरण्ये वसन्नपि ॥२२७॥
अहर्निशं कटिस्थेन मया दूरं दुरात्मना ।
तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥२२८॥
यावत्प्रत्युपकाराय क्षमीभूतो ऽस्मि यौवने ।
दैवादिहागमं तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२९॥
पितुरानृण्यभाग्नाहं भवाम्येकेन जन्मना ।
येनाहं सोढकष्टेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२३०॥
स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमब्रवीत् ।
देवाहं तातपादानां भृशमुत्को ऽस्मि दर्शने ॥२३१॥
राजा प्रोवाच हे भ्रातः पिताहि मम आवयोः ।
तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तथैवास्ति ममापि तत् ॥२३२॥
राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।
तदाश्रमपदं तातपादालङ्कृतमीयतुः ॥२३३॥
द्वावप्युत्तेरतुर्यानादूचे वल्कलचीरदः ।
दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥२३४॥
सरोवराणि तान्येतान्यक्रीडं यत्र हंसवत् ।
ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषं यत्फलान्यहम् ॥२३५॥
ते ऽमी मे भ्रातर इव पांशुक्रीडासखा मृगाः ।
मद्दियस्ता इमा मातृनिभा यासामपां पयः ॥२३६॥

---

228 a A कष्ट। 230 d C भवाम्ये°। 230 c A corrected in सोढकष्टेन, d D पैतरः। 231 d A चस्तदातेश हि दर्शने।

स्वामिन्वने सुखान्यस्मिन्कियन्ति कथयाम्यहम् ।
अप्येकं पितृशुश्रूषा सुखं राज्ये कुतो मम ॥२ ३ ७॥
तचाश्रमे विविशतुर्भ्रातरौ तावुभावपि ।
तातं चाग्रे ददृशतुर्नयनाम्भोजभास्करम् ॥२ ३ ८॥
उवाच सोमचन्द्रर्षिं प्रणमन्मेदिनीपतिः ।
प्रसन्नचन्द्रस्ते सूनुस्तात त्वां प्रणमत्यसौ ॥२ ३ ९॥
प्रणमन्तं च राजानं सोमः पस्पर्श पाणिना ।
मार्जन्निव तदङ्गेषु सङ्क्रान्तवर्त्मनीरजः ॥२ ४ ०॥
पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृश्यमानो ऽवनीपतिः ।
उत्कोरककदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥२ ४ १॥
राजानुजो ऽपि सोमर्षिं प्रणमन्निदमब्रवीत् ।
प्राप्तो वल्कलचीर्येष त्वत्पादाम्भोजभृङ्गताम् ॥२ ४ २॥
मौलिमाघ्राय तस्याजमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
तमालिलिङ्ग सर्वाङ्गं नगं नव इवाम्बुदः ॥२ ४ ३॥
सोमर्षेस्तु तदा कोष्णो बाष्पः प्रादुर्भवन्दृशोः ।
बभूव तत्क्षणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥२ ४ ४॥
दृग्भ्यां तत्कालमालोकवतीभ्यां तावुभौ मुनिः ।
ददर्श पुनरावृत्तगार्हस्थ्यस्नेहबन्धनः ॥२ ४ ५॥
पृच्छति स्म च हे वत्सौ सुखं कालो ऽतिवाहितः ।
तावूचतुस्त्वत्प्रसादात्कल्याणद्रुमदोहदात् ॥२ ४ ६॥

---

240 d D B संक्रांतं, B वर्तोन्दि रजः, A रजो । 241 a A पिता, A B स्पृश्यमानो, d C भूपतिः । 245 d A बभ्रव ।

अपेक्षमाणं तत्कौटूगभूत्तापसभाण्डकम् ।
इति वल्कलचीर्यन्तरुटजं प्राविशद्द्रुतम् ॥२४७॥
तानि तापसभाण्डानि स्वोत्तरीयाञ्चलेन सः ।
प्रतिलेखितुमारेभे प्राग्वमलं परिस्पृशन् ॥२४८॥
तस्य दैवमभूच्चिन्ता पात्राणि यतिनामहम् ।
किं पात्रकेसरिकया क्वापि प्रत्यलिखं पुरा ॥२४९॥
इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्मृतिरजायत ।
सस्मार च पुरःस्थितवद्देवमर्त्यभवान्निजान् ॥२५०॥
श्रामण्यं प्राग्भवकृतं स्मरन्वल्कलचीर्यथ ।
वैराग्यं परमं भेजे मित्रं निर्वाणसम्पदः ॥२५१॥
धर्मध्यानं व्यतिक्रम्य शुक्लध्याने द्वितीयके ।
स्थितो वल्कलचीर्याप केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥२५२॥
तत्कालकेवलज्ञानी महात्मा सोमचन्द्रभूः ।
पितुर्भ्रातुश्च विदधे सुधाभां धर्मदेशनाम् ॥२५३॥
सोमचन्द्रः प्रसन्नश्च ततो वल्कलचीरिणम् ।
सुरार्पितयतिलिङ्गं प्राप्तबोधौ प्रणेमतुः ॥२५४॥
वयं च समवासार्षं विहरन्तो ऽन्यदा नृप ।
उद्याने पोतनप्रत्यासन्ने गत्वा मनोरमे ॥२५५॥
प्रत्येकबुद्धः पितरं निजं वल्कलचीर्यपि ।
अर्पयित्वा मदाम्नायं गतो ऽन्यथा नराधिप ॥२५६॥

---

247 a A प्रेक्षमाणं। 250 d A °र्त्यभ°। 252 b C शुक्लध्याने, D ध्यान, c d A स्थितो, B 2b d, D °चीर्य°। 253 d B सुधाभां, D सुधाभि°।

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽपि प्रययौ पोतनं पुरम् ।
तस्थौ च स्थिरवैराग्यो वाग्भिर्वल्कलचीरिणः ॥२५७॥
तदा प्रसन्नचन्द्रः स्वे राज्ये ऽर्भमपि नन्दनम् ।
स्वयं न्यस्य विरक्तात्मा प्राव्राजीद्मदन्तिके ॥२५८॥
एवमाख्याय विरते श्रीवीरे परमेश्वरे ।
ददर्श देवसम्पातमाकाशे मगधेश्वरः ॥२५९॥
पप्रच्छ श्रेणिको भूयः प्रणम्य जगदीश्वरम् ।
किमेष देवसम्पातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥२६०॥
स्वाम्यप्याख्यत्प्रसन्नर्षेरुत्पन्नमिह केवलम् ।
कर्तुं च तन्महिमानममराः सम्पतन्त्यमी ॥२६१॥
पुनर्विज्ञपयामास जिनेन्द्रं मगधाधिपः ।
भगवन्केवलज्ञानं कस्मिन्व्युच्छेदमेष्यति ॥२६२॥
नाथो ऽप्यकथयत्पश्य विद्युन्माली सुरो ह्यसौ ।
सामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवीसमावृतः ॥२६३॥
इतो ऽमुष्मात्सप्तमे ऽह्नि च्युत्वा भावी पुरे तव ।
श्रेष्ठिऋषभदत्तस्य जम्बू पुत्रो ऽन्त्यकेवली ॥२६४॥
राजापृच्छदसौ यद्यासन्नच्यवनो ऽमरः ।
तेजो ऽस्य तत्किमक्षीणमथाचख्यौ जगद्गुरुः ॥२६५॥
राजन्नेकावताराणामन्तकाले ऽपि नाकिनाम् ।
तेजःक्षयादिच्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न ॥२६६॥

---

260 c B किमेव । 261 a B स्वाम्यथा° । 262 d B D कस्मिन्नु° ।
263 a A वि[illegible]° । 264 c B श्रेष्ठी । 265 d C वाचख्यौ ।

तदा सुरानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।
शब्देन महतावादीदहो मे कुलमुत्तमम् ॥२६७॥
तदा च श्रेणिको ऽपृच्छद्भगवन्तं कृताञ्जलिः ।
देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुते कुतः ॥२६८॥
सर्वज्ञः कथयामास राजन्नत्रैव पत्तने ।
इभ्यो गुप्तमतिर्नाम बभूव भुवि विश्रुतः ॥२६९॥
तस्य द्वौ तनुजन्मानावभूतां क्रमयोगतः ।
ज्यायानृषभदत्ताख्यो जिनदासाभिधो लघुः ॥२७०॥
ज्यायानतिसदाचारो द्यूतादिव्यसनी लघुः ।
तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यक्षे इव धर्मिणौ ॥२७१॥
ततस्त्वृषभदत्तेन जिनदासः सुमेधसा ।
त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥२७२॥
अहमभ्रातृको ऽस्मीति ज्येष्ठः स घोषयित्वदम् ।
कनिष्ठस्य शुन इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥२७३॥
जिनदासो ऽन्यदा दीव्यन्नन्येन द्यूतकारिणा ।
संजातद्यूतकलहे सद्यो ऽस्त्रेण न्यहन्यत ॥२७४॥
फलं द्यूतविपतरोरायुधाघातवेदनम् ।
जिनदासो ऽथ भग्नद्रुम इव भूमितले लुठन् ॥२७५॥
स्वजनास्त्वर्षभदत्तमूचुर्भो परमार्हत ।
प्राणिमात्रसाधारण्या दयया जीवयानुजम् ॥२७६॥

---

267 a B •नाख्यो । 268 c D स्वकुले । 269 c A इभ । 276 b A B D परमार्हतः, c C साधारण्य ।

पात्रं कीर्त्तेर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।
यो बन्धुं सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटात् ॥२७७॥
ऋषभो ऽप्यभ्यधाद्गत्वान्तरज्ञं स्वजनेरितः ।
समाश्वसिहि हे वत्स चास्थे त्वामौषधादिभिः ॥२७८॥
जगाद जिनदासो ऽपि क्षमस्व मम दुर्नयान् ।
कार्यमामुष्मिकं कुर्या जीवितव्यास्पृहस्य मे ॥२७९॥
प्रयच्छ परलोकाध्वप्रस्थितस्य ममाधुना ।
धर्मोपदेशपाथेयमार्यानशनपूर्वकम् ॥२८०॥
ऋषभो ऽप्यन्वशादेवमनुजं निर्ममो भव ।
जप स्वच्छमनाः पञ्चपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥२८१॥
एवमाद्यनुशिष्यानुजन्मानमृषभः स्वयम् ।
आराधनां सानशनां कारयामास शुद्धधीः ॥२८२॥
विपद्य जिनदासो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।
जम्बूद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽयं परमर्द्धिकः ॥२८३॥
अयं चास्मद्वचो ऽश्रौषीद्राजगृहपत्तने ।
केवली चरमो भावी जम्बूर्ऋषभदत्तजः ॥२८४॥
श्रुत्वा केवलिनो भावि स्वे कुले जन्म पावनम् ।
देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥
राजाप्रच्छत्पुनर्विद्युन्माल्येष भगवन्सुरः ।
किं सुरेभ्यस्तनितेजस्वी ग्रहेभ्यिव दिवाकरः ॥२८६॥

---

279 b B दुर्णयान् । 281 c A स्वच्छ, d MSS परमेष्ठि । 283 c A द्वीपाधिपो । 284 d MSS जंबू ऋषभ॰ । 285 a A B श्रावौ ।

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जम्बूद्वीपस्य भारते ।
मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥
आर्यवाचाष्टकूटो ऽभूत्तस्य पत्नी तु रेवती ।
भवदत्तो भवदेवश्चाभूतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।
भवदत्तो भवाम्भोधेस्तारणतरीं दृढाम् ।
यौवने ऽप्याददे दीक्षां सुस्थिताचार्यसंनिधौ ॥२८९॥
स व्रतं पालयन्खड्गधारोग्रं श्रुतपारगः ।
व्यहरद्गुरुणा सार्धं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥२९०॥
तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्यान्व्यजिज्ञपत् ।
अनुजानीत मां यामि यत्र बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥
तत्रास्ति मे लघुभ्राता स च मय्यस्ति स्नेहलो मयि ।
प्रव्रजिष्यति मां दृष्ट्वा प्रव्रज्यायै ऽपि भद्रकः ॥२९२॥
ततस्तं श्रुतवत्साधुसमेतं गुरुरादिशत् ।
परनिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥२९३॥
स जगाम पितुर्धाम गतमात्रो ददर्श च ।
भ्रातुरुद्वाहमारब्धं मन्मथद्रुमदोहदम् ॥२९४॥
विवाहकौतुकव्यग्रः स भ्राता कन्यसो मुनेः ।
विस्मृतान्यकरणीयो मुद्भातुलस्तदाभवत् ॥२९५॥
विवाहसमये प्राप्तमजानन्निव सो ऽग्रजम् ।
नाकार्षीत्स्वागतमपि व्रतादानकथापि का ॥२९६॥

---

289 b A B मरो। 296 c A नोकार्षी d C व्रतदान।

विलक्षः स मुनिर्भूयोऽप्यागमत्सन्निधौ गुरोः ।
आलोच्याकथयत्सर्वामनुजस्य कथां तथा ॥२९७॥
भवदत्तोऽवदद्दृष्टो काठिन्यमनुजन्मनः ।
ज्यायांसं यद्वाद्राक्षीदपिमभ्यागतं गृहे ॥२९८॥
गुरुभक्तेरपि श्रेयः किं नासीद्वाहकौतुकम् ।
तत्परित्यज्य सानन्दः स ज्येष्ठं नान्वियाय यत् ॥२९९॥
कश्चिदूचे तदा साधुर्भवदत्तासि पण्डितः ।
यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रव्राजयिष्यसि ॥३००॥
भवदत्तोऽब्रवीद्धो मगधाख्ये गुरुर्यदि ।
विहरिष्यति तद्वः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥३०१॥
विहरन्तोऽन्यदा जग्मुर्मगधानेव सूरयः ।
समीरणवदेकत्र श्रमणानां स्थितिर्न हि ॥३०२॥
आचार्यपादान्वन्दित्वा भवदत्तो व्यजिज्ञपत् ।
स्वजनानित आसन्नान्दिदृक्षे युष्मदाज्ञया ॥३०३॥
भवदत्तं तत्रैकमपि तत्रादिशद्गुरुः ।
एकाकिनोऽप्यर्हति हि विहारो वशिनो मुनेः ॥३०४॥
भवदत्तो जगामाथ स्वेषां संसारिणां गृहे ।
प्रव्रज्याग्राहणेनानुग्रहीतुमनुजं निजम् ॥३०५॥
नागदत्तस्य तनयां वासुकीकुक्षिसम्भवाम् ।
उपयेमे भवदेवो भवदत्तानुजस्तदा ॥३०६॥

---

297 b C स्वजन्, d B तदा । 300 b B भवदत्तोऽपि च पंडित. । 301 b C दृष्ट, c B C by second hand तद्वद । 303 d A B ०दिदृ० । 305 b B C b. 2.h देव!, c A ग्रहरे० ।

ततोद्वाहोत्सवाः सर्वे बन्धवस्तं मुदाभ्ययुः ।
मन्यमाना उत्सवोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥३०७॥
सद्यः पाद्येन तत्पादौ प्रक्षाल्य प्रासुकेन ते ।
पादोदकमवन्दन्त मत्वा तीर्थोदकाधिकम् ॥३०८॥
भवाब्धिमज्जनभयादवलम्बमिवेच्छवः ।
लगित्वा पादयोः सर्वे बन्धवस्तं ववन्दिरे ॥३०९॥
मुनिरप्यभ्यधाद्यूयं विवाहव्याकुलाः स्थ भोः ।
यामो विहर्तुमन्यत्र धर्मलाभो ऽस्तु वो ऽनघाः ॥३१०॥
तमृषिं बन्धवः सर्वे भक्तपानादिभिर्मुदा ।
एषणीयकल्पनीयप्रासुकैः प्रत्यलाभयन् ॥३११॥
तदानीं भवदेवो ऽपि कुलाचारं प्रपालयन् ।
सेव्यमानां वयस्याभिर्नवोढां मण्डयन्नभूत् ॥३१२॥
चक्रे ऽङ्गरागं प्रेयस्याः श्रीचन्दनरसेन सः ।
चन्द्रातपरसेनेवाकृष्टेन शशिमण्डलात् ॥३१३॥
तस्या मूर्ध्नि च धम्मिल्लं सुमनोदामगर्भितम् ।
घनस्य पक्षग्राहिणः स्वर्भाणोः श्रीमलिम्लुचम् ॥३१४॥
तत्कपोलफलकयोः कस्तूर्या पत्त्रवल्लरीम् ।
मीनकेतोरिव जयप्रशस्तिमलिखत्स्वयम् ॥३१५॥
कुचयोर्मण्डनं यावन्नवोढः स प्रचक्रमे ।
तावदागममश्रौषीद्भवदत्तमहामुनेः ॥३१६॥

---

308 a A पायेन, b C D प्राशुकेन । 309 b B C मिवोत्सवः । 310 b B विवाहे । 311 d A लाभयत्, c B एषणीये, A कल्पनीयैः । 314 c A कच्छिभुवं ।

स भ्रातृदर्शनोत्तालः कितवो जयवानिव।
द्रागुदस्थाद्विहायार्धमण्डितामपि वल्लभाम् ॥३१७॥
हित्वार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव।
तस्याः सखीनामित्युक्तिं स एड इव नाशृणोत् ॥३१८॥
साग्रहं वारयन्तीनां तासां चेत्युत्तरं ददौ॥
कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेष्यामि बालिकाः ॥३१९॥
भवदेवस्ततः स्थानात्त्वरमाणः सवव्रजत्।
अभ्येत्य भवदत्तर्षिं तत्र स्थितमवन्दत ॥३२०॥
वन्दित्वोत्थितमात्रस्यानुजस्य घृतभाजनम्।
मुनिः श्रामण्यदानाय मत्यं कारमिवार्पयत् ॥३२१॥
भवदत्तस्ततो ऽगारादनगारशिरोमणिः।
निर्जगाम धियां धाम मनाग्भ्रातरि दत्तदृक् ॥३२२॥
भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भाजनं धारयन्करे।
अन्वगाद्भवदत्तर्षिं तत्पदाम्भोजषट्पदः ॥३२३॥
अन्ये ऽपि बहवो मार्गे नगराद्भवदेववत्।
अन्वयुर्भवदत्तर्षिं सुदूरमपि प्रमदहृदाः ॥३२४॥
मुनिर्न कश्चिद्व्यसृजन्मुनीनामुचितं स्मरन्।
अविसृष्टाश्च मुनिना न व्यावर्तिषत जनाः ॥३२५॥
दूरं गत्वा च निर्विण्णास्ते वन्दित्वा महामुनिम्।
स्वयमेव व्यावृतन्मार्गात्स्वस्थानतः ॥३२६॥

319 d D वर्णितौ। 320 a A त्वरमाणः सः। 321 d B मदरान्ध्रमः।
324 d A विस्तृर्मित्प्रमदहृदा। 325 a A विविविर्त्त। 325 b A D
वर्तिरे। 326 a C विविर्त्ताः।

5

भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।
अप्यविसृष्टा व्याघुटन्त्येते नैते हि सोदराः ॥३२७॥
अहं तु सोदरो ऽमुष्य द्वावावां स्नेहलौ मिथः ।
तदनेनाविसृष्टस्य न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥३२८॥
भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽयं नूनमग्रजः ।
ततो ममार्पयद्वोढुं प्रसीदन्घृतभाजनम् ॥३२९॥
चिरादभ्यागतं श्रान्तं ज्यायांसं भ्रातरं मुनिम् ।
अमुक्त्वा तदमुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥३३०॥
मासौ वलेदिति मनोव्याक्षेपार्थं कनीयसः ।
गार्हस्थ्यवार्तां प्राक्रंस्त भवदत्तो महामुनिः ॥३३१॥
एते ते ग्रामपर्यन्तपादपाः पान्थमण्डपाः ।
भ्रातरावां वानरवद्येषु स्वैरमरंस्वहि ॥३३२॥
सरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यत्र शैशवे ।
अकारि नलिनीनालैर्हारश्रीः कण्ठयोर्मिथः ॥३३३॥
एताश्च ग्रामपर्यन्तभूमयो भूरिवालुकाः ।
यत्रावां वालुकाचैत्यक्रीडां प्राष्व्यस्वहि ॥३३४॥
भवदत्तो ऽनुजन्मानमेवमध्वनि वार्तयन् ।
जगाम ग्राममाचार्यपादपद्मैः पवित्रितम् ॥३३५॥
सानुजं भवदत्तर्षिं वसतिद्वारमागतम् ।
निरीक्ष्य क्षुल्लकाः प्रोचुः कृतवक्रोष्ठिका मिथः ॥३३६॥

327 d A नैतेहि सहोदराः B सोसदरा° । 328 d A न्याय्यं । 330 a A चिरादि B चिरादा । 332 c A वानिर° । 333 d A B C हरि A B D श्री ।

दिव्यवेषधरो नूनमनुजो मुनिनामुना ।
प्रव्राजयितुमानीतः स्वं सत्यापयितुं वचः ॥३३७॥
सूरिरूचे भवदत्त तरुणः को ऽयमागतः ।
सोऽवदद्भगवन्दीक्षां जिघृक्षुर्मे ऽनुजो ह्यसौ ॥३३८॥
सूरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं प्रतार्य्यसि ।
माभूद्भ्राता मृषावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥३३९॥
भवदेवस्तदैवाथ पर्यव्राज्यत सूरिभिः ।
साधुभ्यां सहितो ऽन्यत्र विहर्तुं च न्ययोज्यत ॥३४०॥
भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
स्वजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं बभाषिरे ॥३४१॥
भवदेवोऽन्वगाद्युष्मान्प्रियां हित्वार्धमण्डिताम् ।
तद्ब्रूत किं त्वनायाते तस्मिञ्जीवन्मृता वयम् ॥३४२॥
खिद्यते चक्रवाकीव सा युक्तविधवा वधूः ।
विश्राम्यति न तस्याश्च नयनाम्बु निराम्बुवत् ॥३४३॥
एकाक्यस्मानमापृच्छ्य भवदेवः क्वचिद्व्रजेत् ।
इति स्वप्ने ऽप्यसम्भाव्यं गतश्च क्वापि किं वद ॥३४४॥
नष्टस्वानिव पहिलान्भवदेवमपश्यतः ।
अस्माननुग्रहाणार्थं कथय क्व स ते ऽनुजः ॥३४५॥
धर्माद्र्दैक्षुरनुजस्तोचे मिथ्याप्ययो मुनिः ।
यात आयातमात्रो ऽपि न विद्मः स ययौ क्वचित् ॥३४६॥

---

338 a B सूरिरूचे । 339 d A B तुः । 343 b A विविधा । 343 d D निरंबुवत् । 345 a A पश्वा० C वहि० ।

गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।
प्रत्यावर्तन्त दीनास्या दस्युभिर्मुषिता इव ॥३४७॥
तां नवोढां हृदि ध्यायन्भ्रातृभक्त्यैव केवलम् ।
प्रव्रज्यां भवदेवो ऽपि सशल्यां पर्यपालयत् ॥३४८॥
महर्षिर्भवदत्तो ऽपि कालेन बहुनेयुषा ।
विपेदे ऽनशनं कृत्वा सौधर्मे च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥
भवदेवो ऽप्यदो दध्यौ नागिला प्रेयसी मम ।
प्रेयांस्तस्या अहमपि विरहो ही द्वयोरभूत् ॥३५०॥
भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।
तस्मिंस्तु स्वर्गते किं मे व्रतेनायासहेतुना ॥३५१॥
न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।
यथा तद्विरहेणोच्चैर्भविष्यति कथं नु सा ॥३५२॥
गजीव वारीपतिता पद्मिनीव हिमाविला ।
मरालीव मरुगता वल्लीव ग्रीष्मतापभाक् ॥३५३॥
यूथभ्रष्टेव हरिणी पाशबद्धेव शारिका ।
सा मन्ये दैन्यभाग्लोकानुकम्प्यैव भविष्यति॥३५४॥ युग्मम्॥
यदि प्राप्स्यामि जीवन्तीं तां प्रियामायतेक्षणाम् ।
तदद्यापि हि गार्हस्थ्यवृत्तो रंस्ये तया सह ॥३५५॥
चिन्तातन्तुभिरेवं स्वं नियच्छन्नूर्णनाभवत् ।
स्थविरर्षीननापृच्छ्य भवदेवो विनिर्ययौ ॥३५६॥

---

348 b A भक्त्यैक । 349 b A D बहुनायुषा । 350 c D प्रेयांसस्या ।
353 *a*. On the margin in D यदुक्तं कोशे वारिस्तु गजबन्धभूरिति ।

तूर्णं जगाम च ग्रामं सुग्रामं राष्ट्रकूटभूः ।
तस्थौ च संवृतद्वारबाह्यायतनसंनिधौ ॥३५७॥
गन्धमाल्यधरा नारी ब्राह्मण्या सममेकया ।
तत्राभ्यागान्मुनिरसावित्यवन्दत तं च सा ॥३५८॥
पप्रच्छ भवदेवस्तां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
पत्नी [redacted] रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥३५९॥
कथयामास साप्येवमार्यवान्रेवती च सा ।
व्यपद्येतां तयोर्यागाद्भूयान्कालो विपन्नयोः ॥३६०॥
भूयो ऽप्यपृच्छत्स मुनिरार्यवत्सूनुना प्रिया ।
भवदेवेन या त्यक्ता नवोढा सास्ति वा न वा ॥३६१॥
सा दध्यौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तव्रतो ऽपगात् ।
यदि वा वार्तयाम्येनमनेनसमिहागतम् ॥३६२॥
उवाच चिन्तयित्वैवमार्यवद्रेवतीसुतः ।
त्वमेव भवदेवो ऽसि किमिहागास्तपोधन ॥३६३॥
भवदेवो ऽवदत्साधु त्वयाहमुपलक्षितः ।
स एव भवदेवो ऽस्मि नागिलाजीवितेश्वरः ॥३६४॥
तदाग्रजोपरोधेन तां विमुच्य निरीयुषा ।
अनिच्छतापि हि मया व्रतमादायि दुष्करम् ॥३६५॥
विपन्ने साम्प्रतं भ्रातर्यहमङ्कुशवर्जितः ।
नागिला सा कथमभूदित्यागां तद्दिदृक्षया ॥३६६॥

---

357 c C संवृत॰ । 360 b A व्यपद्ये॰ । 363 b B ॰दागमे॰ ।
365 b C व्रतमादाय॰ । 366 b B ॰त्यागां ।

नागिला चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि मामसौ ।
न हि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवयोगुणाम् ॥३६७॥
आत्मानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रोवाच नागिला ।
नागिला सास्म्यहं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥३६८॥
एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतीयुषि ।
किं नाम मयि लावण्यं पुण्याशय विमृश्यताम् ॥३६९॥
मुक्त्वा रत्नत्रयं स्वर्गापवर्गफलदायकम् ।
वराटिकामात्रनिभां मा ग्रहीमां महाशय ॥३७०॥
अत्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुवामहो ।
विषयाणां स्मरास्त्राणां मा गास्त्वं भेदनीयताम् ॥३७१॥
ग्राहितो ऽसि व्रतं भ्रात्रा छद्मनापि हितैषिणा ।
तमप्यमात्रं मा मंस्था मयि पापखनौ रतः ॥३७२॥
तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।
मयि रागकृतं पापमालोचय तदन्तिके ॥३७३॥
यावदेवं भवदेवं नागिला प्रशमन्वशात् ।
ब्राह्मण्या दारकस्तावत्तत्रागाद्भुक्तपायसः ॥३७४॥
ऊचे च पायसं भुक्तं यन्मयाद्य सुधोपमम् ।
तदमिष्याम्यहं मातरधो धारय भाजनम् ॥३७५॥
निमन्त्रितो ऽहमन्यत्र लप्स्ये तत्र च दक्षिणाम् ।
अत्रान्तपायसो मातर्भोक्तुं यक्ष्यामि नो पुनः ॥३७६॥

---

367 b C चिरदृष्टां, d A परावृत्य । 371 c A B क्षीणां । 376 d A भ्रक्ष्यामि, B शिक्ष्यामि ।

आदाय दक्षिणामद्यागतो भुक्तो ऽपि पायसम् ।
स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्ये का ह्रीः स्वोच्छिष्टभोजने ॥३७७॥
ब्राह्मणस्तूवाच वान्ताशी जुगुप्स्यस्त्वं भविष्यसि ।
अनं जुगुप्सनीयेन कर्मणानेन दारक ॥३७८॥
तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे बटो ।
त्वं भविष्यसि वान्ताशी निकृष्टः कुक्कुरादपि ॥३७९॥
नागिलोवाच तस्यापि यद्येवं वेत्सि वक्षि च ।
तन्मामुद्वम्य किमिति भूयो ऽप्युपबुभुक्षसे ॥३८०॥
मांसासृग्गन्धिविण्मूत्रपूर्णा ऽहमधमाधमा ।
वान्तादपि जुगुप्स्यास्मि मामिच्छन् किं न लज्जसे ॥३८१॥
पश्यस्यद्रौ ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
यत्परं शिक्षयस्येवं न स्वं शिक्षयसि स्वयम् ॥३८२॥
का हि पुंगणना तेषां ये ऽन्यशिक्षाविचक्षणाः ।
ये स्वं शिक्षयितुं दक्षास्तेषां पुंगणना नृणाम् ॥३८३॥
भवदेवो ऽवदत्साधु शिक्षितो ऽस्मि त्वयानघे ।
आनीतः पथि जात्यन्ध इव यामहमुत्पथे ॥३८४॥
तदस्तु स्वजनान्दृष्ट्वा यास्यामि गुरुसंनिधौ ।
व्रतातीचारमालोच्य तप्स्ये ऽहं दुस्तपं तपः ॥३८५॥
नागिलाप्यवदत् किं ते स्वजनैः स्वार्थभाग्भव ।
मूर्तिमन्तो हि ते विघ्ना भाविनो गुरुदर्शने ॥३८६॥

---

381 c. E D [illegible] । 382 d. A [illegible] ।

तद्गच्छ गुरुपादान्ते दान्तात्मा व्रतमाचर ।
प्रव्रजिष्याम्यहमपि प्रतिनीजनसन्निधौ ॥३८७॥
भवदेवो ऽथ वन्दित्वार्हद्बिम्बानि समाहितः ।
गत्वा गुर्वन्तिके ऽकार्षीत्कृत्यमालोचनादिकम् ॥३८८॥
श्रामण्यं निरतीचारं भवदेवः प्रपालयन् ।
कालं कृत्वादिकल्पे ऽभूच्छक्रसामानिकः सुरः ॥३८९॥
इतश्च भवदत्तस्य जीवः स्वर्गात्परिच्युतः ।
विजये पुष्कलावत्यां विदेहोर्वीशिरोमणौ ॥३९०॥
नगर्यां पुण्डरीकिण्यां वज्रदत्तस्य चक्रिणः ।
यशोधराभिधानाया राज्ञ्याः कुक्षाववातरत् ॥३९१॥ युग्मम् ।
तस्मिन्नुपागते कुक्षिसरोवरमरालताम् ।
अभूद्यशोधरादेव्या दोहदो ऽम्भोधिमज्जने ॥३९२॥
ततश्चाम्भोधिसध्रीच्यां सीतानद्यां महीपतिः ।
क्रीडयित्वा महादेवीं तद्दोहदमपूरयत् ॥३९३॥
सम्पूर्णदोहदा साथ महादेवी यशोधरा ।
सखीव कलयामास लावण्यमधिकाधिकम् ॥३९४॥
पूर्णे च समये ऽसूत महिषी चक्रवर्तिनः ।
उत्तमं तनुजन्मानं गङ्गेव कनकाम्बुजम् ॥३९५॥
यशोधराया उत्पन्नदोहदानुगतं नृपः ।
सागरदत्त इत्याख्यां तस्याकृत शुभे ऽहनि ॥३९६॥

---

388 a D भवदेवो ऽपि ।

धात्रीभिर्लाल्यमानश्च पयःपानादिकर्मभिः ।
शशीवासादयद्वृद्धिं राजपुत्रः क्रमेण सः ॥३९७॥
वक्तुं प्रवीणतां प्राप्तः स कुमारोऽध्यजीगपत् ।
उदस्य काञ्चनलतामुक्तं शुकशारिकाः ॥३९८॥
प्रौढीभवन्सुहृद्भिश्च स रेमे रत्नकन्दुकैः ।
पीनांसभूमिकारङ्गन्नृत्यन्माणिक्यकुण्डलः ॥३९९॥
समये स नरेन्द्रेण नियुक्तो गुरुसन्निधौ ।
गुरोः कलाः परिपपौ कूपादप इवाध्वगः ॥४००॥
विश्वस्यापि भुवो नेत्रकैरवाणि प्रमोदयन् ।
शशीव सम्पूर्णकलः प्रतिपेदे स यौवनम् ॥४०१॥
स्वयंवरागताः कन्याः पितृभ्यां पर्यणायि सः ।
एता हि पात्रमायान्ति रत्नाकरमिवापगाः ॥४०२॥
अनङ्गाशीभिरुत्सेव करेणुभिरिव द्विपः ।
ताराभिरिव शीतांशुस्ताभिः सममरंस्त सः ॥४०३॥
नारीभिरन्यदा क्रीडाप्रासादे मदनोपमः ।
मेरुसन्निभमाकाशे स ददर्शाभ्रमण्डलम् ॥४०४॥
अचिन्तयच्च यादृग्हि श्रूयते मेरुरागमे ।
तादृगभ्रमयः सोऽयं काप्यहो रमणीयता ॥४०५॥
एवं मेरुनिभं मेघमण्डलं तस्य पश्यतः ।
साभूद्वाङ्मुखी दृष्टिर्विस्मयेव तदन्तरे ॥४०६॥

---

398 d A B C D सारिकाः । 403 d A °रंस्यत । 405 c C मेरुग-र्भे । d A काप्य ।

कुमारोऽपश्यदुत्पश्यो यावत्तन्मेघमण्डलम् ।
वारिबुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय ययौ क्वचित् ॥४०७॥
कुमारोऽचिन्तयच्चैवं क्षणिकोऽयं यथाम्बुदः ।
तथा शरीरमप्येतत्का कथा सम्पदां पुनः ॥४०८॥
यत्प्रातस्तन्न मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तन्निशि ।
निरीक्ष्यते भवेऽस्मिन्हो पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥
विवेकजलसिक्तस्य मर्त्यजन्ममहीरुहः ।
सकामनिर्जरासारं तद्गृह्णामि व्रतं फलम् ॥४१०॥
सुधीः सागरदत्तोऽथ परं वैराग्यमुद्वहन् ।
व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृताञ्जलिः ॥४११॥
पितरावूचतुर्वत्स यौवनेऽपि व्रताग्रहः ।
वीणायां वाद्यमानायां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥
इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।
राज्यं चिरं पालयित्वा गृहीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥
सागरो व्याहरत्पूज्याः प्रत्याख्याता मया श्रियः ।
परिव्रज्यामुपादातुं तदादिशथ किं न माम् ॥४१४॥
इत्याग्रहकुठारेण प्रेमपाशं तयोः सुधीः ।
छित्त्वोदाथान्वमन्येतां तौ व्रतग्रहणाय तम् ॥४१५॥
अनेकराजतनयपरिवारोऽथ सागरः ।
आददे व्रतमम्लानं सागराचार्यसन्निधौ ॥४१६॥

---

407 a A उत्पश्यो । 410 a D सकाम । d A व्रत । 414 b C D प्रत्याख्यातं मया । 416 a A B sec. m. व्रतम् ।

विविधाभिग्रहधरो गुरुसेवापरायणः ।
क्रमात्सागरदत्तो ऽभूच्छ्रुतसागरपारगः ॥४१७॥
न दूरे तपसः किंचिदिति प्रत्ययकारकम् ।
अवधिज्ञानमुत्पेदे सागरस्य तपस्विनः ॥४१८॥
भवदेवस्य जीवो ऽपि पूर्णे काले दिवश्च्युतः ।
तत्रैव विजये वीतशोकायां पूःशिरोमणौ ॥४१९॥
पद्मरथाभिधानस्य महर्द्धेरवनीपतेः ।
महिष्यां वनमालायां शिवो नाम सुतो ऽभवत् ॥४२०॥ युग्मम् ॥
स पाल्यमानो यत्नेन कल्पद्रुम इवोद्गतः ।
क्रमेण कलयन्वृद्धिं काकपक्षधरो ऽभवत् ॥४२१॥
साक्षिमात्रीकृतगुरौ तस्मिन्शास्त्रशिरोमणौ ।
स्थितो गृहीतमुक्ता इव सद्यस्कस्तु कलाः ॥४२२॥
यौवने पर्यणैषीत्स राजकन्याः कुलोद्भवाः ।
सम्पृक्तयाऽऽभक्ताभिर्लताभिरिव पादपः ॥४२३॥
सक्रमस्य चान्येद्युः प्रासादे तस्य तस्थुषः ।
सागरर्षिः पुरीबाह्योपवने समवासरत् ॥४२४॥
तत्र कामसमृद्धाख्यः सार्थवाहो महामुनिम् ।
तं प्रत्यलाभयद्भक्त्या मासक्षपणपारणे ॥४२५॥
गृहे कामसमृद्धस्य पात्रदानप्रभावतः ।
वसुधारापतद्व्योम्नः पात्रे दानाद्धि किं न हि ॥४२६॥
शिवस्तदद्भुतं श्रुत्वा गत्वावन्दत तं मुनिम् ।

419 b D दिवश्च्युतः । 423 c C pr. m. A om. D पश्चात् ... ।
426 d A B C D दानाद्धि ।

निषसाद च तत्पादपद्मान्ते राजहंसवत् ॥४२७॥
चतुर्दशानां पूर्वाणामाकरः सागरो ऽपि हि ।
शिवस्य सपरीवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥४२८॥
विशेषतश्च संसारासारतां तस्य धीमतः ।
गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामले ॥४२९॥
शिवो ऽपृच्छच्च तन्महर्षिं किं प्राग्भवभवः प्रभो ।
स्नेहो मे पश्यतो यत्त्वां हर्षो ऽयमधिकाधिकः ॥४३०॥
ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि ।
कनिष्ठो ऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्यो ऽप्यतिवल्लभः ॥४३१॥
मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।
उपायेन ग्राहितो ऽसि परलोकहितेच्छया ॥४३२॥
अभूव स सुरावावां सौधर्मे परमर्द्धिकौ ।
कुमुदेन्द्वोरिव प्रीतिस्तत्राप्यभवदावयोः ॥४३३॥
भवे ऽस्मिन्वीतरागो ऽहं स्वे परे वा समानदृक् ।
त्वं त्वद्यापि सरागत्वात्प्राग्भवस्नेहभाङ्मयि ॥४३४॥
शिवो ऽवदद्गुणादानाद्देवो ऽभूवं पुराप्यहम् ।
तदिहापि भवे पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥४३५॥
आपृच्छ्य पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।
पूज्यास्तावदिहैवाध्वं यूयं मयि कृपालवः ॥४३६॥
गत्वा शिवकुमारो ऽपि पितृपादान्व्यजिज्ञपत् ।
अद्य सागरदत्तर्षेः शुश्रुवे देशना मया ॥४३७॥

---

430 b B स्नेहो । 431 a A B कुमुदेशोरिव । 431 c A हि । 435 b A B देवो । 436 c A °हं, B °ध्व, C °ध्वं । 437 a B गत्वा ।

तत्प्रसादादधिगता भवस्यासारता मया ।
ततस्तस्माद्विरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥४३८॥
तत्सर्वथानुजानीथ प्रव्रज्याग्रहणाय माम् ।
प्रभूतो मोहतमसः शरणं सागरो ऽद्य मे ॥४३९॥
पितरावूचतुर्वत्स व्रतं मादत्स्व यौवने ।
नाद्यापि पूर्यते ऽस्माकं त्वत्क्रीडालोकजं सुखम् ॥४४०॥
अत्यन्तं निर्ममो भूस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
अस्मांस्तमानिवायुष्मन्यदस्मान्विजिहासि ॥४४१॥
यदि भक्तो ऽसि यच्चास्मानापृच्छ्य च गमिष्यसि ।
तत्कारैकतानात्मा भविता रसनावयोः ॥४४२॥
इत्यनादिष्टतः पित्रोः शिवो ऽगन्तुमनीश्वरः ।
तत्रैव सर्वसावद्यनियमाद्भावयत्यभूत् ॥४४३॥
मुनेः सागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निश्चयी ।
तस्थौ स मौनमास्थाय मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥४४४॥
पत्तादृयामितो भोक्तुं स किञ्चिद्भुङ्क्ते च सः ।
मह्यं न रोचते किञ्चिदित्येकमवदन्मुहुः ॥४४५॥
एवमुद्वेजितो राजा शिवेन शिवकाङ्क्षिणा ।
इभ्यपुत्रं दृढधर्मं समाहूय समादिशत् ॥४४६॥
सावद्यपरिहारेण शिवेन तनयेन मे ।
मौनमास्थितमिदं वत्स यावन्निहुरपैतमा ॥४४७॥

---

438 d C नीवधादिव । 440 a b MSS [illegible] । 441 c A [illegible], D [illegible] । 444 d B [illegible] । 445 d A [illegible], so corrected in D.

मोघफाल इव दीपी करीव प्रभवन्मदः ।
भोजनायापि यतते न स चाटुशतैरपि ॥४४८॥
यथा वेत्सि तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।
त्वया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४९॥
सञ्जीवय पक्षिणं कायकुलायाद्गन्तुमुत्सुकम् ।
प्रत्याशापाशबन्धेन नियन्त्रय महाशय ॥४५०॥
दृढधर्मो ऽपि तामाज्ञामुररीकृत्य भूपतेः ।
ययौ शिवकुमारस्याभ्यर्णं बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥
कृत्वा नैषेधिकीं तस्य सदनान्तः प्रविश्य च ।
क्रमज्ञः प्रतिचक्राम स ऐर्यापथिकीं सुधीः ॥४५२॥
वन्दनं द्वादशावर्तं दत्त्वा भूमिं प्रमार्ज्य च ।
निषसाद वदन्नुच्चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥
शिवो ऽवददहो इभ्य साधूनामुपसागरम् ।
विनयो ऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥
इभ्यपुत्रो ऽभ्यधात्सम्यग्दृष्टीनां यत्र कुत्रचित् ।
समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥
यस्य कस्यापि हि स्वान्तं समभावाधिवासितम् ।
स वन्दनार्हो भवति दोषाशंकापि नेह भोः ॥४५६॥
कुमार किं तु पृच्छामि प्रष्टुमेवाहमागमम् ।
रसज्वरातुरेणेव किं त्वयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥

---

452 a C नैषि°, D नैष° । 452 d A ऐर्यां, A सुधो, B ईर्यां । 455 b A विनयस्य, A समय चेर ।

शिवो ऽवदद्विसृजतो व्रताय पितरौ न माम् ।
ततो भावयतीभूय स्थितो ऽस्मि विरतो गृहात् ॥४५८॥
यथा क्षुद्विग्य पितरौ विहाय ममतां मयि ।
व्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न भोजनम् ॥४५९॥
इभ्यो ऽभ्यधत्त यद्येवं तत्कुमार महाशय ।
धर्मो ह्यधीनो देहस्य देहस्त्वाहारसम्भवः ॥४६०॥
आहारं निरवद्यं हि गृह्णन्त्यपि महर्षयः ।
शरीरे तु निराहारे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥४६१॥
कुमारो ऽप्यभ्यधादिभ्यसूनो सम्पद्यते मम ।
नाहारो ऽप्यनवद्यो ऽत्र तस्मादसमभोजनम् ॥४६२॥
इभ्यो ऽवादीद्दृढत्वं मे शिष्यसे ऽहमतः परम् ।
सर्वं सम्पादयिष्यामि निरवद्यं यदिच्छसि ॥४६३॥
व्याजहार कुमारो ऽपि षष्ठे नहि निरन्तरम् ।
षष्ठं कृत्वा करिष्ये ऽहमाचामाम्लेन पारणम् ॥४६४॥
शिवस्य भावयतिनस्तदाद्यपि महेभ्यजः ।
विनयं कर्तुमारेभे सामाचारीविचक्षणः ॥४६५॥
तपस्यतः शिवस्यापि ययौ द्वादशवत्सरी ।
मोदात्पितृभ्यां न पुनर्धर्मर्षि गुरुसन्निधौ ॥४६६॥

459 b B [illegible] । 460 C adds the following sloka after 460, [illegible] । [illegible] ॥ 461 a A [illegible] । 464 c MSS [illegible] । 465 b A [illegible] । 466 b B [illegible], in the margin of D [illegible], A [illegible], A pr. m. [illegible] ।

मृत्वा शिवकुमारो ऽभूद्ब्रह्मलोके महाद्युतिः ।
विद्युन्माल्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥४६७॥
आसन्नच्यवनस्यास्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
पुराभूद्ब्रह्मलोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥४६८॥
च्युत्वायमत्रैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
ऋषभेभ्यस्य तनयो जम्बूर्भाव्यन्त्यकेवली ॥४६९॥
तदा चोपसमस्तर्षिं विद्युन्मालिनि जग्मुषि ।
चतस्रस्तत्प्रिया एवं पप्रच्छुस्तं महामुनिम् ॥४७०॥
इतो ऽस्माकं वियुक्तानां विद्युन्मालिदिवौकसः ।
समागमः पुनः क्वापि भविष्यत्यथवा न वा ॥४७१॥
स्थविराख्यश्च सन्तीभ्यास्तत्वारो ऽत्रैव पत्तने ।
समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७२॥
तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो यूयं भविष्यथ ।
मर्त्यत्वमीयुषा भावी तत्र वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७३॥
सुरासुरैः सेवितपादपद्मः
श्रीवर्धमानो ऽपि कृपासमुद्रः ।
भव्याब्जसूर्यो ऽतिशयर्द्धिपात्रं
विहर्तुमन्यत्र ततो जगाम ॥४७४॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये जम्बूस्वामिपूर्वभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

---

468 c B सुरोभूद्°, D पुरासेन्द्र। 473 a C स्तेषां। Colophon C चरित्रे, A om. पूर्व, B पूर्वभव।

CANTO II.

इतश्च नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
श्रेणिको ऽपालयद्राज्यं प्राज्यश्रीर्मघवानिव ॥१॥
तत्पर्षद्भूषणं श्रेष्ठी श्रेष्ठो धर्म्येण कर्मणा ।
नाम्ना ऋषभदत्तो ऽभूदर्हद्धर्मधुरन्धरः ॥२॥
अर्हन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिशम् ।
जजाप सर्वाभिमतसिद्धिमन्त्राक्षरोपमम् ॥३॥
गुरुवाक्कतकक्षोदसंक्रमभवत्सदा ।
प्रशान्तदुर्ध्यानमलं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥४॥
सरोवरस्येव जलं फलं मार्गतरोरिव ।
तस्यैश्वर्यमभूत्केषां नैवोपकारकम् ॥५॥
धर्मानुसारिणी सत्या गत्या हंस्यनुहारिणी ।
सधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्ययाभवत् ॥६॥
तस्या गुणेषु भूयःसु गाम्भीर्यादिषु सत्स्वपि ।
प्रयत्नः सुष्ठु शीले ऽभूच्छीलाढ्या हि कुलस्त्रियः ॥७॥
सती संवीतसर्वाङ्गा नीरङ्गीशोभिनी च सा ।
सञ्चार करस्पर्शमसहेव तरणेरपि ॥८॥
गुणैरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
पत्युर्न्यलीयत हृदि मध्येवार्धीव जाह्नवी ॥९॥

---

2 b A D धर्मेण । 3 a C चर्हद्देवो । 4 a D चोद् । 6 b A हंसा॰ c C सधर्मचारिणी । 8 a A सर्वाङ्गी । 9 b A च, d MSS मध्येवार्धौ or र्धौ ।

नखमांसवदन्योन्यं तयोर्नित्यावियुक्तयोः ।
अभूदखण्डितं प्रेम द्विशरीरैकचेतसोः ॥१०॥
धारिणी चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।
धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्फल्यमवकेशिवत् ॥११॥
शैत्यमुत्पादयन्नङ्गे सुधारस इवोच्चकैः ।
रमते तनुजन्माङ्के धन्यानामेव योषिताम् ॥१२॥
गृहवासो हि पापाय तत्रापि सुतवर्जितः ।
तदेतत्खल्वलवणकुभोजननिभं मम ॥१३॥
किं चिन्ताविधुरासीति पत्या पृष्टा नु धारिणी ।
दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःसम्प्रधारितम् ॥१४॥
पुत्रचिन्तोद्भवं दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।
तथापि न क्षीणमभूदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥१५॥
नित्यं हृदयशल्येन तेन दुःखेन धारिणी ।
कृशतां कलयामास द्वितीयेन्दुकलातुला ॥१६॥
विनिस्तारयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।
उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥१७॥
यामो ऽद्य वैभारगिरिं तत्रोद्याने कृशोदरि ।
रमामहे रम्यतया नन्दनोद्यानसन्निभे ॥१८॥
धारिणी पतिवाचं तां तथेति प्रत्यपद्यत ।
मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मारश्च भवत्विति ॥१९॥

---

10 d C द्वेम॰। 11 c A धिनुजन्म, d A ॰केश्वत्। 13 c A तदेते, B तदेव। 15 c B यथा तदीयचमथुर। 16 d C D तुलां, A तुला। 17 a A C विमुच्या॰, c A जलदः, d A B D तोतः। 19 b D प्रतिपद्यत।

ततश्चर्षभदत्तो ऽपि सद्यः सज्जीकृते रथे ।
आरुरोह तया हंसरोमकोमलतूलिके ॥२०॥
अपि संयोजितार्वाणमनर्वाणं महारथम् ।
अधिरूढौ दम्पती तौ प्रास्थिषातां गिरिं प्रति ॥२१॥
वाह्यालीभूरियं पत्नि श्रेणिकस्य महीपतेः ।
वाह्यमानतुरङ्गाणां फेनबुद्बुददन्तुरा ॥२२॥
राज्ञो मत्तद्विपालानरूपतां सूचयन्त्यमी ।
तद्बन्धत्वचितस्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥२३॥
अमूनि गोकुलान्यार्ये रम्याण्यृषभभाङ्कृतैः ।
उत्कर्णतर्णककुलान्युद्दामरथनिस्वनात् ॥२४॥
एते च मार्गे तरुणसहकाराः कृशोदरि ।
सारस्वतौषधीभूतपल्लवाः पिकयोषिताम् ॥२५॥
मृगा वायुमिवारूढा रथनिर्घोषभीरवः ।
प्रायः प्रयान्त्यमी व्योम्नि जिहासन्तो महीमिव ॥२६॥
मृगाक्षीचुम्बनेष्वेते ऽरघट्टा वारिवर्षिणः ।
मूर्त्यन्तरजुषः पृथ्व्यां पुष्करावर्तका इव ॥२७॥
द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पत्नीं पथि विनोदयन् ।
जगाम वैभारगिरिमृषभः सपरिच्छदः॥२८॥सप्तभिः कुलकं॥
जायापती तावथ्यधावुत्तेरतुरथो रथात् ।
वैभारपर्वतोद्यानदिदृचानृत्यदाश्रयौ ॥२९॥

---

22 a C पत्नि corrected in भाति। 23 c D मदंचपर्वित। 24 c D वन्मौघं, C कूजत। 25 a D नरवः। 27 a D वने स्रोते।

प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तीमध्वशाखिनाम् ।
स्वादूनि निर्झरजलान्याचामन्तीं मुहुर्मुहुः ॥३०॥
तरुच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तीं पदे पदे ।
सुखस्पर्शं विदधतीं शीतलैः कदलीदलैः ॥३१॥
स्मयमानां शुकालापैर्मृगशावेषु वत्सलाम् ।
अङ्कारोपितबालासु वानरीष्वतिसस्पृहाम् ॥३२॥
धारिणीमृषभदत्तो दत्तहस्तावलम्बनः ।
गिरिमारोपयामास तत्सुखेन शनैः शनैः॥३३॥चतुर्भिः कलापकं।
तत्र चर्षभदत्तो ऽपि धारिण्याश्चित्तहारिणीम् ।
अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेरुद्यानसंपदम् ॥३४॥
मातुलिङ्गैरिमाः पश्य फलप्राग्भारवामनाः ।
तारैश्च पुष्पैर्विश्रान्तसन्ध्याभ्रा इव दाडिमीः ॥३५॥
मृद्वीकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्यर्कत्विषामपि ।
नृत्यत्केकिकलापाभदलास्तालद्रुमा अमी ॥३६॥
पुष्पजातय एताश्च मिथःसौरभलम्भनैः ।
स्वागतं घोषयन्तीव रोलम्बमुखरच्छलात् ॥३७॥
जम्बूकदम्बमाकन्दपारिभद्रादिभिर्द्रुमैः ।
छायया चोलकमसौ संध्यायित इवाचलः ॥३८॥
ऋषभस्तत्र चापश्यद्वाक्केसरमिवागतम् ।
सिद्धपुत्रं यशोमित्रं श्राद्धं बन्धुमिवात्मनः ॥३९॥

---

35 d A B C D दाडिमी । 36 b A B D °त्विषामिव । 37 c A घोष-यन्तीव ।

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठी सिद्धपुत्रमवार्त्तयत् ।
साधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क यास्यसि ॥४०॥
सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति चरमार्हतः ।
पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणभृत्सखे ॥४१॥
तद्वन्दनार्थं यास्यामि यदि वस्तद्विवन्दिषा ।
त्वरध्वं यूयमपि तद्धर्माग्रेर्भवाम्यहम् ॥४२॥
ओमित्युक्त्वा दम्पती तौ तेनैव सह चेलतुः ।
त्रयो ऽप्यथ ययुः स्थानं सुधर्मस्वामिपावितम् ॥४३॥
यथावद्द्वादशावर्तवन्दनेन त्रयो ऽपि ते ।
सुधर्मस्वामिनं भक्त्या वन्दित्वा न्यषदन्पुरः ॥४४॥
सुधर्मस्वामिनो धर्मोपदेशपरमामृतम् ।
ते बद्धाञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्भृशमापपुः ॥४५॥
सिद्धपुत्रश्च समये पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।
स जम्बूः कीदृशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्यया ॥४६॥
तामाख्यद्गणभृज्जम्बूं शाश्वद्रत्नमयाकृतिम् ।
तन्मानं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥४७॥
तदा च लब्धावसरा धारिणी गणभृद्वरम् ।
पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥४८॥
सिद्धपुत्रो ऽवदन्न त्वं सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ।
जानन्तो ऽपि हि सावद्यं न व्याख्यान्ति महर्षयः ॥४९॥

---

40 a D ऋषभश्रेष्ठी । 41 a D समवसृतः । 44 a A °वर्तं । 47 b C ऋति A °परं ।

जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।
तवाहमेव कल्याणि कथयिष्याम्यदः शृणु ॥५०॥
धीरस्वभावो मनसा कायेन च पराक्रमी ।
निषेदिवाञ्छिलोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृत्त्वया ॥५१॥
सुतजन्म यदप्रच्छि तत्स्वप्ने सिंहमङ्कगम् ।
भद्रे द्रक्ष्यस्यथो कुक्षौ सुतसिंहं धरिष्यसि ॥५२॥ युग्मम् ॥
आख्यातजम्बूतरुवद्गुणरत्नमयस्य ते ।
जम्बूनामा सुतो भावी देवताकृतसंनिधिः ॥५३॥
धारिण्यभिदधे जम्बूदेवतोद्देशपूर्वकम् ।
करिष्ये ऽष्टोत्तरं तस्याचामाम्लानां शतं कृतिम् ॥५४॥
सुधर्मस्वामिनः पादान्वन्दित्वा ते चयोर् ऽपि हि ।
उत्तीर्य वैभारगिरेः पुनः प्रविविशतुः पुरम् ॥५५॥
ततस्वर्षभधारिण्यौ पालयन्तौ गृहस्थताम् ।
सिंहपुत्रवचःप्रत्याशया कालं व्यतीयतुः ॥५६॥
अन्यदा धारिणी स्वप्ने श्वेतसिंहं व्यभालयत् ।
पत्युश्चाकथयत्प्राज्यप्रमोदजलदीर्घिका ॥५७॥
ऋषभो ऽभिदधे सुभ्रु सिंहपुत्रवचो ऽखिलम् ।
तत्सत्यमेव मन्यस्व स्वप्नेन प्रत्ययो ननु ॥५८॥
जम्बूनामा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।
सर्वलक्षणसम्पूर्णः पुत्रो नूनं भविष्यति ॥५९॥
ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य विद्युन्मालिसुरस्तदा ।

53 d A C चक्रिचे । 54 d D कृति । 58 a MSS सुभ ।

उत्पेदे धारिणीकुक्षिशुक्तौ मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥
तस्याश्चाभूद्देवपूजागुरुपूजासु दोहदः ।
दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥
वित्तेन भूयसा श्रेष्ठी तद्दोहदमपूरयत् ।
उत्पन्नदोहद इव सोऽपि धर्मे धनव्यये ॥६२॥
क्रमेण पुष्यद्गर्भा च सञ्चचारातिमन्थरम् ।
गर्भक्लेशागमभिया सावधानेव धारिणी ॥६३॥
तस्याः कपोलफलकौ पाण्डुरिम्णातिशायिना ।
अभूतां प्रातरेणाङ्कबिम्बसब्रह्मचारिणौ ॥६४॥
ततश्च नवभिर्मासैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।
धारिणी सुषुवे सूनुं न्यूनीकृतरविं रुचा ॥६५॥
मुक्ताचूर्णैव घटितैरक्षतैरतिनिर्मलैः ।
पूर्णानि स्वर्णपात्राणि प्राविशन्नृषभौकसि ॥६६॥
अधिश्रेष्ठि कुलवधूक्षिप्तैर्दूर्वाङ्कुरैस्तुतैः ।
तदासनसमीपोर्व्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥६७॥
सर्वकल्याणधुर्याणि तूर्यवर्याण्यनेकशः ।
नेदुः श्रेष्ठिसद्द्वारे श्रियो लाभनिबन्धनम् ॥६८॥
स्वपुटीकृतसीमन्ताः कुङ्कुमस्तवकैर्नवैः ।
ननृतुस्तद्गृहद्वारे गायन्त्यः कुलबालिकाः ॥६९॥

---

61 b A सुदत्त दोहदः पुनः । 62 d A B धर्मो । 64 b A पाडु- रम्ना-तिशायिनः । 65 d B समीकृत, D मूनीकृत, A कृत्य । 66 a A मुक्ताचूर्णेव B corr. in मुक्ताचूर्णैन, c C सर्वपात्राणि । 67 a A चप, B चाधि, d C °वन° । 69 a B स्वपुटी° ।

ऋषभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।
ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थ्यमानो ऽत्यर्थमुच्छ्वसन् ॥७०॥
सूनोर्जम्बूतरोर्नाम्ना जम्बूरित्यभिधां व्यधात् ।
शुभे ऽह्नि ऋषभः श्रेष्ठी संवर्मितमना मुदा ॥७१॥
उल्लापयन्तावङ्कस्थं पितरौ तं दिवानिशम् ।
अभूतां हर्षवाह्वलौ विस्मृतान्यप्रयोजनौ ॥७२॥
पित्रोर्जम्बूकुमारो ऽपि भवन्नुत्सङ्गभूषणम् ।
क्रमेणासादयद्वृद्धिं तयोरिव मनोरथः ॥७३॥
क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्षभिः ।
अभूत्पाणिग्रहार्हश्च पित्रोराशालतातरुः ॥७४॥
इतश्च तत्रैव पुरे ऽभून्महेभ्यशिरोमणेः ।
समुद्रप्रियसंज्ञस्य नाम्ना पद्मावती प्रिया ॥७५॥
तथा समुद्रदत्तस्य समुद्रस्येव सम्पदा ।
नाम्ना कनकमालेति पत्न्यभूद्गुणमालिनी ॥७६॥
तथा सागरदत्तस्य गरिष्ठस्याद्भुतश्रिया ।
विनयश्रीरभूद्भार्या सदा विनयशालिनी ॥७७॥
तथा कुबेरदत्तस्य कुबेरस्येव ऋद्धिभिः ।
धनश्रीरिति नाम्नाभूत्पत्नी शीलमहाधना ॥ ७८॥
दम्पतीनाममीषां तु विद्युन्मालिप्रियाश्च्युताः ।
क्रमाद्दुहितरो ऽभूवन्नभिधानेन ता यथा ॥७९॥

---

71 c D ऋषभ । 73 d C मनोरथे । 75 b A B ॰महिभ्य, c A संज्ञय ।

समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः पद्मसेना तथैव च ।
तथा कनकसेनेति रूपात्प्राग्जन्मिका इव ॥८०॥
तथा कुबेरसेनस्य प्रिया कनकवत्यभूत् ।
अभूच्छ्रमणदत्तस्य श्रीषेणेति ॥ गेहिनी ॥८१॥
वसुषेणाभिधानस्याभवद्वीरमती प्रिया ।
वसुपालितस्य पुनर्जयसेनेति वल्लभा ॥८२॥
नभःसेना कनकश्रीस्तथा कनकवत्यपि ।
जयश्रीश्चेति चाभूवंस्तेषां दुहितरः क्रमात् ॥८३॥
अष्टानामपि तासां तु कन्यानां पितरो ऽन्यदा ॥
प्रार्थयाञ्चक्रिरे जम्बूपितरं विनयोद्यताः ॥८४॥
अष्टौ नः कन्यकाः सन्ति रूपलावण्यबन्धुराः ।
कलाब्धिपारदृश्वर्यो गुणैश्वर्यो ऽप्सरःसमाः ॥८५॥
तासां विवाहकल्याणसुहृत्प्राप्तं च यौवनम् ।
वरं तदनुरूपं चापश्याम तव नन्दनम् ॥८६॥
कुलशीलवयोरूपाद्या वरगुणा हि ये ।
जम्बूकुमारे ते सन्ति प्राप्यः पुण्यैरयं वरः ॥८७॥
तासामस्मत्कुमारीणां भवतु त्वत्प्रसादतः ।
वरो जम्बूकुमारो ऽयं दक्षजानामिवोडुपः ॥८८॥
श्रीमानसि कुलीनोऽसि प्रार्थना त्वयि नो ह्रिये ।
कृत्वा विवाहसम्बन्धं सर्वथानुगृहाण नः ॥८९॥

---

82 b C हरि, B corr. in हर. probably वीर॰ । 83 c B साभूवं C चेभू॰ । 85 d B C D गुषे॰ ।

हर्षादृषभदत्तो ऽपि तद्वचः प्रत्यपद्यत ।
स्वयमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्रार्थितश्च तैः ॥९०॥
जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो वरायातिवरीयसे ।
इति ज्ञात्वा च ताः कन्या धन्यंमन्या मुदं दधुः ॥९१॥
अत्रान्तरे च विहरन्भव्यसत्त्वानि बोधयन् ।
तत्रैवागत्य भगवान्सुधर्मा समवासरत् ॥९२॥
सुधर्मागममोदन्तसुधासिक्तो ऽथ कन्दवत् ।
सद्यो जम्बूकुमारो ऽभूत्प्ररूढपुलकाङ्कुरः ॥९३॥
जम्बूनामा नमस्कर्तुमागतं गणभृद्वरम् ।
जगाम धाम धर्मर्द्धे रथेनाखिलरंहसा ॥९४॥
स प्रणम्य सुधर्माणं शुश्राव श्रावकाग्रणीः ।
सुधानिस्यन्ददेशीयां देशनां तन्मुखाम्बुजात् ॥९५॥
देशना च मनसि सा परिणाममुपेयुषी ।
तस्यादात्तवैराग्यमभाग्यैरतिदुर्लभम् ॥९६॥
सुधर्मस्वामिनं नत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् ।
आदास्ये ऽहं परिव्रज्यां भवमन्थनकर्मठीम् ॥९७॥
आपृच्छ्य पितरौ यावदायामि परमेश्वर ।
तावत्त्वं कलयात्रैवोद्याने धर्मद्रुमश्रियम् ॥९८॥
तथेति प्रतिपन्ने च सुधर्मस्वामिनापि हि ।
अधिरुह्य रथं जम्बूर्नगरद्वारमाययौ ॥९९॥

---

92 b A अत्रान्तर्प्रबो° । 93 d A भूतप्र° । 94 c A धर्मार्द्ध° । 96 b D corr. °मुपेयुषः ।

तदाभूच्च पुरद्वारं तथेभाश्वरथाकुलम् ।
पतितस्य तिलस्यापि भूप्राप्तिर्नाभवद्यथा ॥१००॥
इति वाचिन्तयज्जम्बूः पुरद्वारानयैव चेत् ।
प्रवेशाय प्रतीक्षिष्ये तत्कालातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
सुधर्मस्वामिनं तत्रागमय्य सद्मनं प्रति ।
गन्तुं व्रतीबुभूषोर्मे न स्थातुमिह युज्यते ॥१०२॥
तद्विशाम्यपरेणैव द्वारेण त्वरयन्नयम् ।
उत्सुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतीक्षणम् ॥१०३॥
इति यावद्ययौ द्वारान्तरं त्वरितमार्षभिः ।
ददर्श तावत्तत्रापि वप्रं सज्जितयन्त्रकम् ॥१०४॥
वप्रोपरिष्टाद्यन्त्रेषु लम्बितास्त महाशिलाः ।
ददर्श गगनभ्रश्यद्ग्रहगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
दध्यौ चैवं परचक्रभयादीदृगुपक्रमः ।
तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थसङ्कुलेन किम् ॥१०६॥
गच्छतो मे ऽध्वनानेन शिलोपरि पतेद्यदि ।
तदस्मि नाहं न रथो न रथ्या न च सारथिः ॥१०७॥
एवं [illegible] मृत्युमासाद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
प्राणिनां हि कुमृत्यूनां सुगतिर्व्योमपुष्पवत् ॥१०८॥
मा भूवं स्वार्थतो भ्रष्टो व्याघुट्य पुनरप्यहम् ।
भजामि श्रीसुधर्मांह्रिपद्मसेवामधुव्रतः ॥१०९॥

---

100 a A °भूत्सम्। 102 a C गन्ता corrected in गन्तुं।

इत्युल्लापैर्भिर्वालयित्वा रथं वक्र इव ग्रहः ।
प्रदेशं गणभृत्पादमनार्थं तं पुनर्ययौ ॥११०॥
सुधर्मस्वामिनं जम्बूरिति नत्वा व्यजिज्ञपत् ।
यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नोऽस्म्यहं त्रिधा ॥१११॥
अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्य तम् ।
इत्युल्लापैर्भिर्धाम जगामाकामविक्रियः ॥११२॥
पित्रोश्च कथयामास यदहं गणभृन्मुखात् ।
सर्वज्ञोपज्ञमन्योघं धर्मं कर्मचयौषधम् ॥११३॥
अनुजानीत मां पूज्याः परिव्रज्यार्थमुत्सुकम् ।
जन्तूनामेष संसारः कारागारनिभः खलु ॥११४॥
रुदन्तौ तौ च पितरावूचतुर्गद्गदस्वरौ ।
मा भूरकाण्डे ऽस्मदाशालतोन्मूलनमारुतः ॥११५॥
चिन्तयामो वयमिदं सवधूको भविष्यसि ।
द्रक्ष्यामः पौत्रवदनं कुलकैरवनिशाकरम् ॥११६॥
प्रव्रज्याया न समयो विषयार्हे ऽत्र यौवने ।
एतस्योचितमाचारं किं नेच्छसि मनागपि ॥११७॥
यदि वात्याग्रहो वत्स प्रव्रज्याविषये तव ।
तथापि किंचिन्मन्यस्व वयं हि गुरवः खलु ॥११८॥
वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या वृताः ।
कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः पूरयोद्वाहकौतुकम् ॥११९॥

---

110 b A C D वक्र । 111 c d B मयाऽस्मात्पद्मपत्तं । 112 b C विप्रियः । 116 b D corr भविष्यति ।

एवं कृत्वा कुमार त्वं निःप्रत्यूहं परिव्रजेः ।
त्वामनु प्रव्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥१२०॥
कुमारो ऽप्यवदद्युष्मदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।
प्रव्रज्यायां न वार्यो ऽहं बुभुक्षुर्भोजनादिव ॥१२१॥
आमेत्युक्त्वा च पितरौ कथयामासतुर्द्रुतम् ।
कन्यापितॄणामिभ्यानामष्टानां करुणापरौ ॥१२२॥
कन्यास्तु व्यूढमात्रास्तु पुत्रो नः प्रव्रजिष्यति ।
विवाहमप्यसावस्मदुपरोधात्करिष्यति ॥१२३॥
पश्चादपि हि चेत्पश्चात्तापपापं करिष्यथ ।
मा स्म दद्ध्वं तदुद्वाहं दोषः कथयतां न नः ॥१२४॥
अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलत्राः सबान्धवाः ।
किं कार्यमिति निर्णेतुं संलपन्ति स्म दुःखिताः ॥१२५॥
श्रुत्वा च तेषां संलापं कन्यास्ता एवमूचिरे ।
पर्यालोचेन पर्याप्तमाप्ताः शृणुत निर्णयम् ॥१२६॥
जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।
देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥१२७॥
सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः ।
सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीण्येतानि सकृत्सकृत् ॥१२८॥
पितृपादैः प्रदत्ताः स्मस्तस्मादृषभसूनवे ।
स एव गतिरस्माकं वयं तद्गजीविताः ॥१२९॥

---

124 c [illegible] सत । 125 c B C निर्नेतुं, d B संलापति A चल्पिपति ।
126 d C निर्णयं । 127 d A B लोको । 128 d D सार्मिकाः ।

प्रव्रज्यामितरदापि यद्यज्जम्बूः करिष्यति ।
तदेव पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥१३०॥
ते कन्यापितरो जम्बूपितुराख्यापयन्निति ।
सज्जीभवन्तूद्वाहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥१३१॥
ततो नैमित्तिकमुखात्तैरिभ्यैर्ऋषभेण च ।
विवाहलग्नं निर्णिन्ये तद्दिनात्सप्तमे दिने ॥१३२॥
अष्टेभ्या भ्रातर इव ते ऽष्टावप्येकचेतसः ।
सम्भूय कारयामासुः स्फारमुद्वाहमण्डपम् ॥१३३॥
विचित्रवर्णैर्वासोभिरुल्लोचस्तत्र चाभवत् ।
सन्ध्याभ्रखण्डैराश्लिष्टैरन्तरिक्षतलादिव ॥१३४॥
तत्रोच्चूलीकृतान्याभान्मुक्तादामानि सर्वतः ।
स्वकीयमंशुसर्वस्वं न्यासीकृतमिवेन्दुना ॥१३५॥
तोरणैर्नितरां द्वारैर्वातान्दोलितपल्लवैः ।
मण्डपो ऽभादराक्रान्तसन्ध्यामिव विपञ्चयन् ॥१३६॥
शुशुभे मण्डपो विष्वक्स्वस्तिकन्यस्तमौक्तिकैः ।
उप्तबीजावलिरिवोद्भूत्यै मङ्गलशाखिनाम् ॥१३७॥
अत्रेपि वर्णके जम्बूर्मुहूर्ते दोषवर्जिते ।
कौसुम्भवसनः सो ऽभाद्बालातप इवार्यमा ॥१३८॥
कन्यका अपि ताः लिप्ता वर्णके नाचरन्बहिः ।
राजपत्न्य इवासूर्यंपश्यतायां नियोजिताः ॥१३९॥

---

131 a D पितरो । 138 a A चात्रेपि ।

कुमारश्च कुमार्यश्च स्वस्वस्थानस्थिता अथ ।
विधिवन्मङ्गलस्नानमकार्यन्त शुभे चणे ॥१४०॥
स्नातस्यर्षभस्नोश्च च्योत्तमानाः पयो बभुः ।
आसन्नोत्पाटभीत्यास्त्रु मुञ्चन्त इव कुन्तलाः ॥१४१॥
केशाञ्जम्बूकुमारस्य गन्धकार्यो ऽध्यवासयन् ।
कर्पूरागरुधूमेनोत्तंसलीलां वितन्वता ॥१४२॥
गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।
जात्याश्वकन्धरावक्रो धम्मिल्लो मूर्ध्न्यबध्यत ॥१४३॥
पर्यधाञ्चारिणोऽस्तनुस्तारे मौक्तिककुण्डले ।
मुखाब्जप्रान्तविश्रान्तमरालमिथुनश्रिणी ॥१४४॥
मुक्ताहारं परिदधे जम्बूर्नाभिलम्बितम् ।
लावण्यसरितः फेनबुद्बुदावलिसन्निभम् ॥१४५॥
स चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गामुक्तमौक्तिकः ।
राकाशशाङ्कवत्ताराभालाभिः शुशुभे भृशम् ॥१४६॥
देवदूष्ये इवादूष्ये सदशे श्वेतवाससी ।
विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥१४७॥
अथ जात्याश्वमारूढो मायूरातपवारणः ।
आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥१४८॥
नीरङ्गीछन्नवदनो गीयमानोरुमङ्गलः ।
उत्तार्यमाणलवणो वधूटीभ्यां च पार्श्वयोः ॥१४९॥

141 b A च्योत्यमाना । 142 c A ॰गुरु॰, D मर । 143 a D कारिणया । 145 b A जम्बूर्नाभीप्रलम्बित । 146 a D चन्दनचर्चि॰ । 147 b A B C सदृशे । 148 b C मयूर ।

निनदन्मङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।
विवाहमण्डलद्वारमार्यैभिस्तरितं ययौ ॥१५०॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

दध्यादिमङ्गलद्रव्यैर्ददावर्घं सुवासिनी ।
तत्र जम्बूकुमारस्य मारस्येव वपुष्मतः ॥१५१॥
शरावसम्पुटं द्वारि वह्निगर्भितमंह्रिणा ।
भङ्क्त्वा सो ऽगान्मातृगृहं गृहं कल्याणसम्पदः ॥१५२॥
ततस्ताभिः कुमारीभिस्तत्राखिला सहाष्टभिः ।
जम्बूकुमारः प्रत्यैच्छत्कौतुकोद्वाहमङ्गलम् ॥१५३॥
ततश्च लग्नवेलायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।
आर्यैभिः पर्यणैषीत्ताः पित्रोरनुनिनीषया ॥१५४॥
तारामेलकके दृष्ट्वा कौतुकेषु ससम्भ्रमा ।
सन्तुष्टा मङ्गलावर्त्ते मधुपर्के स्मितानना ॥१५५॥
यौतके सावधाना च हतिन्यञ्चनमोचने ।
वाप्याचिता प्रणामे ऽङ्कारोपणे ऽत्यन्तनिर्वृता ॥१५६॥
अपत्योद्वाहकल्याणसुखमित्याप धारिणी ।
स्युः पुरन्ध्र्यो हि नीरन्ध्रमुदो ऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

विवाहानन्तरं तासां बन्धूनां च वरस्य च ।
यौतकं तदभूद्येन सौवर्णः क्रियते ऽचलः ॥१५८॥

---

155 c A मंडला॰ ।

ततो मङ्गलदीपेन समाजसहचारिणा ।
गायन्तीभिः कुलस्त्रीभिः कलं धवलमङ्गलम् ॥१५९॥
पुरो मङ्गलतूर्यैश्च वाद्यमानैः कलस्वरम् ।
सङ्गीतकेन भवता तूर्यत्रयमनोरमम् ॥१६०॥
ज्येष्ठैर्ज्येष्ठैः कनिष्ठैश्च बन्धुभिः पार्श्वयायिभिः ।
जम्बूर्जगाम स्वं धाम ताभिरूढाभिरावृतः ॥१६१॥
त्रिभिर्विशेषकं ॥

आदितो वन्दितवतां सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।
वधूवराणामभवद्‌य कङ्कणमोक्षणम् ॥१६२॥
धारिण्यृषभदत्ताभ्यां हृष्टाभ्यां तदनन्तरम् ।
अकारि पूजा देवस्य जम्बूद्वीपपतेः स्वयम् ॥१६३॥
ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वालङ्कारभूषितः ।
वासागारमुपेयाय पत्नीभिस्ताभिरावृतः ॥१६४॥
सकलत्रो ऽपि तत्रास्थादार्यैर्भिर्ब्रह्मचर्यस्थत् ।
विकारहेतौ पार्श्वस्थे ऽप्यविकारा महाशयाः ॥१६५॥

इतश्चात्रैव भरते ऽस्त्युपविन्ध्याद्रिपत्तनम् ।
नाम्ना जयपुरं तत्र विन्ध्यो नामाभवन्नृपः ॥१६६॥
उभावभूतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।
आख्यया प्रभवो ज्यायान्प्रभुनामा तु कन्यसः ॥१६७॥
राज्ये जयपुराधीशो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।

160 c B C भवना । 161 b D पार्श्वयादिभिः ।

प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥१६८॥
प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।
संनिवेशं विधायास्थाद्विन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥१६९॥
स खात्रखननैर्बन्दिग्रहणैर्वर्त्मपातनैः ।
चौरैः प्रकारैरन्यैश्च जिजीव सपरिच्छदः ॥१७०॥
एत्य विज्ञपयामासुश्चरास्तस्य परेद्यवि ।
ऋद्धिं जम्बूकुमारस्य श्रीदस्याप्युपहासिनीम् ॥१७१॥
विवाहमङ्गले चास्य महेभ्यान्निखिलान्बहून् ।
कथयामासुरत्यर्थमर्थचिन्तामणीनिव ॥१७२॥
अवस्वापनिकातालोद्घाटिनीभ्यां समन्वितः ।
विद्याभ्यां स तदैवागाद्धारिणीतनयौकसि ॥१७३॥
अथावस्वापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।
जाग्रतं सकलं लोकं जम्बूवर्जमसूषुपत् ॥१७४॥
सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राज्यपुण्यजुषे न हि ।
प्रायः पुण्याधिकानां हि न शक्तोऽप्यलमापदे ॥१७५॥
ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दस्युभिः ।
अलङ्कारादिसर्वस्वमाच्छेत्तुमुपचक्रमे १७६॥
लुण्टाकेष्वपि लुण्टत्सु स च जम्बूर्महामनाः ।
न चुकोप न चुक्षोभ लीलया त्विदमभ्यधात् ॥१७७॥

---

169 a D ऽप्यपमानेन। 170 c D चौरैः। 173 a D प्रस्वा°।
174 b D राजसूः।

शयानमिह विश्वस्तं निमन्त्रितमिमं जनम् ।
भो भोः स्पृशत मा स्मैषां जागर्म्येषो ऽस्मि यामिकः ॥१७८॥
महापुण्यप्रभावस्य तस्याथ वचसेदृशा ।
ते चौराः स्तम्भवपुषो ऽभूवन् लेप्यमया इव ॥१७९॥
ददर्श धारिणीसूनुं प्रभवो ऽपि निभालयन् ।
पत्नीभिरन्वितं ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥१८०॥
कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।
महात्मन्प्रभवो नाम सख्येनानुगृहाण माम् ॥१८१॥
वयस्य देहि मे विद्यां स्तम्भनीं मोक्षणीमपि ।
अवस्वापनिकातालोद्घाटिन्यौ ते ददाम्यहम् ॥१८२॥
जम्बूरूचे प्रभाते ऽहं प्रभवाद्यावपि प्रियाः ।
नवोढा अपि हि त्यक्त्वा प्रव्रजिष्यामि निर्ममः ॥१८३॥
इदानीमप्यहं भावयतीभूतो ऽस्मि तेन भोः ।
प्रभव प्राभवन्नेयमवस्वापनिका मयि ॥१८४॥
त्यक्ष्यामि लक्ष्मीं तृणवत्प्रातर्भ्रातरिमामहम् ।
तत् किं मे विद्यया कार्यं निरीहस्य वपुष्यपि ॥१८५॥
तामवस्वापिनीं विद्यां संत्यज्य प्रभवोऽपि हि ।
प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रचिताञ्जलिः ॥१८६॥
सखे सुखं वैषयिकं भुङ्क्ष्वाभिनवयौवनः ।
अनुकम्पस्व चैमासु नवोढासु त्रिवेक्ष्यसि ॥१८७॥

---

186 d B रञ्जिताञ्जलिः । 187 b D भुक्त्व ।

रमाभिः सह सुभ्रूभिर्भुक्तभोगफलो ऽत्र ।
शोभिष्यते परिव्रज्यामुपात्ता तदनन्तरम् ॥१८८॥
ऊचे जम्बूकुमारो ऽपि सुखं विषयभोगजम् ।
अपायबहुलं स्वल्पं तेन किं दुःखहेतुना ॥१८९॥
सुखं विषयसेवायामत्यल्पं सर्षपादपि ।
दुःखं तु देहिनः प्राज्यं मधुबिन्द्वादिपुंसवत् ॥१९०॥

1. तथा हि पुरुषः कोऽपि देशाद्देशं परिभ्रमन् ।
सार्थेनाविशदटवीं चौरयादोमहानदीम् ॥१९१॥
तं सार्थं लुण्टितुं तत्र चौरव्याघा दधाविरे ।
मृगवच्च पलायन्त सर्वे सार्थनिवासिनः ॥१९२॥
सार्थाद्धीनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवीम् ।
आकण्ठमागतैः प्राणैरभ्युद्यत्कूपवारिवत् ॥१९३॥
उच्चैस्तरो गिरिरिव प्रचरन्मदनिर्झरः ।
उदस्तहस्तो ऽभ्राणीव प्रभ्रंशयितुमम्बरात् ॥१९४॥
न्यञ्चयन्भूमिमंह्रिपातैरन्तःशुषिरिणीमिव ।
आध्मातताम्रतालाक्षो गर्जन्नूर्जितमब्दवत् ॥१९५॥
साक्षाद्यम इव क्रोधादुद्धुरो वनसिन्धुरः ।
वराकं कान्दिशीकं तं पुरुषं प्रत्यधावत ॥१९६॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

' 190 c D देहिनां, d MSS मधुबिंद्वाखादिपुंवत् । 192 c C पलायने ।
193 d C D °रभ्युद्य° । 195 d C °समेघवत् ।

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।
जघान तं मुहुः पृष्ठे वारणः करशीकरैः ॥१९७॥
स पुमान् कन्दुक इव निपतन्नुत्पतन्भिया ।
प्राप्तप्रायो द्विपेनाप क्षणच्छन्नमथावटम् ॥१९८॥
गजो ऽवश्यं जीवितहृत् कूपे जीवामि जातुचित् ।
इति सो ऽदात्तत्र झम्पां जीविताशा हि दुस्त्यजा ॥१९९॥
वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादश्चैक आयतः ।
लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये भुजगभोगवत् ॥२००॥
स पुमान्निपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा ।
आलम्ब्य लम्बमानो ऽभ्याद्रज्जुबद्धघटीनिभः ॥२०१॥
करं प्रक्षिप्य कूपान्तः करी पस्पर्श तच्छिरः ।
नाशकत्तु तमादातुं मन्दभाग्य इवौषधीम् ॥२०२॥
दधद्दृष्टिमधोभागे भागधेयविवर्जितः ।
कूपस्यान्तरजगरं गरीयसं ददर्श सः ॥२०३॥
पतन्कवलबुद्ध्या तं निरीक्ष्याजगरो ऽपि सः ।
कूपान्तरपरं कूपमिव वक्त्रं व्यकाशयत् ॥२०४॥
चतुर्ष्वपि हि पार्श्वेषु चतुरो ऽहीन्ददर्श सः ।
कालिन्दीसोदरस्रोत प्राणाघ्राणापहारिणः ॥२०५॥
उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्टुं दुष्टचेतसः ।
फूत्कारपवमानाग्नैरमुचन्धूमनीभिभैः ॥२०६॥

---

198 b C द्विपा । 198 c A [illegible] । 199 d C जीविताशापि ।
201 a B C [illegible] ।

वटप्ररोहं तं छेत्तुं मूषकौ द्वौ सितासितौ ।
घटघटेति चक्राते दन्तक्रकचगोचरम् ॥२०७॥
अनाप्नुवन्पुमांसं तं सो ऽपि मत्तो मतङ्गजः ।
जघान वटशाखां तां वटमुत्पाटयन्निव ॥२०८॥
वटस्यान्दोल्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।
पार्श्वक्षिप्तमन्धं तच्चानो नियुद्धमिव निर्ममे ॥२०९॥
गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।
मधुषण्डकमुत्सृज्योड्डिड्यिरे तोमराननाः ॥२१०॥
मक्षिकास्ता ददंशुस्तं लोहसन्दंशसन्निभैः ।
तुण्डैः कीकसविश्रान्तैर्जीवाकृष्टिपरैरिव ॥२११॥
उत्पन्नमक्षिकारुद्धसर्वाङ्गः स पुमांस्तदा ।
शतपद्व इवालक्षि कूपान्निर्गन्तुमुत्सुकः ॥२१२॥
वटस्थमधुकोशाच्च मधुबिन्दुर्मुहुर्मुहुः ।
ललाटे न्यपतत्तस्य वार्धन्या वारिबिन्दुवत् ॥२१३॥
मधुबिन्दुस्तस्य भालाल्लुठित्वा प्राविशन्मुखे ।
स तदास्वादमास्वाद्य सुखं महदमन्यत ॥२१४॥
श्रूयतां प्रभवामुष्य दृष्टान्तस्य च भावना ।
यः पुमान्स हि संसारी याटवी सा तु संसृतिः ॥२१५॥
यो गजो स पुनर्मृत्युर्यः कूपो मर्त्यजन्म तत् ।
यो ऽजगरः स नरको ये ऽहयस्ते क्षुधादयः ॥२१६॥

---

210 a A संडुक B संदर्पं । 211 b B C संदंश corrected in संदंश । 213 d C मार्दान्या । 214 c C आसाद्य corr. in आस्वाद्य । 215 a A C °मुष्य ।

वटपादो यस्तदायुर्मूषकौ यौ सितासितौ ।
तौ शुक्लकृष्णौ द्वौ पक्षावायुच्छेदपरायणौ ॥२१७॥
या मक्षिका व्याधयस्ते मधुबिन्दुस्तु यः स्मृतः ।
तद्वै सुखं वैषयिकं तत्र रज्येत कः सुधीः ॥२१८॥
चतुर्भिः कलापकं ॥

देवो विद्याधरो वापि यदि कूपात्तमुद्धरेत् ।
तत् किमिच्छेदथ न वा स पुमान्दैवदूषितः ॥२१९॥
प्रभवः प्राह को नाम निमज्जन्नापदर्णवे ।
नेच्छेत्तरण्डमद्राक्षमुपकारपरं नरम् ॥२२०॥
जम्बूरुवाच तदहमपारे भवसागरे ।
किं निमज्जामि गणभृद्ये सत्यपि तारके ॥२२१॥
प्रभवोऽभिदधे भ्रातः स्नेहलौ पितरौ निजौ ।
अनुरक्ताश्च गृहिणीः कथं त्यक्ष्यसि निष्ठुरः ॥२२२॥
जम्बूरूचे च को बन्धुर्निर्बन्धोऽप्यनुबन्धरः ।
कुबेरदत्तवद्यस्मात् कर्मणा यत्र बध्यते ॥२२३॥
2. तथा हि मथुरापुर्यामेकाभूद्गणिकोत्तमा ।
नाम्ना कुबेरसेनेति सेनातुल्या मनोभुवः ॥२२४॥
सा च प्रथमगर्भेण निःसामान्यं खेदिता सती ।
वैद्यस्य दर्शिता मात्रा ऊचे हि यत्नं भिषक् ॥२२५॥
धातुस्पन्दादिना वैद्यो विज्ञाय निजमेधसा ।
उवाच मात्रा रोगोऽस्ति किं त्वेतद् गर्भकारणम् ॥२२६॥

---

219 b D [illegible]

अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।
खेदस्तद्धेतुको भावी स पुनः प्रसवावधिः ॥२२७॥
माताप्युवाच तां वत्से गर्भं ते पातयाम्यहम् ।
प्राणापायप्रतिभुवा रचितेनापि तेन किम् ॥२२८॥
वेश्योचे स्वस्ति गर्भाय सहिष्ये क्लेशमप्यहम् ।
सूकरी ह्यसकृद्बह्वपत्यसूः सापि जीवति ॥२२९॥
गर्भक्लेशं सहित्वा च समये गणिका ऽपि सा ।
दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजनत् ॥२३०॥
माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
यकाभ्यामुदरस्थाभ्यां मृत्युद्वारे ऽसि धारिता ॥२३१॥
युग्मं स्तनन्धयमिदं भावि यौवनहृत्तव ।
वेश्याश्च यौवनाजीवा जीवनद्रव्य यौवनम् ॥२३२॥
उदरात्पतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
बहिस्त्याजय मा मोहं कार्षीरिप क्रमो हि नः ॥२३३॥
वेश्योचे यद्यपि ह्येवं तथाप्यम्ब विलम्ब्यताम् ।
दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥२३४॥
कथञ्चिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा पणसुन्दरी ।
स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥२३५॥
एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
कालरात्रिप्रतीकाशमेकादशमभूद्दिनम् ॥२३६॥

---

227 a D यस्यास्तु । 229 c A C सूकरी हि ।

कुबेरदत्तकुबेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्यधत्त सा ॥२३७॥
ततश्चाकारयद्दारुपेटीं बुद्ध्या पटीयसी ।
रत्नैश्च पूरयित्वा तां तत्र तौ बालकौ न्यधात् ॥२३८॥
पेटीं प्रवाहयन्तीं च प्रवाहे यामुने स्वयम् ।
जगाम निरपायं च सा तरन्ती मरालवत् ॥२३९॥
कुबेरसेनापि ततो व्याघुट्य स्वगृहं ययौ ।
अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥२४०॥
मञ्जूषा शौर्यनगरद्वारे प्राप्ता दिवामुखे ।
उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृशे जगृहे च सा ॥२४१॥
अपश्यतां [illegible] तन्मध्ये तं बालं बालिकां च ताम् ।
एको बालमुपादत्त बालिकामपरः पुनः ॥२४२॥
तौ विदाञ्चक्रतुः पाणिमुद्रिकाक्षरदर्शनात् ।
कुबेरदत्तकुबेरदत्ताख्यौ खल्विमाविति ॥२४३॥
तावुभावप्यवर्धेतामिभ्ययोः सदने तयोः ।
रक्ष्यमाणौ प्रयत्नेन स्वाम्यर्पितनिधानवत् ॥२४४॥
कलाविदौ क्रमेणार्भौ तौ द्वावपि बभूवतुः ।
प्रपेदाते चाभिनवं यौवनं रूपपावनम् ॥२४५॥
अनुरूपाविमावेवेत्येताभ्यां परया मुदा ।
तयोरेव मिथो ऽकारि पाणिग्रहमहोत्सवः ॥२४६॥

---

236 b A B कल्लोलैः । 240 b D ददते । c D दैवादेना । 241 a A पुंसे, C पौरं । 245 a A C क्रमेणाथे, B originally क्रमेणार्भौ ।

वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनोपलिप्तयोः ।
तयोरङ्गाधिरूढो ऽभूत्पुंनारीवाहनः स्मरः ॥२४७॥
वधूवराभ्यामन्येद्युर्द्यूतक्रीडा प्रचक्रमे ।
ताभ्यां परस्परोन्मीलत्प्रेमवारितरङ्गिणी ॥२४८॥
कुबेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुंद्रिका ।
सख्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे न्यधीयत ॥२४९॥
करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
कुबेरदत्ता प्रैक्षिष्ट पर्यस्यन्ती मुहुर्मुहुः ॥२५०॥
कुबेरदत्ता दध्यौ च प्रयत्नादियमूर्मिका ।
विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥२५१॥
ततस्तामूर्मिकां स्वां च सा पश्यन्ती मुहुर्मुहुः ।
चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥२५२॥
एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
समानलिपिनाम्नी द्वे ऊर्मिके सोदरे इव ॥२५३॥
कुबेरदत्तश्चाहं च तद्वावप्यूर्मिके इव ।
अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥२५४॥
अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमीदृशम् ॥२५५॥
जनकेन जनन्या वा द्वयोरप्यावयोर्ध्रुवम् ।
समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥२५६॥

---

249 d C pr. manu निधीयते। 251 b D प्रत्ना यदिय॰ । 252 c C चिंतावेशा स्फु॰ । 254 d A भांडो, C so sec. manu.

सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
नास्मिन्मे पतिधीर्नास्य पत्नीधीर्मय्यजायत ॥२५७॥
कुबेरदत्ता ध्यात्वैवं तथेति कृतनिश्चया ।
करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति स्मोर्मिकाद्वयम् ॥२५८॥
कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकाद्वयदर्शनात् ।
चिन्तासन्तानमासाद्य विषसाद महाशयः ॥२५९॥
ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्प्योर्मिकां सुधीः ।
गत्वा दत्त्वा च शपथमिति पप्रच्छ मातरम् ॥२६०॥
किमौरसो ऽपविद्धो वा दत्त्रिमः क्रीतको ऽथवा ।
अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि बहुधा किल ॥२६१॥
आग्रहप्रतिभूभूय पृच्छतस्तस्य साम्बिका ।
मञ्जूषाप्राप्तितः सर्वां कथयामास तां कथाम् ॥२६२॥
कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
ज्ञात्वापि युग्मजन्मानावावां यत्परिणायितौ ॥२६३॥
नैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरी ।
सौभाग्यभाजनीकृत्य तत्याजावां नदीरये ॥२६४॥
नदीरयो हि मृत्यै स्यान्नाकृत्यकरणाय तु ।
जीवितान्मरणं श्रेयो न जीवितमकृत्यकृत् ॥२६५॥
व्याजहार जनन्येवं पुत्रयोर्हितहारिणा ।
रूपेणाप्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽल्पमेधसः ॥२६६॥

---

259 a A संताप । 264 b A पोषयितु॰, C पोषेतु॰ । 266 c D जन॰-मो, A मन्दो ।

वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनोपलिप्तयोः ।
तयोरङ्गाधिरूढो ऽभूत्पुंनारीवाहनः स्मरः ॥२४७॥
वधूवराभ्यामन्येद्युर्द्यूतक्रीडा प्रचक्रमे ।
ताभ्यां परस्परोन्मीलत्प्रेमवारितरङ्गिणी ॥२४८॥
कुबेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
सख्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे न्यधीयत ॥२४९॥
करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
कुबेरदत्ता प्रैक्षिष्ट पर्यस्यन्ती मुहुर्मुहुः ॥२५०॥
कुबेरदत्ता दध्यौ च प्रयत्नादियमूर्मिका ।
विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥२५१॥
ततस्तामूर्मिकां स्वां च सा पश्यन्ती मुहुर्मुहुः ।
चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥२५२॥
एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
समानलिपिनाम्नी द्वे ऊर्मिके सोदरे इव ॥२५३॥
कुबेरदत्तश्चाहं च तद्वावयूर्मिके इव ।
अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥२५४॥
अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमीदृशम् ॥२५५॥
जनकेन जनन्या वा द्वयोरप्यावयोर्ध्रुवम् ।
समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥२५६॥

---

249 d C pr. manu निधीयते । 251 b D प्रथा चदिय° । 252 चिंतावेशा स्फ° । 254 d A भांडो, C so sec. manu.

सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
नास्मिन्मे पतिधीर्नास्य पत्नीधीर्मय्यजायत ॥२५७॥
कुबेरदत्ता ध्यात्वैवं तथेति कृतनिश्चया ।
करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति स्मोर्मिकाद्वयम् ॥२५८॥
कुबेरदत्तो ऽपि तयैवोर्मिकाद्वयदर्शनात् ।
चिन्तामन्तागममासाद्य विषसाद महाशयः ॥२५९॥
ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्प्योर्मिकां सुधीः ।
गत्वा दत्त्वा च शपथमिति पप्रच्छ मातरम् ॥२६०॥
किमौरसो ऽपविद्धो वा दत्त्रिमः कृत्रिमो ऽथवा ।
अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि बहुधा किल ॥२६१
आग्रहग्रहिलीभूय पृच्छतस्तस्य चाम्बिका ।
मञ्जूषप्राप्तितः सर्वां कथयामास तां कथाम् ॥२६२॥
कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
ज्ञात्वापि युग्मजन्मानावावां यत्परिणायितौ ॥२६३॥
नैव माता वरं माता या पोषयितुमनीश्वरी ।
स्वभाग्यभाजनीकृत्य तत्याजावां नदीरये ॥२६४॥
नदीरयो हि मन्ये ऽस्माकाकृत्यकरणाय तु ।
जीवितान्मरणं श्रेयो न जीवितमकृत्यकृत् ॥२६५॥
व्याजहार जनन्येवं पुत्रयोरतिहारिणा ।
रूपेणात्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽल्पमेधसः ॥२६६॥

---

259 c A चंभतः । 264 b A पोषयितु°, C पोषेतु° । 265 c D जन्म-भो, A मरो ।

तवानुरूपा नो कन्या तां विना काप्यदृश्यत ।
तस्या अप्यनुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो न हि ॥२६७॥
पाणिग्रहणमेवैकमद्यापि युवयोरभूत् ।
न पुनः पापकर्मान्यत्पुंस्त्रीसम्बन्धसम्भवम् ॥२६८॥
अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यद्यापि सा तथा ।
स्वस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकथामाख्याय मुञ्च ताम् ॥२६९॥
व्यवहाराय दिग्यात्रां चिकीर्षन्नसि सुन्दर ।
क्षेमेण कृत्वा तां शीघ्रमागच्छेरस्तदाशिषा ॥२७०॥
समागतस्य क्षेमेण करिष्ये तव दारक ।
महोत्सवेन वीवाहमन्यया सह कन्यया ॥२७१॥
ततः कुबेरदत्तो ऽपि वदन्नोमिति धर्मधीः ।
गत्वा कुबेरदत्तायै तमाख्याति स्म निर्णयम् ॥२७२॥
ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।
विवेकिन्यसि दृश्यासि तदयोचितमाचरेः ॥२७३॥
पितृभ्यां वञ्चिताविवमावां किं कुर्वहे स्वसः ।
तयोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥२७४॥
पितरौ हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।
आज्ञापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तद्दूष्यकर्मणे ॥२७५॥
कुबेरदत्तस्तामेवमभिधाय विहाय च ।
पण्यभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरीम् ॥२७६॥

---

273 d C चरः । 275 b C विक्रीणते, d A तु ऋष्यक॰, C तद्दूष्य । 276 c A C पुण्य ।

तत्र च व्यवहारेण सो ऽर्थमत्यर्थमार्जयत् ।
उवास च चिरं स्वैरं विलसन्यौवनोचितम् ॥२७७॥
अन्येद्युर्द्रविणं दत्त्वा रूपलावण्यशालिनीम् ।
कुबेरसेनां गणिकां तां कलत्रीचकार सः ॥२७८॥
कुबेरसेनया सार्धं तस्य वैषयिकं सुखम् ।
भुञ्जानस्य सुतो जज्ञे दैवनाटकमीदृशम् ॥२७९॥

तदा कुबेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।
मातापि हि तथैवाख्यन्मञ्जूषाप्राप्तितः कथाम् ॥२८०॥
सद्यो निर्वेदमासाद्य स्वकीयकथया तया ।
कुबेरदत्ता प्राव्राजीत्तपस्तेपे च दुस्तपम् ॥२८१॥
तामूर्मिकां तु सङ्गोप्य प्रव्रजन्ती मुमोच सा ।
व्याहार्यौ च प्रवर्तिन्या सहमाना परीषहान् ॥२८२॥
तस्याश्चात्युग्रतपसः प्रवर्तिन्युपदेशतः ।
पुण्यैस्तपोविटपिनो ऽवधिज्ञानमजायत ॥२८३॥
कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति चिन्तयति स्म सा ।
कुबेरसेनासङ्गत्या सपुत्रं तं ददर्श च ॥२८४॥
अज्ञया सा सुतेनैवमसौ मम सहोदरः ।
अज्ञानपङ्कनिर्मग्नो वराह इव तिष्ठति ॥२८५॥
इति तत्प्रतिबोधार्थमियाय मथुरापुरीम् ।
समेता संयतीभिः सा करुणारससारणिः ॥२८६॥

---

281 d C च for च। 282 a C ज for तु। 285 a D अज्ञया acc. man. 286 d C D सारणि, A सारिणी।

आर्यां कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।
पार्श्वे कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥२८७॥
प्रणम्य सेनाप्यवददार्ये ऽहं पणसुन्दरी ।
सम्प्रत्येकपतित्वेन पुनः कुलवधूरिव ॥२८८॥
कुलीनपतिसंसर्गात्कुलस्त्रीवेष एष मे ।
कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः खलु ॥२८९॥
तदितो मद्गृहाभ्यर्णे प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।
संनिधिस्था भवत मे सदेष्टा इव देवताः ॥२९०॥
ततश्च सपरीवारा तस्याः कल्याणकामधुक् ।
कुबेरदत्ता तद्दत्तवसतावसत्सुखम् ॥२९१॥
कुबेरसेनाप्यर्भं स्वं तत्रागत्य दिवानिशम् ।
आर्यायाः पादपद्माग्रे लुठन्तममुचद्भुवि ॥२९२॥
बुध्येत यो यथा जन्तुस्तं तथा बोधयेदिति ।
आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बालमुदलापयत् ॥२९३॥
भ्रातासि तनुजन्मासि वरस्यावरजोऽसि च ।
भ्रातृव्यो ऽसि पितृव्यो ऽसि पुत्रपुत्रो ऽसि चार्भक ॥२९४॥
यश्च ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।
पिता पितामहो भर्ता तनयः श्वशुरो ऽपि च ॥२९५॥
या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।
भ्रातृजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥२९६॥

---

292 d A सामुचद्भु । 294 b D ऽपि ।

कुबेरदत्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्ये किमीदृशम् ।
परस्परविरुद्धार्थं भाषसे विस्मितो ऽस्म्यहम् ॥२९७॥
आर्याचख्यौ मम बालो ऽयं भ्रातैका जननी यतः ।
वदामि तनुजन्मानममुं मत्पतिसूरिति ॥२९८॥
मद्भर्तुः सोदर इति देवरो ऽपि भवत्यसौ ।
भ्रातुस्तनय इति च भ्रातृव्यं कीर्तयाम्यमुम् ॥२९९॥
पितृव्यस्त्वेष भवति भ्राता मातृपतेरिति ।
पुत्रः सपत्नीपुत्रस्येत्यसौ पौत्रो ममोदितः ॥३००॥
यो ऽस्य वप्ता स मे भ्राता माता ह्येका यदावयोः ।
अस्य मातश्च मे तातो भर्ता मातुरभूदिति ॥३०१॥
पितृव्यस्य पितेत्येनमुद्दीपयामि पितामहम् ।
परिणीताहममुना स्वामीति पतिरेव मे ॥३०२॥
ममैष तनुजन्मा सपत्नीकुक्षिभूरिति ।
देवरस्य पितेत्येष भवति श्वशुरो ऽपि हि ॥३०३॥
यास्याम्बा सा ममाप्यम्बा तया जातास्म्यहं यतः ।
पितृव्यकस्य मातेति मम सापि पितामही ॥३०४॥
भ्रातृजायापि भवति मद्भ्रातुर्गेहिनीत्यसौ ।
सपत्नीतनयस्यैषा गेहिनीति वधूरपि ॥३०५॥
माता पत्युर्मदीयस्येत्यसौ श्वश्रूर्ममेयम् ।
भर्तुर्भार्या द्वितीयेयमिति जाता सपत्न्यपि ॥३०६॥

---

297 c A परस्परं । 299 b B भ्रातरो, d D भ्रा॰कीर्तयाम्यहं । 301 c C मातश्च । 306 d C सपत्न्यपि ।

इत्युक्त्वा सार्पयामास स्वां कुबेराय मुद्रिकाम् ।
तां दृष्ट्वा सो ऽपि तं सर्वं जज्ञे सम्बन्धविप्लवम् ॥३०७॥
कुबेरदत्तः संवेगमासाद्य प्राव्रजत्तदा ।
तपस्तप्त्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभूत् ॥३०८॥
कुबेरसेनापि तदा श्राविकात्वमशिश्रियत् ।
आर्या प्रवर्तिनीपार्श्वं पुनरेव जगाम सा ॥३०९॥

एवं च यः स्वयमपि कर्मणा हन्त बध्यते ।
शुक्ताविव रजतधीर्मूढानां स च बन्धुधीः ॥३१०॥
यः स्वयं बन्धुरहितो ऽन्येषां यो बन्धुमोचकः ।
स क्षमाश्रमणो बन्धुरन्ये नाम्नैव बान्धवः ॥३११॥

भूयो ऽपि प्रभवः प्रोचे भो कुमार निजान्पितॄन् ।
दुर्गतौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥३१२॥
पितरो यान्ति नरके ऽवश्यं संतानवर्जिताः ।
तदसञ्जातपुत्रस्त्वं पितृणाम्मुच्यसे न हि ॥३१३॥
जम्बूर्जगाद मोहो ऽयं यत्पुत्रात्पितृतारणम् ।
भो महेश्वरदत्तो ऽत्र सार्थवाहो निदर्शनम् ॥३१४॥

3. तथा हि ताम्रलिप्ताख्यपुर्यां सार्थपतिः पुरा ।
श्रीमानजायत महेश्वरदत्तो ऽभिधानतः ॥३१५॥
तस्य चाभूज्जनयिता समुद्रो नाम विश्रुतः ।
अजाततृप्तिर्वित्तेषु समुद्र इव वारिषु ॥३१६॥

---

311 a D बंध°, b A D बंध°। 314 b D सर्वेषं। 315 a b D ताम्रलिप्ताख्यपुर्यां।

मायाप्रपञ्चबहुला बकुला नामा तस्य च ।
अर्थमात्रेव माताभूदजातविपुलाशया ॥३१७॥
लोभाकरगर्तो ऽर्थसञ्चयव्यसनी स तु ।
पिता तस्य विपद्याभूद्देशे तत्रैव सैरिभः ॥३१८॥
पत्युश्च मरणादार्त्तध्यानानलपतङ्गताम् ।
जग्मुषी तस्य मातापि मृत्वा तत्रैव शुन्यभूत् ॥३१९॥
महेश्वरस्य गृहिणी नामधेयेन गाङ्गिला ।
महेश्वरस्य गौरीवाभवत्सौभाग्यजन्मभूः ॥३२०॥
श्वश्रूश्वशुरहीना च वसत्येकाकिनी गृहे ।
स्वच्छन्दचारिण्यभवदरण्ये हरिणीव सा ॥३२१॥
पतिं वञ्चयमाना च रेमे पुंसा परेण सा ।
एकाकिनीनां नारीणां सतीत्वं हि कियच्चिरम् ॥३२२॥
एकाकिनीं रहस्याश्च दृष्ट्वा मकरकेतनः ।
योषितो हि प्रहरति निर्भीक इव निर्भरम् ॥३२३॥
तस्यां च रममाणायां परपुंसा निरङ्कुशम् ।
अकस्मादन्यदा द्वारदेशमभ्यागान्महेश्वरः ॥३२४॥
पुंश्चल्युपपती दृष्ट्वा तौ च विस्मयाकुलितौ ।
रतायामभयौ कम्प्रजङ्घावुद्भ्रान्तलोचनौ ॥३२५॥
परामर्शात्तसंज्ञानावसहीनोत्तरीयकौ ।
गमनायौ स्खलत्पादौ कान्दिशीकौ बभूवतुः ॥३२६॥ युग्मम् ॥

---

318 a A °करणो । 319 A भूम c यमः । 324 c A द्वारे° ।
325 b C मं॰, c A चपला D चपलाम् ।

जारं केशेषु दध्रे ऽथ भल्लूकमिव लुब्धकः ।
जघान च चपेटाभिर्भूतार्त्तमिव मान्त्रिकः ॥३२७॥
ममर्द पादघातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।
यष्ट्या चाताडयद्वेश्मप्रविष्टमिव कुक्कुरम् ॥३२८॥
किं बहुनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।
चौरे ऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥३२९॥
महेश्वरेण रुष्टेन कृतान्तस्येव बन्धुना ।
सो ऽथार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥३३०॥
स्तोकं च गत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स तु ।
कण्ठोपकण्ठारूढेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥३३१॥
धिग्धिग्मुमूर्षुरेवाहमकार्षं कर्म गर्हितम् ।
मत्कामदं तीर्थमिव युक्तं मृत्यै ममाभवत् ॥३३२॥
एवं च चिन्तयञ्जारो मृत्वा वीर्ये स्व एव हि ।
द्राग्भुक्तगाङ्गिलाकुक्षौ पुत्रभूयमियाय सः ॥३३३॥
समये सुषुवे सूनुं गाङ्गिलाथ महेश्वरः ।
कुण्डमप्यात्मजनितं मन्वानस्तमलालयत् ॥ ३३४॥
तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।
पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरत्तं पुंश्चलीदोषमागतम् ॥३३५॥
तस्योपपतिजीवस्य पुत्रमूर्तेर्महेश्वरः ।
धात्रीकर्माणि कुर्वाणो न जिह्राय प्रमोदभाक् ॥३३६॥

---

328 d C कुक्कुरं A B D कुर्कुरं । 333 b A B D बीजे । 333 c C प्राग्भुक्त ।

वर्धमानं च तं कूर्चकचाकर्षकमर्भकम् ।
हृदयाग्रे स्थितं दध्रे पदार्थमिव तद्गुणः ॥३३७॥
महेश्वरो ऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे ।
महिषं पितृजीवं तमक्रीणात्तत्पलेच्छया ॥ ३३८॥
पितृवासरपर्वार्थं महिषं तममारयत् ।
स्वयं चासृग्भिरुन्मुद्रप्रमोदपुलकाङ्कुरः ॥ ३३९॥
ततश्च माहिषं मांसं चामीकुर्वन्महेश्वरः ।
अङ्कस्थायार्भकायापि ददौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥३४०॥
तन्माता च शुनी मांसलुब्धा तत्राभ्युपासरत् ।
समांसान्यस्थिखण्डानि सो ऽपि चिक्षेप तत्कृते ॥३४१॥
स्वकीयपतिजीवस्य कीकसानि जघास सा ।
पुच्छेन नृत्यता वाताहतधूमशिखायितम् ॥३४२॥
समुद्रसूनोरेवं च खादतः पितृजाङ्गलम् ।
मासक्षपणभिक्षार्थी तत्रैको ऽभ्याययौ मुनिः ॥३४३॥
ज्ञानातिशयसम्पन्नः सर्वं विलसितं मुनिः ।
विदाञ्चकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥३४४॥
अचिन्तयच्च धिगहो ऽस्याज्ञानं तपस्विनः ।
यदश्नाति पितुर्मांसमङ्के च वहति द्विषम् ॥३४५॥
कीकसानि समांसानि यच्छन्नन्तर्हर्षभाक् ।
अश्नाति सारमेयीयमहो संसार ईदृशः ॥३४६॥

---

337 a A माहेश्वरो । 337 c C पितुर्म° । 338 a A पर्वार्थं D पर्वे ।
343 b B [illegible] C [illegible] changed to [illegible] ।

सम्यगेवं परिज्ञाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।
महेश्वरो ऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥३४७॥
अनात्तभिक्षो भगवन्किं निवृत्तो ऽसि मद्गृहात् ।
न ह्यभक्तो ऽहं नावज्ञामकार्षं चपुलो ऽस्मि च ॥३४८॥
मुनिरूचे विहरे ऽहं न मांसादस्य सद्मनि ।
ततो नाग्रहिषं भिक्षां संवेगो ऽभूच्च मे महान् ॥३४९॥
किं कारणमिति पृष्टः साग्रहेण मुनिः स तु ।
कथयामास महिषशुन्यादीनां कथां तथा ॥३५०॥
को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।
मुनिरूचे पृच्छ शुनीं प्राग्निखातं किमप्यहो ॥३५१॥
तथा पृष्टा शुनी तेन निधानस्थानमंह्रिणा ।
चखान प्रत्ययार्थमिव क्षितिं जातिस्वभावतः ॥३५२॥
उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।
परिव्रज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्पदम् ॥३५३॥
तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।
तार्यन्ते दुर्गतिह्रदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥३५४॥

4. अत्रान्तरे समुद्रश्रीर्जम्बूनामानमब्रवीत् ।
पश्चात्तापं मा स्म गास्त्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥३५५॥
तथा हि पृथ्वीप्रथिते ग्रामे नाम्ना सुसीमनि ।
कर्षको धनधान्यादिसमृद्धो बक इत्यभूत् ॥३५६॥

---

355 b A C D °र्जंबू।

प्राप्ते च वर्षासमये स कङ्गूः कोद्रवानपि ।
वपति स्म महारम्भः क्षेत्रे कृष्टमतीकृते ॥३५७॥
उद्गतैः श्यामलदलैस्तैर्धान्यैः क्षेत्रभूरभूत् ।
अभिखोटितकाचेव जातकेशोच्चयेव च ॥३५८॥
तत्कङ्गुकोद्रववनं वर्धमानमुदीक्ष्य सः ।
मुदितः क्वाप्यगाद्ग्रामे दविष्ठे स्वजनातिथिः ॥३५९॥
स्वजनैर्भोजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।
अपूर्वेण तदाहारेणात्यन्तं च स पिप्रिये ॥३६०॥
ज्ञातीन्प्रीतश्च सो ऽपृच्छदहो वः साधु जीवितम् ।
मनोहरो ऽयमाहारो येषां सुष्ठु सुधोपमः ॥३६१॥
स्वप्ने ऽप्याहारमीदृक्षमद्राक्षं न कदापि यत् ।
कङ्गुकोद्रवदग्धान्नान्निगमान्नृपशूनमून् ॥३६२॥
पप्रच्छ च ततो ज्ञातीनज्ञातगुडमण्डकः ।
इमान्याहारवस्तूनि कानि वा क्व भवन्ति च ॥३६३॥
ते तस्मै कथयामासुररघट्टजलेन भोः ।
क्षेत्रेषु सिक्तेषूप्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥३६४॥
तेषां पाकिमसूनानां पिष्टानां च घरट्टकैः ।
पच्यन्ते वह्नितप्तायामयस्थाल्यां हि मण्डकाः ॥३६५॥
इक्षवो ऽपि तथोप्यन्ते तेषां वृद्धिमुपेयुषाम् ।
निपीडनादुपात्तेन रसेनोत्पद्यते गुडः ॥३६६॥

---

358 a A अभिषोटित । 359 a C °कोद्रववन । 365 a A पक्किम ।
365 b C °मयस्थाल्यां । 366 c A निपीड° ।

गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायैवं कृषीवलः ।
स उपात्तेक्षुगोधूमबीजो ग्रामं निजं ययौ ॥३६७॥
ततश्च गत्वा स क्षेत्रे फलितं कङ्गुकोद्रवम् ।
बको लवितुमारेभे रभसान्माहग्रामितः ॥३६८॥
ऊचे च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नामिमां कृषिम् ।
स्वकुटुम्बकजीवातुं लुनीषे क्षणमाचवत् ॥३६९॥
बकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोद्रवादिभिः ।
वप्स्याम्यथेक्षुगोधूमान्खाद्या हि गुडमण्डकाः ॥३७०॥
पुत्राः प्रोचुर्दिनैः स्वल्पैर्निष्पत्स्यन्ते कणा अमी ।
तानादायेक्षुगोधूमान्वपेस्तात यथारुचि ॥३७१॥
निष्पन्नेयं कृषिर्याति गोधूमेक्षुषु संशयः ।
कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्याशोदरस्थिते ॥३७२॥
एवं निवार्यमाणो ऽपि बकस्तैस्तनुजन्मभिः ।
लुलाव कोद्रवकङ्गुवनं तच्च प्रभुर्हि सः ॥३७३॥
प्रलूय तानि शस्यानि स देवानांप्रियो बकः ।
चकार गोलिकाक्रीडोचितां तां क्षेत्रमेदिनीम् ॥३७४॥
ततश्च खानयामास स कूपं पार्श्वगः स्वयम् ।
तस्मात्तु निरगान्नाम्भः स्तन्यं वन्ध्यास्तनादिव ॥३७५॥
खानं खानमनिर्विण्णं पातालविवरोपमम् ।
अकारयद्बकः कूपं न तु पङ्को ऽपि निर्ययौ ॥३७६॥

---

371 b C निष्पत्स्यन्ति D निपत्स्यंते । 374 a C प्रभय । 374 c A गोलका ।
375 b A पार्श्वगं, d A C वन्ध्या । 376 a D विर्विंन्न ।

ततस्तथाभवन्नैव कङ्गवो न च कोद्रवाः ।
नेक्षवो न च गोधूमाः पश्चात्तापं लियाय सः ॥३७७॥
ऐहिकं स्त्रीधनसुखं त्यजन्नामुष्मिकं पुनः ।
संशयास्पदमाकाङ्क्षंस्तदन्ना भूद्द्वयोज्झितः ॥३७८॥

5. जगाद जम्बूनामापि स्मयमानो महामनाः ।
निर्बुद्धिर्वै समुद्रश्रीर्नाहमप्यस्मि काकवत् ॥३७९॥
तथा हि नर्मदाकूले विन्ध्याटव्यां महागजः ।
एको यूथपतिरभूद्विन्ध्याद्रेर्युवराडिव ॥३८०॥
स्वच्छन्दं विहरन्विन्ध्ये व्यतीयाय स यौवनम् ।
आयुर्नदीपारनिभमाससाद च वार्धकम् ॥३८१॥
अभ्रकुन्दन्तघाताङ्कतुं दीर्णवलन्तरी ।
मदोज्झितो गिरिरिव पीभर्तो शुष्कनिर्झरः ॥३८२॥
शल्लकीकर्णिकाराद्विवनभङ्गपराङ्मुखः ।
छायाप्रिये निम्नघोषेऽवतारोत्तारकातरः ॥३८३॥
दन्तपातादल्पभोक्ता क्षामकुक्षिर्बुभुक्षया ।
अक्षिभ्यामदृक्छायो वार्धके सोऽभवद्द्विपः ॥३८४॥
॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥
क्षुधार्तः सोऽन्यदा शुष्कगिरिनद्यां समुत्तरन् ।
पर्यस्तपादो न्यपतत्कूटमेकं गिरेरिव ॥३८५॥
स शरत्सु धरत्तत्र नाभूदुत्थातुमीश्वरः ।

---

379 a D निर्बुद्धेर्वे समुद्रश्रि । 381 c A नदीपूर । 383 a A B C षष्ठ्यौ ।

तथैवास्थात्पादपोपगमनं पालयन्निव ॥३८६॥
स विपेदे तथास्थो ऽपि विपेदानस्य तस्य तु ।
अपानपललं जग्धुः श्वफेरुनकुलादयः ॥३८७॥
बभूव तन्मदङ्कूतापानरन्ध्रकलेवरम् ।
सकन्दरगिरिप्रायं श्वापदैरास्पदीकृतम् ॥३८८॥
अपानसत्त्रशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।
विविशुस्ते निरीयुश्चानेकशो भोजनार्थिनः ॥३८९॥
एकस्य वायसो ऽत्यन्तमसक्तो मांसभोजनात् ।
अपानमध्य एवास्थादुत्पन्न इव विट्कृमिः ॥३९०॥
करिकायस्य तस्यान्तः सारमासादयन्न तु ।
काष्ठस्येव घुणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥३९१॥
सशरीरः परपुरे प्रवेशं नाटयन्भृशम् ।
अपूर्वो योगविदभूदनायासः स वायसः ॥३९२॥
लूतेव करिकायस्य सो ऽश्नन्नव्ययमामिषम् ।
पूर्वापरविभागज्ञो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥३९३॥
दिवाकरकराक्रान्तं करिकायस्य तस्य तु ।
संचुकोचाथापानरन्ध्रं शुष्कविष्टं पुरा यथा ॥३९४॥
काको ऽथ संवृतापानरन्ध्रे करिकलेवरे ।
बद्धद्वारे करण्डे ऽहिरिव तस्थौ तथैव सः ॥३९५॥
करिकायः स मेघौघैः सरिता वारिपूर्णया ।

390 d B C D तदुत्पन्न इव कृमिः । 392 a A सशरीरं । 395 a A षद्वा॰ ।

तरङ्गहस्तैराकृष्य नर्मदायामनीयत ॥३९६॥
तत्प्रवहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।
रेवयानायि जलधौ तत्क्षणमिवापदा ॥३९७॥
तस्मात्कलेवराच्छिद्यमानात्प्रविशदम्भसः ।
वारिणेव क्षतद्वारान्निर्जगाम स वायसः ॥३९८॥
तत्रान्तरीयमायस्योपरिष्टात्करिवर्ष्मणः ।
निपत्य वायसश्चक्रे विष्वग्दिगवलोकनम् ॥३९९॥
अग्रतः पार्श्वयोः पश्चान्नीराद्वैतं ददर्श सः ।
दध्यौ चोड्डीय यास्यामि तीरं नीरनिधेरहम् ॥४००॥
उड्डीयोड्डीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिवारिणः ।
भूयो भूयो ऽपि तत्रैव निपपात कलेवरे ॥४०१॥
आक्रम्यमाणमभितस्तिमीनमकरादिभिः ।
सद्यो निमज्जति स्माब्धौ भाराक्रान्तेव मज्जिनी ॥४०२॥
निममज्ज द्विकः सो ऽपि पयोराशौ निराश्रयः ।
प्राणैश्च मुमुचे सद्यो जलास्रावभयादिव ॥४०३॥
ततो निपन्नवन्येभसन्निभा हि पुरन्ध्रयः ।
संसारः सागरप्रायः पुरुषो वायसोपमः ॥४०४॥
एतास्तु रागवान्दन्तिकलेवरनिभास्ततो ।
नाहं काक इवामुष्मिन्मंक्ष्यामि भवसागरे ॥४०५॥
6. अथ प्रोवाच पद्मश्रीरग्रमाग्राय समुत्सृजन् ।
मां वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्स्यसि ॥४०६॥

401 a A च प्राप । 401 d A C वहेभ ।

तथा स्फुटव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।
वानरो वानरी चास्तां सदा विरहवर्जितौ ॥४०७॥
युगपद्बुभुजाते तौ मिथो वेलाधराविव ।
युगपच्चारुरुहतुः स्पर्धमानाविव द्रुमम् ॥४०८॥
एकरज्ज्वाकृष्टाविव युगपच्च दधावतुः ।
युगपच्चक्रतुः सर्वमेकचित्ताविवानिशम् ॥४०९॥ युग्मम्॥
रेमाते जाह्नवीतीरवानीरे तौ परेद्यवि ।
प्लवमानः प्लवङ्गस्त्वनवधानो ऽपतद्भुवि ॥४१०॥
प्रभावात्तस्य तीर्थस्य क्षणादपि स वानरः ।
मर्त्यो ऽमरकुमाराभो ऽभवद्विद्याबलादिव ॥४११॥
वानरी वानरं तं तु दृष्ट्वा प्राप्तं नृरूपताम् ।
स्त्रीरूपेच्छुर्जहौ प्राणान्वानरस्यैव वर्त्मना ॥४१२॥
ततश्च वानरी नारी द्रागभूदमरीनिभा ।
नवीभूतेन च प्रेम्णा तं नरं परिषस्वजे ॥४१३॥
विलेसतुश्च प्राग्जन्मवानराविव तौ नरौ ।
अविप्रयुक्तावनिशं निशाचन्द्रमसाविव ॥४१४॥
वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रोवाच सो ऽन्यदा ।
आवां देवीभवावो ऽद्य मर्त्यीभूतौ यथा पुरा ॥४१५॥
नार्यूचे प्रिय पर्याप्तमसन्तोषेण भूयसा ।
मनुष्यरूपावेवावां विषयानुपभुञ्ज्वहे ॥४१६॥

---

410 a A B तीरे। 411 b D °द्विद्यादपि। 415 d C पुरे।
416 d Mss. °भुंज्वहे।

देवत्वेनास्तु देवत्वादधिकं ह्यावयोः सुखम् ।
नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिशौ यद्रमावहे ॥४१७॥
तथैवं वार्यमाणो ऽपि स वानरवरो नरः ।
वानीरादुच्चकैर्झम्पां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥४१८॥
स च तिर्यङ्मर्त्यीभूतो देवीभूतश्च मानवः ।
तीर्थप्रभावात्तादृक्षौ स्यातां चेत्पततः पुनः ॥४१९॥
इति तत्रैव हि तीर्थे स झम्पां दत्तवानपि ।
प्राग्जन्मवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥४२०॥
राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठीमुरुस्तनीम् ।
तनूदरीं वरारोहां पद्मोपमकरक्रमाम् ॥४२१॥
गङ्गाम्बुस्नाततिलकां लतार्धयतकुन्तलाम् ।
स्फुरत्पोतकोमलांसां तालिकादलकुण्डलाम् ॥४२२॥
कण्ठस्थनलिनीनालहारां हरिणचक्षुषीम् ।
तामीक्षाञ्चक्रिरे ऽन्वेषुर्भ्रमन्तो राजपूरुषाः ॥४२३॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

राज्ञे समर्पयामासुस्तामुपादाय ते नराः ।
यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥४२४॥
राज्ञा दिव्याकृतिश्चक्रे सान्तःपुरशिरोमणिः ।
लक्ष्मी लावण्यवत्या ह्याकृतेरतिशयः खलु ॥४२५॥
वानरः सो ऽपि जगृहे कैश्चित्तत्रागतैर्नरैः ।
नाट्यं विविधभङ्गीकं पुनश्चाशिक्षितस्तैः ॥४२६॥

417 a A देवत्वेनास्तु । 422 a A मेना, b A D चंदन, d C नालिका ।

ते नटायान्यदा जग्मू राज्ञस्यैव सन्निधौ ।
वानरं नर्तयन्तस्तं चक्रुश्च प्रेक्षणीयकम् ॥४२७॥
अरोदीद्वानरो राज्ञो ऽग्रासने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।
अश्रुपातैः सात्त्विकाभिनयं प्रकटयन्निव ॥४२८॥
राज्ञ्यूचे यो यथा कालः कपे सेवस्व तं तथा ।
मा वञ्जुलपरिभ्रष्टः साम्प्रतं पतनं स्मर ॥४२९॥
तस्मात्त्वमपि सम्प्राप्तमुज्झन्वैषयिकं सुखम् ।
पश्चात्तापपरः पश्चान्मा भूः स इव वानरः ॥४३०॥

7. जम्बूनामा जगादैवं पद्मश्रीरपि न ह्यहम् ।
विषयेष्वस्मि तृषितो यथा ह्यङ्गारकारकः ॥४३१॥
तथा हि कश्चिदङ्गारकारको ऽगान्महाटवीम् ।
अङ्गारान्कर्तुमुष्णर्तौ पातुमात्तबहूदकः ॥४३२॥
कुर्वन्नाङ्गारिको ऽङ्गारान्सो ऽग्नितापेन भूयसा ।
तथा तपनतापेन तप्तो ऽत्यन्ततृषो ऽभवत् ॥४३३॥
वराको वर्षसेकेन पानेन च मुहुर्मुहुः ।
स वन्यो वारण इव वारि सर्वं न्यतिष्ठिपत् ॥४३४॥
जलेन निखिलेनापि तस्य ह्यङ्गारकारिणः ।
तृषाग्निस्तैलवन्नैव प्रशशाम मनागपि ॥४३५॥
निपाने जलपानाय चचालाङ्गारकारकः ।
यावत्तावत्तृषार्तो ऽर्धमार्गे ऽपि निपपात सः ॥४३६॥

---

429 b C कपे । 431 d D तृषा । 435 c A तृषाग्निः । 436 a C पानीय ।

स पिपासुर्दैवयोगाच्च कस्याप्यध्वतरोरधः ।
पपाताध्वश्रमाच्छायायां शैत्यमातरि ॥४३७॥
तरोस्तले शीतलया छायया प्यायितः स तु ।
उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥४३८॥
वापीकूपतडागादीन्स्वप्ने सर्वाञ्जलाश्रयान् ।
मन्त्रप्रयुक्ताग्नेयेषुरिव शोषयति स्म सः ॥४३९॥
तथाप्यविच्छिन्नतृषो दैन्यभाक्स उदन्यया ।
भ्रमन्नेकं जरत्कूपं पङ्किलाम्भसमैक्षत ॥४४०॥
तज्जलं पूलकैर्लातुमशक्तो जिह्वया लिहन् ।
दारुस्त्रीव नातृप्यत्तथापि स कथंचन ॥४४१॥
तज्जीवो ऽङ्गारकमुख्यो वाप्यादिजलसन्निभाः ।
त्रिदशत्वान्तरादीनां भोगाः प्रियतमे खलु ॥४४२॥
स्वर्गादिसौख्यैरपि यो जीवस्तृप्तिमियाय न ।
मनुष्यैर्भोगैः स कथं तृप्येत्तदापदं कृपाः ॥४४३॥
उवाच पद्मसेनाथ परिणामः शरीरिणाम् ।
ममाधीनस्ततो भुङ्क्ष्व भोगान्युक्तान्यथा कृतम् ॥४४४॥
पटवः सन्ति दृष्टान्ताः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।
नूपुरः पण्डितायाश्च गोमायोश्च कथा यथा ॥४४५॥
8. तथा हि नगरे राजगृहे ऽभूत्स्वर्णकारकः ।
देवदत्तोऽभिधानेन देवदिन्नस्य तनुजः ॥४४६॥

437 a A B C पिपासुर्दै°, D पिपासु, A corr. in पिपा°, C in पस°। c D पाताध्व°, A C पाताध्व°, d A शैत्यनि। 441 d C नातृप्यत्। D नातृप्यत्तथा। 445 d B पर्वतकनिवर्तका, c D नूपुरं।

गृहिणी दुर्गिला नाम देवदिन्नस्य चाभवत् ।
एका लोकासु धौरेयी सौभाग्यस्य महानिधिः ॥४४७॥
जगाम सान्यदा नद्यां जलमज्जनहेतवे ।
क्षोभयन्ती मनो यूनां कटाक्षैर्मन्मथेषुभिः ॥४४८॥
सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्ती वासोभिरुज्ज्वलैः ।
नदीनीरमलञ्चक्रे सा मूर्त्तेवाम्बुदेवता ॥४४९॥
दुर्गभूमिं स्मरस्येव दर्शयन्ती स्तनद्वयम् ।
शनैरुत्तारयामास सा कञ्चुकमुरुस्तनी ॥४५०॥
कञ्चुकं सोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्प्य तु ।
तन्वङ्गी तिरयामास संव्यानार्धेन सा कुचौ ॥४५१॥
विदग्धालीजनालापैर्दग्धा जीवितमन्मथा ।
मन्दं मन्दं मरालीव तीरान्नीरं विवेश सा ॥४५२॥
तरङ्गहस्तैरुत्क्षिप्तैर्दूरादपि तरङ्गिणी ।
तामालिलिङ्ग सर्वाङ्गं चिरादृष्टां सखीमिव ॥४५३॥
चलत्तारङ्गनयना सा चिक्रीडिषुरम्भसा ।
नौरिवारित्रदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्यदारयत् ॥४५४॥
तस्याः स्वाम्भाश्चिरं वारि विकिरन्त्याः कुतूहलात् ।
शुशुभाते चलौ पाणी नृत्यदम्भोजविभ्रमौ ॥४५५॥
सार्द्रैकवस्त्रा विस्रस्तकेशा धौतरदच्छदा ।
रतोत्थितेव साराचि जलक्रीडापरायणा ॥४५६॥

---

447 c D धारेयी । 449 d A वायदेवता । 451 c D sec. m. तरिया-
मास । 452 b D दग्धो जीवति ।

तां क्रीडन्तीं नदीमध्ये वार्धिमध्ये सुरीमिव ।
ददर्श नागरयुवा दुःशीलः को ऽपि पर्यटन् ॥४५७॥
तां जलक्लिन्नसूक्ष्मैकवसनाच्छादितामपि ।
सुव्यक्तसर्वावयवां दृष्ट्वा क्षोभात्पपाठ सः ॥४५८॥
सुस्नातं ते नदी पृच्छत्यमी पृच्छन्ति चाङ्घ्रिपाः ।
पृच्छाम्यहं च त्वत्पादपद्मयोर्निपतन्नपि ॥४५९॥
साप्यपाठीत्स्वस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चाङ्घ्रिपाः ।
सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समीहितम् ॥४६०॥
मनोरथलतोद्भेदे सुधासेकोपमं वचः ।
तस्याः श्रुत्वा तथैवास्थाद्रुद्धो राजाज्ञयेव सः ॥४६१॥
चिन्तयंश्च केयमिति स एकस्य तरोरधः ।
ददर्शोर्ध्वमुखान्बालान्फलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥४६२॥
ततश्च स युवा लोष्टैस्तच्छाखाः प्रताडयन् ।
फलानि पातयामास झटत्झटिति भूतले ॥४६३॥
यथेष्टं तत्फलप्राप्तिहृष्टान्पप्रच्छ सो ऽर्भकान् ।
नद्यां मज्जनसक्तेयं नारी कास्या निकेतनम् ॥४६४॥
ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
स्नुषा सार्थभृत इयमितश्चास्या निकेतनम् ॥४६५॥
दुर्गिलापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
विहाय मज्जनक्रीडां सद्यः स्वसदनं ययौ ॥४६६॥

---

458 b D [illegible]° । 462 a A [illegible]° ।

कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क्व प्रदेशे क्व वा क्षणे ।
आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरहर्निशम् ॥४६७॥
वियोगार्त्तौ युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥
स युवा तापसीमेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् ।
भोजनादिभिराराध्यार्थयाञ्चक्रे परेद्यवि ॥४६९॥
देवदत्तानुपाध्यायस्य मम चान्योन्यरक्तयोः ।
साक्षान्नियतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥
स्वयं दूतीभूय पुरा सा सुभ्रूर्भाषिता मया ।
सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥
प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापसी ययौ ।
सदनं देवदत्तस्य भिक्षादम्भेन धीमती ॥४७२॥
स्थालीतलकदानेन व्यापृतां स्वर्णकृद्वधूम् ।
सा परिव्राजिकाद्राक्षीन्मङ्क्षु तामित्युवाच च ॥४७३॥
मन्मुखेन रिरंसुस्त्वां युवैको मूर्तमन्मथः ।
प्रार्थयन्नस्ति विशालाक्षि मा विलक्षीकृथाः स्म माम् ॥४७४॥
रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्याद्यैर्गुणैरपि ।
आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥४७५॥
नद्यां स्नान्तीं यदा भद्रे ऽद्राक्षीत्त्वां स तदाद्यपि ।
त्वद्गुणोद्गानवातूलो ऽन्यस्त्रीनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

---

473 a B जलक । 474 b MSS मूर्त्ति । 476 a A नद्यादा for यदा, c A बतेभ्यो for वातूलो ।

गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमती ।
तां परिव्राजिकामेवं कद्वचरमतर्जयत् ॥ ४७७ ॥
किं मुण्डे पीतमुण्डासि यदेवमभिभाषसे ।
कुलीनैष्वकुलीनाहं किमनर्हेऽसि कुट्टिनी ॥ ४७८ ॥
आस्यजास्मद्गृहद्वोरयं भव लुब्धदर्शना ।
दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥ ४७९ ॥
निर्भर्त्सिताया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।
सौधभित्ताविव ददौ मषीमलिनहस्तकम् ॥ ४८० ॥
तदाशयमजानाना विलक्षा सा तपस्विनी ।
गत्वा समूचे दुःशीलपुरुषं परुषाक्षरैः ॥ ४८१ ॥
आस्तामेवं मृषावादीर्यन्मय्येवानुरागिणी ।
सा क्षुद्रमतीगर्वा शुनीमिव ततर्ज माम् ॥ ४८२ ॥
मम दूत्यं सुधा मुग्ध तथाभूत्कुलयोषिति ।
भित्तौ हि चित्ररचना चतुरस्रापि जृम्भते ॥ ४८३ ॥
मषीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
तया कुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥ ४८४ ॥
इत्युक्ता दुर्गिलादत्तकज्जलश्यामकाङ्कितम् ।
धूर्तप्रष्ठाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥ ४८५ ॥
स दृष्ट्वा कृष्णपक्षस्यां सा सङ्केतमदाद् ध्रुवम् ।
पश्चाद्गुलिर्मषीहस्तः पृष्ठेऽस्या यद्दीयत ॥ ४८६ ॥

---

478 d A ०भाषसे A । 479 b A लभ, B लभ । 482 d A C म्रुनी-मम, A C तर्जयन्ती । 483 d D corr. चतुरस्रापि विजृम्भते ।

कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा क्षणे ।
आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरहर्निशम् ॥४६७॥
वियोगार्त्तौ युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥
स युवा तापसीमेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् ।
भोजनादिभिराराध्यार्थयाञ्चक्रे परेद्यवि ॥४६९॥
देवदत्तानुपायाश्च मम चान्योन्यरक्तयोः ।
साक्षान्नियतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥
स्वयं दूतीभूय पुरा सा सुभ्रूर्भाषिता मया ।
सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥
प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापसी ययौ ।
सदनं देवदत्तस्य भिक्षाद्मेन धीमती ॥४७२॥
स्थालीतलकदानेन व्यापृतां स्वर्णकृद्वधूम् ।
सा परिव्राजिकाद्राक्षीन्मङ्क्षु तामित्युवाच च ॥४७३॥
मन्मुखेन रिरंसुस्त्वां युवैको मूर्तमन्मथः ।
प्रार्थयन्नस्ति विश्वासाच्च मा विलक्षीकृथाः स्म माम् ॥४७४॥
रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्यान्यगुणैरपि ।
आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥४७५॥
नद्यां स्नान्तीं यदा भद्रे ऽद्राक्षीत्त्वां स तदाद्यपि ।
त्वद्गुणोद्गानवातूलो ऽन्यस्त्रीनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

---

473 a B जलक । 474 b MSS मूर्ति । 476 a A तथाद्य for यदा, b A वत्तेभ्यो for वातूलो ।.

गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमती ।
तां परिव्राजिकामेवं कद्वदरमतर्जयत् ॥ ४७७ ॥
किं मुण्डे पीतशुण्डासि यदेवमभिभाषसे ।
कुलीनेष्वकुलीनाहं किमनर्हेऽसि कुट्टिनी ॥ ४७८ ॥
आस्त्यजास्मद्गृहोरथं भव लुब्धदर्शना ।
दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥ ४७९ ॥
निर्भर्त्सिताया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।
सौधभित्ताविव ददौ मषीमलिनहस्तकम् ॥ ४८० ॥
तदाशयमजानाना विलक्षा सा तपस्विनी ।
गत्वा तमूचे दुःशीलपुरुषं परुषाक्षरैः ॥ ४८१ ॥
आस्तामेवं त्वपावादीर्यन्मय्येषानुरागिणी ।
सा स्वभर्तीगवां शुनीमिव ततर्ज माम् ॥ ४८२ ॥
मम दूत्यं मुधा मुग्ध तवाभूत्कुलयोषिति ।
भित्तौ हि चित्ररचना चतुरस्रापि जृम्भते ॥ ४८३ ॥
मषीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
तया कुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥ ४८४ ॥
इत्युक्त्वा दुर्गिलादत्तकज्जलश्यामकाङ्कितम् ।
धूर्तप्रष्ठाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥ ४८५ ॥
स दृष्ट्वा कृष्णपञ्चम्यां सा सङ्केतमदाद् ध्रुवम् ।
पञ्चाङ्गुलिर्मषीहस्तः पृष्ठेऽस्या यददीयत ॥ ४८६ ॥

478 d A ॰भाषसे A । 479 b A कथ, B कथा । 482 d A C शुनी. चित्रा, A C तर्जयन्ती । 483 d B corr. चतुरस्रापि विज्ञायते ।

वैदग्धी काप्यहो तस्या या मे सङ्केतवासरम् ।
आख्याति स्नानया भङ्ग्या समाश्वसिहि हे मनः ॥४८७॥
सङ्केतस्थानमाचख्यौ न सा केनापि हेतुना ।
अहो तत्सङ्गमसुखान्तरायो ऽद्यापि विद्यते ॥४८८॥
पुनस्त्वं तापसीमूचे न जानासि तदाशयम् ।
अनुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥४८९॥
सर्वथा मा कृथा मातर्निर्वेदं मत्प्रयोजने ।
भूयोऽपि गच्छ निर्वेदः श्रीवल्लेर्मूलमादिमम् ॥४९०॥
साप्यूचे तव नामापि कुलीना सहते न सा ।
स्थले जलारोपणवद्दुष्करं ते समीहितम् ॥४९१॥
त्वदर्थसिद्धौ सन्देहो निःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
अविलम्बेन यास्यामि सुभ्रानाशां तथापि हि ॥४९२॥
इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसी स्वर्णसद्वधूम् ।
भूयो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४९३॥
आत्मानुरूपं रूपेण तं युवानं रमस्व हे ।
गृहाण यौवनफलं यौवनस्योचितं ह्यदः ॥४९४॥
दुर्गिला भर्त्सनापूर्वं गले धृत्वा रुषेव ताम् ।
अशोकवनिकाप्रत्यग्द्वारेण निरसारयत् ॥४९५॥
मुण्डापि ह्रीवशाकृष्टनीरङ्गीगोपितानना ।
द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४९६॥

490 c C D मत्वा । 492 d C नाशां i., marg. नासिकां सुभ्रा ।

भर्त्सितास्मि तया प्राग्वद्दौवार्या विधृता ततः ।
पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरान्निस्सारितास्मि च ॥४९७॥
दृष्टो च धीमान्स पुमानशोकवनिकान्तरे ।
आगच्छेरिति सङ्केतो नूनं दत्तस्तया मम ॥४९८॥
ऊचे च मां भगवति न्यक्कारो ऽयं तया कृतः ।
सोढव्यो मे सा हि दुष्टा वाच्या नातः परं त्वया ॥४९९॥
ततश्च स युवा कृष्णपञ्चम्यां रजनीमुखे ।
जगाम पश्चिमद्वारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
सो ऽद्राक्षीद्वर्त्म पश्यन्तीं तां दूरादपि सापि तम् ।
तयोरुल्लसितस्तारामेलको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
प्रसारयन्तौ नयने द्वे बाहू परस्परम् ।
रोमाञ्चोत्फुल्लसर्वाङ्गावुभौ तावभ्यधावताम् ॥५०२॥
तावद्ये ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
सस्वजाते दृढतरं समुद्रसरिताविव ॥५०३॥
वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभी रतैर्नवनवैरपि ।
सम्भोगह्रदमग्नौ तौ दियामीमतिनिन्यतुः ॥५०४॥
ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
सञ्चक्राम तयोर्निद्रा सेवाम्भोजविभावरी ॥५०५॥
इतश्च देवदत्तो ऽपि कार्यचिन्तार्थमुत्थितः ।
जगामाशोकवनिकां तौ शयानौ ददर्श च ॥५०६॥

506 a D ततश्च, d A च: for च ।

अचिन्तयच्च धिगियं स्नुषा पापीयसी मम ।
परपुंसा सह रतश्रान्ता स्वपिति निर्भरम् ॥५०७॥
जार एवायमिति च निश्चेतुं स्थविरः स तु ।
गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वेत्यचिन्तयत् ॥५०८॥
आकर्षाम्यहमेतस्याः शनकैः पादनूपुरम् ।
यथा प्रत्येति मे सूनुः कथितामसतीमिमाम् ॥५०९॥
इति दध्युरिवाकृष्य सद्यस्तत्पादनूपुरम् ।
देवदत्तो ऽविशद्देश्म पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१०॥
नूपुराकर्षणेनाशु प्राबुद्ध स्वर्णकृद्वधूः ।
प्रायः सभयसुप्तानां निद्राप्यल्पा भयादिव ॥५११॥
ज्ञात्वा च सापि श्वशुरेणाकृष्टं पादनूपुरम् ।
उत्थाप्य जारपुरुषं बभाषे भीतिविसंस्थुला ॥५१२॥
प्रयाहि शीघ्रं दृष्टौ स्वः श्वशुरेण दुरात्मना ।
साहाय्याय घटेथास्त्वं ममानर्थे समागते ॥५१३॥
आमेत्युक्त्वार्धसंवीतसंव्यानः स भयाद्ययौ ।
पुंश्चल्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वे पत्युरशेत सा ॥५१४॥
धृष्टत्वं नाटयन्ती सा धीमतीनां धुरन्धरा ।
पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥
उवाच चार्यपुत्रेह घर्मो मामतिबाधते ।
तदेह्यशोकवनिकामनिलालोलपल्लवाम् ॥५१६॥

---

508 b C स्थविरं, = D चिपेत्य, गत्वेन । 511 b A B C प्रायशः ।
512 c C जारं ।

उत्थाय देवदिन्नोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।
जगामाशोकवनिकां तया ग्रीवाविलग्नया ॥५१७॥
तत्रैव गत्वा साशेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।
सजारा यत्र शयिता श्वशुरेण निरीक्षिता ॥५१८॥
तत्रापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाशयः ।
निद्रा ह्यक्षुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥
नटीव गोपिताकारा सा धूर्ताथावदत्पतिम् ।
त्वत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्तुमपि नेष्यते ॥५२०॥
त्वामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवक्षसः ।
जग्राह तातो मे पादादस्मादाकृष्य नूपुरम् ॥५२१॥
न युज्यते वधूः स्प्रष्टुं पूज्यानामन्यदापि हि ।
किं पुनः पतिसहिताः शयिता रतवेश्मनि ॥५२२॥
जगाद देवदिन्नो ऽपि प्रातः पितरमीदृशम् ।
सोपालम्भं भणिष्यामि पश्यन्त्यास्ते मनस्विनि ॥५२३॥
सोचे ऽधुनैव तातं त्वं संवादयितुमर्हसि ।
प्रातर्मामन्यपुंसा हि शयितां कथयिष्यति ॥५२४॥
सो ऽवोचन्मम सुप्तस्याहार्षीन्नूपुरमित्यहम् ।
तातमाक्षिप्य वक्ष्यामि तव पक्षेऽस्मि निश्चितम् ॥५२५॥
प्रभाते ऽपि तथा वाच्यं वक्षीदानीं यथा प्रिय ।
इति तं कारयामास सा धूर्ता शपथान्बहून् ॥५२६॥

---

517 b A स्त्री प्रधानः । 518 a A सेते । 522 a C वधू, D वधूं C M.. सहिता । 524 a A adds हि after धुनैव । 525 b D निश्चये ।

प्रभाते देवदिन्नो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
जगाद किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५२७॥
स्थविरो व्याहरद्वत्स दुःशीला हि वधूरियम् ।
दृष्टान्यपुंसा शयिता मयाशोकवने निशि ॥५२८॥
दुःशीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
वध्वाः पादात्समाकृष्य गृहीतं नूपुरं मया ॥५२९॥
पुत्रो ऽवददहं सुप्तस्तदाभून्नापरः पुमान् ।
निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमीदृशम् ॥५३०॥
अर्थितो नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
मयि सुप्ते तदाकृष्टं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५३१॥
स्थविरोऽवोचदाकृष्टं यदास्या नूपुरं मया ।
उपेत्य वीक्षितो ऽसि त्वं तदा हि शयितो गृहे ॥५३२॥
दुर्गिलोवाच न सहे दोषारोपणमात्मनः ।
तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैवीमपि क्रियाम् ॥५३३॥
कुलीनायाः कलङ्को मे वाच्यावमपि नेदृशम् ।
न शोभते मषीबिन्दुरपि धौतसितांशुके ॥५३४॥
इह शोभनयक्षस्य जङ्घान्तर्निस्सराम्यहम् ।
तज्जङ्घयोर्हि मध्येन नाशुद्धो यातुमीश्वरः ॥५३५॥
पिताथ सविकल्पेन निर्विकल्पेन सूनुना ।
प्रतिज्ञा प्रतिपेदे सा तस्या धार्ष्ट्यमहानिधेः ॥५३६॥

---

527 d A वधू । 528 a A °दर्श ।

स्नात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारभृत् ।
सा सर्वबन्धुप्रत्यक्षं यक्षं पूजयितुं ययौ ॥५३७॥
तस्या यक्षं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु ।
अलगद्ग्रहिलीभूय कण्ठदेशे कचग्रहवत् ॥५३८॥
अपास्यत गले धृत्वा जनैर्ग्रहिल इत्यसौ ।
पुनः स्नात्वा च सा यक्षमर्चित्वैवं व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥
कदापि हि मयास्पर्शि पुमान्नान्यः पतिं विना ।
ग्रहिलो ऽयं तु मत्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥
पत्युर्मत्तद्वयाच्चान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् ।
तदा मे शुद्धिदो भूयाः सत्याः सत्यप्रियो ऽसि हि ॥५४१॥
यक्षो ऽपि यावदाविष्टः किं करोमीति चिन्तया ।
तावत्तज्जङ्घयोरन्तःस्खलिते निर्जगाम सा ॥५४२॥
शुद्धा शुद्धेति तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।
पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निचिक्षिपुः ॥५४३॥
वाद्यमानेन तूर्येण हृष्टैर्बन्धुजनैर्वृता ।
लीलया देवदत्तेव सा ययौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥
नूपुराकर्षणोद्भूतं कलङ्कमुदतारयत् ।
इति सा तत्प्रभृत्यूचे जनैर्नूपुरपण्डिता ॥५४५॥
वध्वा शुद्ध्या पराभूतो देवदत्तसदाद्यपि ।
चिन्तया नष्टनिद्रो ऽभूद्वारिबद्ध इव द्विपः ॥५४६॥

---

537 a A स्नाता । 546 b C i. marg. वारीबद्ध ।

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवीपतिः ।
वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शुद्धान्तरक्षकम् ॥५४७॥
एका राज्ञी कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररक्षकम् ।
शेते नो वेति विज्ञातुं निरैक्षिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं ज्ञायते न हि ।
उत्थाय भूयो भूयो ऽपि मामेषा यन्निरीक्षते ॥५४९॥
सुप्ते च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं स यामिकः ।
अलीकनिद्रया शिश्ये सा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
सापि निर्भरसुप्तं तं ज्ञात्वा वृष्टिमुपेयुषी ।
गवाक्षाभिमुखं गन्तुमारेभे चौरवत्क्रमैः ॥५५१॥
गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभ्द्राजवल्लभः ।
कुञ्जरो निर्जरगजानुजन्मेव सदामदः ॥५५२॥
सा तस्य हस्तिनो मेण्ठे नित्यरक्ता गवाक्षतः ।
सञ्चारिदारुफलकमपसार्य बहिर्ययौ ॥५५३॥
तामादाय करेणेभो नित्याभ्यासानुशिक्षितः ।
मुमोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स चुकोप च ॥५५४॥
अतिकाले किमायासीरित्युक्त्वा दारुणेक्षणः ।
हस्तिशृङ्खलया राज्ञीं दासीमिव जघान ताम् ॥५५५॥
सोवाच मा ताडय मामद्यान्तःपुररक्षकः ।
राजा युक्तो नवः को ऽपि जागरूको ऽरुणन्स माम्॥५५६॥

---

548 c D शेते । 551 a B गवा° ।

निद्राच्छिद्रं कथमपि प्राप्य तस्य चिरादहम् ।
आगतास्मीति विज्ञाय मा कोपीर्मयि सुन्दर ॥५५७॥
इत्थं च बोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
रमते स्म निराशङ्कस्तया सह यथारुचि ॥५५८॥
रात्रेस्तु पश्चिमे भागे सा साहसमहानिधिः ।
हस्तिना हस्तमारोप्योदस्थिता स्वाश्रयं ययौ ॥५५९॥
दध्यौ च स्वर्णकारोऽपि चरितं योषितामहो ।
अस्वामी कुक्कुटारावमिव को वेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
अहो असूर्यम्पश्यानामपि यद्राजयोषिताम् ।
शीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारीषु का कथा ॥५६१॥
पानीयाहरणाद्यर्थं सामान्यगृहयोषिताम् ।
नगरे सञ्चरन्तीनां शीलत्राणं कियच्चिरम् ॥५६२॥
इति नृपाया दौःशील्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
सुष्वाप दत्तर्णं इवाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥५६३॥
प्रभातेऽपि जजागार स्थविरः स्वर्णकृन्न सः ।
चेटाश्च कथयामासुस्तं तथास्थं महीभुजे ॥५६४॥
राजापि व्याजहारैवं भाव्यं केनापि हेतुना ।
स यदा प्रतिबुध्येत तदा नेयोऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
इत्यादिष्टा ययुश्चेटाः स्वर्णकारोऽपि निर्भरम् ।
निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुबभूव सः ॥५६६॥

---

560 c A कुक्कुटा° । 561 d A °नारीष्वा कथा । 563 d A °वर्णस्त° ।
564 c A B चेटास्तु ।

सप्तरात्रावसाने च स प्रबोधमुपागतः ।
चेटैर्निन्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमपृच्छ्यत ॥५६७॥
निद्रा कदापि ते नागाद्भंगस्येव कामिनी ।
तत्किं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्ब्रूह्यभीस्तव ॥५६८॥
सो ऽपि तं राज्ञिवृत्तान्तं राज्ञ्या हस्तिपकस्य च ।
हस्तिनश्च यथादृष्टं कथयामास भूभुजे ॥५६९॥
राज्ञा प्रसादं दत्त्वा स विसृष्टः स्वगृहं ययौ ।
जीर्णदुःखः सुखं चास्थाद्धैर्यं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥
तां च दुश्चारिणीं राज्ञीं परिज्ञातुमिलापतिः ।
कारयित्वा किलिञ्जेभं राज्ञीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥
स्वप्नो दृष्टो मया यत्किलिञ्जो ऽयं मतङ्गजः ।
आरोढव्यो विवस्त्राभिर्भवतीभिः पुरो मम ॥५७२॥
चक्रिरे च तथा राज्ञ्यो राज्ञः पश्यत एव ताः ।
राज्ञी सैका त्वदो ऽवादीद्बिभेम्यस्मान्मतङ्गजात् ॥५७३॥
तां लीलोत्पलनालेन सामर्षः प्राहरन्नृपः ।
मूर्छानाटितकं कृत्वा न्यपतत्सापि भूतले ॥५७४॥
नृपो ऽपि बुद्ध्वा निश्चिक्ये सैवेयं कुलपांसिनी ।
पापीयसी दुराचारा कथिता स्थविरेण या ॥५७५॥
निरूपयंश्च तत्पृष्ठं शृङ्खलाघातदर्शनात् ।
नखास्फोटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥

570 d A जीर्णदुःखे D जीर्णदुःखं। 571 a A C तां च। 572 a D स्वप्ने, b A B त्वयकं चेत्यं, d D भवतीभिः। 574 a B C नीलोत्प°, D sec. m. 575 a D पापीयसी। 576 c A °स्फ्रा।

क्रीडसीभेन मत्तेन किलिञ्जेभाद्बिभेषि च ।
मोदसे शृङ्खलाघातान्मूर्छस्युत्पलघाततः ॥५७७॥
प्रदीप्तकोपप्राग्भारो गत्वा वैभारपर्वते ।
राजापि तं हस्तिपकं हस्त्यारूढमजूहवत् ॥५७८॥
तद्द्वितीयां च तां राज्ञीमारोपयद्द्विपासने ।
आधोरणाधमं चाथ सामर्षस्तं समादिशत् ॥५७९॥
विषमाद्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मतङ्गजम् ।
पातयेः पतता तेन युवयोरस्तु निग्रहः ॥५८०॥
आधोरणस्तं करिणमधिरोप्याद्रिमूर्धनि ।
त्रिपद्या धारयामासोत्क्षिप्तैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥
हाहाकुर्वञ्जनो ऽप्यूचे पयोराज्ञाविधायिनः ।
मारणं करिरत्नस्य राजरत्ने न युज्यते ॥५८२॥
अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि ।
भूपे द्विपं हस्तिपकः पद्भ्यां द्वाभ्यामधारयत् ॥५८३॥
हहा न वध्यो हस्तीति पुनर्लोके प्रजल्पति ।
तूष्णीको ऽभून्नृपो मेण्ठो ऽप्येकाङ्घ्रिस्थं गजं दधौ ॥५८४॥
मारणं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनीश्वरः ।
हाहाकुर्वन्महीनाथं जगादोच्छ्रितैर्भुजैः ॥५८५॥
चेटोपवाह्यो ह्यभवन्नगजाग्र्यः सुशिक्षितः ।
चिन्तारत्नमिव दुःप्रापो दक्षिणावर्तशङ्खवत् ॥५८६॥

---

578 b A हस्त्या । 579 b A ०भावने । 583 a A om द्विपं । 585 a A मरणं, D sec. m. 586 a D चेटपवाह्यो, c D दुष्प्रापो ।

प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।
निरङ्कुशं स्यादयमस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥
कार्याकार्यं विचार्यं हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् ।
स्वयं विचार्य तद्रक्ष हस्तिरत्नं प्रसीद नः ॥५८८॥
नृपो ऽप्यवोचदस्त्वेवं यूयं सर्वे ऽपि मद्गिरा ।
इमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥
लोकाः प्रोचुः किमियतीं भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।
आधोरणधुरीण त्वं निवर्तयितुमीशिषे ॥५९०॥
स उवाच द्विपममुं क्षेमेणोत्तारयाम्यहम् ।
ददात्यदो यद्यभयमावयोर्मेदिनीपतिः ॥५९१॥
राजापि लोकैर्विज्ञप्तः प्रददावभयं तयोः ।
शनैश्च हस्तिनं हस्तिपकस्तमुदतारयत् ॥५९२॥
उत्तीर्णौ वारणस्कन्धाद्राज्ञीहस्तिपकौ तौ ।
पलायिषातां राज्ञोक्तौ मद्देशस्त्यज्यतामिति ॥५९३॥
नश्यन्तौ प्रापतुस्तौ तु ग्राममेकं दिनात्यये ।
एकस्मिंश्च देवकुले शून्ये सुषुपतुर्युतौ ॥५९४॥
अर्धरात्रसमये च ग्रामादेको मलिम्लुचः ।
नंष्ट्वा तदारक्षकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५९५॥
तत्तु देवकुलं ग्रामारक्षकैः पर्यवेष्ट्यत ।
प्रातश्चौरं ग्रहीष्याम इति निर्णयवादिभिः ॥५९६॥

---

587 a A प्रभुत्व॰ । 590 A c आधोरणा॰ ।

कराभ्यां शोधयन्देवकुलं चौरो ऽपि सो ऽभ्रमत् ।
शनैस्तत्र ययौ यत्र शयानौ तौ बभूवतुः ॥५९७॥
निषादी न जजागार स्पृश्यमानो ऽपि दस्युना ।
श्रान्तसुप्तस्य निद्रा हि सज्यते वज्रलेपवत् ॥५९८॥
अपीयत्तत्करस्पृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् ।
स्पर्शादप्यनुरक्ताभूत्तत्र को ऽसीत्युवाच च ॥५९९॥
शनैरुक्तस्तया सो ऽपि शनैरूचे ऽस्मि तस्करः ।
धावत्स्वारक्षकेष्वत्र प्राणत्राणाय चाविशम् ॥६००॥
सानुरागा च सा चौरमब्रवीदसतीमुदा ।
रक्षामि त्वां न सन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥६०१॥
चौरो ऽपि स्माह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
मम पत्नी भवसि यज्जीवितव्यं च रक्षसि ॥६०२॥
परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
येन मां रक्षसि ब्रूहि मामाश्वासय धीमति ॥६०३॥
साप्यूचे सुभग ग्रामपुरुषेष्वागतेष्वहम् ।
त्वां भर्तारं भणिष्यामि सो ऽवादीदेवमस्त्विति ॥६०४॥
प्रातश्च ग्रामसुभटैः प्रविष्टैः शस्त्रपाणिभिः ।
पृष्टास्त्रयो ऽपि कश्चौर इति भ्रूभङ्गभीषणैः ॥६०५॥
तान्ग्रामपुरुषान्धूर्ता मूर्तमायेव चावदत् ।
उद्विग्न चौरपुरुषं मम प्रेयानमाविति ॥६०६॥

597 b D शोधयन् । 601 d B सुभ्रु । 606 b A धूर्तमायेव, B मर्तं ।

कृताञ्जलिः पुनस्तोचे भ्रातरो ऽस्मिन्सुरालये ।
आवां ग्रामान्तरे यान्ताववात्स्व दिवसात्यये ॥६०७॥
ग्रामीणास्ते ऽपि सम्भूय पर्यालोच्यैवमूचिरे ।
सम्भाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपात्रमीदृशम् ॥६०८॥
ब्राह्मणी वाणिजी राजपुत्री कापीतरास्तु वा ।
इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरो नास्याः पतिर्भवेत् ॥६०९॥
विचित्रवस्त्रालङ्कारा लक्ष्मीरिव वपुष्मती ।
इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६१०॥
पारिशेष्यादयं चौर इति हस्तिपकस्य ते ।
दोषमारोप्य विदधुः सद्यः शूलाधिरोपणम् ॥६११॥
शूलाधिरोपितो मार्गे यं यं यान्तं ददर्श सः ।
तं तं प्रोवाच दीनं मां वारि पायय पायय ॥६१२॥
तं ■ राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।
सर्वो ऽपि कुरुते धर्ममात्मरक्षापुरःसरम् ॥६१३॥
श्रावको जिनदासाख्यस्तेन तेनाध्वना व्रजन् ।
दृष्टस्य याचितस्ताभ्यः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥६१४॥
उदन्यां ते हरिष्यामि कुरुष्वैकं तु मद्वचः ।
घोषयेर्नमो ऽर्हद्भ्य इति यावद्वार्यानयाम्यहम् ॥६१५॥
सेष्ठो ऽपि तद्घोषयितुं प्रारेभे ऽम्भःपिपासया ।
श्रावको ऽप्यानयन्नीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥६१६॥

607 c A याता॰ । 609 ■ A पवित्रा, C पवित्र । 616 b A प्रारेभेन॰ ।

आनीयमानं दृष्ट्वाम्बु समाश्वास्य निषाद्यपि ।
नमो ऽर्हद्भ्य इति श्रद्धं पठन्प्राणैरमुच्यत ॥६१७॥
स त्वसंश्रुतशीलो ऽपि शीलिताकामनिर्जरः ।
नमस्कारप्रभावेण बभूव व्यन्तरामरः ॥६१८॥
सतत्ये पुंश्चली सापि चौरेण सह वर्त्मनि ।
आससाद नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥६१९॥
चौरो ऽपि पुंश्चलीमूचे प्रिये त्वामेकवेलया ।
नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वस्त्राभरणधारिणीम् ॥६२०॥
वस्त्राभरणसम्भारं त्वं समार्पय वर्णिनि ।
तमादौ परतो नेष्ये ततस्त्वामपि लीलया ॥६२१॥
यावदायाम्यहं तावच्छरस्तम्बे तिरोभव ।
एकाकिन्यपि मा भैषीरेष्यामि न चिरेण हि ॥६२२॥
आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरत्पोत इवाम्भसि ।
तटे परस्मिन्नेष्यामि मा भैषीः कुरु मद्वचः ॥६२३॥
पुंश्चल्यपि तथा चक्रे शरस्तम्बे प्रविश्य च ।
वस्त्राभरणभृत्सो ऽपि पारं गत्वेत्यचिन्तयत् ॥६२४॥
भर्तारं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी ।
घनरागा हरिद्रेव विपदे स्यान्ममाप्यसौ ॥६२५॥
इत्युपादाय तद्वस्त्राभरणानि स तस्करः ।
तां वलत्कन्धरः पश्यन्नयाति स्म कुरङ्गवत् ॥६२६॥

618 b D शीलना। 621 c A D नेष्ये। 622 d A मेष्यामि। 625 b A B घेयं।

करिणीयोद्धृतकरा यथाजातेव नग्निका ।
ऊचे तं यान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥६२७॥
चोरो ऽब्रवीद्विवसनामेकां शरवणस्थिताम् ।
राक्षसीमिव दृष्ट्वा त्वां बिभेम्येव कृतं त्वया ॥६२८॥
एवं वदन्खग इवोड्डीनः सो ऽगाददर्शनम् ।
तत्रैव तस्थौ त्रासित्वा धर्षणी पतिधर्षिणी ।६२९॥
स हस्तिपकजीवो ऽपि देवभूयमुपेयिवान् ।
प्रयुक्तावधिरद्राक्षीत्तां तथास्थां तपस्विनीम् ॥६३०॥
सम्बोधयितुमेतां तु प्राग्जन्मस्नेहसेधिनीम् ।
मुखात्तमांसपेशीकं शृगालं विचकार सः ॥६३१॥
इतश्च सरितस्तस्यास्तीरे नीराद्बहिःस्थितम् ।
मीनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेशीं विहाय सः ॥६३२॥
तदा मीनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।
उपाददे तद्विक्रान्तशकुन्या मांसपेश्यपि ॥६३३॥
नदीतीरे शरवणनिषण्णा सा तु नग्निका ।
जगाद दुःखदीनापि जम्बुकं दृष्टकौतुका ॥६३४॥
मांसपेशीं परित्यज्य मीनमिच्छसि दुर्मते ।
भ्रष्टो मीनाच्च मांसाच्च किं जम्बुक निरीक्षसे ॥६३५॥
फेरुः स्माहोढभर्तारं हित्वोपपतिमिच्छसि ।
भ्रष्टा पत्युश्च जाराच्च नग्निके किं निरीक्षसे ॥६३६॥

---

628 d C विभेम्येवं । 629 b A सोगाददर्शनं । 630 b D corr. देवीभूयं । 634 d A •कौतुकं ।

तच्छ्रुत्वा सुष्ठु विभ्यत्यास्तस्याः स व्यन्तरामरः ।
महर्द्धिकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥६३७॥
पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।
जिनधर्मं प्रपद्येथाः पापपङ्कजलप्लवम् ॥६३८॥
मुग्धे हस्तिपकः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।
जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥६३९॥
जिनधर्मं प्रपत्स्ये ऽहमपीति कृतनिश्चयाम् ।
तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रव्रज्यामजिग्रहत् ॥६४०॥
तदस्मादृग्जनानर्थान्प्रवर्तकनिवर्तकान् ।
दृष्टान्तांस्त्वमनादृत्य भुंक्ष्व वैषयिकं सुखम् ॥६४१॥
जगाद जम्बूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।
न ह्यस्मि रागग्रहिलश्चरितं तस्य तच्छृणु ॥६४२॥

9. अस्तीह भरतक्षेत्रे वैताढ्यो नाम पर्वतः ।
सम्पृक्तो भरतार्धाभ्यां पक्षाभ्यामिव नीडजः ॥६४३॥
तत्रास्ति पुरवरमुत्तरश्रेणिभूषणम् ।
गगनवल्लभमिति द्युसद्मातिवल्लभम् ॥६४४॥
द्वौ विद्याधरतरुणौ प्रीतिमन्तौ सहोदरौ ।
तत्राभूतां मेघरथो विद्युन्माली च नामतः ॥६४५॥
मन्त्रयामासतुस्तौ च विद्यासाधनहेतवे ।
यामो भूगोचराभ्यर्णे विद्या तत्रैव सेत्स्यति ॥६४६॥

---

641 d D विषयं । 646 a D 1., marg. text. [illegible] च, A तु ।

विद्यासिद्धौ विधिश्चायमतिनीचकुलोद्भवाम् ।
कन्यां परिणयेद्वर्षावधि ब्रह्म च पालयेत् ॥६४७॥
ततो गुरूननुज्ञाप्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
आजग्मतुर्द्वावपि तौ वसन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥
ततश्चण्डालवेषेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।
प्रचक्रमाते चण्डालाराधनं धीमहाधनौ ॥६४९॥
आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमद्य किम् ।
आख्यातं चिरकालो ऽभूद्युवयोरिह तिष्ठतोः ॥६५०॥
सद्भावगोपनं कृत्वा कथयामासतुश्च तौ ।
क्षितिप्रतिष्ठान्नगरादागमावेह हे पिताः ॥६५१॥
मातापितृभिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ ।
इति रोपेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥
मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।
युवाभ्यां तत्प्रयच्छामः स्वे द्वे कन्ये यदोच्छथः ॥६५३॥
किं त्वस्मत्कन्यके पाणिगृहीत्यौ चेत्करिष्यथः ।
अस्मज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥
तावप्यूचतुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।
तयोः प्रदत्ते उद्वाहपूर्वकं काणदन्तुरे ॥६५५॥
विद्युन्माली तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।
अभूदपि कुरूपायां न विद्यासाधनं व्यधात् ॥६५६॥

---

652 = C रोषेण ।

क्रमेण गृहिणी विद्युन्मालिनो गर्भवत्यभूत् ।
पूर्णे च वत्सरे सिद्धविद्यो मेघरथो ऽभवत् ॥६५७॥
ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मालिनमब्रवीत् ।
हे भ्रातः सिद्धविद्याः स्मश्चण्डालकुलमुज्झताम् ॥६५८॥
पात्रीभवावो वैताढ्यविहारसुखसम्पदाम् ।
मातङ्गीं त्यज भाविन्यः खेचर्यो नौ स्वयंवराः ॥६५९॥
विद्युन्माल्यपि तं लज्जावनम्रवदनो ऽवदत् ।
याहि विद्याढ्य वैताढ्यं कृतकृत्यो ऽसि सुव्रत ॥६६०॥
मया लघुसत्त्वेन भग्नो नियमपादपः ।
ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥६६१॥
वराकीं त्यक्तुमर्हामि आत्तगर्भामिमां न हि ।
त्वया सविद्येनाविद्यो गच्छन्जिह्रेमि चानघ ॥६६२॥
याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्त्यस्त्वहं पुनः ।
असिद्धविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं मुखम् ॥६६३॥
वञ्चितो ह्यात्मनैवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।
इदानीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥६६४॥
वर्षान्ते पुनरागच्छेर्बिभ्राणो भ्रातरं हृदि ।
तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि त्वया सह ॥६६५॥
चण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमक्षमः ।
एकाक्यपि ययौ मेघरथो वैताढ्यपर्वतम् ॥६६६॥

---

658 a A सिद्धविद्योसि । 659 b A C खेचर्यौ । 660 b A •विनय• ।
666 a A चाण्डाली• ।

आगतो ऽसि किमेकाकी क ते भ्रातेति बन्धुभिः ।
पृष्टः स कथयामास विद्युन्मालिकथां तथा ॥६६७॥
कुरूपा तत्प्रिया सापि म्लेच्छी सुतमजीजनत् ।
विद्यासिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माल्यप्यमोदत ॥६६८॥
म्लेच्छ्यामत्यन्तमासक्त्या पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।
दुःस्वप्नवद्विसस्मार स खेचरसुखं कुधीः ॥६६९॥
सा विद्युन्मालिना सार्धं रममाणा यथासुखम् ।
भूयो ऽप्यधारयद्गर्भं चण्डाली काणदन्तुरा ॥६७०॥
इतश्च विद्यासम्पन्नस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।
वर्षमेकं कथमपि स्वभ्रातृविरहातुरः ॥६७१॥
अहं हि स्वर्वधूकल्पविद्याधरवधूहृतः ।
स काणदन्तुरम्लेच्छीगार्हस्थ्यनरकोपितः ॥६७२॥
प्रासादे सप्तभूमे ऽहं वसाम्युद्यानबन्धुरे ।
श्मशानकीकसाकीर्णे स चण्डालकुटीरके ॥६७३॥
अहं विविधविद्यर्द्धिसिध्यमानसमीहितः ।
जीर्णकर्पटसंव्यानः कदन्नप्राशनश्च सः ॥६७४॥
विद्युन्मालिनि सौभ्रात्रानुरूपमिति चिन्तयन् ।
आगात्पुनर्मेघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥६७५॥ चतुर्भिः कलापकं॥
ऊचे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वैताढ्यपर्वते ।
विद्याधरसुखैश्वर्यं वयं किं नानुभूयते ॥६७६॥

---

667 b A च भ्राता इति । 672 c D दंतुरा, d A नरकेर्पित. । 673 c C प्रसादे A °भूमि° c C स्मशाने । 675 a A D चेतसा । 676 d D नानुभूयते ।

विलक्षहसितं कृत्वा विद्युन्माल्यप्यदो ऽवदत् ।
पत्नीयं बालवत्सा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥६७७॥
अनन्यशरणां भक्तां सपुत्रां गुर्विणीमिमाम् ।
न ह्यहं वज्रहृदयस्त्वमिवोज्झितुमुत्सहे ॥६७८॥
तद्भ्रातर्गच्छ दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
अमुं समयमत्रैवातिनेष्यामि स्म मा रुषः ॥६७९॥
तं प्रबोध्य प्रबोध्यातिखिन्नो मेघरथो ऽपि हि ।
पुनर्जगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
विद्युन्माल्यपि सञ्जाते द्वितीये तनुजन्मनि ।
अमंस्त मातङ्गकुलं स्वर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
वस्त्रभोज्यादिदौःस्थ्ये ऽपि दुःखं न हि विवेद सः ।
तौ म्लेच्छीकुक्षिजौ बालौ सलीलमुदलालयत् ॥६८२॥
ताभ्यामङ्काधिरूढाभ्यां प्रस्रवद्भ्यां मुहुर्मुहुः ।
गन्धोदकस्नाननिभं मूत्रस्नानममन्यत ॥६८३॥
ततश्च सुभगंमन्या तं म्लेच्छ्यपि पदे पदे ।
चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदा सक्तयापि सः ॥६८४॥
भ्रातृस्नेहानुबन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
विद्युन्मालिनमालिङ्ग्यागदद्गद्गदया गिरा ॥६८५॥
कुलीन चण्डालकुले मा स्थाः काम्या तवेह भोः ।
किं हंसो मानसोत्पन्नो गृहस्रोतसि खेलति ॥६८६॥

---

683 d A प्रश्रवद्भ्यां । 686 b D तदेहि भोः sec. m.

यत्रोत्पन्नोऽसि तन्मा स्म स्वकुलं मलिनीकुरु ।
धूमेनेव गृहं वह्निस्त्वमनेन कुकर्मणा ॥६८७॥
एवं प्रबोध्यमानोऽपि न ह्यागन्तुमियेष सः ।
न भूयोऽप्यहमेष्यामीत्युक्त्वा मेघरथस्त्वगात् ॥६८८॥
अपालयच्चिरं राज्यं पित्र्यं मेघरथोऽप्यथ ।
समये चार्पयत्सूनोर्न्यासे धृतमिवाखिलम् ॥६८९॥
सुस्थितस्यानगारस्य सन्निधाने स धीधनः ।
परिव्रज्यामुपादाय तपस्तप्त्वा च दिव्यभूत् ॥६९०॥
एवं मेघरथः प्राप धीमान्सुखपरम्पराम् ।
विद्युन्माली तु जडधीर्बभ्राम भवसागरे ॥६९१॥
विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।
उत्तरोत्तरसौख्यानां पद्मसेनेऽतिलम्पटः ॥६९२॥
ततः कनकसेनोचे ममाग्रमानय मामपि ।
मा शङ्खधमक इव स्वामिन्ननिशयं कृथाः ॥६९३॥
तथा हि शालिग्रामेऽभूत्कश्चिदेकः कृषीवलः ।
नित्यं ररक्ष स क्षेत्रमाविभातं दिनात्ययात् ॥६९४॥
स क्षेत्रसागरे सत्त्वान्दूरादप्युपसर्पतः ।
शङ्खमापूरयन्मञ्चपीतारूढः पलाययत् ॥६९५॥
अन्यदा गोधनं हृत्वा चौरास्तत्क्षेत्रसन्निधौ ।
आगुस्तच्छङ्खनादं च ते श्रुत्वैवमचिन्तयन् ॥६९६॥

689 A पित्रा । 694 b A °रेच ।

अहो ग्रामपुमांसो ऽमी विवासयिषवो धनम् ।
आगुरग्रे ऽपि यदयं नेदीयाञ्छङ्खनिःस्वनः ॥६९७॥
इति ते गोधनं हित्वा पलायिषत दस्यवः ।
दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्वचोत्थपचित्रन् ॥६९८॥
क्षुधितं गोधनं तत्र शनकैः शनकैश्चरत् ।
अरुणोदयवेलायां तत्क्षेत्राभ्यर्णमाययौ ॥६९९॥
गोधनाभिमुखं यावद्धावे स कृषीवलः ।
तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्दृष्ट्वैवमचिन्तयत् ॥७००॥
श्रुत्वा मच्छङ्खनिःस्वानं गोधनं तस्करा जहुः ।
तत्राभिशङ्कया नूनं पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥७०१॥
नीत्वा तद्गोधनं ग्रामे ग्रामायादादशङ्कितः ।
वदन्मे देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥७०२॥
ग्रामो गोमी कृतस्तेन तं साधाद्ग्राममयचवत् ।
भक्तिप्राग्भीचकारोच्चैर्यो हि दत्ते [illegible] देवता ॥७०३॥
तथैव लब्धप्रसरः स द्वितीये ऽपि वत्सरे ।
क्षेत्रे गत्वा प्रतिनिशं प्रारेभे शङ्खवादनम् ॥७०४॥
चौरास्त एव ह्यन्येद्युस्तत्क्षेत्रसाद्वीयसि ।
आययुर्गोधनं हृत्वान्यस्माद्ग्रामान्महानिशि ॥७०५॥
तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःस्वनम् ।
सुष्ठु सौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥७०६॥

---

697 b C विवत्त॰ । 698 a D हत्वा । 700 D om. this verse. 701 c A ॰शंसया । 703 a A गोमान् । 704 a C लब्धावसरः । 705 c D हित्वा । 706 a C शंखधन॰ B शङ्खसम॰ ।

अत्र प्रदेशे क्षेत्रे ऽत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।
श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेण्ढकाः ॥७०७॥
सत्त्वेभ्यः क्षेत्ररक्षार्थं को ऽप्येष क्षेत्ररक्षकः ।
नूनं वादयति शङ्खं धिग्वयं वञ्चिताः पुरा ॥७०८॥
घर्षन्त इति ते हस्ताग्रलग्नवर्तिकरा इव ।
पीडयन्तो रदैरोष्ठान्गोस्तनानिव तर्णकाः ॥७०९॥
उत्पाटयन्तो लकुटाञ्शुण्डादण्डानिव द्विपाः ।
आन्दोलयन्तः शस्त्राणि क्षेत्रान्तर्गोरक्षया इव ॥७१०॥
शङ्खशब्दानुसारेण यान्तस्ते चौरकुञ्जराः ।
मञ्चाधिरूढं ददृशुस्तं नरं शङ्खवादकम् ॥७११॥
त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आन्दोल्य मञ्चदारूणि ते मञ्चं भुव्यपातयन् ।
पपात सो ऽप्यनाधारं नाधेयमवतिष्ठते ॥७१२॥
कणमूटकवच्चौरा लकुटैस्तमताडयन् ।
भुञ्जान इव सो ऽक्षेप्सीन्मुखे पश्चाप्यथाङ्गुलीः ॥७१३॥
अस्थिनिर्मग्नबन्धं तैर्बद्धा चायोऽस्य तत्करौ ।
बद्धाञ्जलिरिवालक्षि सो ऽथ चौरानतीप्सया ॥७१४॥
धनं गवादि वस्त्रान्तं जगृहुस्तस्य दस्यवः ।
क्षेत्रपालः क्षेत्रपालस्तदा नग्नीकृतो ऽभवत् ॥७१५॥

707 C मेंढकाः corrected in मेदकाः and i marg. [illegible] 709 b C स्थूलवर्तिं, D इति॰ । 709 d D तर्णकः । 712 b A तैर्मञ्चात्, d A नाधेयं । 713 a C मूटक D मूट । 714 a C वर्धि । 15 c B क्षेत्रपालेषक नग्नी॰ ।

हत्वा हत्वा बिल्वपत्रैः कस्यैचिद्वीटिकां ददौ।
आलम्बदोलामध्यास्त कामप्यालिङ्ग्य निर्भरम्॥७२६॥
एवं वानरनारीभिरपशङ्कमरंस्त सः।
अथैतं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात्॥७२७॥
॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

कण्डूय्यमानलाङ्गूलः कयापि हि नखाङ्कुरैः।
प्रमृज्यमानसर्वाङ्गरोमराजिः कयापि हि॥७२८॥
कदलीतालवृन्तेन वीज्यमानः कयाचन।
कयापि नलिनीनालैः क्रियमाणावतंसकः॥७२९॥
उच्चैःशृङ्गस्थितो दूरात्स जरन्यूथनायकः।
प्राग्वानरयुवानं तं दृष्ट्वा कोपादधावत॥७३०॥
॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

गोलाङ्गूलयुवानं तं लाङ्गूलं नर्तयंस्तथा।
जघान ग्रावगोलेन स गोलाङ्गूलयूथपः॥७३१॥
लोष्टाहतः सिंह इव कपिसिंहयुवापि सः।
क्रुद्धो घुरघुरारावघोरस्तं प्रत्यधावत॥७३२॥
तौ क्रोधोद्धतसर्वाङ्गौ मिथो भूतावुभावपि।
दुर्हृदावपि सुचिरान्मिलितौ सुहृदाविव॥७३३॥
चटच्चटति दन्ताग्रैश्चटच्चटति पाणिजैः।
व्यापन्नतुर्वपुषि तौ युध्यमानौ परस्परम्॥७३४॥

---

728 c C प्रष्ट॰, A प्रघ॰। 732 c A घुरघु॰। 733 c D corr. दुर्हिमावपि। 734 a b D ॰ष्टिति।

परस्परं दन्तनखघनक्षतजचर्चितौ ।
तदा परिहिताताम्रचोलकाविव रेजतुः ॥७३५॥
क्षणाद्बन्धं क्षणान्मोक्षं प्रयुञ्जाते स्म तावुभौ ।
युध्यमानौ नियुद्धेन क्रीडन्तावाचिकाविव ॥७३६॥
भग्नास्थिर्मुष्टिघातेन कपियूना जरत्कपिः ।
शीघ्रं शीघ्रमपासार्षीन्मन्दं मन्दं न्यढौकत ॥७३७॥
तं वृद्धवानरं चापसर्पन्तं युववानरः ।
जघान लोष्टघातेन तेन चास्फोटि तच्छिरः ॥७३८॥
प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्यूथनायकः ।
नंष्ट्वा दूरं ययौ दूरापातिमुक्तपतत्रिवत् ॥७३९॥
प्रहारवेदनादीनक्षुपार्श्वेथ परिभ्रमन् ।
एकस्मिन्प्रसरच्छैले शिलाजतु ददर्श सः ॥७४०॥
सोऽम्बुबुद्ध्या न्यधाद्धस्तं शिलाजतुनि वानरः ।
विलग्य तत्तु तत्रैव तस्थौ भूमेरिवोत्थितम् ॥७४१॥
आकर्षामि सुखमिति बाहू तेनाल्पमेधसा ।
शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लग्नावेव हि तस्थतुः ॥७४२॥
तेन क्षिप्तौ विलग्नौ च पादावप्यास्यहस्तवत् ।
सोऽथ कीलितपञ्चाङ्ग इव मृत्युमवाप च ॥७४३॥
स वानरः पाणिपादाबद्धः कर्षन्मुखं यदि ।
तदा मुच्येत शैलेयसलिलान्नात्र संशयः ॥७४४॥

---

735 d D चैलकाविव ।

दिव्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या ।
क्षणे क्षणे पर्यधात्तं सा राज्ञीव नवं नवम् ॥१०॥
यस्याश्च काञ्चिकश्राद्धाप्यपूर्यत कदापि न ।
कुण्डोध्न्यो धेनवस्तस्या गृहे ऽभुवन्सहस्रशः ॥११॥
आजन्मापि हि या तस्थौ जीर्णे तार्णे कुटीरके ।
सौधे प्राकारपर्यन्तेदीप्तमत्तवारणबन्धुरम् ॥१२॥
जिजीव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।
पादाब्जे इव तां दास्यः सम्मलग्नाः सिषेविरे ॥१३॥
स्वपापचिन्तया दीना सर्वदापि बभूव या ।
सा दीनोद्धारमारेभे सम्पदा यदृच्छया ॥१४॥
तां बुद्धिसम्पदं दृष्ट्वा सिद्धिः सञ्जातमत्सरा ।
अचिन्तयत्कुतो ऽमुष्याः सम्पदा सम्पदीदृशी ॥१५॥
भवत्वस्याः सखीत्वेन सदा विश्वासभाजनम् ।
प्रक्ष्यामि तदिमामेव कृत्वा चाटुशतान्यपि ॥१६॥
इति बुद्धिमती सिद्धिः प्रययौ बुद्धिसंनिधौ ।
बुद्ध्या प्रियसखीत्युच्चैः सत्कृतैवमुवाच सा ॥१७॥
विभवस्ते भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।
चिन्तामणिरिव प्राप्तो वैभवेनानुमीयते ॥१८॥
किं ते राजप्रसादो ऽभूत्तुष्टा वा कापि देवता ।
लब्धं किञ्चिन्निधानं वा रसो वा साधितस्त्वया ॥१९॥

12 b D सौधे। 16 d A °शतामपि। 18 d A चिन्मरे°।

सम्पद्वत्या त्वयाभूवमहं सम्पद्वती सखि ।
अद्य दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जलाञ्जलिः ॥२०॥
अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।
आवयोर्न मिथो ऽकथ्यं कथयर्द्धिरियं कुतः ॥२१॥
अबुध्यमाना तद्वात्तं बुद्धिराख्यद्यथातथम् ।
यथा ह्याराधितो यक्षो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२२॥
सिद्धिर्दध्यौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।
विभवोपार्जनोपायो निरपायो भविष्यति ॥२३॥
सविशेषममुष्या हि यक्षमाराधयाम्यहम् ।
सविशेषा यथा सम्पदपि सम्पद्यते मम ॥२४॥
अथार्थसिद्धये सिद्धिर्बुद्धिदर्शितया दिशा ।
आराधयितुमारेभे यक्षमेवमहर्निशम् ॥२५॥
खटिकाधातुभिर्देवकुलसोपानमालिकाम् ।
यक्षस्य मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२६॥
नित्यं स्वस्तिकरेखाभिर्यक्षाङ्गणमभूषयत् ।
भक्तिप्रकारान्कर्तव्यान्गणयन्तीव तन्निभात् ॥२७॥
स्वयं पानीयमानीय स्नपयामास सा स्वयम् ।
यक्षं कक्षीकृतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥२८॥
बिल्वपत्रकरवीरतुलसीकुब्जकादिभिः ।
सा यक्षं पूजयामास त्रिसन्ध्यं स्वयमाहृतैः ॥२९॥

---

28 c C ॰पास्ति॰ ।

एवं च जिह्वेन्द्रियमात्रलुब्धो
नारीषु शैलेयनिभासु मुग्धः ।
मज्जन्हृषीकैरपि पञ्चभिस्तैर्
देही विनश्येत तथाश्मवत्तु ॥७४५॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
महाकाव्ये जम्बूस्वामिविवाहप्रभवचौरागममधुबिन्दुपुरुषकथाकुबेरद-
त्तकथामहेश्वरदत्तकथाकर्षककथाकाककथावानरवानरीकथाश्वाङ्गारका-
रककथानूपुरपण्डिताशृगालकथाविद्युन्मालिकथाशङ्खधमककथाशिलाज
तुवानरकथावर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

CANTO III.

अथोवाच नभःसेना रचिताञ्जलिरार्षभिम् ।
मा स्म भूः स्थविरेव त्वं स्थविरायाः कथा यथा ॥१॥
12. अभूतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।
स्थविरे द्वे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदुःखिते ॥२॥
तस्य ग्रामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।
प्रसिद्धो भोलको नाम यक्षः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥
स्थविरा बुद्धिनाम्नी च दारिद्र्यद्रुमवाटिका ।
सम्यगाराधयामास तं यक्षं प्रतिवासरम् ॥४॥
त्रिसन्ध्यमपि तद्देवकुलं मार्जयति स्म सा ।
पूजापूर्वं च नैवेद्यं तस्मै नित्यमढौकयत् ॥५॥
ददामि किं तुभ्यमिति यक्षस्तुष्टो ऽन्यदावदत् ।
आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥६॥
जगाद साथ स्थविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे ।
तद्देहि येन जीवामि सुखसन्तोषभागहम् ॥७॥
यक्षः प्रोवाच हे बुद्धिस्थविरे सुस्थिता भव ।
मत्पादमूले दीनारं लप्स्यसे त्वं दिने दिने ॥८॥
दिने दिने च दीनारं लभमाना तदादि सा ।
स्वजनाज्जनपदाच्चाधिकर्द्धिः स्थविराभवत् ॥९॥

---

9 b D तदादि ।

एकभक्तोपवासादितत्परा यक्षवेश्मनि ।
सेवामाहर्निशं यक्षाभियोग्यव्यन्तरीव सा ॥३०॥
एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यक्षः सिद्धिमभ्यधात् ।
तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥३१॥
सा च विज्ञपयामास यक्षमक्षीणसम्पदम् ।
मत्सख्या यत्त्वया दत्तं देहि तद्द्विगुणं मम ॥३२॥
एवं भविष्यतीत्युक्त्वा भोलयक्षस्तिरोदधे ।
सिद्धिरप्यभवद्बुद्धेरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥३३॥
बुद्धिर्दृष्ट्वाधिकर्द्धिं तां यक्षमाराधयत्पुनः ।
यक्षो ऽपि प्रत्यहं तस्यै ददौ तद्द्विगुणं धनम् ॥३४॥
सिद्धिराराधयद्यक्षं तस्याश्च स्पर्धया पुनः ।
यक्षे तुष्टे ऽतिदुष्टात्मा चिन्तयामास चेतसि ॥३५॥
यत्किञ्चित्प्रार्थयिष्ये ऽहं द्रव्यं यक्षात्प्रसेदुषः ।
यक्षमाराध्य तद्बुद्धिर्द्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥३६॥
तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु द्विगुणमर्पितम् ।
अपकाराय जायेत बुद्धेर्बुद्धिमता हि मे ॥३७॥
इत्ययाचत सा यक्षमक्ष्येकं मम काणय ।
एवमस्त्विति यक्षोक्ते सद्यः काणा बभूव च ॥३८॥
यक्षो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।
तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्द्विगुणार्थिनी ॥३९॥
प्रसन्नात्प्रार्थयामास यक्षाद्बुद्धिरपीदृशम् ।
सिद्धेर्यद्भवता दत्तं देहि तद्द्विगुणं मम ॥४०॥

एवमस्त्विति सुरो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।
सापि तत्कालमभ्याभून्न मुधा दैवतं वचः ॥४१॥
एवं हि बुद्धिस्थविरा पूर्वाप्तयापि सम्पदा ।
अदृष्टातिलोभपरा स्वं स्वेनैव व्यनाशयत् ॥४२॥
मानुषश्रियमासाद्य त्वमपीच्छन्नतिश्रियम् ।
तस्या अन्धस्थविरायाः प्रतिरूपो भविष्यसि ॥४३॥
जम्बूनामाप्यभिदधे नाहमुत्पथगाम्यहो ।
जात्याश्व इव देवानां प्रिये तस्य कथां शृणु ॥४४॥

13. जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।
जितशत्रुरभूद्राजा राजमानो ऽद्भुतश्रिया ॥४५॥
तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठी श्रेष्ठो धीधनशालिनाम् ।
जिनदास इति ख्यातो ऽभवद्विश्वासभाजनम् ॥४६॥
अन्यदा लक्षणधरानेवमश्वस्यात्मजानिव ।
राज्ञः प्रादर्शयन्नश्वकिशोरानश्वपालकाः ॥४७॥
तदाश्वलक्षणविदामादिदेश विशाम्पतिः ।
के के ऽत्र लक्षणैः कैः कैः सम्पूर्णा इति शंसत ॥४८॥
एकमश्वकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्वलक्षणैः ।
लक्षितं क्षितिनाथाय कथयामासुरित्यथ ॥४९॥
असौ वृत्तखुरः स्निग्धसन्धिर्जङ्घाखुरान्तरे ।
निमांसजानुजङ्घास्थः कुञ्चितोन्नतकन्धरः ॥५०॥

---

43 c A मत्वाद्। 48 d C शंसतः A शंसते। 49 b A स्वर्शित
50 c D जंघास्य।

पङ्कजामोदिनिःश्वासः स्निग्धरोमा विकस्वरः ।
मल्लिकाक्षो लघुस्तब्धश्रवणो लम्बकेसरः ॥५१॥
पञ्चभद्रो गूढवंशः पृथुः स्कन्धादिषट्के ।
उरस्यादिषुवावर्तदशकेनोपशोभितः ॥५२॥
शुभावर्तादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।
स्निग्धदन्तः किशोरो ऽयं पुष्णाति स्वामिनः श्रियम् ॥५३॥
॥ चतुर्भिः कलापकं ॥
राजापि हि स्वयं विज्ञो विज्ञायाश्वं तथैव तम् ।
स्नपयामास सर्वाङ्गं पुष्णाविलवारिणा ॥५४॥
पुष्पपूजां वस्त्रपूजां कृत्वा तस्याथ वाजिनः ।
नृपतिः कारयामास लवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥
अचिन्तयच्च को ऽत्रैनं तुरङ्गं रक्षितुं क्षमः ।
प्रायेणापायसङ्कुलान्येव रत्नानि भूतले ॥५६॥
यद्वा ममानुरक्तो ऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।
श्रावको जिनदासाख्यः प्रख्यातः श्रावकव्रतः ॥५७॥
बुद्धिमान्स्वामिभक्तश्च प्रमादपरिवर्जितः ।
स एवेदृशरत्नस्य न्यासपात्रत्वमर्हति ॥५८॥
जिनदासमथाहूय ससमानं समादिशत् ।
रक्षणीयो ममात्मेवाश्वकिशोरस्त्वया ह्ययम् ॥५९॥
प्रमाणमादेश इति जिनदासो ऽभिधाय च ।
निन्ये तमश्वं स्वगृहे पदातिपरिवारितम् ॥६०॥

52 b C स्कन्धादि° । 52 c D उरस्थादिषु । 53 d C स्वामिना । 54 a C श्रेष्ठो for विज्ञो । 54 d C पुष्पा ।

स्थानमश्वकिशोरस्य स्निग्धकोमलवालुकम् ।
सुपदं कारयामास सगङ्गापुलिनोपमम् ॥६१॥
पच्चलान्यरजस्कानि स्वादूनि हरितानि च ।
तृणानि चारयामास तमश्वं स्वयमेव सः ॥६२॥
भूप्रदेशे सिकतिले लोष्टकण्टकवर्जिते ।
सुखरश्मौ स्वयं धृत्वा वेल्लयामास तं हयम् ॥६३॥
सुगन्धिभिश्च स्नानीयैः पानीयैरेकतप्तकैः ।
तं स्वयं स्नपयामास स्वयं सन्ध्यौ यदा तदा ॥६४॥
नीरुङ् न वेत्यनुदिनं तमश्वं स परीक्षितुम् ।
स्वयं पर्यस्य पर्यस्यापश्यत्तन्नेत्रपक्ष्मणी ॥६५॥
स्वयमारुह्य गमयन्सुखं मयमधारया ।
स्निग्धे पयः पाययितुं तं सरक्षमनुवासरम् ॥६६॥
सरोरुहान्तरे चाभूज्जिनायतनमुच्चकैः ।
संसाराब्धेरन्तरीपमिवाक्रान्तं मतेन यत् ॥६७॥
मा भूदर्हदवज्ञेत्यश्वारूढो ऽपि तत्सुधीः ।
त्रिः प्रदक्षिणयामास यानायानमपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥
अश्वारूढो ऽप्यवन्दिष्ट स देवं देवतत्त्ववित् ।
प्रमादो मा स्म भूदस्येत्युत्तीर्य प्राविशच्च ॥६९॥
एवं च जिनदासस्तं तथा हयमशिक्षयत् ।
यथा सरोरुहं चैत्यं विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥

61 c A B C सुषदं। 62 a A पच्चलीन। 63 ab A भूप्रदेशे सिकत: तिलेलोष्टकवर्जित। 64 d A B यदा यदा, B corr. यदामदा। 69 d C °त्तोर्य। 70 c D तथा।

यथा यथा स ववृधे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।
तथा तथा ववृधिरे सम्पदो नृपवेश्मनि ॥७१॥
तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।
उत्कृष्टो ऽभूदशेषाणां राज्ञामाज्ञायतक्रतुः ॥७२॥
ते त्वाज्ञाकरणोद्विग्ना दध्युरेवं महीभुजः ।
हार्यो मार्यो ऽथवाश्वो ऽयं यत्प्रभावाद्वयं जिताः ॥७३॥
तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।
एकस्य मन्त्री सामन्तस्योचे धीगर्वपर्वतः ॥७४॥
अहं केनाप्युपायेन तं हरिष्यामि वाजिनम् ।
दुष्करं किमुपायस्योपायज्ञैर्हि नो मितिः ॥७५॥
एवं कुर्विति सामन्तेनाप्यादिष्टः स धीनिधिः ।
मायया श्रावकीभूयागाद्वसन्तपुरे पुरे ॥७६॥
तत्र चैत्यानि वन्दित्वा मुनीन्सुविहितानपि ।
जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥७७॥
श्रावकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।
मयूरव्यंसकत्वेन श्रावकत्वं स दर्शयन् ॥७८॥
अभ्युत्थायाथ वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।
जिनदासः पर्यपृच्छत्कुतो ऽभ्यागामहाशयः ॥७९॥
कपटश्रावको ऽप्यूचे संसारे ऽहं विरक्तिभाक् ।
न चिरात्प्रव्रजिष्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥८०॥

---

71 d A °वेश्मनः। 72 d A यतकर्तुः। 74 d D °चोचे। 75 d C corr मतिः, D मितिः।

तीर्थयात्रां तु निर्माय निर्मायो धर्मबान्धवः ।
आदास्थे सुगुरोः पार्श्वे प्रभवत्पुंव्रतं व्रतम् ॥८१॥
जगाद जिनदासो ऽपि महात्मन्स्वागतं तव ।
समानशीलयोः सन्तु धर्मगोष्ठीसुखानि नौ ॥८२॥
तथेति प्रतिपेदानं दानशौण्डः स धर्मिषु ।
तं प्रीत्यास्नपयन्मायाश्रावकं निजबन्धुवत् ॥८३॥
अपि स्नानप्रयत्नेन निर्मलीकृतकुन्तलान् ।
कस्तूरीपङ्कमलिनांस्तस्य मूर्ध्न्यकारयत् ॥८४॥
सामन्तमन्त्रिणस्तस्यालेख्यालिखितसन्निभम् ।
सुमनोदामगर्भं च धम्मिल्लं मूर्ध्न्यबन्धयत् ॥८५॥
तदङ्गमङ्गरागेण ज्योत्स्नासब्रह्मचारिणा ।
अचर्चयत्सुरभिणा चान्दनेन तनीयसा ॥८६॥
निर्दग्धागुरुकर्पूरकस्तूरीवासितान्यथ ।
वस्त्राणि धर्मबन्धुं तं धर्मधीः पर्यधापयत् ॥८७॥
लेह्यभक्ष्यपेयास्वाद्यद्यां रसवतीमथ ।
जिनदासस्तन्निमित्तं सद्येन निरपीपदत् ॥८८॥
आसितो जिनदासेन स्वर्गरोमासने ऽथ सः ।
अभोजि विविधैर्भोज्यैर्विलुलद्व्यञ्जनानिलम् ॥८९॥
भोजनानन्तरं छद्मश्रावकेण दुरात्मना ।
महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारेभे धर्मसङ्कथाम् ॥९०॥

---

87 a D मद। 88 a A लेह्यभोज्य॰। 89 d D व्यंजना। 90 d C जिनसंकथां।

स्वजनो जिनदासस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।
कल्ये कल्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदोकसि ॥९१॥
अहोरात्रं च सकलं स्थातव्यं तत्र हि त्वया ।
कल्याणकुशलो ऽसि त्वं कल्याणं किं त्वया विना ॥९२॥
आमेत्युदित्वा स्वजनं जिनदासो विसृज्य तम् ।
तं मायाश्रावकमृजुर्व्याजहारातिहारगीः ॥९३॥
अवश्यमेव गन्तव्यं मया स्वजनवेश्मनि ।
मद्गृहं त्वद्गृहमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥९४॥
आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको वचः ।
जगाम जिनदासस्तु विश्वस्तस्तत्र दुर्मतौ ॥९५॥
तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभून्महापुरे ।
हल्लीसपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥९६॥
रजन्यां च जनपदे कौमुदीमददुर्मदे ।
स मायाश्रावको ऽश्वं तमादायाश्वमश्वयीत् ॥९७॥
अश्वो ऽपि यो ऽर्हच्चैत्यस्य विधाय त्रिः प्रदक्षिणाम् ।
जगाम वार्यमाणो ऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥९८॥
व्यावृत्तः सरसस्त्वागात्तद्देवायतनं पुनः ।
ततो ऽपि न ययौ गेहे सो ऽश्वो नान्यत्र कुत्रचित् ॥९९॥
स दुःसामन्तसचिवो ऽन्यथाश्वं नेतुमीश्वरः ।
न यावदभवत्तावद्विभाति स्म विभावरी ॥१००॥

93 d A ०चारिणी D sec. m. 95 d D दुर्मतै। 99 b D corr. गदेषा०।

पलायिष्ट स दुष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।
तदा च जिनदासो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥१०१॥
आगच्छञ्जिनदासश्चाश्रौषीज्जनमुखादिदम् ।
वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदीमहे ॥१०२॥
किमेतदिति सम्भ्रान्तो जिनदासो ऽप्यगाद्गृहम् ।
ददर्श चाश्वं तं श्रान्तं क्षामं स्वेदमलीमसम् ।।१०३॥
दिष्ट्याश्वो ऽस्त्येष हा धर्मच्छलेन छलितो ऽस्म्यहम् ।
इति हर्षविषादाभ्यां सद्यः स परिषस्वजे ॥१०४॥
एवं जिनदासो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।
उत्पथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥१०५॥
तमश्वमिव मां के ऽपि नोत्पथं नेतुमीश्वरः ।
तत्पन्थानं न हास्यामि परलोकसुखावहम् ॥१०६॥
कनकश्रीरथोचाच सहासं प्रेमबन्धुरम् ।
ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्वामि जडो भव ॥१०७॥
14. तथा हि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽभवत् ।
एको विपन्नपितृको ऽत्यन्तदुःखितमातृकः ॥१०८॥
तमूचे रुदती माता त्वं हि कापुरुषाग्रणीः ।
विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०९॥
अजीवद्व्यवसायेन पिता ते व्यवसायवान् ।
आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥

---

104 b A छलितोऽस्मि च । 108 b C °दुर्वोमघन् । 110 d D व्यवसायि-वम् ।

त्वं भ्रातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि ।
आरब्धव्यवसायस्य निर्वाहे तु कथैव का ॥१११॥
समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्वेन कर्मणा ।
पद्मषण्ड इव भ्राम्यन्निष्कर्मा त्वं न लज्जसे ॥११२॥
दारिद्र्येण मदीयेन बिभर्ष्युदरमप्यदः ।
उदरे [redacted] भृते कोशो भृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥
पुत्रः प्रोवाच हे मातर्मातः परमनर्गलः ।
भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थोपार्जनोद्यमम् ॥११४॥
व्यवसायमुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।
निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विण्णः पिता यथा ॥११५॥
तस्यान्यदा ग्रामपर्षद्युपविष्टस्य पश्यतः ।
मनस्यङ्गामस्खरस्तोदयिलाङ्घ्रिबन्धनम् ॥११६॥
खरस्तु मसयन्तं तमन्वधावत्स भामहः ।
धारयितुमसमर्थस्तोर्ध्वबाहुरदो ऽवदत् ॥११७॥
भो भो ग्रामसभासीना: सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः ।
यः को ऽपि शक्तो वो मध्ये स मे धरतु रासभम् ॥११८॥
ग्रामकूटसुतो ऽर्थस्य लाभं तस्मादिचिन्तयन् ।
धावित्वा तं खरं पुच्छे वृन्ते फलमिवाग्रहीत् ॥११९॥
लोकैः स वार्यमाणो ऽपि यावत्तं नामुचत्खरम् ।
तावत्तच्चरणाघातभग्नदन्तो ऽपतद्भुवि ॥१२०॥

---

112 c B पद्मखण्ड, A₁ पद्मखण्ड । 113 a A दारिद्र्य ।

तस्मान्नाथ त्वमप्येवमसद्ग्रहमनुत्सृजन् ।
न ज्ञायते किमपि यत्फलमासादयिष्यसि ॥१२१॥
जगाद जम्बूनामाथ स्मितविच्छुरिताधरः ।
स्वकीयकार्यग्रहिलः वोल्लक इव नास्म्यहम् ॥१२२॥
15. तथा हि भुक्तिपालस्यैकस्याभूद्घोटिकोत्तमा ।
स्वयं स पुत्रीमिव तामलालयदपालयत् ॥१२३॥
प्रत्यजागरयत्तां च घृततैलोदनादिभिः ।
पुमांसं वोल्लकं नाम समादिश्यान्वहमिदम् ॥१२४॥
स्वादु स्वादु यदश्वायै भोज्यं स्वाप्नोति वोल्लकः ।
किञ्चिदेव ददौ तस्यै शेषं तु बुभुजे स्वयम् ॥१२५॥
वोल्लको ऽप्यर्जयामास चिरं वञ्चनया तया ।
वडवाजीवविषयं कर्मान्तराभियोगिकम् ॥१२६॥
प्रपद्य कालधर्मं स तेन वञ्चनकर्मणा ।
मूढः पान्थ इवारण्ये ऽभ्राम्यत्तिर्यग्गतौ चिरम् ॥१२७॥
क्षितिप्रतिष्ठे नगरे सोमदत्तद्विजन्मनः ।
सूनुः वोल्लकजीवो ऽभूत्सोमश्रीकुक्षिजो ऽन्यदा ॥१२८॥
मृत्वार्वती भवं भ्रान्त्वा तस्मिन्नेव पुरोत्तमे ।
पुत्री कामपताकाया गणिकाया अजायत ॥१२९॥
मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स माणवः ।
क्रमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणभिक्षया ॥१३०॥
धार्यमाणा हृदयाग्रे धात्रीभिर्हरियष्टिवत् ।
गणिकादुहिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥१३१॥

वपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।
भूष्यभूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥१३२॥
मिथश्च ग्रामतरुणाः स्पर्धमाना महर्द्धयः ।
आसज्यन्त भृशं तस्यां मालत्यामिव षट्पदाः ॥१३३॥
तस्यामत्यन्तमासक्तः सो ऽपि ब्राह्मणदारकः ।
सिषेवे श्वेव तद्द्वारं कामः सर्वङ्कषः खलु ॥१३४॥
राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह महर्द्धिभिः ।
क्रीडन्तीं तमवज्ञासीत्तां दृष्ट्वैव जिजीव सः ॥१३५॥
सा तु सम्भावयामास दरिद्रं न दृशापि तम् ।
गणिकानां स्वभावो ऽयं रागो धनिनि साधने ॥१३६॥
स ब्राह्मणकुमारो ऽपि मारमार्गणदारितः ।
तत्कर्मैकरतां भेजे तत्पार्श्वे दातुमक्षमः ॥१३७॥
स चक्रे कृषिकर्माणि सारथ्यं वार्युदञ्चनम् ।
कण्डपेषणमन्यच्च तस्याकृत्यमभून्न हि ॥१३८॥
स च निःसार्यमाणो ऽपि निरयासीन्न तद्गृहात् ।
तस्याः कुमुचां न्यक्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥१३९॥
तद्युष्मास्ववर्तीप्रायास्तदिदं कर्माभियोगिकम् ।
मार्जयिष्यामि स इव शतं वो युक्तिकल्पनैः ॥१४०॥
ततः कमलवत्यूचे हे नाथ कमलानन ।
मासादहंसशकुनिवन्मा त्वं साहसिको भव ॥१४१॥
16. तथा ह्येकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिक्षपीडितः ।
चचाल स्वजनं हित्वा सार्थेन महता सह ॥१४२॥

एकस्यां च महाटव्यां सार्थे आवासिते सति ।
आहर्तुं तृणकाष्ठादि स एको ऽपि विनिर्ययौ ॥१४३॥
तदा च सुप्तव्याघ्रास्यात्पक्ष्येको वनगह्वरे ।
दन्तलग्नामिषखण्डान्यादायारोहदंह्रिपम् ॥१४४॥
मा साहसमिति ब्रुवन् स भक्षन्मांसखादकः ।
शकुनिस्तेन जगदे पुरुषेण सविस्मयम् ॥१४५॥
रौषि मा साहसमिति व्याघ्रास्यान्मांसमत्सि च ।
मुग्धस्त्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुरुषे न च ॥१४६॥
हित्वा साधाद्भवसुखं तददृष्टसुखेच्छया ।
तपश्चिकीर्षुस्त्वमपि मासाहसखगोपमः ॥१४७॥
जम्बूरभिदधे स्मित्वा न मुह्यामि भवद्गिरा ।
न हि भ्रश्याम्यहं स्वार्थाज्जानानस्त्रिसुहृत्कथाम् ॥१४८॥

17. क्षितिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महीपतेः ।
पुरोधाः सोमदत्तो ऽभूत्सर्वत्राप्यधिकारकृत् ॥१४९॥
तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।
सर्वत्र मिलितः पानखादनादिभिरैक्यवान् ॥१५०॥
पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।
आगतेषूत्सवेष्वेव सम्मान्यो नान्यदा पुनः ॥१५१॥
प्रणाममित्रनामाभूत्सुहृत्तस्य तृतीयकः ।
यथादर्शनमालापमात्रोपकृतिभाजनम् ॥१५२॥

---

143 b A सार्थयाता॰

पुरोधसो ऽन्यदा तस्य काप्यागसि समागते ।
कुपितस्तं न्यजिघृक्षद्भूपतिश्चण्डशासनः ॥१५३॥
विज्ञाय तदभिप्रायं रात्रावेव पुरोहितः ।
मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यभाग्ययौ ॥१५४॥
ममाद्य रुष्टो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
तमूचे त्वद्गृहे मित्र गमयाम्यशुभां दशाम् ॥१५५॥
हे मित्र ज्ञायते मित्रमापत्काले ह्युपस्थिते ।
स्वगृहे गोपयित्वा मां तन्मैत्रीं च कृतार्थय ॥१५६॥
सहमित्रो जगादैवं मैत्री सम्प्रति नावयोः ।
तावदेवावयोर्मैत्री यावद्राजभयं न हि ॥१५७॥
त्वं ममाप्यापदे राजदूषितो मद्गृहे वसन् ।
ऊर्णायुं स्खलदूर्णं हि क्षिपेत्को ऽपि न वेश्मनि ॥१५८॥
तवैकस्य कृते नाहमात्मानं सकुटुम्बकम् ।
अनर्थे पातयिष्यामि व्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥१५९॥
एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
पर्वमित्रस्य मित्रस्य त्वरितं सदनं ययौ ॥१६०॥
राज्ञो ऽप्रसादवृत्तान्तं पर्वमित्रस्य स द्विजः ।
तथैव कथयामास तदाश्रयकृताशयः ॥१६१॥
पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्क्रयकाम्यया ।
महत्या प्रतिपत्त्या तं ददर्शैवमुवाच च ॥१६२॥

156 d A ०चौरत्नार्थय B चौवरिमार्थयः । 158 a D कर्णायु corr. स्खल-दूर्णं । 160 a C सद्मे । 161 a A C राजा० ।

त्वया पत्रेष्वनेकेषु तैस्तैः सम्भाषणादिभिः ।
स्नेहप्रकारैर्मत्प्राणा अपि क्रीताः सखे ध्रुवम् ॥१६३॥
न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
कौलीनं मे कुलीनस्य तदानीमुपतिष्ठते ॥१६४॥
किं तु त्वत्प्रीतिविवशो ऽनर्थमप्यात्मनः सहे ।
कुटुम्बमपि मे ऽनर्थं गच्छेदिति तु दुःसहम् ॥१६५॥
कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्त्वमपि हे सखे ।
किं करोमि द्विधा चित्त इतो व्याघ्र इतस्तटी ॥१६६॥
डिम्भरूपैरहं ह्यस्मि सकीटकपलाशवत् ।
तस्मात्तेभ्यो ऽनुकम्पस्व स्वस्ति ते ऽन्यत्र गम्यताम् ॥१६७॥
सत्कृत्यापि हि तेनैवं पुरोधाः स निराकृतः ।
निर्दयो तद्गृहाद्दैवे दुष्टे पुत्रो ऽपि दुष्यते ॥१६८॥
आपत्तरं चानुगम्य पर्वमित्रे गते सति ।
दध्यौ पुरोधा दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥१६९॥
मया ययोरुपकृतं परिणामस्तयोरयम् ।
तन्नवान्यधुना दीनः कस्याहं पारिपार्श्विकः ॥१७०॥
अद्य प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य सन्निधौ ।
तत्रापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तस्मिंश्च वाङ्मयी ॥१७१॥
यदा विकल्पैः पर्याप्तमाप्तः सो ऽप्यस्ति मे मनाक् ।
प्रेक्षे तमपि कस्यापि को ऽपि स्यादुपकारकृत् ॥१७२॥

---

163 d D ध्रुवं सखे । 166 d C स for ह ।

इति प्रणाममित्रस्य मित्रस्य सदनं ययौ ।
सो ऽप्यभ्यागतमात्रं तमभ्युदस्थात्कृताञ्जलिः ॥१७३॥
उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।
प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाण्यहम् ॥१७४॥
पुरोधा राजहत्यामाख्याय तमदो ऽवदत् ।
त्यक्ष्यामि सीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥१७५॥
सो ऽप्युवाच प्रियालापैरधमर्णो ऽस्मि ते सखे ।
कृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनृणस्तव ॥१७६॥
मा भैषीरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।
न कश्चिदीश्वरः कर्तुं त्वद्रोम्णो ऽपि हि विप्रियम् ॥१७७॥
पृष्ठोन्नमिततूणीरो ऽधिज्यीकृतशरासनः ।
प्रणाममित्रो ऽग्रे चक्रे निःशङ्कस्तं पुरोहितम् ॥१७८॥
ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समीहितम् ।
अन्वभूच्च निराशङ्कस्तत्र वैषयिकं सुखम् ॥१७९॥
अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।
सहमित्रस्य मित्रस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥१८०॥
विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतायां मरणापदि ।
सत्कृतो ऽपि हि जीवेन सह नैति मनागपि ॥१८१॥
पर्वमित्रसमानाश्च सर्वे स्वजनबान्धवाः ।
श्मशानचत्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥१८२॥

---

174 d MSS ब्रूथ । 180 a C चोपमयो । 181 c D मनाराज ।

प्रणाममित्रसदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।
यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥१८३॥
न देहिलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।
परलोकसुखं धर्मं नोपेक्षिष्ये मनागपि ॥१८४॥
जयश्रीस्वाभ्यधास्नाथ तुण्डताण्डवधीनिधे ।
नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकथानकैः ॥१८५॥

18. तथा हि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।
वारं वारेण पौरेभ्यो ऽचीकथत्प्रत्यहं कथाम् ॥१८६॥
तत्र चासीत्पुरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।
भ्रान्त्वा भ्रान्त्वाखिलदिनं सो ऽजीवत्कणभिक्षया ॥१८७॥
अन्यदा तस्य विप्रस्य निरक्षरशिरोमणेः ।
कथाकथनवारो ऽभूच्चिन्तयामास चेतसि ॥१८८॥
सन्निपातवती चेयं स्वनामकथने ऽपि हि ।
जिह्वा स्खलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥१८९॥
कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि ब्रुवे ।
तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्मे भविष्यति ॥१९०॥
कुमारी दुहिता तस्य तं चिन्तास्वपितामनम् ।
दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥१९१॥
दुहितोवाच मा तात चिन्तासन्तानभाग्भव ।
त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥१९२॥

---

184 a D नदेह॰ । 185 a A जयश्रीर॰ d D धानिधि । 187 b D दारिद्र c C भिक्षं ।

इति ध्यात्वा परिहितश्वेतवस्त्रा नृपान्तिके ।
गत्वा जयाशिषं दत्त्वा नृपं प्रोचे कथां शृणु ॥१९३॥
राजापि तस्यास्तादृग्वनिःक्षोभत्वेन विस्मितः ।
उत्कर्णो ऽभूत्कथां श्रोतुं गीतिं मृग इवोच्चकैः ॥१९४॥
साप्यारेभे कथयितुमिहैव नगरे द्विजः ।
नागशर्माग्निहोत्र्यस्ति कणभिक्षैकजीविकः ॥१९५॥
सोमश्रीरस्ति तद्भार्या तस्या उदरम्भरहम् ।
नागश्रीर्नाम दुहिता क्रमेणाप्तास्मि यौवनम् ॥१९६॥
पितृभ्यां च प्रदत्ताहं चट्टाय द्विजसूनवे ।
सम्पदामनुरूपो हि स्त्रीणां सम्पद्यते वरः ॥१९७॥
प्रयोजनेन केनाप्यौद्वाहिकेनान्यदा मम ।
अयातां पितरौ ग्रामं मां मुक्त्वैकाकिनीं गृहे ॥१९८॥
ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।
तस्मिन्नेव दिने ऽभ्यागाद्विप्रचट्टः स मद्गृहे ॥१९९॥
स्वसम्पदनुसारेण विनापि पितरौ तदा ।
तस्याकार्षमहं स्नानभोजनादिभिरातिथीम् ॥२००॥
खट्वाप्रस्तरणं चैकं गृहसर्वस्वमात्मनः ।
शयनायार्पयामि स्म तस्याहं दिवसात्यये ॥२०१॥
ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।
गृहोर्व्यां च सुलद्वीकरा तस्यां शये कथम् ॥२०२॥

194 c A मौन । 197 b A चट्टाय, D corr. बट्टाय । 200 a A C स्वसंपदा, d A विना मे ।

तद्विभ्यती भृशयनाच्छये ऽस्य शयनीयके ।
निशि नीरन्ध्रतमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥२०३॥
अस्वाप्समिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।
मदङ्गस्पर्शमासाद्य स लब्धस्पन्दनातुरः ॥२०४॥
ह्रिया क्षोभेन विषयनिरोधेन च तस्य तु ।
सद्यः शूलं समुत्पन्नं विपन्नस्तद्रुजा च सः ॥२०५॥
अचिन्तयं च भीताहं परासुमवलोक्य तम् ।
मम दोषेण पापायाः प्रापदेष मृतिं द्विजः ॥२०६॥
कस्याद्य कथयाम्येवं क उपायः करोमि किम् ।
एकाकिनी कथं चामुं गृहान्निःसारयाम्यहम् ॥२०७॥
इत्यहं खण्डशो ऽकार्षं कूष्माण्डमिव तद्वपुः ।
गर्तं खनित्वा तत्रैव न्यधामथ निधानवत् ॥२०८॥
पूरयित्वा च तं गर्तं सुसमीकृत्य चोपरि ।
अमार्जयमलिम्पं च ज्ञायते न यथा हि तत् ॥२०९॥
पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्थानं तद्वासितं मया ।
ग्रामान्तराच्च पितरावागतौ स्तो ममाधुना ॥२१०॥
राजाप्युवाच यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।
तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥२११॥
कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यन्यानि पार्थिव ।
तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥२१२॥

---

206 d C प्राप एष ।

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।
नाथ प्रतारयस्यस्मान्किं कल्पितकथानकैः ॥२१३॥

19. जम्बूरूचे प्रियाः सर्वा नाहं विषयलोलुपः ।
ललिताङ्गवत्तथा चास्ति श्रीवसन्तपुरं पुरम् ॥२१४॥
तत्राभूद्भूर्विभ्रतीनां वज्रायुध इवाज्ञया ।
राजा शस्त्रायुधो नाम रूपेण कुसुमायुधः ॥२१५॥
तस्याभूल्ललिता देवी देवीव ललिताकृतिः ।
कलानां सकलानामप्येकं विश्रामधाम या ॥२१६॥
मत्तवारणमारुह्य सा विनोदयितुं दृशौ ।
सान्यदा द्रष्टुमारेभे सञ्चरन्तमधो जनम् ॥२१७॥
धम्मिल्लेन द्विमूर्धानमिव स्फारेण हारिणा ।
कस्तूरीपङ्किलश्मश्रु सदानमिव दन्तिनम् ॥२१८॥
वृषस्कन्धं पृथूरस्कं पद्मोपमकरक्रमम् ।
ग्रीवाकरक्रमासक्तजात्यकाञ्चनभूषणम् ॥२१९॥
कर्पूरपूर्णताम्बूलमहद्मुखसौरभम् ।
स्मरजैत्रपताकाभं तिलकालङ्कृतालिकम् ॥२२०॥
अङ्गरागच्छलान्मूर्तं लावण्यमिव बिभ्रतम् ।
धूपायितांशुकामोदमेदुरीकृतवर्त्मकम् ॥२२१॥
वपुःश्रिया श्रियो देव्या द्वितीयमिव नन्दनम् ।

---

213 c D सर्वेदर । 214 d B C om. श्री, A वसन्तपुरपत्तनं । 220 a C कर्पूरपूर । 221 d C विवर्त्मं ।

पुमांसं सा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥२२२॥

॥ पंचभिः कुलकं ॥

तद्रूपालोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।
साम्भभाङ्कृतमनाः शालभञ्जीनिभाभवत् ॥२२३॥

दध्यौ च सैवमन्योन्यदोर्लतासन्धबन्धुरम् ।
यद्येष परिरभ्येत स्त्रीजन्म सफलं तदा ॥२२४॥

अहं मनोरममसुं स्वयं दूतीत्वपूर्वकम् ।
उड्डीय गत्वाऽऽशु भजे भवामि यदि पक्षिणी ॥२२५॥

अचिन्तयच्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरचेटिका ।
नूनं यून्यत्र रमते स्वामिन्या दृष्टिरुच्चकैः ॥२२६॥

ऊचे च स्वामिनि तव यून्यस्मिन्रमते मनः ।
स विषमत्र कम्रेन्दुर्मामानन्दयति लोचने ॥२२७॥

ललिताचे मनोज्ञासि साधु साधु मनीषिणि ।
जीवामि तद्यदि भजे मनोरममसुं नरम् ॥२२८॥

को ऽसाविति ज्ञापय मां ज्ञापयित्वा तथा कुरु ।
यथा हि मन्त्रमय्यामुं निर्वापयसि मे वपुः ॥२२९॥

गत्वा ज्ञात्वा च सा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।
राज्ञे व्यज्ञपयद्धैर्यंनाटकैकमहानटी ॥२३०॥

साम्प्रत्यपत्तने ऽत्रैव ललिताङ्गो ऽयमाख्यया ।
समुद्रप्रियसञ्ज्ञस्य सार्थवाहस्य नन्दनः ॥२३१॥

---

225 c A गत्वाशुभजे, C भजे । 226 a D चार्थे । 230 c MSS ०ईंच ।
231 c A [illegible] ।

सौभाग्यमन्मथस्वार्थं स्वामपतिकलानिधिः ।
कुलीनस्य युवा चेति स्थाने स्वामिनि ते मनः ॥२३२॥
अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
यत्राकृतिस्तत्र गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥२३३॥
नारीष्वेकासि गुणिनी त्वं यथैव तथा नृषु ।
तद्द्वयोर्गुणिनोर्योगं घटयामि समादिश ॥२३४॥
एवं कुर्विति राज्ञ्युक्ते तस्या हस्ते च तत्क्षते ।
लेखं प्रेमाङ्कुराम्भोदपयःश्लोकाङ्कमार्पयत् ॥२३५॥
सद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतीकर्मैककोविदा ।
जगाद ललिताङ्गाय ललितोपज्ञवाचिकम् ॥२३६॥
प्रवर्त्य तद्गिरं साया ललिताङ्गं चटूक्तिभिः ।
अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥२३७॥
स सद्य उद्यत्पुलकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥२३८॥
यथा दृष्टो ऽसि सुभग तदाद्यपि वराक्यहम् ।
पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृहाण माम् ॥२३९॥
वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदयि कोविदे ।
क्व च सान्तःपुरेवासा वणिग्मात्रः क्व चाप्यहम् ॥२४०॥
न ह्येतच्छक्यते धर्तुं हृदये म्रियते ऽथवा ।
न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्ब्रूषे नृपयोषिता ॥२४१॥

236 = D जगाद ।

शक्यते यदि हि स्प्रष्टुं भूस्थेन शशिनः कला ।
तदान्यपुंसां संभोगविषयो राजपत्न्यपि ॥२४२॥
दास्युवाचासहायस्य समस्तमपि दुष्करम् ।
तव त्वहं सहायास्मि चिन्तां सुन्दर मा कृथाः ॥२४३॥
अन्तरन्तःपुरमपि मद्बुद्ध्या त्वमलक्षितः ।
पुष्पमध्ये स्थित इव संचरिष्यस्यलं भिया ॥२४४॥
आह्वयेः समये मां सा तेनेत्युक्ता च चेटिका ।
सद्यो गत्वा तदाचख्यौ राज्ञ्यै सर्वाङ्गसुभ्रुवे ॥२४५॥
तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।
अन्यदा पत्तने कौमुद्युत्सवो ऽभून्मनोहरः ॥२४६॥
शस्यप्रगल्भज्योत्स्नायां दुग्धाब्धिद्युतिरोचिषि ।
बहिर्भूमौ ययौ राजा तदाखेटकलीलया ॥२४७॥
तदा च विजनीभूते परितो राजवेश्मनि ।
तयैव चेट्या ललिता ललिताङ्गं समाह्वयत् ॥२४८॥
देव्या विनोदमुद्दिश्य सा दास्यन्तःपुरे नरम् ।
नवीनयक्षप्रतिमाव्याजेन समवीविशत् ॥२४९॥
ललिता ललिताङ्गश्च तौ चिराज्ज्ञातसङ्गमौ ।
सस्वजाते मिथो गाढं वल्लीविटपिनाविव ॥२५०॥
विविदुः सौविदाश्चैवमनुमानादिकोविदाः ।
निश्चितं परपुंस्प्रवेशो ऽन्तःपुरे ऽभवत् ॥२५१॥

---

243 c C मया for मम । 245 d C सर्वाङ्ग°, B सर्वाङ्ग° ।

मुषिताः स्मो वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।
समाप्याखेटकक्रीडामाययौ मेदिनीपतिः ॥२५२॥
ते च राज्ञे व्यज्ञपयन्नश्वरत्नादानपूर्वकम् ।
आशङ्कास्माकमस्त्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥२५३॥
शब्दायमाने पल्यङ्के विहाय निभृतक्रमम् ।
प्रविवेश निशां नाथः शुद्धान्ते परिमोषिवत् ॥२५४॥
सा चेटी चतुरा द्वारदत्तदृग्मेदिनीपतिम् ।
ददर्श दूरादायान्तं राज्ञीं ज्ञापयति स्म च ॥२५५॥
राज्ञी दास्यपि तं जारमुत्पात्योपरिवर्त्मना ।
बहिश्चिक्षिपतुस्तूर्णं गृहावकरराशिवत् ॥२५६॥
स पपातोत्कचः पश्चात्प्रदेशस्थे महावटे ।
निलीय चाश्वान्तत्रैव गुहायामिव कौशिकः ॥२५७॥
कूपे तथाशुचिस्थाने दुर्गन्धानुभवप्रदे ।
स तस्थौ नरकावास इव पूर्वसुखं स्मरन् ॥२५८॥
अचिन्तयच्च यद्यस्मात्कथंचिद्वटादहम् ।
निर्यास्यामि तदीदृग्घोदर्कैर्भोगैरलं मम ॥२५९॥
राज्ञी दासी च तस्यानुकम्पया तत्र चावटे ।
नित्यं चिक्षिपतुः फेलां तया चैव जिजीव सः ॥२६०॥
प्रावृष्युपस्थितायां च वृष्टिप्रस्रवणाम्भसा ।
स कूपो बिभराश्चक्रे पातकेनेव दुष्टधीः ॥२६१॥

---

252 a C मुषिता । 253 d C पुरपुमा°, D pr. m. 254 d A परमोषिवत् । 256 b MSS °पाट्यो ।

प्रवल्सो ऽम्भसा तेन वाहयित्वातिरंहसा ।
वप्रद्वारिकया बाह्यपरिखायामपात्यत ॥२६२॥
उत्क्षाप्य वारिपूरेणालाबुफलमिवोच्चकैः ।
सो ऽक्षेपि परिखातीरे नीरेणार्तो मुमूर्छ च ॥२६३॥
दैवादागतया तत्र कुलदेवतयेव सः ।
धात्र्या दृष्टश्च नीतश्च सङ्गोप्य निजसद्मनि ॥२६४॥
पाल्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गस्नानाशनादिभिः ।
छिन्नप्ररूढशाखीव स बभूव पुनर्नवः ॥२६५॥
अत्र चायमुपनयो यथा हि ललिताङ्गकः ।
कामभोगेष्वनिर्विण्णस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥२६६॥
यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।
आपातमात्रमधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥२६७॥
कूपवाससनिभो गर्भः फेलाहारसमं हि तत् ।
माता जग्धान्नपानाद्यैर्यद्गर्भपरिपोषणम् ॥२६८॥
यो ऽर्द्धाम्बुपूरिताद्विष्टाकूपात् खालेन निर्गमः ।
पुद्गलोपचिताद्गर्भाद्योन्या निर्गमनं हि तत् ॥२६९॥
पतनं परिखोत्सङ्गे यत्प्राकाराद्बहिःस्थिते ।
गर्भवासाद्विपतनं सूतिकाभवने हि तत् ॥२७०॥
या मूर्छा सलिलापूर्णपरिखातीरसंस्थुषः ।
जराय्वश्मपात्कोशात्तद्बहिःस्थस्य मूर्छनम् ॥२७१॥

262 a MSS प्रबलसो । 269 a C पूरितो ख्या । 271 c A जरायुचर्म पातुकेशात्, B C D जराय ।

या धात्रिका यथा चाभूद्देहोपचयकारिणी ।
सा हि कर्मपरीणामसन्ततिर्ज्ञायतामपि ॥२७२॥
भूयो राज्ञी ललिताङ्गं यदि तद्रूपमोहिता ।
वेश्या प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥२७३॥
पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सो ऽल्पधीरपि ।
अनुभूतं स्मरन्दुःखं विष्टावटनिपातजम् ॥२७४॥
जम्बूरुवाच यो ऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।
अहं तु नानुतिष्ठामि गर्भसङ्क्रान्तिकारणम् ॥२७५॥
जम्बूनाम्नो ऽथ ताः पत्न्यो विश्रान्तदृढनिश्चयाः ।
प्रतिबोधमुपेयुष्यः क्षमयित्वैवमूचिरे ॥२७६॥
निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तरसि स्वयम् ।
नात्मकुक्षिम्भरित्वेन सन्तुष्यन्ति महाशयाः ॥२७७॥
जम्बूनाम्नो ऽथ पितरौ श्वशुरा बन्धवो ऽपि च ।
ऊचुः साधूक्तधर्मासि प्रव्रज्या नो ऽप्यतः परम् ॥२७८॥
प्रभवो ऽप्यभ्यधान्मित्र पितृनापृच्छ्य सत्वरम् ।
परिव्रज्यासहायस्ते भविष्यामि न संशयः ॥२७९॥
अविघ्नमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कृथाः सखे ।
इति जम्बूकुमारो ऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥२८०॥
विभातायां विभावर्यां जम्बूनामा महामनाः ।
स्वयं संवहति स्मोच्चैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥२८१॥

---

273 c d D वेश्या प्रवेशयामासान्तःपुरे प्रविशेत्स किं । 275 d D संक्रामि ।

स्नात्वा कृत्वाङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं स पर्यधात् ।
अलङ्कारान्रत्नमयान्कल्पो ऽयमिति कल्पवित् ॥२८२॥
जम्बूरनादृतेनाथ देवेन कृतसन्निधिः ।
उद्वाह्यां नृसहस्रेण शिबिकामारुरोह च ॥२८३॥
[निनदन्मङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।
उत्तार्यमाणलवणः स्वकीयमाममङ्गलः ॥*]
दानं विश्वजनीनं स ददानः कल्पवृक्षवत् ।
प्रशस्यमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोत्रभूः ॥२८४॥
सुधर्मस्वामिगणभृत्पादपद्मपवित्रितम् ।
जगाम तं वनोद्देशं धाम कल्याणसम्पदाम् ॥२८५॥ युग्मं ॥
गणभृद्भूषितोद्यानद्वारदेशे स ईयिवान् ।
याप्ययानादुदतारीत्संसारादिव निर्ममः ॥२८६॥
सुधर्मस्वामिनः पादानापदाम्भोधितारकान् ।
पञ्चाङ्गस्पृष्टभूपीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥२८७॥
संसारसागरतरीं प्रव्रज्यां परमेश्वर ।
मम सस्वजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥२८८॥
पञ्चमः श्रीगणधरो ऽप्येवमभ्यर्थितस्तदा ।
तस्मै सपरिवाराय ददौ दीक्षां यथाविधि ॥२८९॥
पितृनापृच्छ्य चान्येद्युः प्रभवो ऽपि समागतः ।
जम्बूकुमारमनुयान्परिव्रज्यामुपाददे ॥२९०॥

---

* This verse is wanting in all MSS. and is added in C in the margin sec. m.

श्रीजम्बूस्वामिपादाब्जमरालः प्रभवोऽभवत् ।
शिष्यभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥२९१॥
श्रीसुधर्मगणभृत्पदाम्बुजोपासनभ्रमरतां समुद्वहन् ।
दुःसहानगणयन्परीषहानार्यभिर्विहरति स्म मेदिनीम् ॥२९२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये सिद्धिबुद्धिकथाजात्याश्वकिशोरकथाग्रामकूटसुतकथाबोल्लककथामासाहसशकुनिकथाविद्युन्कथाविप्रदुहितृनागश्रीकथाललिताङ्गकथासपरिवारजम्बूप्रव्रज्याप्रभवप्रव्रज्यावर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ॥

CANTO IV.

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।
जगाम चम्पां नगरीं जम्बूस्वाम्यादिशिष्ययुक् ॥१॥
पुरीपरिसरोद्याने गणभृत्परमेश्वरः ।
समवासरदुद्भूतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥२॥
सुधर्मस्वामिपादाब्जवन्दनाय पुरीजनः ।
गन्तुं प्रववृते भक्त्या स्वमेखोत्कर्षभाग्मनाः ॥३॥
नागर्यः पादचारेण झणज्झणितनूपुराः ।
काश्चिज्जग्मुः श्लथीभूतधम्मिल्लभ्रंशिगर्भकाः ॥४॥
काश्चिच्च रथमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।
तैस्तैः प्राजयामासुस्त्वरितत्वरितं रथात् ॥५॥
काश्चित्त्यक्तान्यकर्माणः श्राविका निर्ययुर्गृहात् ।
कन्धारोपितशिशवः कपिमत्पादपोपमाः ॥६॥
अश्वारूढा ययुः केऽपि महेभ्याश्चलकुण्डलाः ।
श्वेतातपत्रैः कुर्वन्तो दिवमुत्पुण्डरीकिणीम् ॥७॥
श्रीमतां गच्छतां तूर्णं मिथःसङ्घर्षताडनात् ।
हारमुक्ताफलैर्भ्रष्टैर्दन्तुरा मार्गभूरभूत् ॥८॥
तदा तस्यां नगर्यां च कूणिकः पृथिवीपतिः ।
दृष्ट्वायान्तं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेत्रिणम् ॥९॥

---

4 b D रथाचित ।

किं याचाद्य पुरोपान्ते देव्याः कस्याश्चिदुद्यता ।
कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥१०॥
किं मधाग्कौमुदीप्रायो महो वा कश्चिदागतः ।
पूजाविशेषो यदि वोद्यानचैत्ये प्रवर्तते ॥११॥
किं वा जैनमुनिः को ऽपि महात्मा समवासरत् ।
यद्देवमखिलो याति त्वरितं नगरीजनः ॥१२॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वेत्री मदैव विज्ञाय नरेन्द्राय व्यजिज्ञपत् ।
इतो ऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभृद्वरः ॥१३॥
वन्दितुं गणभृत्पादान्सर्वो ऽयं याति पूर्जनः ।
एकातपत्रमार्हद्धर्मराज्यं विजयते तव ॥१४॥
राजा प्रोवाच हे वेत्रिन्धन्यो ऽयं नगरीजनः ।
य एवं त्वरते हन्त सुधर्मस्वामिवन्दने ॥१५॥
अहो जाग्रदवस्थो ऽपि सुषुप्तावस्थतामगाम् ।
यदद्य गणभृद्देवमपि न ज्ञातवानहम् ॥१६॥
मद्गत्वा गणभृत्पादान्वन्दे ऽहमपि सत्वरम् ।
तिष्ठन्ति ते हि नैकत्राप्रतिबद्धाः समीरवत् ॥१७॥
इत्युत्थायासनाद्राजा स्मेरराजीवलोचनः ।
चन्द्रांशुभिरिव व्यूते पर्यधाच्छ्वेतवाससी ॥१८॥
आमुचत्कर्णतलयोरथ मौक्तिककुण्डले ।
सुधाकुण्डे इव स्वच्छमुक्तांशुचयपूरिते ॥१९॥

---

12 A त्रभि संरंकः। 17 c D नैकत्र।

हृदि चालम्बयामास हारं विमलमौक्तिकम् ।
लावण्यसरितः फेनरेखामिव तटस्थिताम् ॥२०॥
अन्यान्यपि हि सर्वाङ्गं रत्नालङ्करणानि सः ।
बभार भूभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥२१॥
आकाशस्फुटिकस्वच्छं पर्यधादथ चोलकम् ।
नृत्यन्तमिव तत्स्पर्शात्समीरतरलाञ्चलम् ॥२२॥
सुगन्धिसुमनोदामगर्भितं कज्जलच्छविम् ।
पक्वेन्दुप्रावृडभ्राभं धम्मिल्लं मूर्ध्न्यबन्धयत् ॥२३॥
भद्राणां कारणं भद्रवारणं सोऽरिवारणः ।
आरोहदारोहकरात्पक्षाभ्र इव पर्वतम् ॥२४॥
विद्युल्लेखामिव व्योम्नि पाणिभ्यां नर्तयन्सृणिम् ।
पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥२५॥
निर्भरैः पादपातैर्मा भङ्क्षीर्भङ्गुरेति सः ।
मन्थरं मन्थरं गन्तुं क्षपयेव प्रचक्रमे ॥२६॥
गर्जन्नूर्जितं वर्षन्मदवारि निरन्तरम् ।
अशोभिष्ट स गजः पर्जन्य इव भूगतः ॥२७॥
नृत्यन्त इव वल्गन्तो मुखामर्षशिंजानवः ।
प्रावर्तन्त अश्वाश्च गजमारूढसादिनः ॥२८॥
पुरो विजयशंसीनि तूर्यत्र्यांर्यनेकशः ।
प्रवादयन्त तदा युक्तैर्मिथःसंवलितस्वनम् ॥२९॥

---

29 d C संचलित॰ B संचलित॰ ।

शब्दायमानमभितस्तूर्याणां प्रतिशब्दितैः ।
अपौरुषेयमुद्दामं वाद्यान्तरमभून्नभः ॥३०॥
सुधर्मस्वामिगणभृत्पादपद्मैरधिष्ठितम् ।
आससाद वनोद्देशं नृपो ऽथ सपरिच्छदः ॥३१॥
कुम्भोपरि सृणिदण्डाघातेन स्थापितादथ ।
कक्षो गृहीत्वावातारीत्कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ॥३२॥
सन्त्यक्तपादुको दूरीकारितच्छत्रचामरः ।
वेत्रिबाहुमपि त्यक्त्वा महाबाहुर्महीपतिः ॥३३॥
भक्त्या स्वमपि मन्वानः सामान्यजनसन्निभम् ।
वन्दारुश्रावकान्पश्यन्नुद्यद्रोमाञ्चकञ्चुकम् ॥३४॥
आबद्धाञ्जलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।
सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥३५॥
॥ षड्भिर्विशेषकम् ॥

गत्वा च निषसादाग्रे ऽधीश्वरो भक्तिशालिनाम् ।
सद्वत्वादत्तदृयाजा तच्छिष्यपरमाणुवत् ॥३६॥
ततश्च गणभृद्देवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।
प्राणिकारुणिकश्चक्रे श्रोतृश्रोत्रसुधाप्रपाम् ॥३७॥
देशनान्ते च गणभृच्छिष्यान्पश्यन्नरेश्वरः ।
जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य पप्रच्छ परमेश्वरम् ॥३८॥
भगवन्नद्भुतं रूपमिदं सौभाग्यमद्भुतम् ।

---

30 b C शब्दितैः।

तेजोऽप्यद्भुतमेतस्य महर्षेः सर्वमद्भुतम् ॥३९॥
तथा हि यमुनावीचिकुटिलश्यामलाः कचाः ।
नेत्रे कर्णान्तविश्रान्ते नासानालाम्बुजे इव ॥४०॥
श्रवसी नेत्रसरसीतीरस्थे इव शुक्तिके ।
कण्ठः कम्बुविडम्ब्येव वक्षोऽरिसहोदरम् ॥४१॥
आयतौ सरलौ बाहुदण्डावाजानुलम्बिनौ ।
मुष्टिग्राह्यो मध्यदेशः सक्थ्नी चालानसन्निभे ॥४२॥
एणीजङ्घोपमे जङ्घे कराङ्घ्रि कमलोपमम् ।
रूपसम्पदसेमस्य कियद्वा वच्मि मादृशः ॥४३॥
॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमप्यस्य न गिरां पथि ।
यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४४॥
महातेजास्तु कोऽप्येष तथा ह्येतस्य तेजसा ।
न सम्यक् पार्यते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति यादृशम् ॥४५॥
अधृष्यं चाभिगम्यं च तेजोऽमुष्य महामुनेः ।
किमहस्करशीतांशोरेकत्राहृत्य पिण्डितम् ॥४६॥
कियान्वा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।
यत्पादनखरश्मीनामपि दासीनिभा तडित् ॥४७॥
जम्बूप्राग्भववृत्तान्तमथाख्यद्वणभृद्वरः ।
श्रेणिकाय यथाचख्यौ पुरा श्रीज्ञातनन्दनः ॥४८॥

---

41 d D वक्षो रतिसहोदरं । 42 d C D सक्थ्नी B सन्निभौ । 43 d C वच्मि ।

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।
रूपसौभाग्यतेजांसीदृशान्यस्य महात्मनः ॥४९॥
अयं चरमदेहस्य चरमश्चैव केवली ।
भवे ऽस्मिन्भेत्स्यतीत्याख्यत्स एव परमेश्वरः ॥५०॥
स्वामिना चेदमाख्यातं जम्बूनाम्नि शिवं गते ।
न मनःपर्ययो भावी न चापि परमावधिः ॥५१॥
नाहारकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पस्तथा न हि ।
पुलाकलब्धिर्नो नो वा क्षपकश्रेणिरोहणम् ॥५२॥
न च स्यादुपरितनं संयमत्रितयं क्वचित् ।
एवं भविष्यत्यग्रे ऽपि हीनहीनतरर्द्धिता ॥५३॥
एवं वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्वामिनो गुरोः ।
तत्पादपद्मे नत्वा च राजा चम्पापुरीं ययौ ॥५४॥
सुधर्मापि ततः स्थानाज्जगाम सपरिच्छदः ।
श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५५॥
आत्तं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्वामिना व्रतम् ।
त्रिंशदब्दीमथाकारि शुश्रूषा परमार्हतः ॥५६॥
मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणभृद्वरः ।
छद्मस्थो द्वादशाब्दानि तस्थौ तीर्थं प्रवर्तयन् ॥५७॥
ततश्च द्वानवत्यब्दीप्रान्ते सम्प्राप्तकेवलः ।
अष्टाब्दीं विजहारोर्वीं भव्यसत्त्वान्प्रबोधयन् ॥५८॥

---

50 a b C °देहस्य चरमश्चैव D चरमश्चैव । 56 a D corrects त्रिंशद-ब्दामथा ।

प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।
सुधर्मस्वामिनाथापि जम्बूस्वामी गणाधिपः ॥५९॥
तप्यमानस्तपस्तीव्रं जम्बूस्वाम्यपि केवलम् ।
आसाद्य सद्यो भव्यभविकान्प्रत्यबूबुधत् ॥६०॥

श्रीवीरमोक्षदिवसादपि हायनानि
चत्वारि षष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बूः ।
कात्यायनं प्रभवमात्मपदे निवेश्य
कर्मक्षयेण पदमव्ययमाससाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये जम्बूस्वामिनिर्वाणवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥

CANTO V.

ततश्च प्रभवस्वामी कात्यायनकुलोद्भवः ।
तीर्थप्रभावनां कुर्वन्नुर्वीतलमपावयत् ॥१॥
अन्यदावश्यकश्रान्तसुप्तायां शिष्यपर्षदि ।
निशीथे योगनिद्रास्थः प्रभवस्वाम्यचिन्तयत् ॥२॥
भावी को मे गणधरो ऽर्हद्धर्माम्भोजभास्करः ।
सद्यस्य यः स्यात्संसारसागरे पोतसंनिभः ॥३॥
अनया चिन्तयालीढो गणे सङ्घे ऽपि च स्वके ।
उपयोगं चकारैषश्रेयालोकप्रदीपकम् ॥४॥
स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रसारिणा ।
नाद्राक्षीत्तादृशं कश्चिद्व्युच्छित्तिकरं नरम् ॥५॥
उपयोगं ततश्चादात्परेषामपि दर्शने ।
तादृग्नरार्थी पङ्कादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥६॥
ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यम्भवं द्विजम् ।
यज्ञं यजन्तमासन्नभव्यं वत्सकुलोद्भवम् ॥७॥
अन्यत्रापि विहर्तव्यं श्रमणैरनवस्थितैः ।
इत्यगात्प्रभवस्वामी तथैव नगरोत्तमे ॥८॥
आदिशच्च द्वयोर्मुन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके ।
तत्र भिक्षार्थिनौ ब्रूतं धर्मलाभाशिषं युवाम् ॥९॥

---

1 a A द्रमय। 3 d C यानसन्निभः sec. m. 4 a C मय, d A॰ श्रेया, B pr m. 6 d D कांचनं, in marg पङ्कजं पाठान्तरं। 8 a D हि यत्नं b स्थितैः। 9 b A पाटके।

अदित्सावादिभिस्तत्र यज्ञवाटद्विजादिभिः ।
अपि प्रस्ताप्यमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमीदृशम् ॥१०॥
अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ।
अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ॥११॥
अथ चन्दनमालाङ्कद्वारमुत्तम्भितध्वजम् ।
दार्सुकाचामनाहावं समिध्याहृतमाणवम् ॥१२॥
चषालबद्धच्छगलं वेदिमध्येद्धपावकम् ।
होमद्रव्यभृतानेकपात्रस्थालिभिराकुलम् ॥१३॥
सामिधेन्यर्पणव्यग्राध्वर्युमध्वरवाटकम् ।
तौ मुनी जग्मतुर्भिक्षासमये गुर्वनुज्ञया ॥१४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

भिक्षामदित्सुभिर्विप्रैर्विसृष्टावथ तौ मुनी ।
गुर्वादिष्टमहो कष्टमित्याघूचतुरुच्चकैः ॥१५॥
अध्वरे दीक्षितस्वामिनाम्ना यज्ञभवो द्विजः ।
यज्ञवाटद्वारदेशस्थितो ऽश्रौषीद्वचस्तयोः ॥१६॥
अचिन्तयच्चोपशमप्रधानाः साधवो ह्यमी ।
न मृषावादिन इति तत्त्वे सन्देग्धि मे मनः ॥१७॥
इति सन्देहदोलाधिरूढेन मनसा स तु ।
किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधियां वरः ॥१८॥
उपाध्यायो ऽवदत्तत्त्वं वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ।
न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥१९॥

---

10 a A B चादित्सा॰ D चादित्स। 13 a B C D चषाल, A कषाल। 14 B D सामिधेना, A षामिधेना। 17 d MSS संदिग्धि pr. m.

शय्यंभवो ऽप्यधाच्छूनं प्रतारयसि मादृशान् ।
यज्ञादिदक्षिणालोभाद्वेदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥२०॥
वीतद्वेषा वीतरागा निर्ममा निष्परिग्रहाः ।
शान्ता महर्षयो नैते वदन्ति वितथं क्वचित् ॥२१॥
स गुरुस्त्वं त्वया ह्येतद्विश्वमाजन्म वञ्चितम् ।
नितान्तं शिक्षणीयो ऽसि मत्युताद्य दुराशय ॥२२॥
यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।
नो चेच्छेत्स्यामि ते मौलिं न हत्या दुष्टनिग्रहे ॥२३॥
इति कोपाधिकं पाणिमाकृष्टासिरलक्षि सः ।
तन्मृत्युयाचनायात्तपथः साक्षादिवान्तकः ॥२४॥
उपाध्यायो ऽप्यदो दध्यौ निमारयिषुरेष माम् ।
यथार्थतत्त्वकथने समयो ऽयमुपागतः ॥२५॥
इदं च पठ्यते वेदेष्वाम्नायो ऽप्येष नः सदा ।
कथ्यं यथातथं तत्त्वं शिरश्छेदे हि नान्यथा ॥२६॥
तस्मात्प्रकाशयाम्यद्य तत्त्वमस्मै यथातथम् ।
यया जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥२७॥
इत्याचख्यावुपाध्यायो ध्यायन्कुशलमात्मनः ।
अमुष्य यूपस्याधस्ताद्यस्तास्ति प्रतिमार्हतः ॥२८॥
पूज्यते ऽधःस्थितैवाच प्रच्छन्नं प्रतिमार्हती ।
तत्प्रभावेन निर्विघ्नमिदं यज्ञादि कर्म नः ॥२९॥

---

20 c d C °शाधाद्देवा । 23 c C छेत्स्यामि ।

कृताञ्जलिश्च प्रभवाचार्यपादान्व्यजिज्ञपत् ।
भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे मोक्षकारणम् ॥४०॥
प्रभवस्वाम्यथाचख्यावहिंसा धर्म आदिमः ।
चिन्तनीयः शुभोदर्को यथात्मनि तथापरे ॥४१॥
वाच्यं प्रियं मितं तथ्यं परस्याबाधकं च यत् ।
तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परबाधा भवेद्यतः ॥४२॥
अदत्तं माददीतार्थं नित्यं सन्तोषभाग्भवेत् ।
इहापि मोक्षसुखभागिव सन्तोषभाग् जनः ॥४३॥
ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मैथुनं त्यजन् ।
मैथुनं खलु संसारविषपादपदोहदः ॥४४॥
मुक्त्वा परिग्रहं सर्वं स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ।
आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदीच्छेदपुनर्भवम् ॥४५॥
अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्माकिंचन्यलक्षणैः ।
व्रतैः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥४६॥
ज्ञात्वा शय्यम्भवस्तत्त्वं भवोद्विग्नः क्षणादभूत् ।
प्रभवस्वामिनः पादान्नत्वा चैवं व्यजिज्ञपत् ॥४७॥
अद्य द्रुतगिरा मे ऽभूद्दत्तत्त्वे तत्त्वधीश्चिरम् ।
स्फटिकपिण्डमपि हेमैव पीतोऽम्ब्वसो हि पश्यति ॥४८॥
तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रज्या दीयतां मम ।
भवकूपे निपततो हस्तालम्बनसंनिभा ॥४९॥

---

40 d MSS मूम cf vi 117 । 43 d A संतोषभाजनं ।

ततश्च प्रभवस्वामी शय्यम्भवमहाद्विजम् ।
संसारवैरिणो भीतं परिव्राजयति स्म तम् ॥५०॥
परीषहेभ्यो नाभैषीत्स तपस्यन्महाशयः ।
दिष्ट्या कर्म क्षिपामीति प्रत्युतोऽनुषितोऽभवत् ॥५१॥
तुर्यषष्ठाष्टमादीनि दुस्तपानि तपांसि सः ।
तेपे तरां तपनवत्तेजोभिरतिभासुरः ॥५२॥
कुर्वाणो गुरुशुश्रूषां गुरुपादप्रसादतः ।
महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभृत् ॥५३॥
श्रुतज्ञानादिना तुल्यं रूपान्तरमिवात्मनः ।
प्रभवस्तं पदे न्यस्य परलोकमसाधयत् ॥५४॥
शय्यम्भवो यदा पर्यव्राजील्लोकस्तदाखिलः ।
तद्भार्यां युवतीं दृष्ट्वानुशोचन्निदमभ्यधात् ॥५५॥
अहो शय्यम्भवो भट्टो निष्ठुरेभ्योऽपि निष्ठुरः ।
स्वां प्रियां यौवनवतीं सुशीलामपि यो ऽत्यजत् ॥५६॥
पुत्रास्यैव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना ।
पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥५७॥
पृच्छति स्म च लोकस्तामयि शय्यम्भवप्रिये ।
गर्भसम्भावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥५८॥
मनागित्यभिधातव्ये सापि प्राकृतभाषया ।
उवाच मणयमिति ह्रस्वगर्भा ह्रीभृत्तदा ॥५९॥

---

51 d A C D दृषितो । 59 c A मणग॰ ।

तस्याश्च ववृधे गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
समये च सुतो जज्ञे तन्मनोम्भोधिचन्द्रमाः ॥६०॥
ब्राह्मण्या मणकमिति तदानीं हतमुत्तरम् ।
इति तस्यापि बालस्याभिधा मणक इत्यभूत् ॥६१॥
स्वयं मात्रा स्वयं धात्र्या ब्राह्मण्या सो ऽर्भकस्तया ।
पाल्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥६२॥
अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरम् ।
क्व नाम मे पिता मातर्वेषेणाविधवा ह्यसि ॥६३॥
मातापि कथयामास प्रवव्राज पिता तव ।
तदा त्वमुदरस्थो ऽभूः पालितो ऽसि मयार्भक ॥६४॥
अदृष्टपूर्वो पितरं त्वमायुष्मन्यथा ह्यसि ।
त्वामप्यदृष्टपूर्वैव तथा जनयिता तव ॥६५॥
तव शय्यम्भवो नाम पिता यज्ञरतो ऽभवत् ।
सतार्थं धूर्तश्रमणैः पर्यव्राज्यत कैरपि ॥६६॥
पितुः शय्यम्भवस्याथ दर्शनायोत्सुकः सुतः ।
निरियाय गृहाद्बालो वञ्चयित्वा स्वमातरम् ॥६७॥
तदा शय्यम्भवाचार्यश्चम्पायां विहरन्नभूत् ।
बालो ऽपि तत्रैव ययावाकृष्टः पुण्यराशिना ॥६८॥
कायचिन्तादिना सूरिः पुरीपरिसरे व्रजन् ।
ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षणम् ॥६९॥

---

60 b D प्रत्याशेव ।

शय्यंभवस्य तं बालं पश्यतो ऽभ्रेरिवोडुपम् ।
स्नेहातिरेकादुल्लासस्तदाभूदधिकाधिकः ॥७०॥
मुनिचन्द्रमसं दूरात्तं दृष्ट्वा बालको ऽपि हि ।
विकसद्वदनः सो ऽभूत्सद्यः कुमुदकोषवत् ॥७१॥
आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रच्छात्तुच्छहर्षभाक् ।
को ऽसि त्वं कुत आयासीः पुत्रः पौत्रो ऽसि कस्य वा ॥७२॥
सो ऽर्भको ऽभिदधे राजगृहादत्राहमागतः ।
सूनुः शय्यंभवस्यास्मि वत्सगोत्रद्विजन्मनः ॥७३॥
मम गर्भस्थितस्यापि प्रव्रज्यामाददे पिता ।
तं गवेषयितुमहं बम्भ्रमीमि पुरात्पुरम् ॥७४॥
शय्यंभवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
पूज्यपादाः प्रसीदन्तु क्व सो ऽस्तीति वदन्तु च ॥७५॥
पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादसंनिधौ ।
परिव्रजाम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥७६॥
सूरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुहृन्मम ।
शरीरेणाप्यभिन्नस्यायुष्मंस्तमिव विद्धि माम् ॥७७॥
तन्ममैव सकाशे त्वं परिव्रज्यां शुभाश्रय ।
प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥७८॥
सूरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
अद्य लाभः सचित्तो ऽभूदिति चालोचयत्स्वयम् ॥७९॥
सर्वसावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।

---

71 b A पप्रच्छात्यर्थं, D sec. manu.

तमश्रान्तधियं बालं सूरिर्व्रतमजिग्रहत् ॥८०॥
उपयोगं ददौ सूरिः कियदस्यायुरित्यथ ।
षण्मासान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥८१॥
एवं च चिन्तयामास शय्यम्भवमहामुनिः ।
अत्यल्पायुरयं बालो भावी श्रुतधरः कथम् ॥८२॥
अपश्चिमो दशपूर्वी श्रुतसारं समुद्धरेत् ।
चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥८३॥
मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नुपस्थिते ।
तदुद्धराम्यहमपि सिद्धान्तार्थसमुच्चयम् ॥८४॥
सिद्धान्तसारमुद्धृत्याचार्यः शय्यम्भवस्तदा ।
दशवैकालिकं नाम श्रुतस्कन्धमुदाहरत् ॥८५॥
कृतं विकालवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
दशवैकालिकमिति नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥८६॥
अपाठयन्मणकं तं शास्त्रं निर्ग्रन्थपुङ्गवः ।
श्रीमाञ्छय्यम्भवाचार्यवर्यो धुर्यः कृपावताम् ॥८७॥
आराधनादिकं कृत्यं कारितः सूरिभिः स्वयम् ।
षण्मासान्ते तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
विपेदाने तु मणके श्रीशय्यम्भवसूरयः ।
अवर्षन्नयनैरश्रुजलं शारदमेघवत् ॥८९॥
यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
सूरिर्विज्ञप्यनर्द्धं वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥

---

90 a MSS सूरिर्विज्ञप्त ।

ततो मणकवृत्तान्तं सुतसम्बन्धबन्धुरम् ।
शिष्येभ्यो ऽकथयत्सूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥९१॥
उवाच चैष बालो ऽपि कालेनाल्पीयसापि हि ।
पालितामलचारित्रो ऽकार्षीत्कालं समाधिना ॥९२॥
बालो ऽप्ययमबालो ऽभूच्चरित्रेणेति सम्मदात् ।
अस्माकमश्रुसम्पातः पुत्रस्नेहो हि दुस्त्यजः ॥९३॥
ऊचुः शिष्या समङ्क्षीवा यशोभद्रादयस्ततः ।
पूज्यैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥९४॥
मणकसुतको ऽस्माकमयं हि तनुभूरिति ।
अज्ञापयिष्यन्यदस्मान्गुरुपादा मनागपि ॥९५॥
गुरुवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्त्ततेति वचो वयम् ।
अकरिष्याम हि तदा सत्यं तत्पर्युपासनात् ॥९६॥ युग्मं ॥
सूरिर्भूरिसुदिव्यूचे तस्याभूत्सुगतिप्रदम् ।
तपोवृद्धेषु युष्मासु वैयावृत्त्योत्तमं तपः ॥९७॥
ज्ञातास्मत्पुत्रसम्बन्धा यूयं हि मणकान्मुनेः ।
नाकारयिष्यतोपास्तिं स्वार्थे वो ऽथ व्यशेष्यत ॥९८॥
अमुमल्पायुषं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया ।
सिद्धान्तसारमुद्धृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥९९॥
मणकार्थं कृतो ग्रन्थस्तेन निस्तारितश्च सः ।
तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥१००॥

---

91 d A B C D °वधिः । 93 c D संपातं । 96 b A C वर्त्तेति ।
93 d A D व्यमोषत ।

यशोभद्रादिमुनयः सङ्घायाख्यन्निदं तदा ।
दशवैकालिकं ग्रन्थं संवरिष्यन्ति सूरयः ॥१०१॥
सङ्घो ऽप्यभ्यर्थयामास सूरिमानन्दपूरितः ।
मणकार्थो ऽयं ग्रन्थो ऽनुगृह्णात्वखिलं जगत् ॥१०२॥
अतः परं भविष्यन्ति प्राणिनो ह्यल्पमेधसः ।
कृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्वत्प्रसादतः ॥१०३॥
श्रुताम्भोजस्य किञ्जल्कं दशवैकालिकं ह्यदः ।
आचम्याचम्य मोदन्तामनगारमधुव्रताः ॥१०४॥
इति सङ्घोपरोधेन श्रीशय्यम्भवसूरिभिः ।
दशवैकालिकग्रन्थो न संववे महात्मभिः ॥१०५॥
श्रीमाञ्छय्यम्भवः सूरिर्यशोभद्रं महामुनिम् ।
श्रुतसागरपारीणं पदे स्वस्मिन्नतिष्ठिपत् ॥१०६॥

कृत्वा मरणं समाधिनागा-
दथ शय्यम्भवसूरिरूर्ध्वलोकम् ।
श्रुतकेवलिनो निजे ऽपि कार्ये
किं मुह्यन्ति जगत्प्रदीपकल्पाः ॥१०७॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते प्रभवदेवलशय्यम्भवचरितवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

---

106 a D ॰भव।

CANTO VI.

अथ श्रीमान्यशोभद्रसूरिः पूरितदिग्यशाः ।
तुर्यादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्धराम् ॥१॥
धर्मेणार्हदुपज्ञेन स चतुर्दशपूर्व्यभृत् ।
विश्वमप्रीणयदखिलं जीमूत इव वारिणा ॥२॥
मेधाविनौ भद्रबाहुसम्भूतविजयौ मुनी ।
चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य शिष्यौ बभूवतुः ॥३॥
सूरिः श्रीमान्यशोभद्रः श्रुतनिध्योस्तयोर्द्वयोः ।
स्वमाचार्यत्वमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥४॥
भद्रबाहुर्जगद्भद्रङ्करो ऽथ विहरन्भुवि ।
समाश्रमणसङ्घेन राजद्राजगृहं ययौ ॥५॥
चत्वारो वणिजस्तस्मिन्पुरे सवयसो ऽभवन् ।
उद्यानद्रुमवद्वृद्धिं जग्मिवांसः सहैव हि ॥६॥
सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शुश्रुवुरार्हतम् ।
कषायाग्निजलासारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥७॥
श्रीभद्रबाहुपादान्ते दान्तात्मानः सहैव ते ।
प्रव्रज्यामाप्य जगृहुर्गृहवासपराङ्मुखाः ॥८॥
तप्यमानास्तपस्तीव्रमुपार्जितबहुश्रुताः ।
युगमात्रदत्तदृशो विहरन्तो महीतले ॥९॥

---

1 b C दिग्दिशः । 2 c D विश्वं । 3 b D संभूति । 4 c MSS स्वमाचार्येश्रमा° in A B corrected. । 6 d C सदैव । 8 b C दांतात्मनः । 9 a C तप्यमानतप°, d D °मुपार्जित° ।

प्रियां तथ्यां मितां वाचं वदन्तः कुक्षिशम्बलाः ।
निरीहा निर्ममाः साम्यवन्तः सन्तोषशालिनः ॥१०॥
धर्मोपदेशप्रवणाः करुणारससागराः ।
ते गुरोर्हृदये ऽविशन्सरसीव सितच्छदाः॥११॥ त्रिभिर्विशेषकं॥
गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।
ते विहृत्य विहृत्यागुः पुना राजगृहं पुरम् ॥१२॥
तदा दरिद्रडिम्भानां दन्तवीणाप्रवादकः ।
पद्मिनीपद्मकोशेषु हिममग्निमिव क्षिपन् ॥१३॥
शीतार्त्तालिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।
ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदीश्वरः ॥१४॥
द्रुमाधिरूढैर्लीढार्कतापः कपिभिरुन्मुखैः ।
मर्तुकामीकृताध्वन्यो हिमर्तुरभवद्भृशम्॥१५॥ त्रिभिर्विशेषकं॥
भिक्षां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे तृतीयके ।
उपचक्रमिरे गन्तुमुपवैभारपर्वतम् ॥१६॥
तेषां गिरिगुहाद्वारे पुरोद्याने तदन्तिके ।
पुराभ्यर्णे च तुर्यो ऽभूद्गच्छतां प्रहरः क्रमात् ॥१७॥
तृतीययामे कुर्वीत भिक्षां गमनमेव वा ।
इति ते तुर्ययामे ऽस्थुस्तथैव प्रतिमाधराः ॥१८॥
यो ऽभूदद्रिगुहाद्वारे शीतं तस्याभवद्भृशम् ।
किञ्चिन्मन्दमभूत्तस्य य उद्याने तु तस्थिवान् ॥१९॥

---

10 c d C साम्यगुप्ता। 15 C corrected कृताध्वस। 18 a A तृतीये. 19 d A स्थैव।

स उद्यानसमीपे ऽस्थात्तस्य मन्दतरं त्वभूत् ।
यस्तु तस्थौ पुराभ्यर्णे तस्यात्यल्पं पुरोश्मणा ॥२०॥
चत्वारो ऽपि हि शीतेन विपद्य त्रिदिवं ययुः ।
आद्यद्वितीयतृतीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥२१॥
इतश्च पुर्यां चम्पायां कूणिके श्रेणिकात्मजे ।
आलेख्यशेषे भूपो ऽभूदुदायी नाम तत्सुतः ॥२२॥
पितृव्ययशुचाक्रान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।
निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥२३॥
उवाच च कुलामात्यानस्मिन्नगरे ऽखिले ।
पश्यतो मे पितुः क्रीडास्थानानि व्यथते मनः ॥२४॥
इयं हि सैव परिषद्यस्यां तातः क्षणे क्षणे ।
सिंहासनमधिविष्ट मामङ्कादपरित्यजन् ॥२५॥
ऋभुक्षेशाक्रीडद्विहारांस्तेषाश्रोत चेह यत् ।
पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥२६॥
पश्यतस्तातपादाब्जे दृगोरथ्ये स्थितानिव ।
राज्यलिङ्गभृतः सातिचारं स्याद्विनयव्रतम् ॥२७॥
पिता हृदि स्थितो नित्यमिहस्थस्येति मे सुखम् ।
सदा शल्यमिवालोकः शोको दुःखाकरोति च ॥२८॥
अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता बहुदृष्टा बहुश्रुताः ।
शोकशङ्कुच्छिदा शोचुर्वाचा वाचंयमा इव ॥२९॥

28 a A D सच्च, d D दुःखीकरोति corrected दुःखं ; 29 c A D •च्छि-दौ, d D वाचो A शोचुर्वाचंयमा ।

कस्य नेष्टवियोगेन शोकः स्याद्भुतता पुनः ।
भुक्तात्मवत्सनार्यां हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥३०॥
यद्वा स्याच्छोक एवेह नगरे वसतस्तव ।
तदन्यन्नगरं क्वापि निवेशय विशाम्पते ॥३१॥
पुरा पुरं राजगृहं कूणिको ऽपि पिता तव ।
हित्वा पितृशुचाकार्षीदिमां चम्पाभिधां पुरीम् ॥३२॥
उदाय्यपि समाहूय नैमित्तिकनरानथ ।
स्थानं पुरनिवेशार्हं गवेषयितुमादिशत् ॥३३॥
ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।
ययुर्गङ्गातटे रम्ये दूरां विश्रामधामनि ॥३४॥
ते तत्र ददृशुः पुष्पपाटलं पाटलिद्रुमम् ।
पत्रलं बहुलच्छायमातपत्रमिवावनेः ॥३५॥
अहो उद्यानवासो ऽपि सकलापो ऽयमंह्रिपः ।
इत्थं चमत्कृतास्तत्र ते ऽद्राक्षुश्चाषपक्षिणम् ॥३६॥
शाखानिषण्णः स खगो व्याददौ वदनं मुहुः ।
कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कीटिकाः स्वयम् ॥३७॥
ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पक्षिणो ऽस्य यथा मुखे ।
कीटिकाः स्वयमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥३८॥
तथास्मिन्नुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।
राज्ञः पुण्यात्मनो ऽमुष्य स्वयमेष्यन्ति सम्पदः ॥३९॥

30 b perhaps °पत्न°, a D भुक्तौ, A D °वस्तजार्यो, C °वस्त्रार्यो । 32 d D चंपाख्येयां । 37 d A क्रमयः for कीटिकाः । 38 c A क्रमयः for कीटिकाः ।

इति निर्णीय तत्स्थानं नगरार्धे महीपतेः ।
आख्यान्ति स्म विचक्षणा निमित्तं चापलक्षणम् ॥४०॥
अथ नैमित्तिकस्त्वेको जगाद वदतां वरः ।
पाटलेयं न सामान्या ज्ञानिना कथिता पुरा ॥४१॥
तथा हि स्तो नगर्यौ द्वे मथुरे दक्षिणोत्तरे ।
समानसौन्दर्यगुणे स्वसारौ युग्मजे इव ॥४२॥
अभूदुत्तरमथुरायां देवदत्तो वणिक्सुतः ।
दक्षिणस्यां मथुरायां दिग्यात्रार्थमियाय सः ॥४३॥
वणिक्पुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।
तावन्योन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम् ॥४४॥
स्वसा च जयसिंहस्याम्बिका नाम कुमारिका ।
बभूव भूगतेव स्वर्ललना रूपसम्पदा ॥४५॥
जयसिंहो ऽन्यदा जामिमम्बिकामादिशन्निजाम् ।
समित्रो ऽद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रसवतीं कुरु ॥४६॥
इत्युक्त्वा जयसिंहेन देवदत्तो निमन्त्रितः ।
आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ द्वावपि निषेदतुः ॥४७॥
अष्टादश भक्ष्यभेदान्षड्रसास्वादसुन्दरान् ।
द्वयोरप्यम्बिका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥४८॥
तौ मरुता प्रीणयितुमपाकर्तुं च मक्षिकाः ।
धुन्वती व्यजनं चक्रे कर्मैकं द्व्यर्थकारि सा ॥४९॥

---

42 b C मथुरा, c D सौदर्यं । 46 a D जामि ।

प्रक्वणद्वाहुवलयां व्यजनान्दोलनेन ताम् ।
पश्यन्निन्दुमुखीं देवदत्तः कामवशो ऽभवत् ॥५०॥
स वीक्षमाणस्तां बालां लावण्यजलदीर्घिकाम् ।
तद्रिरंसापरवशो भोज्यास्वादं विवेद न ॥५१॥
तस्य दृग्विदधे तस्यामापादतलमस्तकम् ।
आरोहमवरोहं च लतायामिव वानरी ॥५२॥
मा नेषमैषीप्रत्यूहो भूदस्यामिति बुद्धिमान् ।
स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजलीलया ॥५३॥
देवदत्तो द्वितीये ऽह्नि जयसिंहस्य सन्निधौ ।
प्रेषयामास वरकामम्बिकायाचनाकृते ॥५४॥
ते गत्वा प्रोचुरप्यस्मै कस्मैचिदप्यमूं ननु ।
यदि दास्यसि तदस्मै देहि वेत्स्येष यादृशः ॥५५॥
स उवाच कुलीनो ऽयं कलाज्ञो ऽयं सुधीरयम् ।
युवायं किं बहूक्तेन सर्वे वरगुणा इह ॥५६॥
किं तु जामिं प्रदास्यामि तस्मै यो मद्गृहात् क्वचित् ।
न यास्यति स्थितं चात्र तं द्रक्ष्याम्यात्मनः समम् ॥५७॥
एष सम्भाव्यते यास्यन्नद्य श्वो वापि सुन्दरः ।
किं नार्थैपुर्विदेशस्थः प्रायेण हि गमिष्यति ॥५८॥
प्राणप्रियेयं भगिनी मम लक्ष्मीरिवौकसि ।
तदिमां न प्रहेष्यामि वित्रोढुरपि वेश्मनि ॥५९॥

---

50 a D प्रचण॰ । 54 c D वरकान । 57 c C स्थिते, A चं for तं ।
58 c A किं का॰ ।

अपत्यजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमीश्वरः ।
तदुद्वहतु मे जामिं देवदत्तो ऽग्निकामिमाम् ॥६०॥
देवदत्तानुज्ञया ते ऽप्यामिति प्रतिपेदिरे ।
देवदत्तो ऽपि तां कन्यां परिणिन्ये शुभे ऽहनि ॥६१॥
तत्र तस्याग्निकाप्रेमतन्तुबद्धस्य तिष्ठतः ।
प्रैष्युदग्मथुरास्थाभ्यां पितृभ्यां लेख ईदृशः ॥६२॥
आवां हि चक्षुर्विकलौ चतुरिन्द्रियतां गतौ ।
जराजर्जरसर्वाङ्गावासन्नयमसद्मनौ ॥६३॥
आयुष्मन्यदि जीवन्तौ कुलीनस्त्वं दिदृक्षसे ।
तदेह्युदापय दृशावावयो रुदतोः सतोः ॥६४॥ युग्मं॥
सो ऽवाचयच्च तं लेखं खेदाम्भोधिनिशाकरम् ।
निरन्तरचरल्लोचननीरपाचीचकार च ॥६५॥
अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां पितरौ विस्मृतौ हि मे ।
अहं विषयमग्नो ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥६६॥
किं करोमि कथं यामि पत्नी मापत्यदृश्वरी ।
निजवाक्पाशबद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥६७॥
अग्निकापि हि तन्नेत्रमार्जनेन स्वमंशुकम् ।
क्लेदयन्ती जगादैवं सद्यस्तद्दुःखदुःखिता ॥६८॥
केनैष प्रहितो लेखो धत्ते चान्द्रमसीं कलाम् ।
द्रावयन्वारि दुर्वारं तन्नेत्रचन्द्रकान्तयोः ॥६९॥

65 d A चः for च ।

दिवेन्दुनिभमालोक्य निष्कलापं मुखं तव ।
निश्चिनोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखजो न तु हर्षजः ॥७०॥
दुःखाख्यानप्रसादेन तत्सम्भावय मामपि ।
ममाप्यस्तु भवद्दुःखसंविभागधुरीणता ॥७१॥
नादात्प्रत्युत्तरं किञ्चिद्दुःखभागम्बिकापतिः ।
तस्थौ तु क्षपयन्नेव तं लेखं नयनोदकैः ॥७२॥
अम्बिकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
तद्दुःखकारणं सद्यो विवेद च जगाद च ॥७३॥
सर्वथा मा कृथा दुःखमार्यपुत्र चिरादहम् ।
भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदीप्सितम् ॥७४॥
गत्वा चोचे भ्रातरं स्वं नितरां कुपितेव सा ।
इदं विवेकिन्दे भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥७५॥
स्वकुटुम्बवियोगेन क्लिश्यते तव भावुकः ।
श्वश्रूश्वशुरपादानामहमुत्कण्ठितास्मि च ॥७६॥
अनुमन्यस्व मे नाथे स्वस्थानगमनं प्रति ।
तमन्वेष्याम्यहमपि तस्यायत्ता यतो ऽसवः ॥७७॥
स्वास्थ्येवैष बान्धवः प्रणन्तुं श्वशुरौ त्वहम् ।
एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तदनेन ते ॥७८॥
इति साग्रहमुक्तस्तु जयसिंहो मुहुर्मुहुः ।
प्रयातुमनुमेने च तमुदग्रमथुरां प्रति ॥७९॥

---

71 c A दुःखे, d C विभागं। 74 d C मदीप्सितं। 77 MSS. पदो-मन (?)।

नगर्या निर्ययौ तस्यास्ततश्च स वणिक्सुतः ।
तमन्वगादम्बिकापि यामिनीव निशाकरम् ॥८०॥
अम्बिकाभूत्तदा गुर्वी नेदीयःप्रसवापि च ।
इति मार्गे ऽपि साऽसूत सुतं लक्षणधारिणम् ॥८१॥
स्थविरौ पितरौ नामस्थानिं सूनोः करिष्यतः ।
इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्वमनीषया ॥८२॥
तयोरम्बड् परिजनस्तं बालं लालयन्मुदा ।
अम्बिकापुत्र इत्येवोल्लापनेन जगौ पथि ॥८३॥
उत्तरामम्बिकानाथो जगाम मथुरामथ ।
तौ ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मूर्धन्यचुम्बि च ॥८४॥
देशान्तरोपार्जनेयं ममोपादीयतामिति ।
ब्रुवाणः सो ऽर्भकं पित्रोरर्पयामास हृष्टयोः ॥८५॥
इयं वधूर्वः पुत्रो ऽयं ममैतत्कुक्षिसम्भवः ।
इत्याचख्यौ च सम्बन्धं भक्तिबन्धुरया गिरा ॥८६॥
पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सम्बीरणाभिधाम् ।
अम्बिकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रथे ॥८७॥
लाल्यमानः कुटुम्बेन वर्धमानो ऽम्बिकासुतः ।
चतुर्वर्गार्जनसुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
भोगानपास्य तरुणयौवने ऽपि स धीधनः ।
जयसिंहाचार्यपार्श्वे परिव्रज्यामुपाददे ॥८९॥

---

83 c D तयोरम्बक्। 85 a A ॰पार्यनेयं। 87 b D संधारणाभिधां, c A लोके। 88 a C लाल्यमान, c A चतुर्वर्गार्जन॰।

स खड्गधारातीक्ष्णेन व्रतेन व्रतिनां वरः ।
आत्मनो दारयामास दारुणान्कर्मकण्टकान् ॥९०॥
तपोग्निनातिदीप्तेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
अग्निशौचांशुकमिव स आत्मानमशोधयत् ॥९१॥
स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्स्वगच्छाम्भोजभास्करः ॥९२॥
स मुनिः सपरीवारो यदृच्छं विहरन्ययौ ।
नगरं पुष्पभद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥९३॥
तत्राभूद्भूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वल्लभा ।
मीनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्यभिधानतः ॥९४॥
पुष्पवत्या अभूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
पुष्पचूलः पुष्पचूला चेति नाम तयोरभूत् ॥९५॥
सहैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सहैव च ।
परस्परं प्रीतिमन्तावुभावपि बभूवतुः ॥९६॥
दध्यौ च राजा यद्येतौ दारकौ खेटलौ मिथः ।
वियुज्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥९७॥
वियोगमनयोस्ताहमपि सोढुमनीश्वरः ।
मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥९८॥
मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥९९॥

---

95 d C नयोर्मिथाम् । 98 d D corrects यैवाह ।

ते प्रोचुर्देशमध्ये ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
तस्येश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदेशे तदिलापतिः ।
यथेच्छं विनियुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्य वचनं नृपः ।
सम्बन्धं घटयामास निजदारकयोस्तयोः ॥१०२॥
तस्य राज्ञी पुष्पवती श्राविकाभूत्तथा नृपः ।
श्रवार्यत तथा कुर्वन्न तु तामप्यजीगणत् ॥१०३॥
ततस्तु पुष्पचूलस्य पुष्पचूला च दम्पती ।
गृहिधर्मं सिषेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
क्रमेण पुष्पकेतौ तु कथाशेषत्वमीयुषि ।
पुष्पचूलो ऽभवद्राजा राजमानो ऽमलैर्गुणैः ॥१०५॥
तद्दुकृत्यं वारयन्ती तदा पत्यापमानिता ।
राज्ञी पुष्पवती जातनिर्वेदा व्रतमाददे ॥१०६॥
सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रव्रज्यायाः प्रभावतः ।
प्रव्रज्या चेन्न मोक्षाय तत्स्वर्गाय न संशयः ॥१०७॥
स देवो ऽवधिनाद्राक्षीत्तामकृत्यनियोजिताम् ।
निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयत्तराम् ॥१०८॥
मम प्राग्जन्मनि प्राणप्रियेयं दुहिताभवत् ।
तत्तथा करवै घोरे नरके न पतेद्यथा ॥१०९॥

---

103 d D श्रीजगत् । 104 c A D गृहि, d D नितान्त ।

इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकावासदारुणान् ।
छेदभेदादिदुःखार्त्तारटन्नारकिकाकुलान् ॥११०॥
पातकेनेव संरुद्धानन्धकारापदेशतः ।
दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकान्स सुरोऽखिलान् ॥१११॥
॥ युग्मं ॥

वर्तिकेव श्येनमुक्ता मृगीव दवनिर्गता ।
सतीव परपुरुषकरस्पर्शपलायिता ॥११२॥
सुखाब्धौवायातनपोतौघारविधुरीकृता ।
सा दृष्टनरका भीत्या प्रबुद्धापि ह्यकम्पत ॥११३॥ युग्मं ॥
बिभ्यती सा तु नरकं गतेव नरकेक्षणात् ।
अखिलं कथयामास तं स्वप्नं पत्युरग्रतः ॥११४॥
चेमेच्छुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपोऽपि हि ।
निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदैः ॥११५॥
स [illegible] पुष्पवतीजीवदेवस्तद्धितकाम्यया ।
तादृशानेव नरकान्रात्रौ रात्रावदर्शयत् ॥११६॥
अथ पापण्डिनः सर्वानाजुहाव महीपतिः ।
परिपप्रच्छ च यूयं कीदृशा नरका इति ॥११७॥
गर्भवासो गुप्तिवासो दारिद्र्यं परतन्त्रता ।
एते हि नरकाः साचादित्याख्यंस्तेऽल्पमेधसः ॥११८॥
सा दुर्गन्धमिवाघ्राय कुर्वती मुखमोटनम् ।
निजस्वप्नविसंवादिवचनांस्तान्व्यसर्जयत् ॥११९॥

---

110 ᴱ D दुःखार्त्तान् । 117 c A यूत C D यूय cf. V, 40.

आहूय चान्निकापुत्रं राजापृच्छत्तदेव हि ।
नरकान्स तथैवाख्यद्दृष्टाः स्वप्ने यथा तया ॥१२०॥
राज्ञ्यप्युवाच भगवन्किं भवद्भिरपीदृशः ।
मयेव वीक्षितः स्वप्नो वित्थेत्थं कथमन्यथा ॥१२१॥
सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्वप्नदर्शनम् ।
संसारे नास्ति तद्यद्धि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥१२२॥
पुष्पचूलापि पप्रच्छ भगवन्केन कर्मणा ।
ईदृशान्नरकान्घोरानाप्नुवन्ति शरीरिणः ॥१२३॥
आख्याति स्मान्निकापुत्रो महारम्भपरिग्रहैः ।
गुरुप्रत्यनीकतया पञ्चेन्द्रियवधादपि ॥१२४॥
पिशिताहारतश्चापि पापं कृत्वा शरीरिणः ।
गच्छन्ति नरकेष्वेषु दुःखान्यनुभवन्ति च ॥१२५॥
ततश्च जननीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु ।
स्वप्ने नरकवत्स्वर्गान्प्राज्यसौख्यानदर्शयत् ॥१२६॥
प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
सो ऽथ पाषण्डिनो ऽपृच्छद्ब्रूथ किं स्वर्गलक्षणम् ॥१२७॥
तेष्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसङ्गमः ।
अन्ये त्वाहुः स स स्वर्गो यद्यद्धि सुखकारणम् ॥१२८॥
एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुष्पचूलिका ।
नामन्यत स्वप्नदृष्टस्वःस्वरूपा हि साभवत् ॥१२९॥

---

124 c D पचप्रत्य° ।

राज्ञा पृष्टो ऽन्निकासूनुः स्थितिमाख्यद्दिवौकसाम् ।
मनश्चिन्तितकार्याणि सिद्धान्येव भवन्ति च ॥१३०॥
सकल्पवृक्षाश्चारामा वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।
देव्यश्चित्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥१३१॥
यथादिष्टविधातारस्त्रिदशाश्चाभियोगिकाः ।
इच्छया दिव्यसङ्गीतनाटकाभिनयोत्सवाः ॥१३२॥
शाश्वतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।
सर्वंसमीहितो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥१३३॥
॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

आनुत्तरविमानं यच्चव्यन्तरपुरावधि ।
सुखं किमपि देवानां तत्कियत्कथ्यते गिरा ॥१३४॥
तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोचे यूयं वित्थ यदीदृशम् ।
स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽखिलाः ॥१३५॥
मुनिर्जगाद कल्याणि जिनागमसुधापिबाः ।
स्वःसुखानि वयं विद्मो विद्मो श्वभ्रान्तराण्यपि ॥१३६॥
प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राज्ञ्यथ ।
ऋषिं पप्रच्छ भगवन्स्वर्गाप्तिः केन कर्मणा ॥१३७॥
सूरिरूचे ऽर्हति देवे गुरौ साधौ च निश्चयः ।
यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गाप्तिर्न दवीयसी ॥१३८॥
पुनश्चारित्रधर्मे च मुनिना कथिते सति ।
सा राज्ञी लघुकर्मत्वाद्भवोद्विग्नैवमभ्यधात् ॥१३९॥

---

134 b D सुरावधिः ।

भगवन्पतिमापृच्छ्य पादमूले तवैव हि ।
उपादास्ये परिव्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥१४०॥
इत्युक्त्वा तमृषिं नत्वा पुष्पचूला विसृज्य च ।
आपप्रच्छे महीनाथं महीनाथो ऽप्यदो ऽवदत् ॥१४१॥
तदा त्वामनुमन्ये ऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि ।
ममैवौकसि चेद्भिक्षामादत्से व्रतिनी सती ॥१४२॥
तथेति प्रतिपेदाना दानं कल्पलतेव सा ।
अर्थिभ्यो ददती राज्ञा कृतनिष्क्रमणोत्सवा ॥१४३॥
स्त्रीचूलामणितां प्राप्ता पुष्पचूला महाशया ।
अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दीक्षामुपाददे ॥१४४॥ युग्मं ॥
गुर्वादेशाध्वपथिकी सा शिक्षामाददे ऽखिलाम् ।
सामाचारीप्रधानं हि तपः शुद्धात्मनामपि ॥१४५॥
ज्ञात्वा भविष्यद्दुर्भिक्षमन्निकासूनुनान्यदा ।
गच्छो देशान्तरे प्रैषि स देशो यत्र जीव्यते ॥१४६॥
द्वादशाब्दकमशिवं भावीति श्रुतसम्पदा ।
ज्ञात्वा गुरूपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छद्यथान्यतः ॥१४७॥
जङ्घाबलपरिक्षीणास्तत्रैवास्थुस्तु सूरयः ।
विनापि हि परीवारमूरीकृतपरीषहाः ॥१४८॥
आनीयान्तःपुराद्भक्तपानादि प्रतिवासरम् ।
गुरवे पुष्पचूलादात्पित्रे पुत्रीव भक्तिभाक् ॥१४९॥
अनन्यमनसस्तस्या गुरूणां पर्युपासनात् ।

---

142 d B C °दित्से, in D corrected.

भावयन्त्याश्च संसारासारतामेव सर्वदा ॥१५०॥
अन्येद्युः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणक्रमात् ।
केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं मुक्तिसम्पदः ॥१५१॥ युग्मं ॥
पुष्पचूला तु सञ्जातकेवलापि विशेषतः ।
वैयावृत्त्यं गुरोश्चक्रे प्रोक्तो ऽर्थो ऽयमागमे ॥१५२॥
पुरा ह्यभूत्प्रयुज्ञानः कृत्यं यो यस्य तस्य सः ।
केवल्यपि च कुर्वीत स यावद्वेत्ति तं न हि ॥१५३॥
पुष्पचूला तु विज्ञाय केवलज्ञानसम्पदा ।
सर्वं सम्पादयाञ्चक्रे सूरियँद्यदचिन्तयत् ॥१५४॥
सूरिः पप्रच्छ तां साध्वीं वत्से वेत्सि कथं ननु ।
ममाभिप्रायमेवं यत्सम्पादयसि चिन्तितम् ॥१५५॥
उवाच-पुष्पचूलापि प्रकृतिं वेद्मि वः खलु ।
यो यस्य नित्यमासन्नः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥१५६॥
सार्थिका पिण्डमानिन्ये ऽन्यदा वर्षति वारिदे ।
सूरिरूचे श्रुतज्ञापि वत्से किमिदमर्हति ॥१५७॥
यावन्तीयत्र मार्गे ऽभूदप्कायो ऽचित्त एव हि ।
तेनैवायासिषमहं प्रायश्चित्तागमो ऽत्र न ॥१५८॥
अचित्ताप्कायमध्वानं कथं वेत्सीति सूरिणा ।
उदिते पुष्पचूलाख्यदुत्पन्नं मे ऽस्ति केवलम् ॥१५९॥
मिथ्या मे दुःकृतं केवल्याशातित इति ब्रुवन् ।

150 a D संसार। 155 a D adds हि after °मेवं। 157 b D वारिध।
158 d D नः। 159 a C चचित्तात्का°, A चचित्तका°।

इत्यचिन्तयदाचार्यः सेत्स्यामि किमहं न वा ॥१६०॥
केवल्यूचे मा कार्षीरधृतिं मुनिपुङ्गवाः ।
गङ्गामुत्तरतां वो ऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥१६१॥
ततो गङ्गामुत्तरीतुं लोकेन सह सूरयः ।
तदैवारुरुहुर्नावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥१६२॥
निषसाद स आचार्यो यत्र यत्रापि नौतटे ।
तत्र तत्र तटे सद्यः सा नौर्मङ्क्तुं प्रचक्रमे ॥१६३॥
नौमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुङ्गवे ।
समन्तान्मङ्क्तुमारेभे सा नौरश्म इवाम्भसि ॥१६४॥
ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽक्षेपि वारिणि ।
शूले न्यधात्प्रवचनप्रत्यनीकामरी च तम् ॥१६५॥
शूलप्रोतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।
अहो वपुर्ममानेकप्राण्युपद्रवकारणम् ॥१६६॥
अप्कायादिदयाधारं स सूरिर्भावयन्भृशम् ।
क्षपकश्रेणिमारूढो ऽन्तकृत्केवल्यजायत ॥१६७॥
तुरीयशुक्लध्यानस्थः सद्यो निर्वाणमाप सः ।
निर्वाणमहिमानं च तस्यासन्नाः सुरा व्यधुः ॥१५८॥
निर्वाणमहिमा तत्र देवैर्निर्मित इत्यभूत् ।
प्रयाग इति तत्तीर्थं प्रथितं त्रिजगत्यपि ॥१६९॥
करोटिरन्निकाख्नोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।
घोष्यमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥१७०॥

---

170 b D घरोभि ।

इतस्ततो लुलन्ती सा शुक्तिकेव नदीतटे ।
प्रदेशे गुप्तविषमे तस्थौ कापि विलम्ब्य सा ॥१७१॥
करोटिकर्परस्थान्तस्तस्यान्यस्मिंश्च वासरे ।
न्यपतत्पाटलाबीजं दैवयोगेन केनचित् ॥१७२॥
करोटिकर्परं भिन्दंस्तदीयाद्दक्षिणाद्धनोः ।
उद्गतः पाटलितरुर्विशालो ऽयमभूत्क्रमात् ॥१७३॥
पाटलाद्रुः पवित्रो ऽयं महामुनिकरोटिभूः ।
एकावतारोऽस्य मूलजीवश्चेति विशेषतः ॥१७४॥
तदस्य पाटलितरोः प्रभावमवलम्ब्य च ।
दृष्ट्वा चापनिमित्तं च नगरं सन्निवेशयताम् ॥१७५॥
एको नैमित्तिकस्त्वोचे सर्वनैमित्तिकाज्ञया ।
दातव्यमाशिवाशब्दं सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥
प्रमाणं यूयमित्युक्त्वा तान्निमित्तविदो नृपः ।
अधि नगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशत् ॥१७७॥
पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।
ततो ऽपि च पुनः पूर्वां ततश्चापि हि दक्षिणाम् ॥१७८॥
शिवाशब्दावधिं गत्वा ते ऽथ सूत्रमपातयन् ।
चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्यैवमभूत्तदा ॥१७९॥ युग्मं ॥
तत्राङ्किते भूप्रदेशे नृपः पुरमकारयत् ।
तदभूत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥

---

171 a C प्रोद्यमाना c A लुठंती । 177 c A C चय, d D पाचा ।
179 c D स निवेशः ।

पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।
नृपतिः कारयामास शाश्वतायतनोपमम् ॥१८१॥
गजाश्वशालाबहुलं नृपप्रासादसुन्दरम् ।
विशालशालमुद्दामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥
पण्यशालासभाशालापौषधागारभूषितम् ।
भूभुजा तदलञ्चक्रे शुभे ऽह्न्युत्सवपूर्वकम् ॥१८३॥ युग्मं ॥
राजा तत्राकरोद्राज्यमुदाय्युदयभाक् श्रिया ।
स्वं विक्रममिवाखण्डं तन्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥
अर्हन्देवो गुरुः साधुर्धर्मश्चार्हत इत्यभूत् ।
देवतत्त्वं गुरुतत्त्वं धर्मतत्त्वं च तद्धृदि ॥१८५॥
चतुष्पर्व्यां चतुर्थादितपसा स्वं विशोधयन् ।
पौषधं पौषधागारे स जग्राह महामनाः ॥१८६॥
स धर्माबाधया स्वामपि तेजः प्रभावयन् ।
आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतीन् ॥१८७॥
राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
यावज्जीवमुदाय्येष तावद्राज्यसुखं न नः ॥१८८॥
इतश्च राज्ञ एकस्यामपि कस्मिंश्चिदागते ।
आच्छेद्युदायिना राज्यं प्राज्यविक्रमवज्रिणा ॥१८९॥
आच्छिन्नराज्यो राजा स नश्यन्नेव व्यपद्यत ।
तत्सूनुरेकस्तु परिभ्रमन्नुज्जयिनीं ययौ ॥१९०॥

---

183 c A पुण्य० । 186 b B तपसार्चं, c C पोषधागारे ।

राज्यभ्रष्टकुमारस्तु सो ऽवन्तीशमसेवत ।
अभूदसहनो नित्यमवन्तीशो ऽप्युदायिनः ॥१९१॥
स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।
उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥१९२॥
त्वया तु मे द्वितीयेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।
को हि प्राणांस्तृणीकृत्य साहसं कुरुते मुधा ॥१९३॥
तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिनाथे स राजसूः ।
जगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभूदुदायिनः ॥१९४॥
उदायिनृपतेर्नित्यं छिद्रमालोकयन्नपि ।
चस्मरो मान्त्रिकश्चैव दुरात्मा नाससाद सः ॥१९५॥
उदायिनस्तु परमार्हतस्यौकसि सर्वदा ।
अस्खलद्गमनाञ्जैनमुनीनेव ददर्श सः ॥१९६॥
उदायिनो राजकुले प्रवेशार्थी ततश्च सः ।
उपाददे परिव्रज्यां सूरेरेकस्य सन्निधौ ॥१९७॥
मायया प्यनतीचारं स व्रतं पालयन्मुनीन् ।
तथा ह्याराधयत्ते हि यथा तन्मयतां ययुः ॥१९८॥
दम्भप्रधानं श्रामण्यं न तस्यालक्षि केनचित् ।
सुप्रयुक्तस्य दम्भस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति ॥१९९॥
उदायी त्वाददे ऽष्टम्यां चतुर्दश्यां च पौषधम् ।
अथाग्मुः सूरयो धर्मकथार्थं च तदन्तिके ॥२००॥

---

195 a D मायकश्चैव ।

अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सूरयः ।
प्रति राजकुलं चेलुर्मायावी यैः स दीक्षितः ॥२०१॥
गृह्यतामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
भोः क्षुल्लकेत्यभिदधुः ससंरम्भं च सूरयः ॥२०२॥
स एव मायाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिमाटितम् ।
उपादायोपकरणान्यग्रे ऽभूत्क्षुल्लकलिप्सया ॥२०३॥
चिरसङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्त्रिकाम् ।
प्रच्छन्नां धारयामास स जिघांसुरुदायिनम् ॥२०४॥
चिरप्रव्रजितस्यास्य श्रमः परिणतो भवेत् ।
इति तेनैव सहितः सूरी राजकुलं ययौ ॥२०५॥
धर्ममाख्याय सुषुपुः सूरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
स्वाध्यायखिन्नः सुष्वाप प्रतिलिख्य महीतलम् ॥२०६॥
दुरात्मा जाग्रदेवास्थात्स मायाश्रमणः पुनः ।
निद्रापि नैति भीतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥२०७॥
स मायाश्रमणो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दले ।
तां कर्त्रिकां लोहमयीं यमजिह्वोपमां न्यधात् ॥२०८॥
कण्ठो राज्ञस्तथाकर्ति कदलीकाण्डकोमलः ।
निर्ययौ च ततो रक्तं घटकण्ठादिवोदकम् ॥२०९॥
कायचिन्तामिषेणाथ स पापिष्ठस्तदैव हि ।
निर्जगाम यतिरिति यामिकैरप्यशङ्कितः २१०॥

203 a A B C [illegible] । 204 b MSS कर्त्तिकां, also in 208, 216.
205 A B C [illegible] । 205 c [illegible] ।

राजरक्तेनासृजा सिक्ताः प्रबुद्धाः सूरयो ऽपि हि ।
मूर्धानं ददृशुः छिन्नं निर्नालकमलोपमम् ॥२११॥
सूरिस्तं व्रतिनं तत्रापश्यन्निदमचिन्तयत् ।
नूनं तस्यैव कर्मैतद्व्रतिनो यो न दृश्यते ॥२१२॥
किमकृत्यमकार्षीद् रे धर्माधारो महीपतिः ।
यद्व्यानाश्य मालिन्यं कृतं प्रवचनस्य च ॥२१३॥
मयेदृग्दीक्षितो दुष्टो ऽत्रानीतश्च महात्मना ।
तन्मत्कृतं प्रवचनमालिन्यमिदमागतम् ॥२१४॥
तदहं दर्शनग्लानिं रक्षाम्यात्मव्ययादहम् ।
राजा गुरुश्च केनापि हतावित्यस्तु लोकगीः ॥२१५॥
ततश्च भवचरमप्रत्याख्यानं विधाय सः ।
तां कङ्कर्चिकां कण्ठे दत्त्वा सूरिर्व्यपद्यत ॥२१६॥
प्रातरन्तःपुरशय्यापालिकास्तत्र चागताः ।
पूत्कुर्वंश्च श्चाप्नत्यो निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥२१७॥
तत्कालं मिलितो राजलोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
राजा गुरुश्च निहतौ क्षुल्लकेन न संशयः २१८॥
हन्तान्यो यदि तत्क्षुल्लः प्रथमं व्याहरेत्खलु ।
स महासाहसं कृत्वात एवागाददर्शनम् ॥२१९॥
वैरी वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।
को ऽपि मायाव्रतीभूय विश्वस्तमवधीन्नृपम् ॥२२०॥

---

213 a D यदिव्याशाय । 217 चाप्रंत्या C D चाप्नाता B चाधाता । 219 a A स दृष्ट, B D तद्दृशा° ।

राज्ञश्च पितृवत्सूरिः सूरे राजापि पुत्रवत् ।
नूनं स सूरिणा धर्तुं निषेद्धुं वा प्रचक्रमे ॥२२१॥
तपःक्षामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।
तथा कुर्वन्नुपेक्ष्यत नृपाति च नरेन्द्रवत् ॥२२२॥ युग्मं॥
विनयच्छद्मना सूरिरपि तेन ह्यवञ्चि सः ।
व्रतमस्मै ददौ दीक्षां धूर्तैः को न हि वञ्च्यते ॥२२३॥
नष्टं निशायां तं प्रातः प्रापुर्नृपभटा न हि ।
क्रमेणापि हि यस्यकस्यकः क्रमशतेन सः ॥२२४॥
ततः शरीरसंस्कारं राज्ञः सूरेश्च चक्रिरे ।
प्रधानपुरुषास्तारं विलपन्त उदश्रवः ॥२२५॥
उदायिमारकः पापः सो ऽगादुज्जयिनीं पुरीम् ।
आख्यच्चोज्जयिनीभर्तुर्यथोदायिवधः कृतः ॥२२६॥
अवन्तीशो ऽवदत्पाप यः कालेनेयतापि हि ।
परिव्रज्यां गृहीत्वापि स्थित्वापि मुनिसंनिधौ ॥२२७॥
अहर्निशं च धर्मोपदेशाञ्श्रुत्वापि दुष्टधीः ।
अकार्षीरीदृशं कर्म स त्वं मे स्याः कथं हितः ॥२२८॥ युग्मं॥
अदृष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापसर सत्वरम् ।
इति निर्भर्त्स्य तं राजा नगरान्निरवासयत् ॥२२९॥
तत्प्रभृत्येव मेदिन्यामभव्यानां शिरोमणिः ।
अभिधानेन स ख्यात उदायिनृपमारकः ॥२३०॥

229 a MSS. अद॰ ।

इतश्च तत्रैव पुरे दिवाकीर्तेरभूत्सुतः ।
एकस्य गणिकाकुक्षिजन्मा नन्दो ऽभिधानतः ॥२३१॥
स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।
स्वैरन्त्रैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥२३२॥
उपाध्यायाय तं स्वप्नं नन्द आख्यत्प्रबोधभाक् ।
उपाध्यायो ऽपि तद्वेदी तं च निन्ये स्ववेश्मनि ॥२३३॥
स प्रीतिभागलञ्चक्रे नन्दमाभरणादिभिः ।
निजां दुहितरं तेन परिणाययति स्म च ॥२३४॥
नवं जामातरं नन्दं याप्ययाने ऽधिरोप्य तम् ।
पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रचक्रमे ॥२३५॥
उदाय्यपुत्रगोत्री हि परलोकमगादिति ।
तत्रान्तरे पञ्चदिव्यान्यभिषिक्तानि मन्त्रिभिः ॥२३६॥
पट्टहस्ती प्रधानाश्वश्छत्रं कुम्भो ऽथ चामरौ ।
पञ्चाप्यमूनि दिव्यानि भ्रेमू राजकुले ऽखिले ॥२३७॥
ततश्च तानि दिव्यानि बहौ राजकुलाद्ययुः ।
स नन्दो याप्ययानस्थो नवोढो ददृशे च तैः ॥२३८॥
पट्टहस्ती शारदाब्दमन्द्रघोदरगर्जितः ।
सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भेनाभ्यषिञ्चत्समुत्करः ॥२३९॥
समुत्पाट्य निजस्कन्धे सिन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् ।
हयो ऽहेषत हर्षाच्च प्रस्तुवन्निव मङ्गलम् ॥२४०॥

237 c A C पञ्चाप्य । 239 d C °षिंचदुदुत्करः, D षिचदुदुत्करः । 240 c A C चेषित ।

व्याकाशीदातपत्रं च पुण्डरीकमिवोषसि ।
स्फायमानौ चालुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥२४१॥
ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जानपदेन च ।
चक्रे नन्दस्य सानन्दमभिषेकमहोत्सवः ॥२४२॥
अनन्तरं वर्धमानस्वामिनिर्वाणवासरात् ।
गतायां षष्टिवत्सर्यामेष नन्दो ऽभवन्नृपः ॥२४३॥
ततश्च केचित्सामन्ता मदमान्ध्यभविष्णवः ।
नन्दस्य न नतिं चक्रुरसौ नापितसूरिति ॥२४४॥
नन्दो ऽपि तेषां सद्भावपरीक्षार्थमलक्ष्यधीः ।
आस्थानान्निर्ययौ द्वारि शालाया इव वारणः ॥२४५॥
माता धात्री बालभट्टा यात्येव शिशुना सह ।
नन्देन तु समं को ऽपि नागास्तस्थुस्तथैव ते ॥२४६॥
आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निषद्य च ।
नन्दो जगाद स्वारक्षान्निहन्यन्ताममी इति ॥२४७॥
आरक्षा अपि ते वक्तुःप्रेक्षणं चक्रिरे मिथः ।
स्मितं च नाटयामासुर्भूतात्तप्रेक्षणादिव ॥२४८॥
आरक्षानपि विज्ञाय नन्दस्तत्सामवायिकान् ।
द्रागदर्शं सदोद्वारद्वाःस्थौ लेप्यमयावपि ॥२४९॥
नन्दपुण्याकृष्टदेव्या तौ कयाचिदधिष्ठितौ ।
प्रतीहारौ लेप्यमयावात्तासी दधावतुः ॥२५०॥

---

244 b C मदविभ्रवः A °भविष्णव। 246 a D C बालभद्रा d C D शिशुनापि चि। 249 c C सभाद्वार°, D स द्वो।

ते दुर्विनीताः सामन्तास्ताभ्यां केऽपि निजघ्निरे ।
केऽप्यनश्यन्त नन्दोऽभूदखण्डाज्ञस्ततः परम् ॥२५१॥

नन्दो राजा राजमानो महर्द्ध्या
भूसुत्रामा सूचिताज्ञो बभूव ।
प्रायः पुण्यं विक्रमस्य प्रमाणं
क्लीबं जन्म श्लाघनीयेऽपि वंशे ॥२५२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवीभावभद्रबाहुशिष्यचतुष्टयवृत्तान्तअन्निकापुत्रकथापाटलीपुत्रप्रवेशउदायिमारककथानन्दराज्यलाभकीर्तनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

CANTO VII.

इतश्च तत्रैव पुरे सनाथे नन्दभूभुजा ।
ब्राह्मणः कपिलो नामाध्युवासैको बहिर्भुवि ॥१॥
एकदा तद्गृहोद्देशे परिवारसमन्वितः ।
आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेसरी ॥२॥
तदाखिलनभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।
जगाम पश्चिमाम्भोधिलहरीजलहस्तिताम् ॥३॥
प्रत्यग्रदाडिमीपुष्पवर्णवैभवहारिभिः ।
पश्चिमालचि सन्ध्याभ्रैः कौसुम्भांशुकभागिव ॥४॥
गृहागृहदीपमालाभिर्भासुराभिः पदे पदे ।
व्योम्नः स्पर्धानुबन्धेन सनक्षत्रेव भूरभूत् ॥५॥
आलोकजनकं विश्वक्खगाः कोलाहलच्छलात् ।
द्रक्ष्यसे क्व नु भूयो ऽपीत्यर्थ्यमाणमिवोचिरे ॥६॥
मन्ये ऽस्तं गच्छतार्केण वह्नौ न्यासीकृता रुचः ।
तस्मिन्काले कथमभूदन्यथा सो ऽतिभासुरः ॥७॥
नीरन्ध्रेणान्धकारेणाञ्जनसब्रह्मचारिणा ।
तदाभूद्रोदसीरन्ध्रं पातालविवरोपमम् ॥८॥
नगरे दुर्लभो रात्रौ प्रवेश इति सूरयः ।
स्वैः पादैः पुपुवुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥९॥

ब्राह्मणं तमनुज्ञाप्याचार्यास्ते तां विभावरीम् ।
तदग्निहोत्रशालायामवात्सुर्विश्ववत्सलाः ॥१०॥
जानन्ति किञ्चिदप्येते न वेति प्रत्यनीकधीः ।
जगामाचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥११॥
हृद्यान्तःससुधासिन्धुलहरीनिभैः ।
वचोभिर्विदधे सूरिस्तस्याग्रे धर्मदेशनाम् ॥१२॥
तस्यामेव हि तामस्यां धर्मदेशनया तथा ।
श्रावकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या ययुरन्यतः ॥१३॥
अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृट्काले तदोकसि ।
तस्थुस्तेनार्हतीभूतेनानुज्ञाता द्विजन्मना ॥१४॥
अन्येद्युः सूनुरुत्पेदे कपिलस्य द्विजन्मनः ।
स पुनर्जातमात्रो ऽपि रेवतीभिरगृह्यत ॥१५॥
मुनिभिः कल्प्यमानानां भाजनानामधश्च सः ।
बालो द्विजन्मना तेन दध्रे श्रद्धानशालिना ॥१६॥
तेषां महाप्रभावाणामृषीणां पात्रवारिणा ।
अभिषिक्तं शिशुं क्रूरव्यन्तर्यो मुमुचुर्द्रुतम् ॥१७॥
मुनिभाजनकल्पाम्भोभिषिक्तस्यारुजः शिशोः ।
चक्रे कल्पक इत्याख्यां कपिलः श्रावकस्तदा ॥१८॥
तदादि व्यन्तरीदोषस्तद्गृहे न कदाप्यभूत् ।
ततश्च पुत्रसन्तानसमृद्धः कपिलो ऽभवत् ॥१९॥

---

13 b D यतः for तथा। 15 D मात्रोपा। 16 d D मधान। 19 b C[illegible]।

कल्पकः क्रमयोगेन विपन्नपितृकः पुरे ।
समस्तविद्यास्थानस्य एको ऽभूत्कीर्तिभाजनम् ॥२०॥
सगर्भश्रावकत्वेन सदा सन्तोषधारकः ।
न परिग्रहभूयस्त्वे मनोरथमपि व्यधात् ॥२१॥
कुलीना अपि लावण्यवती रूपवतीरपि ।
दीयमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेमे स कन्यकाः ॥२२॥
पुरे परिभ्रमन्नित्यं कल्पको बटुभिर्वृतः ।
पौराणां पूजनीयो ऽभूद्विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥२३॥
इतश्च कापिलेस्तस्य गमनागमनाध्वनि ।
पर्यवात्सीद्विजन्मैकस्तस्य चैकाभवत् सुता ॥२४॥
तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्त को ऽपि न ।
जलोदरेण तस्या हि रूपलक्ष्मीरदूष्यत ॥२५॥
पयोऽभूत्तदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत ।
कन्यापि साभूद्वुर्वीवासमा चङ्क्रमणे ऽपि हि ॥२६॥
सा कन्यकापि वल्लीव समये पुष्पवत्यभूत् ।
विपन्ना तन्तु तन्माता कथयामास तत्पितुः ॥२७॥
ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।
नोदाहितेयं यत्कन्या कन्याप्येषा ह्यभूदवीः ॥२८॥
अस्याः पत्युरभूतत्वात्पुष्पे मोघत्वमागते ।
उपस्थितं भ्रूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥२९॥

---

21 b C धारकः । 29 a D भ्रूणमा ; c MSS भ्रूणहत्या ।

किं कुर्मः को ऽपि वृणुते न जलोदरिणीमिमाम् ।
तद्वाक्छले पतिताय देया कस्मैचिदप्यसौ ॥३०॥
वाक्छलेनापि न ग्राह्यः को ऽपि ना कल्पकं विना ।
सत्यसन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रयतामहे ॥३१॥
तेनापि कूपिकाखानि स्वगृहाग्रे द्विजन्मना ।
कल्पकागमवेलायां सा कन्याक्षेपि तत्र च ॥३२॥
आयान्तं कल्पकं दृष्ट्वा पूत्कार च स द्विजः ।
य आकर्षति मे पुत्रीं तस्मायेव ददाम्यहम् ॥३३॥
कल्पको ऽपि हि तत्कालं दयोल्लसितमानसः ।
तामाचकर्षाश्रुत्वैव वाचं तत्पितुरुत्तराम् ॥३४॥
तत्पितोवाच मत्कन्यामिमामुद्वह कल्पक ।
कूपिकाकर्षकायोढ्रेमयैषा कल्पिता यतः ॥३५॥
एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संसोढवानसि ।
अनिषिद्धं ह्यनुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥३६॥
स्रष्टेव विद्यास्थानानां त्वमेव न्यायवित्तमः ।
सत्यसन्धो ऽसि भ्रातस्त्वं तत्कुरुष्व यदर्हति ॥३७॥
छलितो बुद्धिमत्तयाहं किं करोमीति कल्पकः ।
नितम्बिनीनिरीहो ऽपि तामुद्वोढुममन्यत ॥३८॥
कलाकलापजलधिकुम्भजन्माथ कल्पकः ।
आयुर्वेदोदितौषध्योल्लाघीकृत्योदुवाह ताम् ॥३९॥

---

37 c D चातस्त्वं ।

कल्पकं पण्डितं बुद्धिमन्तं श्रुत्वाथ नन्दराट् ।
आहूय प्रार्थयाञ्चक्रे ममामात्यत्वमाश्रय ॥४०॥
जजल्प कल्पको राजन्ग्रासाच्छादनमात्रकम् ।
विहाय मान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परिग्रहम् ॥४१॥
धार्मिकाणां मस्तकानां न हि निर्वहति क्वचित् ।
राजन्नमात्यव्यापारः पर्याप्तं तदनेन मे ॥४२॥
इत्युक्ता राज्ञ आज्ञां तामवज्ञायैव कल्पकः ।
जगाम चक्रे स नृपस्तच्छिद्रान्वेषणोद्यमम् ॥४३॥
न नन्दः प्राप तच्छिद्रं नित्यमन्वेषयन्नपि ।
महात्मनां निरीहाणां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥४४॥
अन्यदा कल्पकगृहद्वाररथ्यानिवासिनम् ।
राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाहूय धीनिधिः ॥४५॥
ब्राह्मणः कल्पको नाम यस्तत्र प्रातिवेश्मिकः ।
वसनानि तदीयानि त्वं क्षालयसि किं न वा ॥४६॥
क्षालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
तदानीं तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्यर्पय स्म मा ॥४७॥
प्रमाणमादेश इति विज्ञप्य रजको ययौ ।
इतश्च समयः कौमुद्युत्सवस्य समाययौ ॥४८॥
कल्पकं स गृहिण्यूचे वस्त्रदलान्यमूनि मे ।
राजनिर्णेजकेनाद्य निर्णेजय मनोरम ॥४९॥

41 b. B निर्वहते ।

यथातिशयचोक्षाणि सच्छायान्यंशुकान्यहम् ।
धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥५०॥
कल्पको ऽचिन्तयच्चैवमासन्ने पर्ववासरे ।
अन्यस्य भाटिलोभेन रजको राजवर्चसी ॥५१॥
अर्पयेदरवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
ससंक्लेशं परिभवं तत्र क्षेप्ये स्वपाणिना ॥५२॥ युग्मं ॥
विवेकलोचनेनैवं प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
उपैक्षिष्ट वचः पत्न्याः स्त्रीमुखाः कृतिनो न हि ॥५३॥
अत्याग्रहगृहीतस्तु तस्या वासांसि कल्पकः ।
रजकस्यार्पयत्तस्य स्त्रीग्रहो बलवान्खलु ॥५४॥
समागते पर्वदिने कल्पकस्योपतस्थुषः ।
वासांसि नार्पयत्तस्य रजको राजशासनात् ॥५५॥
अद्य याहि प्रातरेहीत्येवं प्रातारयन्नृजुः ।
रजकः कल्पकं राजनियोगादभयो हि सः ॥५६॥
प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्य [illegible] ।
गृहे ययावुत्तमर्णस्याधमर्ण इवान्वहम् ॥५७॥
एवं जग्मतुरब्दे द्वे तस्य वस्त्राणि मार्गतः ।
भवेदभिभवायैव क्षमा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥५८॥
ततो वर्षे तृतीये तु प्रवृत्ते कल्पको ऽवदत् ।
अरे सुन्दर चौरस्त्वं मद्वस्त्राण्यसि जीर्णवान् ॥५९॥

---

52 d D तथो । 56 b A च अयनारयत्, D so pr. m., & C i marg.

रक्षयित्वा त्वदृशा स्वानि वस्त्राण्यहं यदि ।
न हि गृह्णामि तन्नास्मि कल्पको रजकाधम ॥६०॥
कल्पको रजकागारं निशायां गन्तुमन्यदा ।
एकाकी निर्ययौ विद्यासाधनायेव साहसी ॥६१॥
चण्डिकाम्बगुवेतालाद्यमेयमतपण्डितः ।
गुप्तां स दधे छुरिकामन्तकस्येव देवताम् ॥६२॥
कालोद्गत इव द्वीपी भ्रुकुटीविकटाननः ।
कल्पको ऽनल्पकोपो ऽथ गत्वा रजकमभ्यधात् ॥६३॥
रे सेवक स्वाभ्यागां द्वे वर्षे तव वेश्मनि ।
वस्त्राण्यर्पयमीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥६४॥
तं मद्धराघममिव क्षुधितं प्रेक्ष्य धावकः ।
क्षुभितो गृहिणीमूचे वासांस्यस्य समर्पय ॥६५॥
रजक्यपि तथा चक्रे व्यक्रीडत्याय कल्पकः ।
प्राक् क्षुरीं नर्तयामास लाङ्गूलमिव केसरी ॥६६॥
चटचटिति कुर्वाणं रजकस्याथ कल्पकः ।
उदरं दीर्णवान्क्षुर्या कुश्रिकेनेव भूतलम् ॥६७॥
असृजा निर्यता तुन्दान्निर्झरादिव वारिणा ।
वासांसि रञ्जयामास कल्पकः सत्यसङ्गरः ॥६८॥
आक्रन्दन्ती रजक्यूचे निरंमि किमनागसम् ।
राजाज्ञयेव वस्त्राणि गृहे चिरमधारयत् ॥६९॥

तदाकर्ण्य तु संभ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।
अहो राज्ञः प्रपञ्चो ऽयं यद्वचो न कृतं मया ॥७०॥
तदद्य रजकवधापराधान्नृपपूरुषैः ।
नीये न यावत्तावद्धि स्वयं यामि नृपान्तिकम् ॥७१॥
कल्पकश्चिन्तयित्वैवमुपनन्दं स्वयं ययौ ।
नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवास्पदम् ॥७२॥
साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा नन्दो ऽपीङ्गितवित्तमः ।
सभाये ऽग्रमभ्यर्थ्यादत्तस्मामात्यपदं मम ॥७३॥
स्वापराधप्रतीकारं चिकीर्षुरथ कल्पकः ।
प्रतिपेदे नृपवचः स सुधीर्यो हि कालवित् ॥७४॥
नन्दो ऽपि कृतकृत्यं स्वं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।
कल्पकं वार्तयामास स्वमनोबर्हिणाम्बुदम् ॥७५॥
प्रश्रम्भतान्हृदयस्य नन्दो ऽपि स्वार्थसंप्रयान् ।
कल्पकं पृच्छति स्मेष्टं विद्यागुरुमिवागतम् ॥७६॥
नृपतिं प्रीणयामास कल्पको ऽपि ह्यनल्पधीः ।
वाक्यैस्त्वकृतसन्देहलोष्टपेषणमुद्गरैः ॥७७॥
अन्यायं रजकश्रेणी तदा पूत्कर्तुमागता ।
ददर्श कल्पकं राज्ञा प्रदत्तगुरुगौरवम् ॥७८॥
तथास्थं कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्य रजका ययुः ।
राजमान्यत्वमेवैकमनर्थस्य प्रतिक्रिया ॥७९॥
तदैवार्पितनामात्यमपसार्य महीपतिः ।
कल्पकायार्पयन्मुद्राकरेणादि यथोचितम् ॥ ८० ॥

समुद्रवसनेभ्योऽथ आसमुद्रमपि श्रियः ।
उपायहस्तैराकृष्य ततः सो ऽकृत नन्दसात् ॥ ८१ ॥
नवे तस्मिन्महामात्ये श्रीवशीकारमान्त्रिके ।
श्रीरभून्नन्दराजस्य सिरावारिवदक्षया ॥८२॥
तस्य धीवारिणा सिक्तो राज्ञो विक्रमपादपः ।
यशःप्रसूनं सुषुवे सुरभीकृतविष्टपम् ॥८३॥
नन्दराजप्रतापाग्नेर्वृद्धिमुत्पादयन्पराम् ।
तस्य बुद्धिप्रपञ्चो ऽभूत्सचिवस्य महानिलः ॥८४॥
इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्राग्मन्त्री कल्पकस्य सः ।
छलं गवेषयामास शठस्तो ऽपि हि भूतवत् ॥८५॥
स दुष्टः कल्पकस्येष्टां चेटीं वस्त्रादिभिर्भृशम् ।
आवर्जयितुमारेभे तत्प्रवृत्तिबुभुत्सया ॥८६॥
सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।
क्रियमाणं जल्पमानं चाख्यत्प्राक्तनमन्त्रिणः ॥८७॥
भूयांसस्तनुजन्मानो बभूवुः कल्पकस्य [illegible] ।
प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्हताः ॥८८॥
स आरेभे ऽन्यदैकस्य सूनोरुद्वाहमङ्गलम् ।
निमन्त्रयितुमैच्छच्च तत्र सान्तःपुरं नृपम् ॥८९॥
स राज्ञः स्वागतविकीर्मुकुटच्छत्रचामराम् ।
प्रचक्रमे कारयितुमन्यचाग्रे यदर्हति ॥९०॥

---

82 b A नरेन्द्रस्य । 85 A शठ्योपि ।

भ्रष्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।
लब्धो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि भूपं व्यजिज्ञपत् ॥९१॥
न साम्प्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि तथापि हि ।
कुलीनो ऽत्यन्तभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥९२॥
कल्पकेन यदारब्धं शृणु त्वत्प्रियमन्त्रिणा ।
छस्मादिराज्यात्तद्वारान्कारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥९३॥
इयता कथितेनेशः स्वयं वेत्तु तदाशयम् ।
सिक्थेनापि द्रोणपाकं जानन्ति हि मनीषिणः ॥९४॥
ग्रासेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वच्म्यदः ।
न पुनः पदमापत्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥९५॥
कदाचिन्मत्सरेणाहमसत्यमपि वि ब्रुवे ।
सत्यं तत्तु चरैर्विद्धि नृपा हि चरचक्षुषः ॥९६॥
प्रेषिताश्च चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसद्मनि ।
दृष्ट्वा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीभुजे ॥९७॥
ततश्च सकुटुम्बो ऽपि कल्पको नन्दभूभुजा ।
सद्यो ऽन्धकूपकारायामक्षेप्याक्षेपपूर्वकम् ॥९८॥
कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनसेतिकाम् ।
पयःकरकमेकं च कूपके ऽक्षेपयन्नृपः ॥९९॥
कल्पको ऽल्पं निरीक्ष्यान्नं कुटुम्बमिदमभ्यधात् ।
सिक्थैर्हि संविभागो ऽस्य कवलानां तु का कथा ॥१००॥

96 b C corrects ब्रुवम्, ब्रुवं pr. m.; D corrects ब्रुवं, ब्रुवे pr. m.
98 d C °माक्षेप्या° ।

कवलैः शतसंख्यैर्हि भवेदुदरपूरणम् ।
तत्सिक्थमात्राश्नन्तः सर्वे यूयं मरिष्यथ ॥१०१॥
तस्माद्भुङ्क्तां स एवैकः समस्तं कोद्रवौदनम् ।
यो ऽस्मन्मन्त्रिणो वैरशोधनाय भवेदलम् ॥१०२॥
सम्भूयोचे कुटुम्बेन त्वं भुङ्क्ष्व क्षेममस्तु ते ।
वैरनिर्यातनं कर्तुं तात नास्मासु को ऽप्यलम् ॥१०३॥
ततश्च कल्पको ऽभुङ्क्त तदन्नं प्रतिवासरम् ।
अन्ये त्वनशनं कृत्वा विपद्य त्रिदिवं ययुः ॥१०४॥
तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तभूभुजः ।
रुरुधुः पाटलीपुत्रं नन्दोन्मूलनकाम्यया ॥१०५॥
रुद्धद्वारे प्रतिदिशं पाटलीपुत्रपत्तने ।
भाण्डं भाण्डेन पुस्फोट पौराणां तत्र भीजुषाम् ॥१०६॥
अनीदृशो विद्विषां तेषामासने शयने ऽपि वा ।
दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्वृतिम् ॥१०७॥
अचिन्तयच्च यावद्धि कल्पको ऽन्वयभूर्मम ।
तावत्सिंहगुहेवेदं पुरं नास्कन्दि केनचित् ॥१०८॥
विना तं कल्पकमभून्नगरस्येदृशी दशा ।
अरक्षं ह्युपवनं पान्थैरप्युपजीव्यते ॥१०९॥
स जीवति यदि तदा तेनैवोद्ध्रियते पुरम् ।
प्रायेण सह्यते हस्तिभारो हस्तिभिरेव हि ॥११०॥
काराधिकारिणो राजा पप्रच्छैते व्यजिज्ञपन् ।
अस्त्यूपसिक्थः को ऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् ॥१११॥

क्षिप्ता च मञ्चिकां कूपे तत्रारोप्य च कल्पकम् ।
तदैवाकर्षयामास नन्दो निधिमिवात्मनः ॥११२॥
अपि पङ्कुपलाभं शिबिकामधिरोप्य तम् ।
वप्रस्योपर्यभ्रमयन्नृपः पूर्देवतामिव ॥११३॥
तं दृष्ट्वा वैरिणो दध्युर्नन्दो ऽभूदबलः खलु ।
यदेषो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥११४॥
ततो बाढमुपद्रोतुं ते प्रावर्तन्त वैरिणः ।
अनुत्पन्नभया यन्त्रप्रतियन्त्रादिकल्पनैः ॥११५॥
ततश्च कल्पकः प्रेष्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
एतु वः को ऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥११६॥
यथाहमपि नौयानो जल्पित्वा तेन धीमता ।
करोमि सन्धिमन्यद्वा भवतां यदभीप्सितम् ॥११७॥
सान्धिविग्रहिकस्तेषां कल्पकश्चापि नौस्थितौ ।
मिलितावाभिमुख्येन चक्रावक्रपदाविव ॥११८॥
तत्र कश्चिदेकस्येक्षुकलापं करस्थितम् ।
निरीक्ष्य कल्पको मन्त्री तमूचे ऽङ्गुलिसंज्ञया ॥११८॥
यद्यमुष्येक्षुभारस्य मूलं प्रान्तश्च कर्त्यते ।
पतन्मध्यप्रदेशस्य तदा किमुपतिष्ठते ॥१२०॥
सान्धिविग्रहिकः सो ऽथ विद्वानपि सुधीरपि ।
न तदाशयमज्ञासीदीदृग्यत्तु तदाशयः ॥१२१॥

120 a C प्रदेशस्था । 121 a D चापि ।

यथेक्षुयष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।
उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा क्षत्रियसन्ततिः ॥१२२॥
तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यत्रोक्तं नान्यथा भवेत् ।
प्रपञ्चसन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥१२३॥
अविश्वासेन वो नन्दे सत्यसन्धेर्न गोचरः ।
प्रपञ्चसन्धिस्तु कथं भावी वो मयि तद्विदि ॥१२४॥
निःसन्धिसन्धास्तद्यूयमुपजीव्या भविष्यथ ।
निकृत्तमूलप्रान्तेक्षुयष्टिवन्नन्दभूपतेः ॥१२५॥
पुनश्च तत्प्रदेशस्थाभीर्या मूर्धन्यदर्शयत् ।
दण्डाहतां दधिस्थालीं कल्पको ह्यासमञ्जया ॥१२६॥
प्रागवद्भावार्थमज्ञासीत्प्रधानपुरुषो न सः ।
कल्पकामात्यहृदयभावार्थो ऽयमभूत्पुनः ॥१२७॥
स्वपक्षसंहतिस्थाली महोद्दण्डाहता यदि ।
ततः स्यादिष्टकाकारं विकीर्णं दधिवद्दलम् ॥१२८॥
पुनः स्वनात्वा तस्याः कल्पकस्त्रिः प्रदक्षिणम् ।
चकार तदभिप्रायं तथापि न विवेद सः ॥१२९॥
भावार्थस्त्वेष सद्भावा यथा शौरायता तव ।
यथाग्नेस्तेजसा तेजो भवतामावरिष्यते ॥१३०॥
मन्त्रान्वये ऽपि भावार्थमज्ञासत्कल्पकस्य सः ।
ऊहापोहपरप्रज्ञो व्याप्तास्यः काकपोतवत् ॥१३१॥

---

123 L C सत्य° । 130 J C D °वरिष्यते ।

स्वस्थानं कल्पको ऽथागात्सान्धिविग्रहिकः स तु ।
तद्भावमविदन्नीचापन्नः स्वशिबिरं ययौ ॥१३२॥
स सन्धिविग्रहपुमान्निजैः पृष्टो विषादभाक् ।
अवोचदत्यसम्बन्धप्रलापी कल्पकद्विजः ॥१३३॥
पुनः पुनस्स तैः पृष्टो न स किञ्चिदवोचत ।
स हि जिह्राय तद्भावं नाज्ञासिषमिति ब्रुवम् ॥१३४॥
मिलितः कल्पकस्यायमपीति कृतनिश्चयाः ।
ते ऽथ सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिशम् ॥१३५॥
ततः पलायमानानां तेषां कल्पकशासनात् ।
हस्त्यश्वरत्नकोशादि जग्राहोच्छिद्य नन्दराट् ॥१३६॥
नन्दो ऽपि तं निजग्राह प्राक्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।
भक्तस्य कल्पकस्यायमनर्थकृदिति क्रुधा ।१३७॥

नन्दश्रियां रक्षणदीक्षितस्सः
सुधीर्नयोपायमहीमहीनः ।
इमां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-
नियन्त्रितां मन्त्रिवरश्चकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये कल्पकामात्यसङ्कीर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

CANTO VIII.

कल्पकः पुनरुत्पन्नानेकपुत्रो धियां निधिः ।
सुचिरं नन्दराजस्य मुद्राव्यापारमन्वगात् ॥१॥
नन्दस्य वंशे कालेन नन्दाः सप्ताभवन्नृपाः ।
तेषां च मन्त्रिणो ऽभूवन्भूयांसः कल्पकान्वयाः ॥२॥
ततस्त्रिखण्डपृथिवीपतिः पतिरिव श्रियः ।
समुत्खातद्विषत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो नृपः ॥३॥
विसङ्कटः श्रियां वासो ऽसङ्कटः शकटो धियाम् ।
शकटाल इति तस्य मन्त्र्यभूत्कल्पकान्वयः ॥४॥
तस्य लक्ष्मीवती नाम लक्ष्मीरिव वपुष्मती ।
सधर्मचारिण्यभवच्छीलालङ्कारधारिणी ॥५॥
तयोश्च ज्येष्ठतनयो विनयालङ्कृतो ऽभवत् ।
अस्थूलधीः स्थूलभद्रो भद्राकारनिशाकरः ॥६॥
भक्तिनिष्ठः कनिष्ठो ऽभूच्छ्रीयको नन्दनस्तयोः ।
नन्दराड्हृदयानन्दामन्दगोशीर्षचन्दनः ॥७॥
पुरे ऽभूत्तत्र कोशेति वेश्या रूपश्रियोर्वशी ।
यस्यां स्मरस्य चेतो ऽभूत् जीवनौषधिः ॥८॥
भुञ्जानो विविधान्भोगान्स्थूलभद्रो दिवानिशम् ।
उवास वसतौ तस्या द्वादशाब्दानि सन्मनाः ॥९॥
श्रीयकस्तु पुरो ऽभूद्धि विश्वस्तभाजनम् ।
द्वितीयमिव हृदयं नन्दस्य पृथिवीपतेः ॥१०॥

तत्र चासीद्वररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।
कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥
स्वयंकृतैर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।
वृत्तैः प्रशस्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधीः ॥१२॥
मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशशंस न जातुचित् ।
तुष्टो ऽप्यसौ तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥
ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।
आराधयितुमारेभे गृहिणीं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥
सन्तुष्टया तयान्येद्युः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।
राज्ञः पुरस्तान्मे काव्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥
तया तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।
मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥
तयोक्तः साग्रहं मन्त्री तत्तथा प्रत्यपद्यत ।
अन्धस्त्रीबालमूर्खाणामाग्रहो बलवान्खलु ॥१७॥
राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररुचेस्ततः ।
अहो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥
दीनारशतमष्टाग्रं ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।
राजमान्यस्य वाचापि जीव्यते ह्यनुकूलया ॥१९॥
दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।
किमेतद्दीयत इति भूपं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥२०॥
अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दत्तो ऽस्मै त्वत्प्रशंसया ।

12 d D corrects नृपतिलयने ।

वयं यदि स्वयं दक्षौ दक्षः किं न पुरा ततः ॥२१॥
मन्त्र्यप्यूचे मया देव प्रशंसा नास्य निर्मिता ।
काव्यानि परकीयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥२२॥
पुरो नः परकाव्यानि स्वकीकृत्य पठत्ययम् ।
किमेतत्सत्यभावेनेत्यभाषत नृपस्ततः ॥२३॥
एतत्पठितकाव्यानि पठन्तिर्बालिका अपि ।
दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवोऽपि च ॥२४॥
यक्षा यक्षदत्ता भूता भूतदत्तैणिका तथा ।
वेणा रेणेति सप्तासन्प्राज्ञाः पुत्र्यस्तु मन्त्रिणः ॥२५॥
गृह्णाति व्यायसी तासां सकृदुक्तं तथेतराः ।
द्वित्र्यादिवारक्रमतो गृह्णन्ति स्म यथाक्रमम् ॥२६॥
राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीयेऽह्नि निनाय ताः ।
तिरस्करिण्यन्तरिताः समुपावेशयच्च सः ॥२७॥
अष्टोत्तरशतं श्लोकान्स्वयं निर्माय नैत्यिकान् ।
ऊचे वररुचिस्तास्तु यथाज्येष्ठमनूचिरे ॥२८॥
ततो वररुचे रुष्टो राजा दानं न्यवारयत् ।
उपायाः सचिवानां हि निग्रहानुग्रहक्षमाः ॥२९॥
ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले न्यधात् ।
तन्मध्ये वस्त्रबद्धं च दीनारशतमष्टयुक् ॥३०॥
प्रातर्गङ्गामसौ स्तुत्वा यन्त्रमाक्रामदङ्घ्रिणा ।

26 b C सकृदुक्तं । 28 b D नैत्यकान् । b c A ऊचे वररुचिर्मुदा सद्यश्रुता पुत्रकास्तु ।

तत्र चासीद्वररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।
कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥
स्वयङ्कृतैर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।
वृत्तैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधीः ॥१२॥
मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशशंस न जातुचित् ।
तुष्टो ऽप्यसौ तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥
ज्ञात्वा वररुचिस्तच्च दानाप्रापणकारणम् ।
आराधयितुमारेभे गृहिणीं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥
सन्तुष्टया तयान्येद्युः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।
राज्ञः पुरस्तान्मे काव्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥
तया तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।
मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥
तयोक्तः साग्रहं मन्त्री तत्तथा प्रत्यपद्यत ।
अन्धस्त्रीबालमूर्खाणामाग्रहो बलवान्खलु ॥१७॥
राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररुचेस्ततः ।
अहो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥
दीनारशतमष्टाग्रं ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।
राजमान्यस्य वाचापि जीव्यते ह्यनुकूलया ॥१९॥
दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।
किमेतद्दीयत इति भूपं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥२०॥
अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दत्तो ऽस्मै त्वत्प्रशंसया ।

12 d D corrects नृपतिलयने ।

उपलक्ष्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
सोऽर्पयामास दीनारग्रन्थिं वररुचेः करे ॥४२॥
दीनारग्रन्थिना तेनोत्सर्पिहृद्ग्रन्थिनेव सः ।
दशामासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥४३॥
विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र निपत्यसौ ।
द्रष्टुं प्रातः पुनर्गच्छतीत्यूचे सचिवो नृपम् ॥४४॥
साधु जातमिदं कस्मेत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
विस्मयस्मेरनयनः स्ववेश्मागान्महीपतिः ॥४५॥
असमर्थो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
गृहस्वरूपं सचिवस्यापृच्छच्चेटिकादिकम् ॥४६॥
तस्याथ कथयामास काचित्सचिवचेट्यदः ।
भूपतिः श्रीयकोद्वाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेश्मनि ॥४७॥
सज्ज्यते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥४८॥
समासाद्य छलशस्त्वच्छलं वररुचिस्ततः ।
पणकादि प्रदायेति डिम्भरूपाण्यपाठयत् ॥४९॥
न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥५०॥
स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एव दिने दिने ।
जनश्रुत्या तदश्रौषीदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥५१॥
बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च योषितः ।

48 a MSS. सज्ज्य°, D सज्जीते चात्र शस्त्रादि। 51 a A adds before स्थाने, एष लोप न बाधर।

दीनारास्ते च तत्पाणावुत्पत्य न्यपतंस्ततः ॥३१॥
स एवं विदधे नित्यं जनस्तेन विसिस्मिये ।
तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥३२॥
इदं यद्यस्ति सत्यं तत्प्रातर्वीक्षामहे स्वयम्
इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥३३॥
दत्त्वा शिक्षां चरः सायं प्रेषितस्तत्र मन्त्रिणा ।
शरस्तम्बनिलीनो ऽस्थात्पक्षीवानुपलक्षितः ॥३४॥
तदा वररुचिर्गत्वा कल्यं मन्दाकिनीजले ।
दीनाराष्टोत्तरशतग्रन्थिं न्यस्य ययौ गृहे ॥३५॥
तज्जीवितमिवादाय दीनारग्रन्थिमादरात् ।
चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥३६॥
अथ गुप्तात्तदीनारग्रन्थिर्मन्त्री निशात्यये ।
ययौ राज्ञा समं गङ्गामागाद्वररुचिस्तदा ॥३७॥
द्रष्टुकामं नृपं दृष्ट्वोत्कृष्टमानी सविस्तरम् ।
स्तोतुं प्रववृते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥३८॥
स्तुत्यन्ते ऽचालयद्यन्त्रं यदा वररुचिः परम् ।
दीनारग्रन्थिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥३९॥
ग्रन्थिं गवेषयामास पाणिना तज्जले ततः ।
सो ऽस्थादपश्यंस्तूष्णीको धूर्तो धृष्टो हि मौनभाक् ॥४०॥
इत्यूचे स महामात्यः किं ते दत्ते न जाह्नवी ।
न्यासीकृतमपि द्रव्यं गवेषयसि यन्मुहुः ॥४१॥

---

34 L A सोम for सायं ।

उपलक्ष्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
सोऽर्पयामास दीनारग्रन्थिं वररुचेः करे ॥४२॥
दीनारग्रन्थिना तेनोत्सर्पिहृद्ग्रन्थिनेव सः ।
दशामासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥४३॥
विप्रतारयितुं लोकं मायमच क्षिपत्यसौ ।
द्रव्यं प्रातः पुनर्गृह्णातीत्यूचे सचिवो नृपम् ॥४४॥
साधु जातमिदं कष्टेत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
विस्मयस्मेरनयनः स्ववेश्मागान्महीपतिः ॥४५॥
अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
गृहस्वरूपं सचिवस्याप्रच्छच्चेटिकादिकम् ॥४६॥
तस्याय कथयामास काचित्सचिवचेट्यदः ।
भूपतिः श्रीयकोद्वाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेश्मनि ॥४७॥
सज्यते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥४८॥
समासाद्य छलग्रस्तच्छलं वररुचिस्ततः ।
चणकादि प्रदायेति डिम्भरूपाण्यपाठयत् ॥४९॥
न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥५०॥
स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एव दिने दिने ।
जनश्रुत्या तदश्रौषीदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥५१॥
बालका यत्र भाषन्ते भाषन्ते यत्र योषितः ।

48 a MSS. सज्ज°, D सज्जते चात्र शस्त्रादि। 51 a A adds before स्थाने, एव सौंय म चाचर।

उत्पातिकी च या भाषा सा भवत्यन्यथा न हि ॥५२॥
तत्प्रत्ययार्थं राज्ञाथ प्रेषितो मन्त्रिवेश्मनि ।
पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥५३॥
ततश्च सेवावसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः ।
प्रणामं कुर्वतो राजा कोपात्तस्थौ पराङ्मुखः ॥५४॥
तद्भावज्ञो ऽथ वेश्मैत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।
राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनाप्यभक्तो विद्विषन्निव ॥५५॥
अथावकस्मादस्माकं कुलक्षय उपस्थितः ।
रक्ष्यते तस्य कुरुषे यद्यादेशमिमं मम ॥५६॥
नमयामि यदा राज्ञे शिरश्छिन्द्यास्तदासिना ।
अभक्तः स्वामिनो वध्यः पितापीति वदेस्ततः ॥५७॥
विपन्ने मयि जरसाप्येवं याते परासुताम् ।
त्वं मत्कुलगृहस्तम्भो भविष्यसि चिरं ततः ॥५८॥
श्रीयको ऽपि रुदन्नेवमवदद्गद्गदस्वरम् ।
तात घोरमिदं कर्म श्वपचो ऽपि करोति किम् ॥५९॥
अमात्यो ऽप्यब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।
मनोरथान्पूरयसि वैरिणामेव केवलम् ॥६०॥
राजा यम इवोद्दण्डः सकुटुम्बं निहन्ति माम् ।
यावत्तावन्ममैकस्य क्षयाद्रक्ष कुटुम्बकम् ॥६१॥
मुखे विषं तालपुटं न्यस्य नंस्यामि भूपतिम् ।
शिरः परासोर्मे छिन्द्याः पितृहत्या न ते ततः ॥६२॥

---

53 a A स्वर्गमागत्य । 60 b A C विचारणां ।

पित्रैवं बोधितस्तत्स प्रतिपेदे चकार च ।
शुभोदर्काय धीमन्तः कुर्वन्त्यापातदारुणम् ॥६३॥
भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।
ससम्भ्रममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽवदत् ॥६४॥
यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोह्ययं निहतस्तदा ।
भर्तृचित्तानुसारेण भृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥६५॥
भृत्यानां युज्यते दोषे स्वयं ज्ञाते विचारणा ।
स्वामिज्ञाते प्रतीकारो युज्यते न विचारणा ॥६६॥
ततौर्ध्वदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकमब्रवीत् ।
सर्वव्यापारघटिता मुद्रेयं गृह्यतामिति ॥६७॥
अथ विज्ञपयामास प्रणम्य श्रीयको नृपम् ।
स्थूलभद्राभिधानो ऽस्ति पितृतुल्यो ममाग्रजः ॥६८॥
पितृप्रसादान्निर्बाधं कोशायास्तु निकेतने ।
भोगानुपभुञ्जानस्य तस्याब्दा द्वादशागमन् ॥६९॥
आहूयाथ स्थूलभद्रस्तमर्थं प्रभुणोदितः ।
पर्यालोच्यामुमर्थं तु करिष्यामीत्यभाषत ॥७०॥
अद्यैवालोचयेत्युक्तः स्थूलभद्रो महीभुजा ।
अशोकवनिकां गत्वा विममर्शेति चेतसा ॥७१॥
शयनं भोजनं स्नानमन्ये ऽपि सुखहेतवः ।
काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैरिव नियोगिभिः ॥७२॥

---

72 d D i. m. (रोरैः) = दरिद्रैः ।

नियोगिनां स्वान्यराष्ट्रचिन्ताव्यग्रे च चेतसि ।
प्रेयसीनां नावकाशः पूर्णकुम्भे ऽम्भसामिव ॥७३॥
त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।
उपद्रवन्ति पिशुना उद्बद्धानामिव द्विकाः ॥७४॥
यथा स्वदेहद्रविणव्ययेनापि प्रयत्यते ।
राजार्थे तद्वदात्मार्थे यत्यते किं न धीमता ॥७५॥
विचिन्त्यैवं व्यधात्केशोत्पाटनं पञ्चमुष्टिभिः ।
रत्नकम्बलदशाभी रजोहरणमप्यथ ॥७६॥
ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिवं ।
आलोचितमिदं धर्मलाभः स्तादित्यवोचत ॥७७॥
ततः स राजसदनाद्गुहाया इव केसरी ।
निःससार महासारः संसारकरिरोपणः ॥७८॥
किमेष कपटं कृत्वा यायी वेश्यागृहं पुनः ।
इत्यप्रत्ययतः क्ष्मापो गवाक्षेण निरैक्षत ।७९॥
प्रदेशे शवदुर्गन्धे ऽप्यविकूणितनासिकम् ।
यान्तं दृष्ट्वा स्थूलभद्रं नरेन्द्रो ऽधूनयच्छिरः ॥८०॥
भगवान्वीतरागो ऽयमस्मिन्धिग्मे कुचिन्तितम् ।
इत्यात्मानं निनिन्दोच्चैर्नन्दस्तमभिनन्दयन् ॥८१॥
स्थूलभद्रो ऽपि गत्वा श्रीसम्भूतिविजयान्तिके ।
दीक्षां सामायिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥८२॥
गृहीत्वा श्रीयकं दोष्णि ततो नन्दः सगौरवम् ।
मुद्राधिकारे निःशेषव्यापारे महिते न्यधात् ॥८३॥

चकार श्रीयको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।
साक्षादिव शकटालः प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८४॥
स नित्यमपि कोशाया विनीतः सदने ययौ ।
स्नेहाद्भ्रातुस्तत्प्रियापि कुलीनैर्बहुमन्यते ॥८५॥
स्थूलभद्रवियोगार्ता श्रीयकं प्रेक्ष्य सारुदत् ।
दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्ता न दुःखं धर्तुमीशते ॥८६॥
ततस्तां श्रीयको ऽवोचदार्ये किं कुर्महे वयम् ।
असौ वररुचिः पापो ऽघातयज्जनकं हि नः ॥८७॥
अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदीपनसहोदरम् ।
स्थूलभद्रवियोगं च भवत्या अकरोदयम् ॥८८॥
तज्जाम्यास्तूपकोशायां यावद्रक्तो ऽस्त्यसौ खलः ।
तावत्प्रतिक्रियां काञ्चिद्विचिन्तय मनस्विनि ॥८९॥
तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्य कथमप्यसौ ।
विधीयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥९०॥
प्रेयोवियोजनाद्वैराद्दाक्षिण्याद्देवरस्य च ।
तत्प्रतिज्ञाय सा सद्यो ऽप्युपकोशां समादिशत् ॥९१॥
कोशायाश्च निदेशेनोपकोशा तं तथाभ्यधात् ।
यथा पपौ सुरामेष स्त्रीवशैः क्रियते न किम् ॥९२॥
सुरापानं वररुचिः स्वैरं भट्टो ऽथ कारितः ।
उपकोशेति कोशायै शशंसाथ निशात्यये ॥९३॥
अथ कोशामुखात्तत्र शुश्राव श्रीयको ऽपि तत् ।

84 d D प्रकृष्टमत° । 88 d A वज्राग्नि° ।

मेने च पिहृवैरस्य विहितं प्रतियातनम् ॥९४॥
शकटालमहामात्यात्ययात्प्रभृति सो ऽप्यभूत् ।
भट्टो वररुचिर्भूपसेवावसरतत्परः ॥९५॥
स प्रत्यहं राजकुले सेवाकाले समापतन् ।
राज्ञा च राजलोकैश्च सगौरवमदृश्यत ॥९६॥
अन्यदा नन्दराड्मन्त्रिगुणस्मरणविक्लवः ।
सदसि श्रीयकामात्यं जगादैवं सगद्गदम् ॥९७॥
भक्तिमाञ्शक्तिमान्नित्यं शकटाला महामतिः ।
अभवन्नो महामात्यः शक्रस्येव बृहस्पतिः ॥९८॥
एवमेव विपन्नो ऽसौ दैवादद्य करोमि किम् ।
मन्ये शून्यमिवास्थानमहं तेन विनात्मनः ॥९९॥
उवाच श्रीयको ऽप्येवं किं देवेह विदध्महे ।
इदं वररुचिः सर्वं पापं व्यधित मद्यपः ॥१००॥
सत्यमेव सुरां भट्टः पिबतीति नृपोदिते ।
श्वो ऽमुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यभाषत ॥१०१॥
श्रीयकस्य द्वितीये ऽह्नि सर्वेषामीयुषां सदः ।
स्वपुंसा शिक्षितेनाग्र्यं पद्ममेकैकमार्पयत् ॥१०२॥
तत्कालं मदनफलरसभावनयाञ्चितम् ।
दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पङ्कजम् ॥१०३॥
कुतस्त्यमद्भुतामोदमिदमित्यभिवर्णिनः ।
घ्रातुं राजादयो निन्युर्नासायां स्वं स्वमम्बुजम् ॥१०४॥
सो ऽपि भट्टो ऽनयद्घ्रातुं घाणाग्रे पङ्कजं निजम् ।

चन्द्रहाससुरां मद्यो राज्ञिपीतां ततोऽवमत् ॥१०५॥
धिगमुं शौधुपं ब्रह्मबन्धुं बन्धवधोचितम् ।
सर्वैरित्याक्रुश्यमानो निर्ययौ सद्मनोऽथ सः ॥१०६॥
ब्राह्मणा याचितास्तेन प्रायश्चित्तमचीकथन् ।
तापितत्रपुणः पानं सुरापानाघघातकम् ॥१०७॥
मूषया तापितमथ पपौ वररुचिस्त्रपु ।
प्राणैश्च मुमुचे सद्यस्तद्दाहभयादिव ॥१०८॥
स्थूलभद्रोऽपि सम्भूतविजयाचार्यसंनिधौ ।
प्रव्रज्यां पालयामास पारदृश्वा श्रुताम्बुधेः ॥१०९॥
वर्षाकालेऽन्यदायाते सम्भूतविजयं गुरुम् ।
प्रणम्य मूर्ध्ना मुनय इत्यगृह्णन्नभिग्रहान् ॥११०॥
अहं सिंहगुहाद्वारे कृतोत्सर्ग उपोषितः ।
अवस्थास्ये चतुर्मासीमेकः प्रत्यशृणोदिदम् ॥१११॥
दृग्विषाहिबिलद्वारे चतुर्मासीमुपोषितः ।
स्थास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयोऽभ्यधादिदम् ॥११२॥
उत्सर्गी कूपमण्डूकासने मासचतुष्टयम् ।
स्थास्याम्युपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥११३॥
योग्यान्मत्वा गुरुः साधूंस्तांस्तानन्वमन्यत ।
स्थूलभद्रः पुरोभूय नत्वैवं तावदब्रवीत् ॥११४॥
कोशाभिधाया वेश्याया गृहे या चित्रशालिका ।
विचित्रकामशास्त्रोक्तकरणालेख्यशालिनी ॥११५॥

---

109 a A संभूति° ।

अत्र कृततपःकर्मविशेषः षड्रसाशनः ।
स्थास्यामि चतुरो मासानिति मेऽभिग्रहः प्रभो ॥११६॥ युग्मं ॥
ज्ञात्वोपयोगाद्योग्यं तं गुरुस्तत्राप्यमन्यत ।
साधवश्च ययुः सर्वे स्वं स्वं स्थानं प्रतिश्रुतम् ॥११७॥
मासांस्तीव्रतपोनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसत्तमान् ।
यथो ऽमी भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघट्टकाः ॥११८॥
स्थूलभद्रो ऽपि सम्प्राप कोशावेश्मनिकेतनम् ।
अभ्युत्तस्थौ तथा कोशाप्याहिताञ्जलिरग्रतः ॥११९॥
सुकुमारः प्रकृत्यासौ रम्भास्तम्भ इवोरुणा ।
व्रतभारेण विधुरो ऽनागादिति विचिन्त्य सा ॥१२०॥
उवाच स्वागतं स्वामिन्समादिश करोमि किम् ।
वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥१२१॥
चतुर्मासीं वसत्यै मे चित्रशालेयमर्प्यताम् ।
इत्यूचे स्थूलभद्रो ऽपि सा तूचे गृह्यतामिति ॥१२२॥
तया च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।
कामस्थाने ऽविशद्दुर्ग इव स्वबलवत्तया ॥१२३॥
अथ सा षड्रसाहारभोजनानन्तरं मुनेः ।
विशेषकृतशृङ्गारा क्षोभाय समुपाययौ ॥१२४॥
सोपविष्टा पुरस्तस्योत्कृष्टा काचिदिवाप्सराः ।
चतुरं रचयामास हावभावादिकं मुहुः ॥१२५॥
करणानुभक्रीडोद्दामानि सुरतानि च ।

---

122 a B °मासी° ।

तानि तानि प्राक्तनानि स्मारयामास सासकृत् ॥१२६॥
यद्यत्क्षोभाय विदधे तया तत्र महामुनौ ।
तत्तन्मुधाभवद्वज्रे यथा नखविलेखनम् ॥१२७॥
प्रतिवासरमप्येवं तत्क्षोभाय चकार सा ।
जगाम स तु न क्षोभं मनागपि महामनाः ॥१२८॥
तथोपसर्गकारिण्या प्रत्युतास्य महामुनेः ।
अदीप्यत ध्यानवह्निर्मेघवह्निरिवाम्भसा ॥१२९॥
त्वयि पूर्वमिवाज्ञानाद्रन्तुकामां धिगीश माम् ।
आत्मानमिति निन्दन्ती सापतत्तस्य पादयोः ॥१३०॥
मुनेस्तस्येन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता ।
प्रपेदे श्रावकत्वं सा गृह्णौ चैवमभिग्रहम् ॥१३१॥
तुष्टः कदापि कस्मैचिद्ददाति यदि मां नृपः ।
विना पुमांसमेकं तमन्यत्र नियमो मम ॥१३२॥
गते [illegible] वर्षासमये ते त्रयो ऽपि हि साधवः ।
निर्व्यूढाभिग्रहा एयुर्गुरुपादान्तिकं क्रमात् ॥१३३॥
आयान्सिंहगुहासाधुरहो दुष्करकारक ।
तत्र स्वागतमित्यूचे किंचिदुत्थाय सूरिणा ॥१३४॥
सूरिणा भाषितौ तद्वदायान्तावितरावपि ।
समे प्रतिज्ञानिर्वाहे समा हि स्वामिसत्क्रिया ॥१३५॥
स्थूलभद्रमथायान्तमभ्युत्थायाब्रवीद्गुरुः ।
दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्वागतं तव ॥१३६॥

---

0 c C •भिष । 133 d A B रंयगु॰ । 136 a A •मथायाम•, c दुष्करकार ।

सासूयाः साधवस्ते ऽथाचिन्तयन्नित्यहो गुरोः ।
इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुत्रताहेतुकं खलु ॥१३७॥
यद्यसौ षड्रसाहारात्कृतदुष्करदुष्करः ।
इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्यामहे वयम् ॥१३८॥
एवं मनसि संस्थाप्य सामर्षास्ते महर्षयः ।
कुर्वाणाः संयमं मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥
उत्तमर्ण इव प्राप्ते काले ऽस्थुः पुरो गुरोः ।
साधुः सिंहगुहावासी चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥
कोशावेश्मगृहे नित्यं षड्रसाहारभोजनः ।
भगवन्नवस्थास्ये चतुर्मासीमिमामहम् ॥१४१॥
स्थूलभद्रेण मात्सर्यादेतदङ्गीकरोत्ययम् ।
विचार्येत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुरुरादिशत् ॥१४२॥
वत्स माभिग्रहं कार्षीरिति दुष्करदुष्करम् ।
स्थूलभद्रः समः कर्तुमद्रिराज इव स्थिरः ॥१४३॥
न हि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।
तदवश्यं करिष्यामीत्युवाच स पुनर्गुरुम् ॥१४४॥
गुरुरूचे ऽमुना भावी भ्रंशः प्राक्तपसो ऽपि ते ।
आरोपितो ऽतिभारो हि गात्रभङ्गाय जायते ॥१४५॥
गुरोर्वचो ऽवमत्याथ वीरम्मन्यो मुनिः स तु ।
उन्मीनकेतनं प्राप कोशायास्तन्निकेतनम् ॥१४६॥
स्थूलभद्रस्पर्धयैवायाति मन्ये तपस्व्यसौ ।

145 a C निभारो ।

भवे पतन् रक्षणीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥१४७॥
वसत्यै याचितां तेन मुनिना चित्रशालिकाम् ।
कोशा समर्पयामास स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥१४८॥
तं भुक्तषड्रसाहारं मध्याह्ने तु परीक्षितुम् ।
कोशापि तत्र लावण्यकोशभृता समाययौ ॥१४९॥
चुक्षोभ स पुनर्मङ्क्षु पङ्कजाक्षीमुदीक्ष्य ताम् ।
स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥१५०॥
स्मरार्तो याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।
वयं हि भगवन्वेश्या वेश्याः स्मो धनदानतः ॥१५१॥
व्याहार्षीन्मुनिरप्येवं प्रसीद मृगलोचने ।
अस्मासु भवति द्रव्यं किं तैलं वालुकास्विव ॥१५२॥
नेपालभूपो ऽपूर्वेभ्यो साधवे रत्नकम्बलम् ।
दत्ते तमानयेत्यूचे सा निर्वेदयितुं मुनिम् ॥१५३॥
ततश्चचाल नेपालं प्रावृट्काले ऽपि बालवत् ।
पङ्किलायामिलायां स निजमन इव स्खलन् ॥१५४॥
तत्र गत्वा महीपालाद्रत्नकम्बलमाप्य च ।
स मुनिर्वलितो वर्त्मन्यामन्त्राश्रित्य दस्युभिः ॥१५५॥
आयाति लक्षमित्याख्यद्दस्यूनां शकुनिस्ततः ।
किमायातीत्यपृच्छच्च दस्युराड् दर्शितं नरम् ॥१५६॥
आगच्छन्भिक्षुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः ।
इत्यगमद्द्रुमाच्छन्नदर्शी सेनापतेः स तु ॥१५७॥

---

147 c C भवे नवन् । 150 a C स्त्रु ।

साधुस्तथाथ सम्प्राप्तस्तैर्विहस्य निरूपितः ।
किमप्यर्थमपश्यद्भिर्मुमुचे च मलिम्लुचैः ॥१५८॥
एतत्सत्त्वं प्रयातीति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।
मुनिं चौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥
वेश्याकृते ऽस्य वंशस्यान्तः क्षिप्तो रत्नकम्बलः ।
अस्तीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥
स समागत्य कोशायै प्रददौ रत्नकम्बलम् ।
चिक्षेप सा गृहस्रोतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥
अजल्पन्मुनिरप्येवमक्षेप्यशुचिकर्दमे ।
महामूल्यो ह्यसौ रत्नकम्बलः कम्बुकण्ठि किम् ॥१६२॥
अथ कोशाप्युवाचैवं कम्बलं मूढ शोचसि ।
गुणरत्नमयं श्वभ्रे पतन्तं स्वं न शोचसि ॥१६३॥
तच्छ्रुत्वा जातसंवेगो मुनिस्तामित्यवोचत ।
बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संसारात्साधु रक्षितः ॥१६४॥
अथान्यतीचारभवान्युन्मूलयितुमात्मनः ।
यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मलाभस्तवानघे ॥१६५॥
कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे दुष्कृतं त्वयि ।
ब्रह्मव्रतस्थयाप्येवं मया यदसि खेदितः ॥१६६॥
आशातनेयं युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।
क्षन्तव्या सा गुरुस्तच्च श्रयध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥
इच्छामीति वदन् गत्वा सम्भूतविजयान्तिके ।

161 c D स्रोतः, A स्रोत-, B सेति । 163 c C स्वभ्रे, A श्वभे, B श्वभे ।

गृहीत्वालोचनां तीव्रमाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥
समाधिमन्तो मरणं साधयित्वा परेद्यवि।
सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे॥१६९॥
राज्ञा प्रदत्ता कोशापि तुष्टेन रथिने ऽन्यदा।
राजाज्ञयेति शिश्राय विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥
स्थूलभद्रं विना नान्यः पुमान्को ऽपीत्यहर्निशम्।
सा तस्य रथिनो ऽभ्यर्णे वर्णयामास वर्णिनी ॥१७१॥
रथी गत्वा गृहोद्याने पर्यङ्के च निषद्य सः।
तन्मनोरञ्जनायेति स्वविज्ञानमदर्शयत्॥१७२॥
माकन्दलुम्बीं बाणेन विव्याध तमपीषुणा।
पुङ्खे ऽन्येन तमप्यन्येनेत्याहस्तं शरान्प्रभृत् ॥१७३॥
वृन्तं छित्त्वा क्षुरप्रेण बाणश्रेणिमुखस्थिताम्।
लुम्बीं स्वपाणिनाकृष्यासीनस्तस्यै समर्पयत्॥१७४॥
इदानीं मम विज्ञानं पश्येत्यालप्य सापि हि।
व्यधत्त सार्षपं राशिं तस्योपरि ननर्त च ॥१७५॥
सूचीं क्षिप्त्वा तत्र राशौ पुष्पपत्रैः पिधाय ताम्।
सा ननर्त च नो सूच्या विद्धा राशिश्च न चलः ॥१७६॥
ततः स ऊचे तुष्टो ऽस्मि दुष्करेणामुना तव।
याचस्व यन्ममायत्तं ददामि तदहं ध्रुवम् ॥१७७॥
सोवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रञ्जितः।
इदमप्यधिकं नाभ्यासान्किमभ्यासेन दुष्करम्॥१७८॥

---

169 a MSS समाधिर्वेदो। 173 c A D रदमम०।

किं चायलुम्बीकेदो ऽयं नूनं चेदं न दुष्करम् ।
अग्निचितं स्थूलभद्रो यचक्रे तत्तु दुष्करम् ॥१७८॥
अभुक्त द्वादशाब्दानि भोगान्यच समं मया ।
तचैव चित्रशालायामस्थात्सो ऽखण्डितव्रतः ॥१८०॥
दुग्धं नकुलसञ्चारादिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
योगिनां दुष्यते चेतः स्थूलभद्रमुनिं विना ॥१८१॥
दिनमेकमपि स्थातुं को ऽलं स्त्रीसन्निधौ तथा ।
चतुर्मासीं यथातिष्ठत्स्थूलभद्रो ऽचलव्रतः ॥१८२॥
आहारः षड्रसश्चित्रशालावासो ऽङ्गनान्तिके ।
प्रत्येकं व्रतलोपायान्यस्य लोहतनोरपि ॥१८३॥
विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वह्नेरिव स्त्रियाः ।
स तु वज्रमयो मन्ये स्थूलभद्रमहामुनिः ॥१८४॥
स्थूलभद्रं महासत्त्वं कृतदुष्करदुष्करम् ।
व्यावर्ण्य शुका मुद्रेव मुखे वर्णयितुं परम् ॥१८५॥
रथिको ऽप्यथ पप्रच्छ य एव वर्ण्यते त्वया ।
को नाम स्थूलभद्रो ऽयं महासत्त्वशिरोमणिः ॥१८६॥
साप्यूचे शकटालस्य नन्दभूपालमन्त्रिणः ।
तनयः स्थूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥१८७॥
तच्छ्रुत्वा सो ऽपि सम्भ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।
एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य स्थूलभद्रमहामुनेः ॥१८८॥
संविग्नं साथ तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।

---

183 a. A C चाहार°, d A D लोह । 187 d C तवैषाग्यहं ।

प्रत्यबुध्यत सद्बुद्धिर्मोहनिद्रामपास्य सः ॥१८९॥
प्रतिबुद्धं च तं बुद्ध्वा साख्यन्निजमभिग्रहम् ।
तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्ललोचनः सो ऽब्रवीदिदम् ॥१९०॥
बोधितो ऽहं त्वया भद्रे स्थूलभद्रगुणोक्तिभिः ।
यास्यामि तस्य पल्यानं भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥१९१॥
कल्याणमस्तु ते भद्रे पालय स्वमभिग्रहम् ।
उक्त्वैवं सद्गुरोः पार्श्वे गत्वा दीक्षां स आददे ॥१९२॥
भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि तीव्रं व्रतमपालयत् ।
द्वादशाब्दप्रमाणश्च दुष्कालः समभूत्तदा ॥१९३॥
इतश्च गोल्लविषये ग्रामे चणकनामनि ।
ब्राह्मणो ऽभूच्चणी नाम तद्भार्या च चणेश्वरी ॥१९४॥
बभूव जन्मप्रभृति श्रावकश्च चणी चणी ।
ज्ञानिनो जैनमुनयः पर्यवात्सुश्च तद्गृहे ॥१९५॥
अन्यदा सह दन्तैश्चणेश्वर्यां सुतो ऽजनि ।
जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नतो ऽकारयच्चणी ॥१९६॥
तं जातदन्तं जातं च मुनिभ्यो ऽकथयच्चणी ।
ज्ञानिनो मुनयो ऽप्याख्यन्भावी राजैष बालकः ॥१९७॥
राज्यारम्भेण सम्पुष्टो मा भून्नरकभागिति ।
अघर्षयत्तस्य दन्तान्पीडामगणयंश्चणी ॥१९८॥
स मुनिभ्यस्तदप्याख्यन्मुनयो ऽप्येवमूचिरे ।
भाव्येव बिम्बान्तरितो राजा रदघर्षणात् ॥१९९॥

---

194 b D चणे।

चणी-चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।
चाणक्यो ऽपि श्रावको ऽभूत्सर्वविद्याब्धिपारगः ॥२००॥
श्रमणोपासकत्वेन स सन्तोषधनः सदा ।
कुलीनब्राह्मणस्यैकामेव कन्यामुपायत ॥२०१॥
चाणक्यभार्या त्वन्येद्युर्मातृधाम जगाम सा ।
बभूव तत्र तद्भ्रातुस्तदोद्वाहमहोत्सवः ॥२०२॥
तस्मिन्महोत्सवे तस्याः स्वसारो ऽन्याः समाययुः ।
वस्त्रालङ्कारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥२०३॥
नाधिरूढवाहनाः सर्वाः सर्वा दासीभिरावृताः ।
सच्छत्रचमरक्रियाः सर्वाः सर्वाः स्रग्दाममौलयः ॥२०४॥ युग्मं ॥
सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्ताम्बूलपाणयः ।
सर्वा अपि श्रियो देव्या वैक्रिया इव मूर्तयः ॥२०५॥
चाणक्यगृहिणी त्वेकवराकिर्निःस्वपाक्षि च ।
विशृङ्खलस्वल्पचरिकाभरणा जीर्णकञ्चुका ॥२०६॥
जीर्णकौसुम्भोत्तरीया ताम्बूलविकलानना ।
वपुर्मलैकसञ्जाताङ्गरागा नष्टकुण्डला ॥२०७॥
कर्मणा कर्कशकरा सदा मलिनकुन्तला ।
ताभिः श्रीमदुदूढाभिर्भगिनीभिरहस्यत ॥२०८॥
॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
विवाहमिलितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहास ताम् ।
सा तु जिह्रियती कोणप्रविष्टोद्वाहमत्यगात् ॥२०९॥

---

207 c C मलैक।

गताय चाणक्यगृहे विषादमलिनानना ।
साथान्तिलकयन्ती स्वां साञ्जनैरश्रुबिन्दुभिः ॥२१०॥
तां तु म्लानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कैरविणीमिव ।
तद्दुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुराक्षरम् ॥२११॥
किं मत्कृतो ऽपमानस्ते प्रतिवेश्मिकृतो ऽथवा ।
पितृवेश्मकृतो यद्वा यदेवं ताम्यसि प्रिये ॥२१२॥
सा त्वाख्यातुमनीशाभूदपमानकदर्थिता ।
पत्युरत्यन्तनिर्बन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
चाणक्यो ऽपि हि विज्ञानगृहिणीदुःखकारणः ।
द्रविणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
पाटलीपुत्रनगरे नन्दराजो द्विजन्मनाम् ।
विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तत्र याम्यहम् ॥२१५॥
इति निश्चित्य तत्रागात्प्रविश्य च नृपौकसि ।
अग्रे दत्तेष्वासनेषु निषसादादिमासने ॥२१६॥
चाणक्येन तदाक्रान्तमासनं प्रथमं सदा ।
नन्द एव ह्यलञ्चक्रे तस्य भद्रासनं हि तत् ॥२१७॥
नन्देन च सहायातो नन्दपुत्रस्तदावदत् ।
ब्राह्मणो निषसादैव छायामाक्रम्य भूपतेः ॥२१८॥
राज्ञो दास्यैकया प्रोचे चाणक्यः सामपूर्वकम् ।
निषीदास्मिन्द्वितीयस्मिन्नासने त्वमहो द्विज ॥२१९॥

213 d C स्व for स्म, B हि । 215 b C नन्दो, A C राजा, c A विशिष्ट । 219 a C चेट्या ।

कमण्डलुर्मदीयो ऽत्र स्थास्यतीत्यभिधाय सः ।
कमण्डलुं न्यधात्तत्र सोऽरुन्धत्प्रथममासनम् ॥२२०॥
एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो रुरोध सः ॥२२१॥
दास्यवोचदहो धृष्टो न मुञ्चत्याद्यमासनम् ।
विशेषो ऽयं यदन्यान्यप्यासनानि रुणद्ध्यसौ ॥२२२॥
तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन द्विजन्मना ।
पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्म सा ॥२२३॥
चाणक्यस्तत्क्षणात्क्रुद्धो दण्डघृष्ट इवोरगः ।
पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥२२४॥
सकोशभृत्यं ससुहृत्पुत्रं सबलवाहनम् ।
नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥२२५॥
आध्मातताम्रताम्रास्यो ज्वलन्नग्निरिव क्रुधा ।
नगरान्निरगान्मङ्क्षु सम्भूतेयं पणिग्रहः ॥२२६॥
धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यश्चास्मरन्किल ।
यद्बिम्बान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महीपतिः ॥२२७॥
स राज्यार्हं नरं कंचित्पश्याम्मीत्यभ्रमद्भुवि ।
अपमानान्नापमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥२२८॥

A adds two verses before 225 :

धम्महत्थ (read धम्मंहत्थ) रूपं नन्दमखव्वगव्वपव्वतं ।
फुडिस्सति जिया (read जिव्हा) नैया कामरसचिरिव द्विपरे ॥
इन्थं मक्षापरज्ञं कुणमाणो चो मम्मे मदेकव्वं ।
कं रोयद मं कुम्भा इव मविरमरोड़ि निच्छूढो ॥

चणेश्वरीकुक्षिजन्मा द्विजन्मा सोऽन्यदा ययौ ।
मयूरपोषका यत्रावात्सुर्नन्दमहीपतेः ॥२२९॥
मयूरपोषकग्रामे तस्मिंश्च चणिनन्दनः ।
प्राविशत्कणभिक्षार्थी परिव्राजकवेषभृत् ॥२३०॥
मयूरपोषकमहत्तरस्य दुहितुस्तदा ।
अभूदापन्नसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥२३१॥
तत्कुटुम्बेन कथितश्चाणक्याय स दोहदः ।
पूरणीयः कथमसाविति पृष्टोऽवदच्च सः ॥२३२॥
यद्येतस्या जातमात्रं दारकं मम दत्थ भोः ।
तदाहं पूरयाम्येव शशभृत्पानदोहदम् ॥२३३॥
अपूर्णे दोहदे गर्भनाशोऽस्या मा भवत्विति ।
तन्मातापितरौ तत्प्रामंसातां वचनं हि तत् ॥२३४॥
चाणक्योऽकारयच्चाथ सच्छिद्रं तृणमण्डपम् ।
पिधानधारिणं गुप्तं तदूर्ध्वं चामुचन्नरम् ॥२३५॥
तस्याधोऽकारयामास स्थालं च पयसा भृतम् ।
ऊर्जराकानिशीथे च तत्रेन्दुः प्रत्यबिम्ब्यत ॥२३६॥
गुर्विण्यास्तत्र सङ्क्रान्तं पूर्णेन्दुं तमदर्शयत् ।
पिबेत्युक्ता च सा पातुमारेभे विकसन्मुखी ॥२३७॥
सापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।
पिधीयत पिधानेन तच्छिद्रं तार्णमण्डपम् ॥२३८॥

233 b MSS दत्त । 236 a A पूर्णराका, d C ॰बिम्बत, B pr. manu
238 a C सागाद्य॰ ।

कमण्डलुर्मदीयोऽत्र स्थास्यतीत्यभिधाय सः ।
कमण्डलुं न्यधात्तत्र नोत्थाप्यप्रथमासनम् ॥२२०॥
एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो रुरोध सः ॥२२१॥
दास्येवोचदहो धृष्टो न मुञ्चत्यग्रमासनम् ।
विशेषोऽयं यदन्यान्यप्यासनानि रुणद्ध्यसौ ॥२२२॥
तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन द्विजन्मना ।
पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्म सा ॥२२३॥
चाणक्यस्तत्क्षणाद्रुष्टो दण्डघृष्ट इवोरगः ।
पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥२२४॥
सक्रोधस्त्वं ससुहृत्पुत्रं सबलवाहनम् ।
नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥२२५॥
आघातताम्रताम्राक्षो ज्वलन्नग्निरिव क्रुधा ।
नगरान्निरगान्मङ्क्षु सभ्रूक्षेपं चणिप्रसूः ॥२२६॥
धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यस्यास्मरन्किल ।
यद्विप्रान्तरितोऽहं हि भविष्यामि महीपतिः ॥२२७॥
स राज्यार्हं नरं कंचित्पश्यामीत्यभ्रमद्भुवि ।
अपमानान्नापमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥२२८॥

A adds two verses before 225:

चसंहृत्य (read चासंहृत्य) दर्पं नन्दमसर्वगर्वपर्वतं ।
छुटिष्यति शिषा (read शिखा) नैषा कालरात्रिरिव द्विषां ॥
इत्थं महापरम्यं कृषमाणो यो मनो महेश्वरं ।
कं रोषदं कुत्वा इव मखिरनरैरपि निष्कूटो ॥

डिम्भकाः कथयामासुः परिव्राजकपुत्रकः ।
असौ मातोदरस्थो ऽपि परिव्राजकसात्कृतः ॥२५०॥
चाणक्यो ऽपि स्वयं लब्धं तं ज्ञात्वोवाच बालकम् ।
स एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥२५१॥
राज्यार्थी चन्द्रगुप्तो ऽपि लगति स्म तदङ्गुलौ ।
चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पलायिष्ट दस्युवत् ॥२५२॥
धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चणिप्रसूः ।
चक्रे पत्त्यादिसामग्रीं नन्दमुच्छेत्तुमुद्यतः ॥२५३॥
ततः सर्वाभिसारेण तया पत्त्यादिसेनया ।
पाटलीपुत्रनगरं चतुर्दिशमवेष्टयत् ॥२५४॥
तदल्पसारं चाणक्यशिबिरं नन्दभूपतिः ।
निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकलीलया ॥२५५॥
सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यः समयज्ञः पलायत ।
नष्ट्वापि रक्षेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥२५६॥
चन्द्रगुप्तं ग्रहीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।
आदिशत्त महान्तो हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥२५७॥
जितकाशिनि नन्दे च पुनर्नगरमीयुषि ।
नागरैरुत्सवश्चक्रे ऽनुरूपः स्वस्वसम्पदाम् ॥२५८॥
तेषां च सादिनामेकः साश्वेन तरस्विना ।
अदवीयसि देशे ऽगाच्चन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥२५९॥
चाणक्यो ऽपि तमायान्तं दूरादालोक्य सादिनम् ।

---

241 d and 253 a MSS धानुवाद॰। 255 d D ॰साजक। 256 c MSS नंष्ट्वा।

पूरिते दोहदे चैवं समये ऽसूत सा सुतम् ।
चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥२३९॥
चन्द्रवच्चन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।
मयूरपोषककुलोत्पलिनीवनलासकः ॥२४०॥
सुवर्णोपार्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।
गवेषयितुमारेभे धातुवादविशारदान् ॥२४१॥
इतश्च चन्द्रगुप्तो ऽर्भै रममाणो दिने दिने ।
विलेभे भूपतिरिव तेभ्यो ग्रामादिकं सदा ॥२४२॥
हस्तीकृत्य हयीकृत्य चारुरोह स बालकाम् ।
प्रायो हि भाविनी लक्ष्मीरिङ्गितैरपि सूच्यते ॥२४३॥
क्रमयोगेन चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।
चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविसिस्मिये ॥२४४॥
चाणक्यस्तत्परीक्षार्थमेवमाभाषते स्म तम् ।
हे राजन्मह्यमपि हि किंचनापि प्रदीयताम् ॥२४५॥
जगाद चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् ग्रामगवीरिमाः ।
यथारुचि गृहाण त्वं मद्दत्ताः को निषेत्स्यति ॥२४६॥
स्मित्वा प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।
गोस्वामिभ्यो बिभेम्युच्चैर्मारयिष्यन्ति ते हि माम् ॥२४७॥
प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भैषीर्ननु ते मया ।
गावः प्रदत्ता गृह्णन्तो वीरभोग्या वसुन्धरा ॥२४८॥
चाणक्यो ऽचिन्तयदसावहो विज्ञानवानपि ।
अतः पप्रच्छ को ऽसावित्यर्भकांस्तत्समीपगान् ॥२४९॥

त्वामाख्यं सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥
चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्य मयैतच्चिन्तितं तदा ।
इदमेव खलु श्रेयो जानात्यार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥
चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।
न हि मे व्यभिचार्येष यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥
तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।
आययौ नन्दसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥
तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।
चन्द्रगुप्तः सरोमध्ये न्यमाङ्क्षीन्मङ्क्षु हंसवत् ॥२७४॥
रजकं वारितीरस्थं चणिसूनुरुवाच च ।
त्वच्छ्रेणिकुपितो राजा नश्य चेन्न मुमूर्षसि ॥२७५॥
रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टात्तजीवितः ॥२७६॥
हस्तौघालनैर्वस्त्रक्षालने ऽपि कृतश्रमः ।
तद्वस्त्राणि तु निर्णेक्तुमारेभे चणिसूः स्वयम् ॥२७७॥
तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वसादिवत् ।
तथैव मारयामास चणिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥२७८॥
चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेलतुः ।
चिखिदे चन्द्रगुप्तः क्षामकुक्षिर्बुभुक्षया ॥२७९॥
चन्द्रगुप्तं बहिर्मुक्त्वा चाणक्यो ग्रामसम्मुखम् ।
चचाल भक्तमानेतुं भक्तं ग्रामं विना न हि ॥२८०॥

---

275 c C °चे, d C नश्यस्व ।

प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिशत्॥२६०॥
सरसः पद्मिनीषण्डमण्डितस्यास्य वारिणि।
स्नातिलीलायितं कृत्वा मज्जोन्मज्जेश्च मङ्क्षिरा ॥२६१॥
ममज्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्रागगाधे ऽपि वारिणि।
धीरो वारिस्तम्भनिकां विद्यां साधितवानिव ॥२६२॥
स्वयं तु सरसस्तीरे चाणक्यः सुस्थिरासनः।
समाधिनाटनं कृत्वा तस्थौ योगीव निर्ममः ॥२६३॥
क्ष्मातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना।
वायुवाजेन नन्दाश्ववारो ऽथ स समाययौ ॥२६४॥
स पप्रच्छ च चाणक्यं भदन्त कथयाशु मे।
किं त्वयाद्य पुमान्को ऽपि दृष्टो ऽभिनवयौवनः॥२६५॥
समाधिभङ्गभीरुत्वाभिनयेन चणिप्रसूः।
अङ्गुलीसञ्ज्ञया तस्य ऊंकुर्वन्नार्यदर्शयत् ॥२६६॥
चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादी मङ्क्षुमम्भसि।
आमुक्तं मोक्तुमारेभे चलनीमिव नर्तकी ॥२६७॥
तस्यैवादाय निस्त्रिंशं निस्त्रिंशश्चणिभूरथ।
अम्बुदेव्या बलीकर्तुमिव चिच्छेद तच्छिरः॥२६८॥
एहि वत्सेहि वत्सेति चाणक्येनोदिते क्षणात्।
सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र इवोदधेः ॥२६९॥
चन्द्रमारोप्य तत्राश्वे चाणक्यः समभाषत।

---

261 c C B स्नाति°, A स्नाहि, D स्नाति pr. m. A मज्जोन्मज्जेति।
263 c A °नाटकं।

त्वामाख्यं सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥
चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्य मयैतच्चिन्तितं तदा ।
इदमेव खलु श्रेयो जानात्यार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥
चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।
न हि मे व्यभिचार्येष यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥
तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।
आययौ नन्दसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥
तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।
चन्द्रगुप्तः सरोमध्ये न्यमङ्क्षीत्कङ्कहंसवत् ॥२७४॥
रजकं वारितीरस्थं चणिसूनुरुवाच च ।
त्वच्छ्रेणिरुषितो राजा नश्य चेन्न मुमूर्षसि ॥२७५॥
रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टात्तजीवितः ॥२७६॥
वृत्तीचालनैर्वस्त्रचालने ऽपि कृतश्रमः ।
तद्वस्त्राणि तु निर्नेक्तुमारेभे चणिसूः स्वयम् ॥२७७॥
तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वसादिवत् ।
तथैव मारयामास चणिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥२७८॥
चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेलतुः ।
चिखिदे चन्द्रगुप्तो यान्क्षामकुक्षिर्बुभुक्षया ॥२७९॥
चन्द्रगुप्तं बहिर्मुक्त्वा चाणक्यो ग्राममभ्यगम् ।
चचाल भक्तमानेतुं भक्तं ग्रामं विना न हि ॥२८०॥

---

275 c C •च्चे, d C नश्यचेव ।

ग्रामाद्भट्टं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम्।
मन्दमन्दपदं तुन्दपरिमार्जं ददर्श सः ॥२८१॥
पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिर्लगति वा न वा।
भट्टो ऽप्याख्यन्नगल्येव लग्ना मम हि सम्प्रति ॥२८२॥
पुनः पप्रच्छ चाणक्यो बुभुजे भट्ट किं त्वया।
स आख्यत्स्मरघद्मा कृतशालिकरम्बकम् ॥२८३॥
चाणक्यो ऽचिन्तयद्ग्रामे भक्तार्थं भ्रमतो मम।
विलम्बः स्यात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्तु मां विना ॥२८४॥
एकाकी खलु नन्दाश्ववारैर्दुर्वारविक्रमैः।
कुक्कुरैः शूकर इव चन्द्रगुप्तो ग्रहीष्यते ॥२८५॥
कुमारश्चन्द्रगुप्तश्च गृहीतो नन्दसादिभिः।
तदा मनोरथो भावी स्वप्नराज्यसमो मम ॥२८६॥
उदरादस्य भट्टस्य तदाकृष्य करम्बकम्।
ददामि तस्मै तत्प्राणा रक्षणीया यथा तथा ॥२८७॥
इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत्।
सद्यो रसवतीकार इव कूश्माण्डिकाफलम् ॥२८८॥
चाणक्यस्तत्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव।
स्वयं करम्बमाकृष्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यस्ततो भ्राम्यन्दिनात्यये।
आससाद ग्राममेकं कुलायमिव विष्किरः ॥२९०॥
तदा प्रविष्टो भिक्षार्थं ग्रामे तस्मिन्परिभ्रमन्।

283 c A ■ घस्तरद्मा D घस्र।

चाणक्यो रोरद्रूपाया ययौ कस्याश्चिदोकसि ॥२९१॥
बालकानां तदा चोष्णा रब्बाभूत्परिवेषिता ।
तत्रैको बालकः पाणिं चिक्षेपातिबुभुक्षितः ॥२९२॥
दग्धाङ्गुलीकं तं बालं रुदन्तं स्थविरावदत् ।
न किंचिदपि जानासि चाणक्य इव बालकः ॥२९३॥
चाणक्यस्तद्वचः श्रुत्वा प्रविश्य च तदोकसि ।
पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः को ऽयमर्भके ॥२९४॥
जरत्युवाच चाणक्यो बहिर्दुर्गमसाधयन् ।
आदौ नन्दपुरं रुन्धन्विगोपं प्रापदल्पधीः ॥२९५॥
शनैः पार्श्वेष्वभुञ्जानो मध्य एव क्षिपन्करम् ।
तथा बालो ऽप्ययं दग्धो ऽङ्गुलीष्वप्युष्णरब्बया ॥२९६॥
अहो स्त्रिया अप्येतस्या धीमत्त्वमिति चिन्तयन् ।
चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्स्निविवेशनम् ॥२९७॥
तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण सह सौहृदम् ।
चन्द्रगुप्तगुरुश्चक्रे नन्दोच्छेदककाम्यया ॥२९८॥
तमन्यदोचे चाणक्यो नन्दमुन्मूल्य पार्थिवम् ।
तद्राज्यं संविभक्ष्यावो ऽशौव भ्रामराविव ॥२९९॥
ततः पर्वतकेनापि प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
स हि चाणक्यसंयुक्तो ऽभूत्सन्नद्ध इव केसरी ॥३००॥

---

291 b A चोररूपा, B चोर॰ ॰रूपा, D चोररूपया। 296 d A रब्बया, B रब्बया D रब्बया।

31

चाणक्यश्चन्द्रगुप्तश्च स च पर्वतको बहिः ।
उपचक्रमिरे नन्ददेशं साधयितुं ततः ॥३०१॥
एकं तु तैः पुरं रुद्धमपि भङ्क्तुमशाकि न ।
भिक्षार्थं भिक्षुवेषेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥३०२॥
तत्र छिद्रदृष्टौ चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।
ददर्शेन्द्रादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥३०३॥
चाणक्योऽचिन्तयदिमाः सकलाः पाहि देवताः ।
नूनमासां प्रभावेण पुरमेतन्न भज्यते ॥३०४॥
मातरः कथमुत्थाप्या इति यावदचिन्तयत् ।
चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावदपृच्छ्यत ॥३०५॥
कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुद्वेष्टयिष्यते ।
आख्याहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वं भवादृशाः ॥३०६॥
चन्द्रगुप्तगुरुः स्माह हंहो शृणुत नागराः ।
मातरो यावदेतास्तावदुद्वेष्टनं कुतः ॥३०७॥
द्रागथोत्पादयामासुः पौरास्तन्मातृमण्डलम् ।
किं नाम कुरुते नार्तो धूर्तवञ्चो विशेषतः ॥३०८॥
चाणक्यदत्तसङ्केतौ चन्द्रपर्वतकौ तदा ।
पलायिषातां जहृषुश्चात्यन्तं ते [illegible] नागराः ॥३०९॥
व्यावृत्य वार्धिवेलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।
अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परन्तपौ ॥३१०॥

---

303 c D ददर्श नामिदका । 304 b C सकलाप्यहि, MSS सकला, D (पाहि) marginal gloss रक्षंति, construction: Pāṇ. iii, 4, 2, cf. Çiçupâla Vadha, I, 51 and Mallinâtha's remarks on that passage.

ततश्च तत्पुरं भङ्क्त्वा तौ द्वावपि महारथौ ।
साधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यसारथी ॥३११॥
चाणक्यबुद्ध्या सन्नद्धौ तौ रुद्धः स्वामितैर्बलैः ।
परितः पाटलीपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥३१२॥
क्षीणकोशः क्षीणबलः क्षीणधीः क्षीणविक्रमः ।
नन्दः पुण्यक्षयेणाभूद्यावत्पुण्यं हि ह्युदयः ॥३१३॥
चाणक्यपार्श्वे नन्दोऽथ मार्गयामास जीवितः ।
धर्मद्वारमयाचिष्ट प्रेयः कस्य न जीवितम् ॥३१४॥
अथापचष्ट चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन भोः ।
निर्याहि तत्र चाभीष्टं यथाशक्त्यधिरोपयेः ॥३१५॥
न हि ते कोऽप्युपद्रोता रथेनैकेन गच्छतः ।
समाश्वसिहि मा भैषीर्द्विजन्मेव न हन्यसे ॥३१६॥
भार्ये द्वे कन्यकां चैकां यथाशक्ति वसूनि च ।
रथमारोप्य निरगान्नगरादथ नन्दराट् ॥३१७॥
समायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।
रथस्था नन्ददुहिता देवीवानिमिषाक्ष्यभूत् ॥३१८॥
मुखचन्द्रमपूर्वेव कटाक्षैर्नन्दनन्दिनी ।
चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगसत्यङ्कारमिवार्पयत् ॥३१९॥
नन्दो जगाद तां वत्से भजैनं स्वयंवरा ।
प्रायः क्षत्रियकन्यानां शस्यते हि स्वयंवरः ॥३२०॥

---

312 b A रुद्धः [illegible] । 317 a C भार्यो, A भार्येदत्त, B भार्येद् ।

आयुष्मते स्वस्ति तुभ्यं रथादुत्तर मुञ्च माम् ।
त्वत्परिणायनशल्यं मम यातु त्वया सह ॥३२१॥
एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तीर्य सत्वरम् ।
चान्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२२॥
आरोहन्त्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्य तु ।
नवारका अभज्यन्त यन्त्राक्रान्तेक्षुयष्टिवत् ॥३२३॥
असावमङ्गलकरी केयमायाति मद्रथम् ।
रथादरुत्तुमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२४॥
चाणक्योऽप्यवदन्नेमां चन्द्रगुप्त निवारय ।
शकुनं हि शुभायेदं मा स्म संस्थास्त्वमन्यथा ॥३२५॥
शकुनेनामुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।
गामी पुरुषयुगानि नव यावत्तवान्वयः ॥३२६॥
ततश्च नन्दसद्मनि प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।
आरेभाते संविभक्तुं विपुलां नन्दसम्पदम् ॥३२७॥
तत्राभूत्कन्यका चैका सर्वस्वमिव रक्षिता ।
नन्दभूपतिराजन्म तामुपाजीजिवद्विषम् ॥३२८॥
तस्यां पर्वतकस्याभूदनुरागस्तदा तथा ।
यथा तां हृदये सोऽधाद्ध्यातव्यामिव देवताम् ॥३२९॥
तां च पर्वतकायैव चन्द्रगुप्तगुरुर्ददौ ।
तदैव पाणिग्रहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥३३०॥

---

330 a MSS. om. च ।

सञ्चक्राम विषं तस्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।
होमाग्नितापसम्भूततत्स्वेदजलसङ्क्रमात् ॥३३१॥
सङ्क्रान्तविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।
शिथिलीभूतसर्वाङ्गश्चन्द्रगुप्तमुवाच च ॥३३२॥
अहं पीतविष इव वक्तुमप्युत्सहे न हि ।
परित्रायस्व हे वत्स म्रियते ऽद्य न संशयः ॥३३३॥
मान्त्रिका मान्त्रिका वैद्या वैद्या इत्यनुलापिनम् ।
चाणक्यश्चन्द्रगुप्तं द्राक्कर्णे भूत्वैवमन्वशात् ॥३३४॥
विनौषधं हि ते व्याधिर्यदि यात्येष यातु तत् ।
कुरु मौनमुपेक्षस्व स्वस्ति ते स्यादमुं विना ॥३३५॥
अर्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात्स हन्यते ।
इति मार्गो ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानसि ॥३३६॥
अनुशिष्यैवमुचितभ्रुकुटीभङ्गसञ्ज्ञया ।
चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनीषिणाम् ॥३३७॥
ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चताम् ।
तच्चन्द्रगुप्तसाद्राज्यद्वयमप्यभवत्तदा ॥३३८॥
एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षशते गते ।
पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तो ऽभवन्नृपः ॥३३९॥

चन्द्रगुप्तस्य राज्ये [illegible] के ऽपि नन्दानुजीविनः ।
अकार्षुः पुरुषाश्चौर्यं प्रदेशे विषमे स्थिताः ॥३४०॥

---

331 a A संचक्रमे। 339 b A D वर्ष॰।

पुररक्षाक्षमं कंचिद्वीक्षमाणो ऽथ पूरुषम् ।
चाणक्यो ऽव्रजदेकस्य कौलिकस्य निकेतनम् ॥३४१॥
मत्कोटकदरीवह्निं क्षिपन्नासीत्तदा च सः ।
तं पप्रच्छ स चाणक्यः किं करोय्यथ सो ऽब्रवीत् ॥३४२॥
मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मत्कोटकानमून् ।
मूलादुन्मूलयन्नस्मि दुष्टानां नान्यदर्हति ॥३४३॥
अहो धीश्रवमायाभ्यां कौलिको ऽयं प्रकृष्यते ।
चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययौ ॥३४४॥
आज्ञाप्य कौलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताच्चणिप्रसूः ।
कारयामास नगराध्यक्षं शिक्षाविचक्षणः ॥३४५॥
ते नन्दपुरुषाश्चौरा विविधैर्भोजनादिभिः ।
विश्वास्य जघ्निरे तेन चाणक्यस्य सुधा न धीः ॥३४६॥
इतश्च मौर्यस्य गुरुर्यस्मिन्ग्रामे पुरा किल ।
भिक्षां न प्राप्तस्तद्ग्रामानाजुहाव कुटुम्बिनः ॥३४७॥
जातकोपस्तदा तेषां क्षुद्रबुद्ध्या चणिप्रसूः ।
आम्राणां कुरुत वृतिं वंशीनामिति चादिशत् ॥३४८॥
चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तद्ग्रामकुटुम्बिभिः ।
वंशीश्छित्त्वा वृतिश्चक्रे सहकारमहीरुहाम् ॥३४९॥
रे रे मयैतदादिष्टं वंशीनां क्रियतां वृतिः ।
आम्रैरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥३५०॥

---

344 b, 345 a, 350 b, MSS. कोलि° । 348 c, 349 c, 350 b MSS. वृतिं(:) । 350 b C [illegible] ।

उत्पाद्य कृत्रिमं दोषमिमं तेषां कुटुम्बिनाम् ।
सबालवृद्धं चाणक्यो ग्राममज्वालयद्रुषा ॥३५१॥
अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तस्य कोशो नास्तीति चिन्तया ।
दीनारैः स्थालमापूर्य चाणक्यो लोकमब्रवीत् ॥३५२॥
मया सहाक्षैर्दीव्यन्तु यो मां जेष्यति तेन हि ।
दीनारपूरितं स्थालमिदं लभ्यमसौ पणः ॥३५३॥
जेष्यामि यं पुनरहं तस्य पार्श्वादहो जनाः ।
दीनारमेकमादास्ये पाषाणे रेखेव वागियम् ॥३५४॥
ततश्च रन्तुमारेभे जनैः सह दिवानिशम् ।
चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्तु जिगाय तान् ॥३५५॥
एषो ऽर्थोपार्जनोपायः सविलम्बो ऽल्पको ऽपि च ।
इत्युपायान्तरं कर्तुं पौरानाह्वास्त सो ऽखिलान् ॥३५६॥
ततश्च भोजयित्वा तानपीप्यदवारुणीम् ।
पानगोष्ठ्यां च संक्षिप्तानुपतालानवीवदत् ॥३५७॥
इत्थं नर्तनं गानमन्यच्च क्षीबचेष्टितम् ।
चाणक्यो ऽभिनयन्नूचे ऽर्थार्जनोपायपण्डितः ॥३५८॥
वल्के द्वे धातुरक्ते मे त्रिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।
नृपतिर्वशवर्ती च तद्वाद्यत झुम्मरीम् ॥३५९॥
ततश्च झुम्मरीवाद्ये कौलिकैर्वादिते सति ।
व्याजहार परो मत्तः करमुत्क्षिप्य नागरः ॥३६०॥
योजनं मत्तहस्त्याने यानीभस्य पदान्यहो ।
तानि स्वर्णसहस्रेण प्रत्येकं पूजयाम्यहम् ॥३६१॥ युग्मं ।

प्राग्वदादितस्तुम्बर्यामपरः कश्चिदब्रवीत् ।
तिलानामाढके ह्युप्ते प्ररूढे फलिते भृशम् ॥३६२॥
तिला भवन्ति यावन्तस्तावन्ति मम सद्मनि ।
कार्त्तस्वरसहस्राणि सन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥३६३॥ युग्मं ॥
प्राग्वदादितस्तुम्बर्यामन्यो ऽवादीद्घनागमे ।
प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिपूरेण भूयसा ॥३६४॥
घृतेनैकदिवसोत्पन्नेनापि गवामहम् ।
संवरं विरचय्योच्चैः स्खलयामि पयोरयम् ॥३६५॥ युग्मं ॥
प्राग्वदादितस्तुम्बर्यामन्यो ऽवददहं खलु ।
जात्यनवकिशोराणामेकवासरजन्मनाम् ॥३६६॥
समुद्वृत्तैः स्कन्धकेशैर्वेष्टयामि समन्ततः ।
पाटलीपुत्रनगरं वृत्तं लूतेव तन्तुभिः ॥३६७॥ युग्मं ॥
प्राग्वदादितस्तुम्बर्यामूचे ऽन्यो मम वेश्मनि ।
शालिरेको भिन्नभिन्नशालिबीजप्रसूतिमान् ॥३६८॥
अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूनलूनकः ।
पुनः पुनः फलत्येवेत्येतद्रत्नद्वयं च नः ॥३६९॥ युग्मं ॥
प्राग्वदादितस्तुम्बर्यां स्माहान्यो मदविह्वलः ।
सहस्रसङ्ख्यं द्रविणं विद्यते मम सद्मनि ॥३७०॥
अनृणो ऽहं सुगन्धिश्च जात्यचन्दनचर्चितः ।
सदापि वश्या मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखी ॥३७१॥
॥ युग्मं ॥

366—369 d [illegible] om. 368 b [illegible] C श्चोत्थि मद्वेश्मनि । 369 d MSS. नमः for च नः । 370 d C वेश्मनि ।

प्राग्वदादितआरभ्यथो मतिज्ञानमहानिधिः ।
चणिसूरेवमग्रासीत्सर्वेषां श्रीमतां श्रियम् ॥ ३७२ ॥
एकयोजनगामीभपदप्रमितिकाञ्चनम् ।
तथैकतिलजतिलमिताः स्वर्णसहस्रकाः ॥ ३७३ ॥
प्रतिमासं चैकदिननवनीतभवं घृतम् ।
एकस्मिन्दिवसे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥ ३७४ ॥
कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः शालयो ऽपि च ।
तैश्चाणक्याय ददिरे तन्मर्मविद्भयाद्धि यः ॥ ३७५ ॥
॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
चक्रे समर्थमर्थेन तेन मौर्यं चणिप्रसूः ।
धियां निधिरमात्यो हि कामधेनुर्महीभुजाम् ॥ ३७६ ॥
इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले द्वादशाब्दिके ।
आचार्यः सुस्थितो नाम चन्द्रगुप्तपुरे ऽवसत् ॥ ३७७ ॥
अन्नदौःस्थ्येन निर्वाहाभावान्निजगणं स तु ।
देशान्तराय व्यसृजत्तत्रैवास्थात्स्वयं पुनः ॥ ३७८ ॥
व्यापुत्य क्षुल्लकौ द्वौ तु तत्रैवाजग्मतुः पुनः ।
आचार्यस्य क्रियायत्ताविति प्रश्नावर्तताम् ॥ ३७९ ॥
वियोगं गुरुपादानां न ज्ञात्वा सोढुमीश्वरे ।
गुरोः पार्श्वे जीवितं वा मरणं वा तयोः शुभम् ॥ ३८० ॥
आचार्यः स्माह न क्षमं युवाभ्यां साध्वमुत्र हि ।
अगाधे क्लेशजलधौ दुर्गे मुग्धौ पतिष्यथः ॥ ३८१ ॥

---

376 c C [illegible] । 378 a A [illegible] A B D देशान्तर C देशान्तर ।
381 c C [illegible] ।

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।
भक्त्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पदाम्भोजषट्पदौ ॥ ३८२ ॥
ततो दुर्भिक्षमाहात्म्याद्भिक्षयात्यल्पलब्धया ।
पारयित्वा गुरूणां तौ भुञ्जानावत्यसीदताम् ॥ ३८३ ॥
अपूर्यमाणाहारौ तौ क्षीयमाणौ बुभुक्षया ।
क्षुल्लकावषडक्षीणौ मन्त्रयामासतुर्मिथः ॥ ३८४ ॥
प्रकाश्यमानं गुरुणा गीतार्थान्संयतान्प्रति ।
अश्रौष्वावामदृश्यत्वकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८५ ॥
तत्प्रयोज्य प्रयोगोऽयमावाभ्यां कुक्षिपूर्तये ।
पूर्णाकुक्षी च निश्चिन्तौ गुरुपादानुपास्वहे ॥ ३८६ ॥
अदृश्यीभूय सम्भूय तौ द्वौ तत्रैव वासरे ।
भोजनावसरे चन्द्रगुप्तस्याभ्यर्णमीयतुः ॥ ३८७ ॥
अदृश्यमानौ तौ क्षुल्लौ चन्द्रगुप्तस्य भाजने ।
बुभुजाते यथाकामं बन्धू प्राणप्रियाविव ॥ ३८८ ॥
एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।
ऊनोदरत्वेनोदस्थात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८९ ॥
कृष्णपक्षक्षपाजानिरिव क्षामः शनैः शनैः ।
चन्द्रगुप्तनरेन्द्रोऽभूत्ताभ्यामाच्छिन्नभोजनः ॥ ३९० ॥
निजामरतिं कस्यापि तथाप्यकथयन्न सः ।
नित्यं क्षुत्पीडितोऽप्यस्थान्मदवानिव वारणः ॥ ३९१ ॥

---

387 a MSS. चन्द्रौ । 388 b A भोजने ।

अपृच्छदेकदैकान्ते मौर्यं मौर्यगुरुः सुधीः ।
प्रत्यहं क्षीयमाणो ऽसि वत्स क्षयरुजेव किम् ॥ ३९२ ॥
मौर्यो ऽवदन्न तावन्मे ह्रासेन परिवेष्यते ।
किं तु को ऽपि प्रेत इवाच्छिनत्ति मम भोजनम् ॥ ३९३ ॥
तटस्थिता विदन्त्यार्या मां पूर्णाहारभोजनम् ।
न लब्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किंचिदप्यदः ॥ ३९४ ॥
चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमसि मुग्धधीः ।
बुभुक्षुणेवातत्त्वज्ञेनात्मा यत्खेदितश्चिरम् ॥ ३९५ ॥
भवत्विदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानसि ।
तव भोजनलुण्टाकमादास्ये न चिरादहम् ॥ ३९६ ॥
इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनस्थानभूतले ।
प्रातस्तरम्भोरुचूर्णं मसृणं चिक्कणादपि ॥ ३९७ ॥
भोक्तुं निषण्णे [illegible] नृपे भोक्तुमागतयोस्तयोः ।
पदानि प्रत्यबिम्बन्त मसृणे तत्र भूतले ॥ ३९८ ॥
तानि भुक्तोत्थिते तत्र भूतले चणिनन्दनः ।
पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेतसि ॥ ३९९ ॥
मानुषः को ऽपि भून्यस्तपादः सिद्धाञ्जनः खलु ।
हरते भोजनं स्यामादृश्यीभूय लीलया ॥ ४०० ॥
इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकसि ।
भोजनावसरे धूमं रुद्धच्छिद्रमकारयत् ॥ ४०१ ॥

---

393 b B ह्रासेन, C ह्रसेन A ह्रस्वत्वेन । 400 b A C •पादः•, d A D चरदीभूय । 401 c B C धूपं, A धूमं ।

प्राग्वद्राज्ञा सहैकत्र स्थाले भुञ्जानयोस्तयोः ।
बाष्पायन्ते स्म नेत्राणि धूमस्तोमेन मूर्छता ॥ ४०२ ॥
नेत्राञ्जनं तयोः सर्वमदृश्यीकारकारणम् ।
बाष्पवारिभिराकृष्य द्रागनीयत पङ्कवत् ॥ ४०३ ॥
अनञ्जनदृशौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।
दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भ्रुकुटिकारिणा ॥ ४०४ ॥
नाजल्पत्को ऽपि चाणक्यभयान्न्यक्कारतस्तयोः ।
चाणक्यस्तु प्रवचनोड्डाहभीरुरदो ऽवदत् ॥ ४०५ ॥
पितराविवरूपेण युवां हि परमेश्वरौ ।
कृत्वा प्रसादमस्मासु स्वस्मै स्थानाय गच्छतम् ॥ ४०६ ॥
तयोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।
अनयोरहमुच्छिष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥ ४०७ ॥
चाणक्यः स्माह माकार्षीर्दोषत्वारोपणं गुणे ।
आहारसंविभागेन मुनीनां पुण्यवानसि ॥ ४०८ ॥
धन्यः को ऽपि हि यो भिक्षामनगाराय यच्छति ।
एकस्थालातिथीभूतमुनिस्त्वं तु किमुच्यते ॥ ४०९ ॥
एवं च मौर्यं सम्बोध्याचार्याणां पार्श्वमेत्य च ।
चाणक्यो ऽदादुपालम्भं क्षुल्लान्यायं प्रकाशयन् ॥ ४१० ॥
आचार्यः स्माह को दोषः क्षुल्लयोरनयोर्ननु ।
स्वकुक्षिम्भरयः सत्पुरुषा यद्भवादृशाः ॥ ४११ ॥

---

402 d c धूम, B धूमं. A मूर्छिताः ।

चाणक्योऽपि तमाचार्यं मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।
वन्दित्वाभ्यधात् साधु शिक्षितोऽस्मि प्रमद्वरः ॥ ४१२ ॥
अद्यप्रभृति यद्भक्तपानोपकरणादिकम् ।
साधूनामुपकुरुते तदादेयं मदोकसि ॥ ४१३ ॥
इत्यभिग्रहमादाय चाणक्यो दृढनिश्चयः ।
तदादि पालयामास स्वगार्हस्थ्यं कृतार्थयन् ॥ ४१४ ॥
चन्द्रगुप्तं तु मिथ्यादृक् पाषण्डिमतभावितम् ।
अनुशासितुमारेभे हितस्तस्य पितेव सः ॥ ४१५ ॥
असंयता ह्यमी पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु लम्पटाः ।
अपि संभाषितुं नार्हास्तत्पूजायां तु का कथा ॥ ४१६ ॥
कषायपरिवश्येषु कृतघ्नेषु दुरात्मसु ।
एतेषु निष्फलं दानमूषरेष्वम्बुवृष्टिवत् ॥ ४१७ ॥
आत्मानमाश्रितं चापि राजन्नश्मतरण्डवत् ।
पातयन्तु भवाम्भोधौ तद्भक्तिं तेषु मा कृथाः ॥ ४१८ ॥
मौर्योऽप्यवादीन्मम हीदं त्वद्वचो गुरुसाक्षिणम् ।
नैते संयमिन इति प्रत्यायय तथापि माम् ॥ ४१९ ॥
पुरे प्रघोषं चाणक्यस्तदेवमकारयत् ।
धर्मं श्रोष्यति सर्वेषामपि पाषण्डिनां नृपः ॥ ४२० ॥
ततश्चाहूय तान्सर्वानन्तःप्रासादवीथिषु ।
देशे निवेशयामास स विविक्ते विविक्तधीः ॥ ४२१ ॥

---

413 d A सर्वोकसि । 414 c C तदादि । 417 a C कष ।

शुद्धान्तासन्नदिग्भागे चाणक्येनाग्रतो ऽपि हि ।
अक्षेप्यलक्ष्यं श्लक्ष्णं च लोष्टचूर्णं महीतले ॥ ४२२ ॥
तत्रोपदेशनार्थं ते चाणक्येन प्रवेशिताः ।
ज्ञात्वा विविक्तं स्थानं तच्छुद्धान्ताभिमुखं ययुः ॥ ४२३ ॥
स्त्रीलोलास्ते स्वभावेन नृपस्त्रैणमसंयताः ।
गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपचक्रमिरे ततः ॥ ४२४ ॥
ते राजपत्नीः पश्यन्तस्तावदस्थुर्दुराशयाः ।
न यावदाययौ राजा निषेदुस्तु तदागमे ॥ ४२५ ॥
ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्याय ते ययुः ।
पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षया ॥ ४२६ ॥
गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।
पश्य स्त्रीलोलताचिह्नं वत्स पाषण्डिनामिह ॥ ४२७ ॥
यावत्त्वदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमीक्षितम् ।
गवाक्षविवरक्षिप्तलोचनैरजितेन्द्रियैः ॥ ४२८ ॥
पदपङ्क्तिमिमां तेषां सूक्ष्मां प्रतिबिम्बिताम् ।
गवाक्षविवराधस्ताद्दृष्ट्वा प्रत्ययमुद्वह ॥ ४२९ ॥
सञ्जातप्रत्यये राज्ञि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः ।
धर्ममाख्यातुमाह्वास्त तत्र जैनमुनीनपि ॥ ४३० ॥
निषेदुस्ते प्रथमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः ।
स्वाध्यायावश्यकेनाथ नृपागममपालयन् ॥ ४३१ ॥
ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः ।
ईर्यासमितिलीनत्वात्पश्यन्तो भुवमेव ते ॥ ४३२ ॥

गवाक्षविवराधस्तात्क्षोदचूर्णं समीक्ष्य तम् ।
चाणक्यश्चन्द्रगुप्ताय तद्यथास्थमदर्शयत् ॥४३३॥
ऊचे च नैते मुनयः पाषण्डव्रतदिहाययुः ।
तस्मादप्रतिबिम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ऽन्यथा ॥४३४॥
उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरूंस्तेने ऽथ पार्थिवः ।
पाषण्डिषु विरक्तो ऽभूद्विषयेष्विव योगवित् ॥४३५॥
एवं चानेकशः संविधानैः प्रथितधीगुणः ।
चाणक्यश्चिन्तयामास मौर्यश्रीवल्लिमण्डपः ॥४३६॥
साधयामि विषाहारं चन्द्रगुप्तं शनैः शनैः ।
रसायनं यथाप्य स्याद्गरदः प्रभवेन्न च ॥४३७॥
मौर्यो ऽथ मौर्यगुरुणा गुरुणेव महाधिया ।
अभोज्यत विषाहारं दिनं प्रत्यधिकाधिकम् ॥४३८॥
अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तेन सह भोक्तुं प्रचक्रमे ।
रागोत्कटतया राज्ञी दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥४३९॥
दृष्ट्वा विषान्नं भुञ्जानां तां गर्भापायशङ्कया ।
व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत ॥४४०॥
विषान्नास्वादमात्रेण राज्ञी सा प्राप पञ्चताम् ।
दध्यौ चलितप्राणा मा गर्भो ऽप्यस्याः प्रणश्यताम् ॥४४१॥
इति तस्या विपन्नायास्तदोदरमदारयत् ।
तस्माद्गर्भमाचकर्ष मुक्तां शुक्तिपुटादिव ॥४४२॥

---

433 b MSS. यथोच । 435 d MSS. वेदवित् ।

विषबिन्दुश्च सङ्क्रान्तस्तस्य बालस्य मूर्धनि ।
ततश्च गुरुभिर्बिन्दुसार इत्यभिधायि सः ॥ ४४३ ॥
बिन्दुसारे प्रपेदाने वयो मन्मथवल्लभम् ।
समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥ ४४४ ॥
चाणक्यो ऽथ न्यधाद्राज्ये बिन्दुसारं सुसारधीः ।
सचिवायत्तसिद्धिश्च तदाज्ञाकृद्बभूव सः ॥ ४४५ ॥

इतश्च मौर्यमाम्नाय पूर्वं हि चणिसूनुना ।
सुबन्धुर्नाम दाक्षिण्यात्सचिवः कारितो ऽभवत् ॥ ४४६ ॥
स्वातन्त्र्यमन्त्रितालिप्सुश्चाणक्ये मत्सरी स तु ।
तदुच्छेदाय रहसि बिन्दुसारमदो ऽवदत् ॥ ४४७ ॥
नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपीश तथापि ते ।
परिणामहितं वच्मि कुलीनानां क्रमो ह्ययम् ॥ ४४८ ॥
विश्वासघातकस्यास्य मा चाणक्यस्य विश्वसीः ।
एष त्वन्मातुरुदरं दुरात्मा व्यदारयत् ॥ ४४९ ॥
पप्रच्छ धात्रीराहूय बिन्दुसारस्तदैव तत् ।
तथैव ताभिरप्युक्ते चाणक्याय चुकोप च ॥ ४५० ॥
राजानं कुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् ।
सुबन्धुना कृतघ्नेन राजा मय्यन्यथाकृतः ॥ ४५१ ॥
अयं हि प्रागमात्यत्वे कारितो ऽस्मन्मयैव हि ।
तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुलोचितम् ॥ ४५२ ॥

---

452 A II प्रत्यूप° ।

तदत्यासन्नमृत्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
कृते प्रतिचिकीर्बुद्धिं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥४५३॥
मद्धीपिशाचिकाग्रस्तः सो ऽपि मा राज्यमश्नुताम् ।
इति तस्यापकारेण करिष्ये समयोचितम् ॥४५४॥
संयोज्य योगमन्त्राद्यैर्वरगन्धान्समुद्गके ।
लिखिताक्षरभूर्जेन सह सो ऽक्षिपदुग्रधीः ॥४५५॥
समुद्गं जतुनाश्लिष्य पेटायां स सुधीर्न्यधात् ।
तालयामास तां पेटां तालकानां शतेन च ॥४५६॥
गेहान्तर्न्यस्य तां गेहसर्वस्वमिव पेटिकाम् ।
दीनानाथादिपात्रेभ्यश्चाणक्यो व्यददाद्धनम् ॥४५७॥
ततश्च नगराभ्यर्णकरीषन्यस्तमूर्धनि ।
निषद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥४५८॥
यथाविपन्नजननीवृत्तान्तं धात्रिकामुखात् ।
विज्ञाय बिन्दुसारो ऽनुशयानस्तत्र चाययौ ॥४५९॥
उवाच क्षमयित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसूः ।
पुनर्वर्तय मे राज्यं तवादेशकरो ऽस्म्यहम् ॥४६०॥
मौर्याचार्यो ऽभ्यधाद्राजन्कृतं प्रार्थनयानया ।
शरीरे ऽपि निरीहो ऽस्मि साम्प्रतं किं त्वया मम ॥४६१॥
अचलन्तं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवार्णवम् ।
चन्द्रगुप्तसुतं ज्ञात्वा बिन्दुसारो ययौ गृहम् ॥४६२॥
चुकोप गतमात्रो ऽपि बिन्दुसारः सुबन्धवे ।
सुबन्धुरपि कोपार्तं दधौ सम्यगुदक्षत ॥४६३॥

देव सम्यगविज्ञाय चाणक्यो दूषितो मया ।
गत्वा तं क्षमयाम्यद्य यावत्तावत्प्रसीद मे ॥४६४॥
इति गत्वा सुबन्धुस्तं क्षमयामास मायया ।
अचिन्तयच्च मा भूयो ऽप्यसौ व्रजतु पत्तने ॥४६५॥
अमुना कुविकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् ।
चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापहृतिकार्यहम् ॥४६६॥
अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुस्त्वणिजन्मनः ।
पूजामनशनस्थस्य विधातुमुपचक्रमे ॥४६७॥
पूजां सुबन्धुरापातबन्धुरां विरचय्य च ।
धूपाङ्गारं करीषान्तस्त्विदेपाघ्यैरलक्षितः ॥४६८॥
धूपाङ्गारेणानिलास्फालितेन
प्रोज्ज्वाले द्राक्करीषस्थले तु ।
दारुमायो दह्यमानो ऽप्यकम्पो
मौर्याचार्यो देवभूयश्च मृत्वा ॥४६९॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये शकटालमरणस्थूलभद्रदीक्षाव्रतचर्यासम्भूतविजयस्वर्गगमनचाणक्यचन्द्रगुप्तकथाबिन्दुसारजन्मराज्यवर्णनो नामाष्टमः सर्गः ।

---

468 a D पूजां सबंधरोपापातु i. marg पूजां सबंधुरापातेतिपाठः ।

CANTO IX.

चाणक्यगृहमन्वेतुर्विन्दुसारात्सुबन्धुना ।
वस्तु ययाचे सम्भाव्यचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥
राज्ञादिष्टः प्रविश्य सुबन्धुस्तत्र वेश्मनि ।
तां पेटां तालकशतबद्धद्वारां ददर्श च ॥२॥
अचिन्तयच्च चाणक्यसर्वस्वमिह विद्यते ।
नान्यथा तालकशतेनेदृशी स्यान्नियन्त्रणा ॥३॥
पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुबन्धुना ।
कारागृहसमाकृष्टबन्धाः पादान्दुका इव ॥४॥
मध्ये दृष्ट्वा समुद्गं तं चिन्तयामास चेतसि ।
नियतं रत्नकोशोऽयं यस्य रक्षेयमीदृशी ॥५॥
तमपि स्फोटयामास समुद्गं नालिकेरवत् ।
लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्ददर्श च ॥६॥
गन्धान्सुगन्धीनाघ्राय गन्धलुब्धो द्विरेफवत् ।
मूर्धानं धूनयन्सुखैः सुबन्धुर्जातविस्मयः ॥७॥
समायपत्रं भूर्जमथ तत्र ददर्श च ।
स्याद्गन्धबीजकमिति वाचयामास च स्वयम् ॥८॥
गन्धानाघ्राय च स्नाय निषेवेन्निषयं यदा ।
स्नाकाम्य स तत्कालमतिचिरं गमिष्यति ॥९॥

वाचयित्वाक्षराण्येतान्यतीव विषसाद सः ।
चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न मुधेति सनिश्चयः ॥१०॥
तथापि भूर्जश्लोकार्थप्रत्ययार्थं सुबन्धुना ।
गन्धानाघ्राय नान्यो ऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥
द्राङ्मृते पुरुषे तत्र सुबन्धुर्मुनिसन्निभः ।
बभूव विषयास्वादमनिच्छन्नसथापि हि ॥१२॥
अभव्य इत्यविरतो नटितो जीविताशया ।
सुबन्धुर्बन्धुरहितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥
तनुजन्मा त्वशोकश्रीर्बिन्दुसारस्य चाभवत् ।
बिन्दुसारे विपेदाने सो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥
कुणालो नाम तनुभूरशोकस्याप्यजायत ।
कुमारभुक्तौ राजादात्तस्यायुज्जयिनीं पुरीम् ॥१५॥
उज्जयिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्बालधारकैः ।
रक्ष्यमाणो जीवितवत्सो ऽभूत्समाष्टहायनः ॥१६॥
राज्ञे च तावद्वयसं तमाख्यन्बालधारकाः ।
दध्यावध्ययनार्हो ऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥
ततो राजा कुमारायालिखल्लेखं स्वयं त्विदम् ।
प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयउ ॥१८॥
सपत्नी जननी तत्र कुणालस्य निषेदुषी ।
राज्ञः पार्श्वादुपादाय तं तु लेखमवाचयत् ॥१९॥

---

13 c A B ॰विरहितो । 15 d D नगाद्रु॰ । 18 d A अधीयतु, B अधीयन ।

मत्सुतस्यैव राज्यं स्यात्कुणालस्य तु नेति सा ।
अन्यचित्ते नरपतावकरोत्कूटमीदृशम् ॥२०॥
निष्ठीवनार्द्रीकृतया नेत्राञ्जनशलाकया ।
आहृत्य कज्जलं नेत्रादकारे बिन्दुकं ददौ ॥२१॥
अशोको ऽपि प्रमादेन नानुवाचितमेव हि ।
तं लेखं मुद्रयामासोज्झयित्वा प्राहिणोदथ ॥२२॥
तं लेखं पितृनामाङ्कं मुद्रालङ्कृतमस्तकम् ।
पाणिभ्यामाददे दाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधात् ॥२३॥
तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादथ ।
वाचयित्वा च तूष्णीको विषण्णो लेखको ऽभवत् ॥२४॥
तस्मिन्नुदश्रुनयने लेखार्थं वक्तुमक्षमे ।
ततश्च तत्करालेखं कुमारः स्वयमाददे ॥२५॥
दर्शनेऽन्निषशैर्वर्णानपि वाचयितुं क्षमः ।
वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥२६॥
अंधीयतु इति प्रेक्ष्याक्षराण्युज्जयिनीपतिः ।
दध्यौ मौर्यान्वये को ऽपि गुर्वाज्ञालङ्घको न हि ॥२७॥
लोप्स्यामि राज्ञो यथाज्ञामहमेवाग्रतः स्थितः ।
तदा मत्त एवाध्वान्येषामपि भविष्यति ॥२८॥
ततश्च सत्त्वनिधिर्मौर्यवंशाब्धिचन्द्रमाः ।
चखान स्म स्वयमपि नेत्रे तत्क्षणमाज्ञया ॥२९॥

---

27 a D ◻ वंशेषु ।

विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।
धिक्कूटलेखको ऽस्मीति निनिन्दात्मानमात्मना ॥३०॥
अचिन्तयच्च दुर्दैवाधिष्ठितो ऽहं हताशयः ।
कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥३१॥
राज्यं वा मण्डलित्वं वा वत्सो नाद्यायमर्हति ।
मयि यस्येदृशी भक्तिर्धिकस्येदृशमागतम् ॥३२॥
यौवराज्यमसौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽप्यसौ ।
मनोरथेन पर्याप्तमसुना साम्प्रतं मम ॥३३॥
कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ ग्रामं महर्द्धिकम् ।
तत्सापत्नकुमाराय ददावुज्जयिनीं पुनः ॥३४॥
कुणालस्य [illegible] तं ग्रामं भुञ्जानस्य परेद्यवि ।
अभूच्छरच्छ्रियां पत्न्यां सूनुः सम्पूर्णलक्षणः ॥३५॥
वर्धापिकाभ्यो दासीभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।
दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिबन्धनम् ॥३६॥
मातुर्मनोरथं लब्ध्वा हृथैवाद्य करोम्यहम् ।
इत्यागात्पाटलीपुत्रं कुणालो राज्यलिप्सया ॥३७॥
ततो गीतविनोदेन स्वेच्छया स पुरे भ्रमन् ।
प्रेयान्बभूव लोकस्य गान्धर्वेणातितुम्बुरुः ॥३८॥
पाटलीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ स तु ।
तत्र तत्र ययुः पौरा गीताकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥३९॥

---

34 c C °पत्य° । 37 a C D लब्ध्वा, A लभ्वा, comp. prâkṛit [illegible] stepmother. 38 d C °पितुंबरुः, A B तुंबरुः । .

गान्धर्वेणाद्भुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः ।
आहूय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥४०॥
यथास्थानं मन्द्रमध्यतारैः षड्जादिभिः स्वरैः ।
पद्यप्रबन्धमीदृक्षं जगौ रागं स पोषयन् ॥४१॥
प्रपौत्रश्चन्द्रगुप्तस्य बिन्दुसारस्य नप्तृकः ।
एषो ऽशोकश्रियः सूनुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥४२॥
पद्यप्रबन्धमन्धेन गीयमानं महीपतिः ।
श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्याख्याहि गायन ॥४३॥
स उवाच तवैवास्मि कुणालो नाम नन्दनः ।
त्वदाज्ञालेखमीक्षित्वा यो ऽन्धः स्वयमजायत ॥४४॥
ततो जवनिकां वेगादपसार्य नरेश्वरः ।
दृष्ट्वोपलक्ष्य स्वं सूनुमुदश्रुः परिषस्वजे ॥४५॥
ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्यं ददामि किम् ।
व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥
किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।
ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यमुच्यते ॥४७॥
राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।
तत्ते स्यादन्यमादेव दैवापहृतचक्षुषः ॥४८॥
व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्ति मे सुतः ।
पौत्रेण वर्धसे दिष्ट्या राज्ये ऽस्मिन्सो ऽभिषिच्यताम् ॥४९॥
पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदाचित्स्थविरं गुरुम् ।
सम्प्राप्तैश्वर्यकद्यस्य पुत्रो ऽपि स्तनाधिपः ॥५०॥

तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्भकम् ।
नामापि सम्प्रतिरिति तस्याकृत कृतोत्सवः ॥५१॥
अशोघवागशोकश्रीस्तं दशाहादनन्तरम् ।
सम्प्रतिं स्तन्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥
वृद्धिमासादयामास वयसा विक्रमेण च ।
श्रिया च सम्प्रतिरभूच्चाजन्म परमार्हतः ॥५३॥
क्रमेण साधयामास भरतार्धं सदक्षिणम् ।
प्रचण्डशासनश्चाभूत्पाकशासनसन्निभः ॥५४॥
इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले कालरात्रिवत् ।
निर्वाहार्थं साधुसङ्घस्तीरं नीरनिधेर्ययौ ॥५५॥
अगुण्यमानं तु तदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।
अनभ्यसनतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥५६॥
सङ्घोऽथ पाटलीपुत्रे दुष्कालान्तेऽखिलोऽमिलत् ।
यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यासीद्यस्य तदाददे ॥५७॥
ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्घोऽमेलयत्तदा ।
दृष्टिवादनिमित्तं च तस्थौ किंचिद्विचिन्तयन् ॥५८॥
नेपालदेशमार्गस्थं भद्रबाहुं च पूर्विणम् ।
ज्ञात्वा सङ्घः समाह्वातुं ततः प्रैषीन्मुनिद्वयम् ॥५९॥
गत्वा नत्वा मुनी तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली ।
समादिशति वः सङ्घस्तत्रागमनहेतवे ॥६०॥

---

56 = D °चीवो।

सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
साध्यं द्वादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्ये कस्मिंश्चिदागते ।
सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूत्रार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
तद्वचस्तौ मुनी गत्वा सङ्घस्याशंसतामथ ।
सङ्घो ऽप्यपरमाहूयादिदेशेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
गत्वा वाच्यः स आचार्यो यः श्रीसङ्घस्य शासनम् ।
न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंस नः ॥६४॥
सङ्घबाह्यः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
तर्हि तद्दण्डयोग्यो ऽसीत्याचार्यो वाच्य उच्चकैः ॥६५॥
ताभ्यां गत्वा तथैवोक्त आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
मैवं करोतु भगवान्सङ्घः किं तु करोत्वदः ॥६६॥
मयि प्रसादं कुर्वाणः श्रीसङ्घः प्रहिणोत्विह ।
शिष्यान्मेधाविनस्तेभ्यः सप्त दास्यामि वाचनाः ॥६७॥
तत्रैकां वाचनां दास्ये भिक्षाचर्यात आगतः ।
तिसृषु कालवेलासु तिस्रो ऽन्या वाचनास्तथा ॥६८॥
सायाह्नप्रतिक्रमणे जाते तिस्रो ऽपराः पुनः ।
सेत्स्यत्येवं सङ्घकार्यं मत्कार्यस्याविबाधया ॥६९॥
ताभ्यामेत्य तथाख्याते श्रीसङ्घो ऽपि प्रसादभाक् ।
प्राहिणोत्स्थूलभद्रादिसाधुपञ्चशतीं ततः ॥७०॥

---

62 d A [illegible] for मुहूर्ततः । 66 c D [illegible] । 67 c D [illegible] ।
70 b C [illegible] ।

तान्सूरिर्वाचयामास ते ऽप्यल्पा वाचना इति ।
उद्भज्येयुर्निजं स्थानं स्थूलभद्रस्त्वथास्थित ॥७१॥
श्रीभद्रबाहुपादान्ते स्थूलभद्रो महामतिः ।
पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठीदष्टभिर्भृशम् ॥७२॥
किमुद्विग्नस्तदित्युक्तः सूरिणा सो ऽब्रवीदिदम् ।
नोद्विज्ये भगवन्किं [illegible] ममाल्पा एव वाचनाः ॥७३॥
सूरिरूचे मम ध्यानं पूर्णप्रायमिदं ततः ।
तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥७४॥
स्थूलभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतशेषं च मे कियत् ।
सङ्ख्यां गुरुस्तदा चाख्यद्बिन्दूदध्युपमानतः ॥७५॥
पूर्णे ध्याने महाप्राणे स्थूलभद्रो महामुनिः ।
द्विवस्तूनानि पूर्वाणि दश यावत्समापयत् ॥७६॥
विहारक्रमयोगेन पाटलीपुत्रपत्तनम् ।
श्रीभद्रबाहुरागत्य बाह्योद्यानमशिश्रियत् ॥७७॥
यक्षादयो ऽपि विज्ञाय व्रतिन्यो ऽत्रान्तरे तु ताः ।
भगिन्यः स्थूलभद्रस्य वन्दनाय समाययुः ॥७८॥
वन्दित्वा गुरुमूचुस्ताः स्थूलभद्रः क्व नु प्रभो ।
लघुदेवकुले ऽस्तीह ताभ्यामिति जगाद सः ॥७९॥
ततस्तमभि चेलुस्ताः समायान्तीर्विलोक्य सः ।
आश्चर्यदर्शनकृते सिंहरूपं विनिर्ममे ॥८०॥

---

71 c C D उद्वज्ये° । 72 b D °मुनिः । 73 A °द्विग्न°, c sec. m °हरि° ।

दृष्ट्वा सिंहं तु भीतास्ताः सूरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।
ज्येष्ठार्यं जयसे सिंहस्तत्र सो ऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥
ज्ञात्वोपयोगादाचार्यो ऽप्यादिदेशेति गच्छत ।
वन्दध्वं तत्र वः सो ऽस्ति ज्येष्ठार्यो न तु केशरी ॥८२॥
ततो ऽगुस्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।
ववन्दिरे स्थूलभद्रं ज्येष्ठा चाख्यन्निजां कथाम् ॥८३॥
श्रीयकः समगमाभिर्दीक्षामादत्त किं त्वसौ ।
क्षुधालुत्वान्नाशकत्कर्तुं नैकभक्तमपि क्षमः ॥८४॥
मयोक्तः पर्युषणायां प्रत्याख्याह्यद्य पौरुषीम् ।
स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णे ऽवधौ पुनः ॥८५॥
त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वार्धं पर्वेदमतिदुर्लभम् ।
इयान्कालः सुखं चैत्यपरिपाट्यापि यास्यति ॥८६॥
प्रत्यपादि तथैवासौ समये ऽभिहितः पुनः ।
तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥८७॥
प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्तस्य यास्यति ।
तत्प्रत्याख्याह्यभक्तार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
ततो निशीथे सम्प्राप्ते स्मरन्देवगुरूनसौ ।
क्षुत्पीडया प्रसरन्त्या विपद्य त्रिदिवं ययौ ॥८९॥
ऋषिघातो मयाकारीत्युत्ताम्यन्ती ततस्त्वहम् ।
पुरः श्रमणसङ्घस्य प्रायश्चित्ताय ढौकिता ॥९०॥
सङ्घो ऽप्यास्यद्व्यधायीदं भक्त्या शुद्धभावया ।

91 a C D °द्व्यधायीदं ।

प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किंचिदस्ति ते ॥९१॥
ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥९२॥
अथार्थे सकलः सङ्घः कायोत्सर्गमदादथ ।
एत्य शासनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥९३॥
सङ्घो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥९४॥
सङ्घेतत्प्रतिपेदाने मां सानैषीज्जिनान्तिके ।
ततः सीमन्धरः स्वामी भगवान्वन्दितो मया ॥९५॥
भरतादागतार्येयं निर्दोषेत्यवदज्जिनः ।
ततो ऽहं छिन्नसन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥९६॥
श्रीसङ्घायोपदां प्रैषीन्मन्मुखेन प्रसादभाक् ।
श्रीमान्सीमन्धरस्वामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥९७॥
भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमथापरम् ।
तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥९८॥
अप्येकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
उद्गीतानि च सङ्घाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥९९॥
आचाराङ्गस्य चूले द्वे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
दशवैकालिकस्यान्त्यदथ सङ्घेन योजितम् ॥१००॥
इत्याख्याय स्थूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
ता ययुः स्थूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाद्गुरुम् ॥१०१॥

---

98 d C यथा for तानि ।

स ददौ वाचनां तस्यायोग्यो ऽसीत्यादिशद्गुरुः ।
दीक्षादिनात्प्रभृत्येषो ऽप्यपराधान्यचिन्तयत् ॥१०२॥
चिन्तयित्वा च न ह्यागः स्मरामीति जगाद च ।
कृत्वा न मन्यसे शान्तं पापमित्यवदद्गुरुः ॥१०३॥
स्थूलभद्रस्ततः स्मृत्वा पपात गुरुपादयोः ।
न करिष्यामि भूयो ऽदः क्षम्यतामिति चाब्रवीत् ॥१०४॥
न करिष्यसि भूयस्त्वमकार्षीर्यदिदं पुनः ।
न दास्ये वाचनां तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥१०५॥
स्थूलभद्रस्ततः सर्वसङ्घेनामानयद्गुरुम् ।
महतां कुपितानां हि महान्तो ऽलं प्रसादने ॥१०६॥
सूरिः सङ्घं बभाषे ऽथ विचक्रे ऽसौ यथाधुना ।
तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
अवशिष्टानि पूर्वाणि सन्तु मत्पार्श्व एव तु ।
अस्मात्तु दोषदण्डो ऽयमन्यशिक्षाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
स सङ्घेनाग्रहादुक्तो विवेद्युपयोगतः ।
न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥
अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया न हि ।
इत्यभिग्राह्य भगवान्स्थूलभद्रमवाचयत् ॥११०॥
सर्वपूर्वधरो ऽथासीत्स्थूलभद्रो महामुनिः ।
न्यवेशि चाचार्यपदे श्रीमता भद्रबाहुना ॥१११॥
वीरमोक्षाद्वर्षशते सप्तत्यग्रे गते सति ।

106 d C प्रसीदने ।

प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किंचिदस्ति ते ॥९१॥
ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥९२॥
अथार्थे सकलः सङ्घः कायोत्सर्गमदादथ ।
एत्य शासनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥९३॥
सङ्घो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
साध्वीं निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥९४॥
सङ्घेतत्प्रतिपेदाने मां सानैषीज्जिनान्तिके ।
ततः सीमन्धरः स्वामी भगवान्वन्दितो मया ॥९५॥
भरताद्रागतार्येयं निर्दोषेत्यवदज्जिनः ।
ततो ऽहं छिन्नसन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥९६॥
श्रीसङ्घायोपदां प्रैषीत्मन्मुखेन प्रसादभाक् ।
श्रीमान्सीमन्धरस्वामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥९७॥
भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमथापरम् ।
तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥९८॥
अप्येकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
उद्गीतानि च सङ्घाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥९९॥
आचाराङ्गस्य चूले द्वे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
दशवैकालिकस्यान्त्यद्वयं सङ्घेन योजितम् ॥१००॥
इत्याख्याय स्थूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
ता ययुः स्थूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाद्गुरुम् ॥१०१॥

---

98 d C तथा for तानि ।

CANTO X.

आचार्यः स्थूलभद्रो ऽपि श्रावस्त्यामन्यदा ययौ ।
बाह्योद्याने च समवासार्षीदृषिभिरावृतः ॥१॥
सर्वो ऽपि लोकः श्रावस्तीवास्तव्यस्तं विवन्दिषुः ।
हर्षसंवर्मितोत्साहस्तत्रोद्याने समाययौ ॥२॥
भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रङ्करस्तदा ।
विततान सुधासारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
स्थूलभद्रः स्वसुहृदं श्रावस्तीवासिनं निजम् ।
धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
स मे प्रियसुहृन्नूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
पूर्वोक्तः सकलो ऽप्यागान्न पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
गतो देशान्तरं वा स्याद् ग्लानो वा स्यादिति स्वयम् ।
गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुग्राह्यो विशेषतः ॥६॥
इति निश्चित्य भगवान्स्थूलभद्रस्ततो वनात् ।
वन्दारुभिरभिमुखैरर्च्यमानपदाम्बुजः ॥७॥
सप्रमोदं पुरस्त्रीभिर्गीयमानतपोगुणः ।
भक्तानां श्रीमतां छत्रैर्मण्डपाध इव स्थितः ॥८॥
आवर्त्तवर्त्तपद्माभविवलत्कन्धराननैः ।
अग्रेसरैः श्राद्धजनैः प्रेक्ष्यमाणमुखाम्बुजः ॥९॥

भद्रबाहुरपि स्वामी ययौ स्वर्गं समाधिना ॥११२॥
ततः प्रबोधं जनयञ्जनानां
नीलोत्पलानामिव शीतरश्मिः ।
सर्वश्रुतस्कन्धनिधानकोशः
श्रीस्थूलभद्रो व्यहरत्पृथिव्याम् ॥११३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते बिन्दुसारअशोकश्रीकुणालकथासम्प्रतिजन्मराज्यप्राप्तिस्थूलभद्रपूर्वग्रहणश्रीभद्रबाहुस्वर्गगमनवर्णनो नाम नवमः सर्गः ।

---

112 B C पञ्चत्वमिते ।

CANTO X.

आचार्यः स्थूलभद्रो ऽपि श्रावस्तीमन्यदा ययौ ।
बाह्योद्याने [illegible] समवासार्षीदृषिभिरावृतः ॥१॥
सर्वो ऽपि लोकः श्रावस्तीवास्तव्यस्तं विवन्दिषुः ।
हर्षसंवर्मितोत्साहस्तत्रोद्याने समाययौ ॥२॥
भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रङ्करस्तदा ।
विततान सुधासारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
स्थूलभद्रः सुहृदं श्रावस्तीवासिनं निजम् ।
धनदेवमनायान्तं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
स मे प्रियसुहृन्नूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
पूर्लोकः सकलो ऽप्यागान्न पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
गतो देशान्तरं वा स्याद् ग्लानो वा स्यादिति स्वयम् ।
गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुग्राह्यो विशेषतः ॥६॥
इति निश्चित्य भगवान्स्थूलभद्रस्ततो वगात् ।
वन्दारुभिरभिमुखैरर्च्यमानपदाम्बुजः ॥७॥
सप्रमोदं पुरस्त्रीभिर्गीयमानतपोगुणः ।
भक्तानां श्रीमतां छत्त्रीमण्डपाध इव स्थितः ॥८॥
आरक्तदन्तपद्माभविभ्रमकन्धरासनैः ।
स्पर्धमरैः साधुजनैः प्रेक्ष्यमाणमुखाम्बुजः ॥९॥

नगरीमध्यचैत्यानि वन्दमानः पदे पदे ।
जगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य सद्मनि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकं॥
तत्राविशच्च भगवान्कल्पशाखीव जङ्गमः ।
ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवगृहस्थया ॥११॥
समुत्थायासनात्सद्यो धनेश्वर्यनवद्यधीः ।
स्थूलभद्रमवन्दिष्ट भूतलन्यस्तमस्तका ॥१२॥
ततः सा स्थूलभद्राय दापयन्महदासनम् ।
सतां भक्त्यनुसारेण गुरौ हि प्रतिपत्तयः ॥१३॥
भगवानप्यलञ्चक्रे प्रतिलिख्य तदासनम् ।
तां धर्मलाभनिर्वाहोदन्तेनाभ्यवदीदथ ॥१४॥
पतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरीम् ।
भाववारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥१५॥
धनेश्वर्यप्यदो ऽवादीत्पतिर्हि भगवन्मम ।
व्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽस्मद्बहिःस्थितम् ॥१६॥
सो ऽर्थहीनः पुरे ऽत्राभूल्लघुरेव तृणादपि ।
अर्थाः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥१७॥
न चापत्पूर्वपुरुषनिधीनन्वेषयन्नपि ।
निर्भाग्यस्यान्तिकस्थापि श्रीर्हि द्वीपान्तरस्थिता ॥१८॥
स वणिग्व्यवहारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।
गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥१९॥

---

14 d. D •भ्यचौ• ।

ज्ञात्वा श्रुतबलेनाथ निधिस्थानं तदौकसि ।
आख्यातुं चिन्तयामास तस्मै सूरिः कृपानिधिः ॥२०॥
धर्मोपदेशव्याजेन भगवान्हस्तसंज्ञया ।
अधःस्थितनिधिं स्तम्भं मुनिस्तस्मै प्रदर्शयन् ॥२१॥
व्याचार्षीदपि संसारस्वरूपं पश्य कीदृशम् ।
गृहमीदृक्तव भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥२२॥ युग्मं ॥
एवमाख्याय भगवान्धनेश्वर्या मुहुर्मुहुः ।
ययौ विहर्तुमन्यत्रार्हतं धर्मं प्रभावयन् ॥२३॥
धनदेवस्ततो लाभोदयकर्मविवर्जितः ।
यादृग्गतस्तादृगागात्तैरेव वसनैरपि ॥२४॥
स्थूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाख्यद्गृहेश्वरी ।
सहर्षं सो ऽपि पप्रच्छ किमूचे भगवानपि ॥२५॥
साख्यात्स्थूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।
अस्य स्तम्भस्याभिमुखहस्ताभिनयपूर्वकम् ॥२६॥
धनदेवो ऽप्यदो दध्यौ तस्य ज्ञानाम्बुवारिधेः ।
न ह्यभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुचित् ॥२७॥
स्तम्भमुद्दिश्य हस्ताभिनयो यद्विदधे गुरुः ।
तन्नूनमस्य स्तम्भस्याधस्तात्संभाव्यते निधिः ॥२८॥
इति बुद्ध्वा धनदेवः स्तम्भमूलमचीखनत् ।
तत्र चाविरभूद्द्रव्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥२९॥
धनदेवो ऽभवत्तेन धनेन धनदोपमः ।
स्थूलभद्रप्रसादो ऽयमिति च स्मारयन्हि ॥३०॥

स्थूलभद्रस्य वन्द्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।
वन्दनायान्यदा सो ऽगात्पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥३१॥
ततस्य वसतौ गत्वा स्थूलभद्रं महामुनिम् ।
ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥३२॥
ऊचे च स्थूलभद्रर्षिं धनदेवः कृताञ्जलिः ।
त्वत्प्रसादेन दारिद्र्यसमुद्रं तीर्णवानहम् ॥३३॥
नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्नहम् ।
त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥३४॥
भूयास्त्वमार्हत इति स्थूलभद्रेण जल्पितः ।
ओमित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्पुनः ॥३५॥
स्वामिना स्थूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दीक्षितौ ।
आर्यमहागिरिश्चार्यसुहस्ती चाभिधानतः ॥३६॥
तौ हि यक्षार्यया बाल्यादपि मात्रेव पालितौ ।
इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरिसुहस्तिनौ ॥३७॥
खड्गधारेव तीक्ष्णं तावतीचारविवर्जितम् ।
परीषहेभ्यो निर्भीकौ पालयामासतुर्व्रतम् ॥३८॥
तौ स्थूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।
साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥३९॥
शान्तौ दान्तौ लब्धिमन्तावधीता-
वायुष्मन्तौ वाग्मिनौ दृष्टभक्तौ ।

---

31 a C वंद्यस्य A वद्यस्य । 37 c C इत्याचार्योपदौ ।

आचार्यत्वे न्यस्य तौ स्थूलभद्रः
कालं कृत्वा देवभूयं प्रपेदे ॥४०॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
हाकाव्ये आर्यमहागिरिसुहस्तिदीक्षास्थूलभद्रस्वर्गगमनकीर्तनो
म दशमः सर्गः ॥

CANTO XI.

भविकाननुगृह्णन्तौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
महीं विहरतः स्मार्यौ महागिरिसुहस्तिनौ ॥१॥
कालक्रमेण भगवाञ्जगद्बन्धुर्महागिरिः ।
शिष्यान्निष्पादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
महागिरिर्निजं गच्छमन्यदादात्सुहस्तिने ।
विहर्तुं जिनकल्पेन लोको ऽभून्मनसा स्वयम् ॥३॥
व्युच्छेदाज्जिनकल्पस्य गच्छनिश्रास्थितो ऽपि हि ।
जिनकल्पार्हया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
ते धर्मदेशनावारि वर्षन्तो वारिदा इव ।
विहरन्तो ऽन्यदाजग्मुः पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥५॥
वसुभूतिरिति श्रेष्ठी तत्र चार्यसुहस्तिना ।
सम्बोधितः श्रावको ऽभूज्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
सुहस्त्याख्यातधर्मानुवादेन स्वजनानपि ।
प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
प्रबोध्यमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
नाबुध्यन्त विना धर्माचार्यमित्यल्पमेधसः ॥८॥
वसुभूतिर्गुरोराख्यद्भगवन्स्वजना मया ।
न पारिता बोधयितुं तान्बोधयितुमर्हसि ॥९॥

7 c C प्रतिबो॰ ।

इति तत्प्रतिबोधाय सुहस्ती तद्गृहं ययौ ।
सुधातरङ्गिणीप्रायां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥
प्राविशत्तत्र भिक्षार्थं तदा चार्यमहागिरिः ।
तमभ्युदस्थादाचार्यः सुहस्ती वन्दते स्म च ॥११॥
श्रेष्ठ्यप्युवाच युष्माकमपि कोऽप्यस्ति किं गुरुः ।
युष्माभिर्वन्द्यते विश्ववन्द्यैर्यदयमागतः ॥१२॥
सुहस्त्याह भो श्रेष्ठिन्नमी ते गुरवः खलु ।
त्यागार्हभक्तपानादिभिक्षामाददते सदा ॥१३॥
ईदृग्भिक्षाशना ह्येते ऽपरथा स्युरुपोषिताः ।
सुगृहीतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
एवं महागिरिं स्तुत्वा प्रतिबोध्याखिलांश्च तान् ।
पुनरेव निजं स्थानं सुहस्ती भगवान्ययौ ॥१५॥
श्रेष्ठ्यपि स्वजनानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
ईदृशं पश्यथ मुनिं यदा भिक्षार्थमागतम् ॥१६॥
त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
तस्मै देयं तदादत्तं तद्धि वः स्यान्महाफलम् ॥१७॥ युग्मम्॥
स्वजनैर्वसुभूतेस्तु प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
भिक्षार्थं च द्वितीये ऽह्नि तत्रैवागान्महागिरिः ॥१८॥
महागिरिं समायान्तं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठिबन्धवः ।
तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै प्रदातुमिच्छवः ॥१९॥
उपयोगेन विज्ञाय तदशुद्धं महागिरिः ।

11 c C ॰स्थाद् । 16 c MSS यत्र ।

अनादायैव वसतिं गत्वा चोचे सुहस्तिनम् ॥२०॥
त्वया छ्यो ऽविनयं कृतानेषणा महती कृता ।
ते हि त्वदुपदेशेन भिक्षां मह्यमसज्जयन् ॥२१॥
मैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्सुहस्त्यपि ।
क्षमयामास पादाग्रे लुठन्नार्यमहागिरिम् ॥२२॥
इतश्च सम्प्रतिनृपो ययावुज्जयिनीं पुरीम् ।
कदापि क्वापि तिष्ठन्ति स्वभूमौ हि महीभुजः ॥२३॥
जीवन्तस्वामिप्रतिमारथयात्रां निरीक्षितुम् ।
आयातावन्यदावन्त्यां महागिरिसुहस्तिनौ ॥२४॥
पृथक्पृथग्वसत्यां तौ तस्थतुः सपरिच्छदौ ।
तयोरतिमहागच्छस्ततो नैकत्रसङ्गमः ॥२५॥
निर्ययौ चोत्सवेनाथ जीवन्तस्वामिनो रथः ।
मनोमयूरजलदः पौराणां भक्तिशालिनाम् ॥२६॥
ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रीसङ्घेनाखिलेन च ।
अन्वीयमानः स रथः पुर्यां पर्यटदस्खलन् ॥२७॥
गते राजकुलद्वारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।
वातायनस्थितो दूराद्दर्शार्यसुहस्तिनम् ॥२८॥
दृष्ट्वा चैवं मुनीन्द्रो ऽयं मन्मनःकुमुदोडुपः ।
क्वापि दृष्ट इवाभाति न स्मरामि तु किं त्वदः ॥२९॥
एवं विमर्शं कुर्वाणो मूर्छितो न्यपतन्नृपः ।
आः किमेतदिति वदन्दधावे च परिच्छदः ॥३०॥

24 c D यायांता॰ ।

व्यजनैर्वीज्यमानस्य सिच्यमानस्य चन्दनैः ।
जातिस्मरणमासाद्योदस्थादवनिशासनः ॥३१॥
स प्राग्जन्मगुरुं ज्ञात्वा जातिस्मृत्या सुहस्तिनम् ।
तदैव वन्दितुमगाद्विस्मृतान्यप्रयोजनः ॥३२॥
पञ्चाङ्गस्पृष्टभूपीठः स नत्वार्यसुहस्तिनम् ।
पप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवन्कीदृशं फलम् ॥३३॥
सुहस्ती भगवानाख्यन्मोक्षः स्वर्गश्च तत्फलम् ।
अपृच्छद्भूपतिर्भूयः सामायिकफलं च किम् ॥३४॥
सामायिकस्याव्यक्तस्य राजन्राज्यादिकं फलम् ।
सुहस्तिन्येवमाख्याते द्राक् प्रत्येति स्म भूपतिः ॥३५॥
ततः स्फोटनिकां कृत्वा प्रत्ययव्यञ्जिकां मुहुः ।
एवमेतन्न सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥३६॥
सुहस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।
किं नाम मां यूयमुपलक्षयध्वे ऽथवा न हि ॥३७॥
आचार्यो ऽप्युपयोगेन ज्ञात्वोचे त्वां नरेश्वर ।
सम्यगुपलक्षये ऽहं त्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥३८॥
महागिर्यार्यमिश्रैर्विहरन्तो वयं पुरा ।
सह गच्छेन कौशाम्ब्यामागच्छाम नरेश्वर ॥३९॥
सङ्कीर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगवस्थितौ ।
तत्रावां परिवारैर्हि महागिरिसुहस्तिनोः ॥४०॥
तदाभूदतिदुर्भिक्षं तथाप्यस्मासु भक्तिमान् ।
लोको भक्तादिकं दातुमुपाक्रंस्त विशेषतः ॥४१॥

भिक्षार्थं साधवो ऽन्येद्युरेकस्य श्रेष्ठिनो गृहे ।
विविशुः पृष्ठतस्तेषां रङ्क एको विवेश च ॥४२॥
तत्रेच्छाकारमर्यादां विविधां मोदकादिभिः ।
साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥४३॥
साधूनामात्तभिक्षाणां वसतिं प्रति गच्छताम् ।
अनुगः सो ऽब्रवीद्रङ्को दीयतां मम भोजनम् ॥४४॥
ते साधवो ऽभिदधिरे जानन्ति गुरवः खलु ।
वयं गुरुपराधीना न किंचिद्दातुमीश्महे ॥४५॥
ततः स रङ्कः साधूनामन्वेव वसतिं ययौ ।
दीनात्मा तत्र दृष्ट्वांस्तानयाचत च भोजनम् ॥४६॥
साधवः कथयन्ति स्म भगवन्नमुना पथि ।
याचिता वयमप्युच्चैर्भोजनं दीनमूर्तिना ॥४७॥
विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायणैः ।
भावी प्रवचनाधारो यद्रङ्को ऽयं भवान्तरे ॥४८॥
ततः स द्रमको ऽस्माभिः प्रियपूर्वमभाष्यत ।
यद्यादत्से परिव्रज्यां लभसे भोजनं तदा ॥४९॥
रङ्को ऽचिन्तयदद्ये ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
तद्वरं व्रतजं कष्टमिष्टभोजनलाभकृत् ॥५०॥
प्रतिपन्नं परिव्रज्यां ततो रङ्कं तदैव तम् ।
प्राव्राजयाम मोदकादि यथारुचि ॥५१॥

46 b A साधूनां मध्येव । 49 c D द्रुमको । 51 c A C प्रव्रज्यात्तु°, D प्राव्राजयाभुजाम्हि° B प्राव्रज्य ।

स स्वादं स्वादमाहारं तथा ह्याकण्ठमात्तवान् ।
पन्थाः श्वासानिलस्यापि यथा दुःसंचरो ऽभवत् ॥५२॥
तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भूयसा ।
रुद्धश्वासो विपन्नः स श्वासजीवा हि देहिनः ॥५३॥
स्थितो मध्यस्थभावेन स साधुर्विपद्य सः ।
कुणालस्यावन्तिपतेः सूनुस्त्वमुदपद्यथाः ॥५४॥
पुनर्विज्ञपयामास सुहस्तिनमिलापतिः ।
भगवंस्त्वत्प्रसादेन प्राप्तो ऽहं पदवीमिमाम् ॥५५॥
त्वया प्रव्राजितो न स्यां तदाहं भगवन्यदि ।
अस्पृष्टजिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥५६॥
तदादिशत मे किंचित्प्रसीदत करोमि किम् ।
भवामि मानुषो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥५७॥
जन्मन्यत्रापि गुरवो यूयं मे पूर्वजन्मवत् ।
अनुगृह्णीत मां धर्मपुत्रं कर्तव्यशिक्षया ॥५८॥
कृपालुरादिदेशार्यसुहस्ती भगवान्नृपम् ।
जिनधर्मं प्रपद्यस्व परत्रेह च शर्मणे ॥५९॥
स्वर्गः स्यादपवर्गो वामुत्रार्हद्धर्मशालिनाम् ।
इह हस्त्यश्वकोशादिसम्पदश्चोत्तरोत्तराः ॥६०॥
अभ्युपेत्य नृपस्तद्वै तदनुज्ञया ।
अर्हन्देवो गुरुः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हतो वचः ॥६१॥

52 a A [illegible] स्वादं, D sec. m. c C श्वासो॰ A श्वासा । 54 c C ॰स्त्वमिरदः ।
56 a A C प्रव्राजितः, c D अस्पृष्ट, d D ततः for ततो ।

अणुव्रतगुणव्रतशिक्षाव्रतपवित्रितः ।
प्रधानश्रावको जज्ञे सम्प्रतिस्तत्प्रभृत्यपि ॥६२॥
त्रिसन्ध्यमप्यवन्ध्यश्रीर्जिनार्चामर्चति स्म सः ।
साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुष्विव चकार च ॥६३॥
स सर्वदा जीवदयातरङ्गितमनाः सुधीः ।
अन्नदानरतो दानं दीनेभ्यो ऽभ्यधिकं ददौ ॥६४॥
आवैताढ्यं प्रतापाढ्यः स चकाराविकारधीः ।
त्रिखण्डे भरतक्षेत्रं जिनायतनमण्डितम् ॥६५॥
सुहस्त्याचार्यपादानामवन्त्यामेव तस्थुषाम् ।
चैत्ययात्रोत्सवश्चक्रे सङ्घेनान्यत्र तत्पुरे ॥६६॥
मण्डपे चैत्ययात्रायां सुहस्ती भगवानपि ।
एत्य नित्यमलञ्चक्रे श्रीसङ्घेन समन्वितः ॥६७॥
सुहस्तिस्वामिनः शिष्यपरमाणुरिवाग्रतः ।
कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निषसाद च सम्प्रतिः ॥६८॥
यात्रोत्सवान्ते सङ्घेन रथयात्रा प्रचक्रमे ।
यात्रोत्सवो हि भवति सम्पूर्णो रथयात्रया ॥६९॥
रथो ऽथ रथशालाया दिवाकररथोपमः ।
निर्ययौ स्वर्णमाणिक्यद्युतिद्योतितदिङ्मुखः ॥७०॥
श्रीमदर्हत्प्रतिमाया रथस्थाया महर्द्धिभिः ।
विधिज्ञैः स्नात्रपूजादि श्रावकैरुपचक्रमे ॥७१॥

---

66 d MSS वत्सरे । 71 c C स्नान ।

क्रियमाणे ऽर्हतः स्नात्रे स्नात्राम्भो न्यपतद्रथात् ।
जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिखरादिव ॥७२॥
श्राद्धैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
स्वामिनिर्विज्ञीपुभिरिवाकारि वस्त्राच्छितांशुकैः ॥७३॥
मालतीशतपत्रादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
पूजिताभात्कलेपेन्दोर्वृता शारदवारिदैः ॥७४॥
दह्यमानागरुत्याभिर्धूमलेखाभिरावृता ।
अर्हत्प्रतिमा नीलवासोभिरिव पूजिता ॥७५॥
आरात्रिकं जिनार्चायाः कृतं श्राद्धैर्ज्वलच्छिखम् ।
दीप्यमानौषधीचक्रशैलशृङ्गविडम्बकम् ॥७६॥
वन्दित्वा श्रीमदर्हन्तमथ तैः परमार्हतैः ।
रथ्यैरिवाग्रतोभूय स्वयमाचकृषे रथः ॥७७॥
नागरीभिरुपक्रान्तहल्लीसकरासकः ।
चतुर्विधातोद्यनादसुन्दरप्रेक्षणीयकः ॥७८॥
परितः श्राविकालोकगीयमानोरुमङ्गलः ।
प्रतीच्छन्विविधां पूजां प्रत्यहं प्रतिमन्दिरम् ॥७९॥
वर्त्मैः कुङ्कुमाम्भोभिरभिषिक्ताध्वभूतलः ।
सम्प्रतेः सदनद्वारमाससाद शनै रथः ॥८०॥ त्रिभिर्विशेषकं।
राजापि सम्प्रतिरथ रथपूजार्थमुद्यतः ।
आगात्पनसफलवत्सर्वाङ्गोद्भिन्नकण्टकः ॥८१॥

---

76 c D जिनार्चायाः । 77 c B रथ । 80 a A वर्त्मे, C चतुष्कि-चत्वरैः ।

रथाधिरूढां प्रतिमां पूजयाष्टप्रकारया ।
अपूजयद्भवानन्दसरोहंसो ऽवनीपतिः ॥८२॥
तदानीमेव सामन्तानाहूय निखिलानपि ।
सम्यक्त्वं ग्राहयित्वैवमादिदेश विशांपतिः ॥८३॥
मन्यध्वमपि सामन्ताः सम्यग्मां स्वामिनं यदि ।
तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥८४॥
द्रव्यैरपि न मे किंचिद्युष्मद्भिः प्रयोजनम् ।
एवं कृते हि सामन्ताः प्रियं भवति मे कृतम् ॥८५॥
एवमाज्ञाप्य सामन्ता विसृष्टाः स्वस्वनीवृति ।
गत्वा चक्रुः स्वामिभक्त्या श्रमणानामुपासनाम् ॥८६॥
प्रावर्तयन्रथयात्रां तत्रानुगमनं तथा ।
रथाग्रे पुष्पवृष्टिं च चैत्यपूजां च ते व्यधुः ॥८७॥
इत्यादि श्रावकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा ।
प्रान्तदेशा अपि साधुविहारार्हा यथाभवन् ॥८८॥
सम्प्रतिश्चिन्तयामास निशीथसमये ऽन्यदा ।
अनार्येष्वपि साधूनां विहारं वर्तयाम्यहम् ॥८९॥
इत्यनार्यानादिदेश राजा दत्त करं मम ।
तथा तथास्मत्पुरुषा मार्गयन्ति यथा यथा ॥९०॥
ततः प्रैषीदनार्येषु साधुवेषधरान्नरान् ।
ते सम्प्रत्याज्ञयानार्यानेवमन्वशिषन्क्रमम् ॥९१॥

---

86 a C नीवृतिं। 93 a A D चेदमिदं।

द्विचत्वारिंशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम्।
वस्त्रपात्रान्नपानादि देयमस्मास्वहो स्वयम्॥९२॥
अध्येतव्यं चेदिदं ततो युष्मासु तोषभाक्।
भविता सम्प्रतिस्वामी कोपिष्यत्यन्यथा पुनः॥९३॥
ततः सम्प्रतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः।
ते तु तत्पुरुषादिष्टमन्वतिष्ठन्दिने दिने॥९४॥
एवं साधूचिताचारचतुरेषु कृतेषु तु।
अनार्येषु सम्प्रतिना विज्ञप्ता गुरवः पुनः॥९५॥
कदापि श्रमणा एते भगवन्नार्यदेशवत्।
अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो न हि॥९६॥
व्याजहुः सूरयोऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा।
ज्ञानदर्शनचारित्राण्युत्सर्पन्ति न पार्थिव॥९७॥
राजा प्रोवाच भगवन्ननार्येष्वपि सम्प्रति।
श्रमणान्प्रेष्य जानीध्वं तेषामाचारचातुरीम्॥९८॥
एवं राज्ञोऽतिनिर्बन्धादाचार्यैः केऽपि साधवः।
विहर्तुमादिदिशिरे ततोऽन्ध्रद्रमिलादिषु॥९९॥
अनार्याः प्रेक्ष्य तान्साधून्सम्प्रतेः पुरुषा इति।
ज्ञात्वा प्राक्शिक्षया तेभ्यो भक्तपानादिकं ददुः॥१००॥
निरवद्यं श्रावकवदनार्येष्वपि साधवः।
दृष्ट्वा गत्वा स्वगुरवे पुनराख्यन्सविस्मयाः॥१०१॥
एवं सम्प्रतिराजेन स्वमत्या बुद्धिगर्भया।
देशाः साधुविहारार्हा अनार्या अपि चक्रिरे॥१०२॥

राज्ञा प्राग्जन्मरङ्कत्वं बीभत्सं स्मरता निजम् ।
महासत्राण्यकार्यन्त पूर्द्वारेषु चतुर्ष्वपि ॥१०३॥
अयं निजः परो वायमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।
तत्रानिवारितं प्रापुर्भोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥
यदवाशिष्यतान्नादि भुक्तवत्सु बुभुक्षुषु ।
तद्विभज्योपाददिरे महानसनियोगिनः ॥१०५॥
के स्वात्यन्नशिष्टान्नमिति पृष्टा महीभुजा ।
आख्यन्महानसायुक्ताः स्वामिप्रसादग्रहे वयम् ॥१०६॥
आदिदेश च तान्राजा यदन्नमवशिष्यते ।
अक्षताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥
द्रव्यं दास्यामि वस्तेन सनिर्वाहा भविष्यथ ।
न हि केष्वपि कार्येषु सीदति द्रव्यवाञ्जनः ॥१०८॥
तेऽवशिष्टान्नपानादि तदाद्यपि तदाज्ञया ।
साधुभ्यो ददिरे तेऽपि स्तौषकुः शुद्धिदर्शनात् ॥१०९॥
श्रमणोपासको राजा कान्दविकानथादिशत् ।
तैलाज्यदधिविक्रेतॄन्वस्त्रविक्रयकानपि ॥११०॥
यत्किंचिदुपकुर्वते साधूनां देयमेव तत् ।
तन्मूल्यं वः प्रदास्यामि मा स्म शङ्कध्वमन्यथा ॥१११॥
ते तथारेभिरे कर्तुं जातहर्षा विशेषतः ।
विक्रीयमाणे पण्ये हि वणिजामुत्सवो महान् ॥११२॥

---

103 c A B D सत्रकार्यन्त महासत्रा।

तत्तथार्यसुहस्ती तु दोषयुक्तं विदन्नपि ।
सेहे शिष्यानुरागेण लिप्तचित्तो बलीयसा ॥११३॥
सुहस्तिनमितश्चार्यमहागिरिरभाषत ।
अनेषणीयं राजान्नं किमादत्से विदन्नपि ॥११४॥
सुहस्त्युवाच भगवन्यथा राजा तथा प्रजाः ।
राजानुवर्तनपराः पौरा विश्राणयन्त्यदः ॥११५॥
मायेयमिति कुपितो जगादार्यमहागिरिः ।
शान्तं पापं विसंभोगः खल्वतः परमावयोः ॥११६॥
सामाचारीसमानैर्हि साधुभिः साधु सङ्गतम् ।
सामाचारीविभिन्नस्य भिन्नो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥
वेपमानो भिया बाल इव भक्तः सुहस्त्यपि ।
आर्यमहागिरिपादान्वन्दित्वोचे कृताञ्जलिः ॥११८॥
सापराधो ऽस्मि भगवन्मिथ्यादुष्कृतमस्तु मे ।
क्षम्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥
ऊचे महागिरिरथ दोषः को नाम ते ऽथवा ।
पुरा भगवता वीरस्वामिनैतद्धि भाषितम् ॥१२०॥
मदीये शिष्यसन्ताने स्थूलभद्रमुनेः परम् ।
पतत्प्रकर्षा साधूनां सामाचारी भविष्यति ॥१२१॥
स्थूलभद्रमुनेः पश्चादावां तीर्थप्रवर्तकौ ।
अभूव तदिदं स्वामिवचः सत्यापितं त्वया ॥१२२॥

117 a c C समाचारी°, c A C D विभक्त । 118 c MSS महा°, D prima manu आर्यमहा°, C परम् । 121 c C समनृप° ।

स्थापयित्वेत्यसम्भोगिकत्वमार्यमहागिरिः ।
जीवन्तस्वामिप्रतिमां नत्वावन्त्या विनिर्ययौ ॥१२३॥
पूर्वं हि समवसृतौ श्रीमतश्चरमार्हतः ।
दशार्णभद्रसम्बोधसमये यानि जज्ञिरे ॥१२४॥
गजेन्द्रस्याग्रपदानि समायाते दिवस्पतौ ।
तथैवास्थुश्च तत्रागात्तीर्थे चार्यमहागिरिः ॥१२५॥ युग्मं ॥
ख्याते तत्र महातीर्थे गजेन्द्रपदनामनि ।
त्यक्तदेहोऽनशनेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१२६॥
पार्थिवः सम्प्रतिरपि पालयञ्श्रावकव्रतम् ।
पूर्णायुर्देवोऽभूत्सिद्धिं क्रमेण च गमिष्यति ॥१२७॥
अथ विहृत्यान्यचार्यसुहस्त्युज्जयिनीं पुनः ।
जीवन्तस्वामिप्रतिमावन्दनार्थं समाययौ ॥१२८॥
बाह्योद्याने च भगवान् सुहस्ती समवासरत् ।
वसतिं याचितुं प्रैषीत्पूर्मध्ये द्वौ मुनी च सः ॥१२९॥
तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्गृहे ।
सापि पप्रच्छ तौ नत्वा किं नामादिशथो युवाम् ॥१३०॥
तावूचतुरावां हि शिष्यावार्यसुहस्तिनः ।
तदादेशेन कस्यापि वसतिं प्रार्थयावहे ॥१३१॥
विशालां वाहनकुटीं वसतिं सार्पयत्ततः ।
सुहस्ती सपरीवारोऽध्यवात्सीत्ततश्च ताम् ॥१३२॥

---

127 c D तु for च। 130 d MSS °दिशतं ।

परावर्तितुमारेभे प्रदोषसमये ऽन्यदा ।
आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्ययनं वरम् ॥१३३॥
भद्रायाश्च सुतो ऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।
तदा च विलसन्नासीत्सप्तभूमिगृहोपरि ॥१३४॥
द्वात्रिंशता कलत्रैः स क्रीडन् स्वःस्त्रीनिभैरपि ।
तन्निशाध्ययने कर्णं ददौ कर्णरसायने ॥१३५॥
तत्सम्यगाकर्णयितुं भद्रासूनुः सूक्ष्मधीः ।
प्रासादाद्द्रुतमुत्तीर्य वसतिद्वारमाययौ ॥१३६॥
अनुभूतं मया क्वेदमिति चिन्तापरः स तु ।
सञ्जातजातिस्मरणो ययावाचार्यसन्निधौ ॥१३७॥
नत्वा चोवाच भगवन्भद्रायास्तनयो ह्यहम् ।
पुरा च नलिनीगुल्मविमाने त्रिदशो ऽभवम् ॥१३८॥
विमानं नलिनीगुल्मं जातिस्मृत्या मया स्मृतम् ।
तत्रैव गन्तुं भूयो ऽद्य परिव्रजिषाम्यहम् ॥१३९॥
ततः प्रार्थयमानं तं प्रव्राजयत मामिति ।
आचार्यमिश्रा जगदुः सुकुमारो ऽसि दारक ॥१४०॥
सुखदा लोहचणकाः सुचर्वा वत्सयो ऽपि हि ।
दुष्करं तु जिनोपज्ञं तपो ऽतीचारवर्जितम् ॥१४१॥
भाद्रेयो ऽभिदधे चाहं प्रव्रज्योत्कण्ठितस्त्वहम् ।
सामाचारीं चिरतरं न च पालयितुं क्षमः ॥१४२॥
आदावेव परिस्पन्दी सत्त्वादनशनान्वितम् ।
आदास्ये समयाराध्य लोकं कथंचिदहं द्रुतम् ॥१४३॥

गुरुरूचे महाभाग प्रव्रज्यां चेज्जिघृक्षसि ।
तदनुज्ञापय निजान्बन्धूनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृहे गत्वा कृताञ्जलिः ।
आपप्रच्छे निजान्बन्धूननुजज्ञे न तैर्न हि ॥१४५॥
भद्रासुतस्ततः केशांस्तैरेवोदखनत्स्वयम् ।
स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपराङ्मुखः ॥१४६॥
तादृग्रूपो ययावार्यसुहस्त्याचार्यसन्निधौ ।
अवन्तिसुकुमालो ऽथ निर्ममः स्ववपुष्यपि ॥१४७॥
स्वयमेषोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सुहस्त्यपि ।
तं परिव्राजयामास प्रव्रज्याविधिपुरस्सरम् ॥१४८॥
चिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमक्षमः ।
गुरूनापृच्छ्य सो ऽन्यत्र ययावनशनं चिकीः ॥१४९॥
चचाले ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपदद्वयात् ।
निर्गच्छद्रक्तपृषतैः सेन्द्रगोपामिवावनिम् ॥१५०॥
स्थाने स्थाने चिताभस्मधूसरीभूतभूतलम् ।
सो ऽगात्पितृवनं क्रीडास्थानं पितृपतेरिव ॥१५१॥
कन्थारिकाकुडङ्गान्तस्तस्थावनशनेन सः ।
समाहितः स्मरन्पञ्चपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥१५२॥
तत्पदान्यसृगास्रावविस्राणि शिशुभिर्वृता ।
लिहाना जम्बुकी कापि तत्रोद्देशे समाययौ ॥१५३॥

---

152 a D कुंडगां° । 153 b MSS. विश्राणि ।

तत्पादप्रचरद्रक्तपङ्कगन्धेन भूयसा ।
सशिशुः सा विवेशाथ मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥
शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।
तं च खादितुमारेभे कृतान्तस्येव सोदरा ॥१५५॥
चटच्चटिति सा चर्म चटच्चटिति जङ्गलम् ।
धगद्धगिति मेदश्च कटत्कटिति कीकसम् ॥१५६॥
भक्षयन्ती पादमेकं तस्य सा निरशेषयत् ।
तत्तुभक्षपाण्यपरं प्रथमे प्रहरे निशः ॥१५७॥ युग्मं ॥
तथापि न चकम्पे स प्रत्युतामंस्त सात्त्विकः ।
अपि तां पादखादिनीं पादसंवाहिकामिव ॥१५८॥
एवं द्वितीये प्रहरे तदूरू च चखाद सा ।
साधु दृष्यतु जीवो ऽयमित्यकार्षीन्त्वरां तु सः ॥१५९॥
तत्तुन्दं भक्षयामास तृतीयप्रहरे च सा ।
स तु दध्यौ मयत्येषा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥१६०॥
तुर्ये च यामे यामिन्याः सक्षामत्वो विपद्य सः ।
विमाने नलिनीगुल्मे महर्द्धिरमरोऽभवत् ॥१६१॥
धन्यो महानुभावो ऽयं महासत्त्वो ऽयमित्यथ ।
तच्छरीरस्य तत्कालं महिमा निर्ममे ऽमरैः ॥१६२॥
तद्वार्तामात्रपाप्रमथः पृच्छन्ति स्म सुरर्षिणम् ।
आख्याहि भगवन्नस्य पतिः कथमभूदिति ॥१६३॥
उदयोगेन विज्ञाय सुहृन्देऽपि हि तत्कथा ।
मदीयं सर्वमाचख्यौ ताभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

अवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्मनि ।
भद्रायाः पुरतः सर्वं तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥
अवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निशात्यये ।
श्मशाने प्रययौ तत्र कन्थारीवनलाञ्छिते ॥१६६॥
आकृष्टं दिशि नैरृत्यां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।
रुरोद बाष्पमिषतो वारिदानीयतेव सा ॥१६७॥
भद्रा वधूभिः सहिता रुदती विललाप च ।
प्राणानपि किमत्याक्षीरस्मानिव किमीदृशः ॥१६८॥
वत्स प्रव्रजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।
किं नाम नालमकृथा विहारेण गृहाङ्गणम् ॥१६९॥
का नाम रात्रिः कल्याणी सा भविष्यत्यतः परम् ।
या स्वप्ने दर्शयित्वा त्वामस्मान्सञ्जीवयिष्यति ॥१७०॥
निर्मोहीभूय यद्यस्मान्पर्यहार्षीर्व्रतेच्छया ।
सद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूस्तो यदुज्झिताः ॥१७१॥
विलप्यैवं बहुतरं भद्रा शिप्रानदीतटे ।
तस्यौर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदती समयोचितम् ॥१७२॥
भद्रासूनोर्गेहिन्यो ऽपि विलप्य च विलप्य च ।
शिप्रायां चक्रिरे शह्वोद्धरणं क्लिन्नवाससः ॥१७३॥
सुतमृत्युसमुद्भूतशोकानलकरालिता ।
भद्रा तदैच्छत्प्रव्रज्यां शमामृततरङ्गिणीम् ॥१७४॥
भद्राथ सदने गत्वा मुक्त्वैकां गुर्विणीं वधूम् ।
वधूभिः सममन्याभिः परिव्रज्यामुपाददे ॥१७५॥

गुर्व्या जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत्।
अवन्तिसुकुमालस्य मरणस्थानभूतले ॥१७६॥
तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम्।
महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुच्चकैः ॥१७७॥

भगवानार्यसुहस्त्यपि गच्छं
समये वरशिष्याय समर्प्य।
विहितानशनस्त्यक्त्वा देहं
सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये सम्प्रतिराजचरितआर्यमहागिरिस्वर्गगमनअवन्तिसुकुमालनलिनीगुल्मगमनआर्यसुहस्तिस्वर्गगमनवर्णनो नाम एकादशः सर्गः ॥

———

CANTO XII.

सुहस्तिनोऽन्वये वज्रस्वामी च ज्ञानयोगतः ।
अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथा च प्रपञ्च्यते ॥१॥
इहैव जम्बूद्वीपेऽपाग्भरतार्धविभूषणम् ।
अवन्तिरिति देशोऽस्ति स्वर्गदेशीय ऋद्धिभिः ॥२॥
तत्र तुम्बवनमिति विद्यते सन्निवेशनम् ।
निवेशनमिव श्रीणां सुहृदामपि हर्षदम् ॥३॥
बभूव श्रावकस्तत्र श्रियो देव्या इवात्मजः ।
इभ्यपुत्रो धनगिरिर्गिरीकृतधनोच्चयः ॥४॥
मध्यमेनापि वयसा तस्य भूषितवर्ष्मणः ।
हृदये नाविशत्कामः प्रशमद्वाःस्थरक्षिते ॥५॥
धर्मादर्थो भवतीति न्यायशास्त्रेष्वधीयते ।
सोऽर्थादपि व्यधाद्धर्मं पात्रेभ्योऽर्थं नियोजयन् ॥६॥
ब्रह्मचर्यपरीणामं स्वर्गमोक्षफलं विदन् ।
इयेष कन्यां नोद्वोढुं सोऽर्हद्धर्मपरायणः ॥७॥
यत्र यत्र कुले कन्यां धनगिर्यर्थमादृतौ ।
प्रार्थयेते स्म पितरौ तदुद्वाहमहोत्सवे ॥८॥
तत्र तत्र धनगिरिर्गत्वा स्वयमचीकथत् ॥
अहं हि प्रव्रजिष्यामि दोषोऽस्ति मे न जल्पतः ॥९॥ युग्मं ॥

इतश्च धनपालस्य महेभ्यस्य तु नन्दना ।
सुनन्दोचे धनगिरेर्देयाहं सो ऽस्तु मे वरः ॥१०॥
महेभ्यो धनपालो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिघृक्षवे ॥११॥
भ्रातार्यशमितो नाम सुनन्दायाः पुराग्रहीत् ।
परिव्रज्यां सिंहगिरेराचार्यस्यांह्रिसंनिधौ ॥१२॥
अन्यदा तु ऋतुस्नातां सुनन्दां भद्रधीरपि ।
भेजे धनगिरिर्भोगफलं कर्म हि नान्यथा ॥१३॥
इतश्चाष्टापदगिरौ गौतमस्वामिना किल ।
प्ररूपितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
पुरा येन वैश्रमणसामानिकदिवौकसा ।
स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ युग्मम् ॥
अन्तर्वत्नीं धनगिरिस्तां सामोचे विशुद्धधीः ।
एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते भविता प्रव्रजाम्यहम् ॥१६॥
अमनीषित एवाभूत्सम्बन्धो ऽपि त्वया सह ।
प्रव्रज्यैव श्रेयसी मे ऽतः परं स्वस्ति ते पुनः ॥१७॥
इत्युक्त्वा तां धनगिरिरवक्रयकुटीमिव ।
हित्वा सिंहगिरिगुरोः पार्श्वे गत्वाभवद्यतिः ॥१८॥
सो ऽथ द्वाविंशतिमपि सहमानः परीषहान् ।
सुदुस्तपं तपस्तेपे स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥

---

16 a A अपूर्वनीं, D आतर्वत्नीं, C अंतर्वत्नीं in marg. सर्भवती । 18 b C •रपक्रय• ।

स स्थैर्यार्जवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्वृतः।
श्रुतपारं गुरोः पार्श्वात्पयः कूपादिवाददे ॥२०॥

नवमास्यां व्यतीतायां सुनन्दापि हि नन्दनम्।
अजीजनज्जनानन्दं सरसीव सरोरुहम् ॥२१॥
सुनन्दायाः प्रीतिपात्राण्यङ्गनाः सूतिकागृहे।
प्रतिजागरणायातास्तं बालमिदमूचिरे ॥२२॥
यदि जात न ते तातः प्राव्रजिष्यत्सदोत्सुकः।
जातकर्मोत्सवः श्रेयानभविष्यत्ततः खलु ॥२३॥
स्त्रीजने सत्यपि स्वच्छं भाति न स्वामिनं विना।
बह्वीभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना नभः ॥२४॥
स तु बालोऽपि सञ्ज्ञावाञ्ज्ञानावरणलाघवात्।
तासामाकर्णयामास तं संलापं समाहितः ॥२५॥
अचिन्तयच्च मत्तातः परिव्रज्यामुपाददे।
एवं [illegible] चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥२६॥
सञ्जातजातिस्मरणः संसारासारतां विदन्।
इयेष धीरकण्ठोऽपि पित्र्येऽध्वन्यध्वनीनताम् ॥२७॥
कथमुद्विज्य मां माता त्यक्ष्यतीति विचिन्त्य सः।
मातुरङ्कस्थितोऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिशम् ॥२८॥
न रागमधुरैर्गीतैर्न क्रीडनकदर्शनैः।
न वक्षदोलाप्रेङ्खाभिर्न चाटुवचनैरपि ॥२९॥

---

27 d A [illegible] पित्रे।

नोत्सङ्गनृत्यलीलाभिर्न मुखातोद्यवादनैः ।
न शिरश्चुम्बनेनापि विशश्राम स रोदनात् ॥३०॥ युग्मं ॥
एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्मासाः षडत्ययुः ।
आससाद सुनन्दापि निर्वेदं तेन सूनुना ॥३१॥
अन्यदा तु सिंहगिरिस्तत्रागात्तत्सन्निवेशने ।
विनेयैर्धनगिर्यार्यसमितादिभिरावृतः ॥३२॥
वसत्यां तस्थिवांसं च नत्वा सिंहगिरिं गुरुम् ।
धनगिर्यार्यसमितावन्वजिज्ञपतामिति ॥३३॥
स्वजनाः सन्ति नावस्मिन्भगवन् सन्निवेशने ।
यौष्माकेण नियोगेन तान्विवन्दिषिषावहे ॥३४॥
तयोश्च पृच्छतोरेवं शकुनं शुभसूचकम् ।
दृष्ट्वा सिंहगिरिगुरुरूचे ऽनूचानपुङ्गवः ॥३५॥
महांल्लाभो ऽद्य वां भावी लभेथे यद्युवां मुनी ।
सचित्तं वाप्यचित्तं वा तदादेयं मदाज्ञया ॥३६॥
सदने ऽथ सुनन्दाया जग्मतुस्तौ महामुनी ।
तस्यास्तावन्यनारीभिर्भिक्षायायातौ निवेदितौ ॥३७॥
सखिलाद्योचिरे सर्वाः सुनन्दे नन्दनस्त्वया ।
अर्पणीयो धनगिरेः स नेष्यत्येष दूयताम् ॥३८॥
निरानन्दा सुनन्दापि तमादाय स्तनन्धयम् ।
तेन निर्वेदितोदस्थादूचे धनगिरिं च सा ॥३९॥

39 a C सखिलाद्याः, d C स्वदन्त०, D निरन्त० ।

इयन्तं कालमात्मेव बालकः पालितो मया ।
मर्दिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येष दिवानिशम् ॥४०॥
यद्यप्यसि प्रव्रजितस्तथाप्येनं स्वमात्मजम् ।
गृहाण मामिव त्याक्षीर्मा स्मैनमपि सम्प्रति ॥४१॥
स्मित्वा धनगिरिरपि प्रोवाच वदतां वरः ।
एवं करिष्ये कल्याणि पश्चात्तापं तु यास्यसि ॥४२॥
मा कृथाः सर्वथेदृक्षं कुरुषे वा कुरुष्व तत् ।
समक्षं साक्षिणां भद्रे पुनर्ह्येनं न लप्स्यसे ॥४३॥
ततश्च साक्षिणः कृत्वा सनिर्वेदं सुनन्दया ।
नन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥४४॥
सो ऽर्भको धनगिरिणा पात्रबन्धे न्यधाय च ।
गृहीतसङ्केत इव विरराम च रोदनात् ॥४५॥
ततः सुनन्दासदनादृषी तावात्तबालकौ ।
हर्षाशापालकौ भूयो ऽप्येयतुर्गुरुसन्निधौ ॥४६॥
महाभारस्य भारेण पुनरक्षस्य तस्य तु ।
नमद्बाहुं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुरभाषत ॥४७॥
आयासित इवासि त्वं भिक्षाभारेण तं मम ।
समर्पय महाभाग विश्राम्यतु भुजस्तव ॥४८॥
इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रीपात्रमर्भकम् ।
क्ष्मान्या सुरकुमाराभमर्पयामास तं गुरोः ॥४९॥
देदीप्यमानं तेजोभिरधिपं तेजसामिव ।
आचार्यवर्यस्तं बालं पाणिभ्यां स्वयमाददे ॥५०॥

शिशोरस्यातिभारेण सद्यः सिंहगिरेर्गुरोः ।
नमति स्म महीपीठं वार्यादित्सोरिवाञ्जलिः ॥५१॥
तद्भारभङ्गुरकरो गुरुरूचे सविस्मयः ।
अहो पुंरूपभृद्वज्रमिदं धर्तुं न शक्यते ॥५२॥
भावी प्रवचनाधारो महापुरुषः पुमानयम् ।
यत्नेन रक्ष्यो रत्नं हि प्रायेणापायवल्लभम् ॥५३॥
साध्वीनामिति तं बालं पालनायार्पयद्गुरुः ।
वज्रसारस्य तस्यादाद्वज्र इत्यभिधामपि ॥५४॥
गत्वा शय्यातरकुले भक्ते तं बालमार्यिकाः ।
स्वमात्मानमिवाख्याय पालनायार्पयंस्तथा ॥५५॥
कुमारस्नात्याकुशलाः शय्यातर्यो ऽपि तं शिशुम् ।
स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपालयन् ॥५६॥
शय्यातरपुरन्ध्रीणां स सौभाग्यनिधानभूः ।
अङ्कादङ्कं सञ्चचार हंसो ऽम्बुजमिवाम्बुजात् ॥५७॥
उल्लापयन्त्यस्तं बालं मन्मनोल्लापपूर्वकम् ।
शय्यातरकुटुम्बिन्यो हर्षात्युन्नततां ययुः ॥५८॥
शय्यातर्यो महाभागाः स्नानपानाशनादिभिः ।
स्पर्धमाना इवान्योन्यं चक्रुस्तस्य सत्क्रियाम् ॥५९॥
वयोऽनुरूपपरीणामो वज्रो बालो ऽपि संयमात् ।
स प्रस्रवापनं चक्रे किंचिन्नाशाममौल्यदम् ॥६०॥

---

53 c MSS रक्षे।

बुभुजे प्रासुकं वज्रः प्राणयात्राकृते सुधीः ।
जातिस्मरणसंजातविवेकः कल्पविच्च सः ॥६१॥
चिकीर्षति स्म बालो ऽपि नीहारादि यदा च सः ।
चक्रे तदा तदा संज्ञां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥
शय्यातरकुमाराणां सर्वेषां जन्मभूरिव ।
वज्रो ऽभवत्प्रीतिगुणं समानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥
ज्ञानोपकरणादानैर्बालक्रीडां प्रपञ्चयन् ।
वज्रः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्यिकाः ॥६४॥
वज्रं दृष्ट्वा सुनन्दापि सुरूपं शीलशालिनम् ।
शय्यातरेभ्यो ऽयाचिष्ट मत्सूनुरिति वादिनी ॥६५॥
जननीपुत्रसम्बन्धं तवामुष्यार्भकस्य च ।
न विद्मः किं त्वसौ न्यासो गुरूणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥
इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्यै शय्यातराः सुतम् ।
ततश्चैविष्ट सा वज्रं दूरस्थैव पर्यस्वजत् ॥६७॥
महता तूपरोधेन सा तेषामेव वेश्मनि ।
धात्रीव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥६८॥
इतो ऽपि चापलपुरविषयश्रीविभूषणे ।
कन्या पूर्णा चेति नद्यौ विद्येते प्रथिताभिधे ॥६९॥
अन्तराले तयोर्नद्योरवात्सुः के ऽपि तापसाः ।
पादलेपविदेको ऽभूत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥

---

61 a B D प्रासुर्कं ।

विधाय पादलेपं च पादुके परिधाय च ।
जले ऽपि स्थलवत्पादौ विन्यस्य सञ्चचार सः ॥७१॥
एवं च पादुकारूढः स नित्यं जलवर्त्मना ।
पुरे गमागमं चक्रे जनयन्विस्मयं जने ॥७२॥
न हि वो दर्शने को ऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।
श्रमणोपासकानेवं प्रजजल्प स तापसः ॥७३॥
तदागादार्यशमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।
विहारक्रमयोगेन योगसिद्धो महातपाः ॥७४॥
तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्हताः ।
स्वदर्शनोपहासं ते तापसोपज्ञमुच्चकैः ॥७५॥
तदाकर्ण्यार्यशमितः श्रुतज्ञाने स्फुरत्यपि ।
ज्ञात्वा मतिबलेनापि जगाद स्वानुपासकान् ॥७६॥
नास्य कापि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः ।
केनाप्यसौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
यथा ह्याकाशपुष्पादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
उपदेशमात्रसिद्धे साध्ये युष्मादृशामपि ।
विज्ञाने विस्मयं कृत्वा मा स्म श्रद्धत्त तापसान् ॥७९॥
यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापसस्तन्निमन्त्र्यताम् ।
स्वागतस्य तदंघ्री प्रक्षाल्यौ पादुके अपि ॥८०॥
श्रावकैस्तापसः सो ऽथ मायां कृत्वा न्यमन्त्र्यत ।

79 b C D दृशादृशामपि ।

एकस्य श्रावकस्यौकस्यागात्परिवृतो जनैः ॥ ८१॥
श्रावकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम्।
तं तापसमभाषिष्ट गृहद्वारमुपागतम् ॥८२॥
भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रक्षालयाम्यहम् ।
ये क्षालयन्ति त्वत्पादावात्मानं क्षालयन्ति ते ॥८३॥
तदस्माननुगृह्यैवं निस्तारयितुमर्हसि ।
खलयन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥८४॥
अनिच्छतो ऽपि तस्याथ श्रावकस्तापसस्य सः ।
क्षालयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥८५॥
तत्पादपादुकाशौचमकार्षीत्स तथा यथा ।
तत्र प्रलेपगन्धो ऽपि नाभ्यात्सीचे ऽनुरागवत् ॥८६॥
महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं श्रावकाग्रणीः ।
अभोजयत्कार्यवशात्पूज्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥८७॥
तेन लेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः ।
नावेदीद्भोजनास्वादं विगोपागमशङ्कया ॥८८॥
तापसो भोजनं कृत्वा सरित्तीरं पुनर्ययौ ।
लोकैर्वृतो जलस्तम्भकुतूहलदिदृक्षया ॥८९॥
लेपाश्रयः स्याद्द्यापि को ऽपीत्यल्पमतिः स तु ।
अलीकसाहसं कृत्वा प्रागवत्प्राविशदम्भसि ॥९०॥
ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।
ब्रुडति स्म सरित्तीरे स तापसकुमारकः ॥९१॥

---

91 c A बुडति ।

वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियच्चिरम्।
मालिन्यभूदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥९२॥
हस्तताले च तत्कालं जने तुमुलकारिणि।
आचार्या अपि तत्रागुः श्रुतस्कन्धधुरन्धराः ॥९३॥
ततश्चिकीर्षवः स्वस्य दर्शनस्य प्रभावनाम्।
आचार्यास्त्रिचिपुर्योगविशेषं सरिदन्तरे ॥९४॥
एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव।
इति चावोचदाचार्यवर्यो धुर्यो महात्मनाम् ॥९५॥
तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति।
आचार्यः सपरीवारः परतीरभुवं ययौ ॥९६॥
आचार्यैर्दर्शितं तं चातिशयं प्रेक्ष्य तापसाः।
सर्वे ऽपि संविविजिरे तद्भक्त्याखिलो जनः ॥९७॥
आचार्यस्यार्यशमितस्यान्तिके प्राव्रजन्नथ।
सर्वे मथितमिथ्यात्वास्तापसा एकचेतसः ॥९८॥
ते ब्रह्मद्वीपवास्तव्या इति जातास्तदन्वये।
ब्रह्मद्वीपिकनामानः श्रमणा आगमोदिताः ॥९९॥
इतश्च वज्रस्तम्भ्यः क्रमेणाभूत्त्रिहायनः।
तदा च धनगिर्याद्यास्तत्र साधव आययुः ॥१००॥
आयास्यति धनगिरिर्ग्रहीष्यामि स्वमात्मजम्।
सुनन्दैवं चिन्तयन्ती तेष्वायातेष्वमोदत ॥१०१॥
सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्वनन्दनमयाचत।
ते पुनर्नार्पयामासुः सत्यभाषन्त चेदृशम् ॥१०२॥

अयाचितस्त्वया दत्तो मुग्धे ऽस्मभ्यमयं शिशुः ।
वान्तादमिव को दत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०३॥
विक्रीडेष्विव दत्तेषु स्वामित्वमपगच्छति ।
मा याचिष्ठाः सुतं दत्त्वा त्वयैव परस्वात्मतः ॥१०४॥
पक्षयोरुभयोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।
लोको ऽवादीदमुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥
ततः सुनन्दा लोकेन सहिता नृपपर्षदि ।
जगाम सङ्घसहिताः श्रमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥
राज्ञो न्यषीदद्वामेन सुनन्दा दक्षिणेन तु ।
श्रीमान्सङ्घः समस्तो ऽपि यथास्थानमथापरे ॥१०७॥
परिभाव्य द्वयोर्भाषामुत्तरं चावदन्नृपः ।
येनाहूतः समत्येति बालस्तस्य भवत्यसौ ॥१०८॥
तं निर्णयममंसातां तौ तु पक्षावुभावपि ।
इति चोचतुरादौ कः स्तनुमाक्रान्तुमर्हति ॥१०९॥
स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा प्रतिमास्येष बालकः ।
चिरसङ्घटितप्रेमा तदसौ नातिवर्त्तते ॥११०॥
मातैवाह्वयतामादावियं दुष्करकारिणी ।
नारीति चानुकम्प्यापि भवत्येनमह्नि नान्यया ॥१११॥
ततः सुनन्दा बहुशो बालक्रीडनकानि च ।
विविधानि च भक्ष्याणि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥

---

104 c C O वाचापि ।

हस्तिनोऽमी अमी अश्वाः पत्तयोऽमी अमी रथाः ।
तव क्रीडार्थमानीतास्तद्गृहाणेहि दारक ॥११३॥
मोदका मण्डका द्राक्षाः शर्करास्त्वन्यदप्यदः ।
यदिच्छसि तदस्त्यत्र गृह्यतामेहि दारक ॥११४॥
तवायुष्मन्करोम्यहं सर्वाङ्गमवतारणे ।
चिरं जीव चिरं नन्द सुनन्दामाशु मोदय ॥११५॥
मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।
त्वमेवासीति मां दीनां परिष्वङ्गेण जीवय ॥११६॥
विलक्षां मा कृथा वत्स मां लोकस्यास्य पश्यतः ।
हृदयं मेऽनाथाया भाति पक्ववालुङ्कवद्द्विधा ॥११७॥
एहि संगते वत्स ममोत्सङ्गं परिष्कुरु ।
कुक्षिरोमाञ्चकयोर्मे न लाभः किमियानपि ॥११८॥
एवं क्रीडनकैर्भक्ष्यप्रकारैश्चाटुकैरपि ।
सौनन्देयः सुनन्दाया नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥
न मातुरुपकाराणां कोऽपि स्यादनृणः पुमान् ।
एवं विदन्नपि सुधीर्वज्र एवमचिन्तयत् ॥१२०॥
यदि मातरमुपेक्षिष्ये कृत्वा मातुः कृपामहम् ।
तदा स्यान्मम संसारो दीर्घदीर्घतरः खलु ॥१२१॥
इयं च धन्या माता मेऽल्पकर्मा प्रमजिष्यति ।
उपेक्ष्यमस्या ह्यापातमात्रजं दुःखमप्यदः ॥१२२॥

113 c & 117 MSS दारक। 121 J A D दीर्घतरः। 122 J C
॰पदः D पद A adds before 123 नैकार्थैः रचनैर्दे [illegible] तदा।
[illegible] पूर्णं च [illegible] ॥

दीर्घदर्शी विमृश्यैवं वज्रो वज्रदृढाशयः ।
प्रतिमास्थ इव स्थानान्न चचाल मनागपि ॥१२३॥
राजाथावादीत्सुनन्दे त्वमपसर्प शिशुर्ह्यसौ ।
नागादाहूयमानस्त्वामजाननिव मातरम् ॥१२४॥
ततो राज्ञा धनगिरिः प्राज्ञावसरमीरितः ।
रजोहरणमुत्क्षिप्य जगादैवं मिताक्षरम् ॥१२५॥
भवेद्व्यवसायस्ते तत्त्वज्ञो ऽसि यदि स्वयम् ।
तद्रजोहरणं धर्मध्वजमादत्स्व मे ऽनघ ॥१२६॥
वज्रस्तदैव कलभ इवोत्क्षिप्तकरो द्रुतम् ।
दधावाभिधनगिरि प्रक्वणत्पादघर्घरः ॥१२७॥
गत्वा च पितुरुत्सङ्गमधिरुह्य विशुद्धधीः ।
तद्रजोहरणं लीलासरोजवदुपाददे ॥१२८॥
वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्धृतम् ।
विरराज रोमगुच्छ इव प्रवचनश्रियः ॥१२९॥
उल्लसत्कुन्दकलिकाकारदन्तद्युति स्मितः ।
स रजोहरणाद्दृष्टिं नान्यथादान्मनागपि ॥१३०॥
दिनात्यये पद्मिनीव सद्यो ग्लानिमुपेयुषी ।
हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥१३१॥
भ्राता मम प्रव्रजितो भर्ता प्रव्रजितो ऽथ मे ।
प्रव्रजिष्यति पुत्रो ऽपि प्रव्रजाम्यहमप्यतः ॥१३२॥

---

127 d C घुर्घरः ।

न मे माता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।
तन्ममापि परिव्रज्या श्रेयसी गृहवासतः ॥१३३॥
स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।
वज्रमादाय वसतिं प्रययुर्मुनयो ऽपि ते ॥१३४॥
व्रतेच्छुर्न पपौ स्तन्यं वज्रस्तावद्वया अपि ।
इत्याचार्यैः परिव्राज्य साध्वीनां पुनरार्प्यत ॥१३५॥
उदग्रभाग्यविशेषेण भववैराग्यसङ्गमम् ।
सुनन्दापि प्रवव्राज तद्गच्छाचार्यसंनिधौ ॥१३६॥
पठदार्यमुखाच्छ्रुत्वाङ्गान्येकादशापि हि ।
पदानुसारी भगवान्वज्रो ऽधीयाय धीनिधिः ॥१३७॥
अष्टवर्षो ऽभवद्वज्रो यावदार्याप्रतिश्रये ।
ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्भिर्महर्षिभिः ॥१३८॥
अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे ।
धाराधरो ऽखण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥१३९॥
यक्षमण्डपिकाप्राये स्थाने क्वाप्यन्तराले ।
आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्थुः सपरिच्छदाः ॥१४०॥
प्राग्जन्मसुहृदो वज्रस्यामरा जृम्भकाह्वयाः ।
सत्त्वं परीक्षितुं तस्य वणिङ्मूर्तीर्विचक्रिरे ॥१४१॥
उत्पर्याणितसद्धान्यवृषभं घर्घरीदकम् ।
सपत्तलोहितशकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥१४२॥

---

141 b C वणिग्रूपा ।

जयनच्छन्नविक्रेयवस्तुगोणीपरम्परम् ।
शाङ्खान्तोत्तीर्णपान्थौकं भुञ्जानजनसङ्कुलम् ॥१४३॥
तृणप्रावरणच्छन्नसचरत्कर्मठज्जनम् ।
आवासं ते दिविषदो वणिग्रूपा विचक्रिरे ॥१४४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्दिवौकसः ।
न्यमन्त्रयन्त भिक्षार्थं छद्मवन्दनपूर्वकम् ॥१४५॥
निवृत्तामिव विज्ञाय वृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।
वज्रमादिदिशुर्भिक्षानयने विनयोज्ज्वलम् ॥१४६॥
वज्रो ऽथावश्यिकीं कृत्वा द्वितीयमुनिना सह ।
विहर्तुं निरगादीर्याशुद्धिमध्वनि चिन्तयन् ॥१४७॥
तुषारान्पततो दृष्ट्वा त्रसरेणुनिभानपि ।
वज्रो निववृते च द्राग्भीतो ऽप्कायविराधनात् ॥१४८॥
तुषारमाणामप्यनुवृष्टिं देवा निरुध्य ताम् ।
आह्वायन पुनर्वज्रं वृष्टिर्नास्तीति भाषिणः ॥१४९॥
वज्रस्तदुपरोधेन शुद्धभावेन चाचलत् ।
जगाम च तदावासं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥१५०॥
ससम्भ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदित्सया ।
द्रव्यक्षेत्रकालभावैरुपयोगमदत्त सः ॥१५१॥
कूष्माण्डकादिकं द्रव्यं कुतो राष्ट्रमसम्भवि ।
इदमुज्जयिनीक्षेत्रं स्वभावादपि कर्कशम् ॥१५२॥
प्रावृषि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारोऽप्यनिमेषाक्षा अभूस्पृक्चरणा इति ॥१५३॥
नियतं देवपिण्डोऽयं साधूनां न हि कल्पते ।
तस्मादनात्तपिण्डोऽपि भजामि गुरुसंनिधौ ॥१५४॥
॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिक्षां वज्रस्वामी न्यवर्तत ।
प्रत्यक्षीभूय तैस्ताथो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥१५५॥
वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तव ।
त्वां द्रष्टुमागमामेह त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥१५६॥
अथ वैक्रियलब्ध्याख्यां विद्यां तोषस्तोऽमराः ।
निष्क्रयं कुसुमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥१५७॥
ज्येष्ठे मास्यन्यदा वज्रो विहरंश्च बहिर्भुवि ।
नैगमीभूय तैर्देवैर्घृतपूरैर्न्यमन्त्र्यत ॥१५८॥
वज्रो गत्वा तदाधाचे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।
ज्ञात्वा न खलु जग्राहोपयोगविदुरो हि सः ॥१५९॥
वज्राय पूर्ववद्ददे विद्यामाकाशगामिनीम् ।
प्रददुस्तोषभाजस्ते स्वं स्वं स्थानमथो ययुः ॥१६०॥
ततो विहरतो गच्छमध्ये वज्रस्य चाभवत् ।
पदानुसारिलब्धात्मा सुस्थिरैकादशाङ्ग्यपि ॥१६१॥
अधीयमानमश्रौषीद्यत्पूर्वगताद्यपि ।
तत्तज्जग्राह भगवान्वज्रो मेधाविनां वरः ॥१६२॥

---

155 b D प्रणतम् । 155 a A क्षेत्र ।

यदा पठेति स्थविरा वज्रं स्वाध्यायदापिनः ।
किंचिद्गुणगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥१६३॥
स्थविराज्ञाभङ्गभीरुः स्वशक्तिं चाप्रकाशयन् ।
पव्यक्तमुशृण्वन्किंचित्तो ऽध्यौचौत्पठतो ऽपरान् ॥१६४॥
अन्यस्मिन्नह्नि मध्याह्ने भिक्षार्थं साधवो ययुः ।
आचार्यमिश्रा अपि ते बहिर्भूमौ विनिर्ययुः ॥१६५॥
तस्थौ तु वज्र एकाकी पश्चाद्वसतिरक्षकः ।
स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः सन्न्यवीविशत् ॥१६६॥
आचार्य इव शिष्याणां तासां मध्ये निषद्य सः ।
वाचनां दातुमारेभे प्रावृडम्भोधरध्वनिः ॥१६७॥
एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।
वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शुश्राव दूरतः ॥१६८॥
वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गद्गदारवम् ।
आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः शीघ्रमागताः ॥१६९॥
अस्मदागमनममी पालयन्तो महर्षयः ।
स्वाध्यायं कुर्वते भिक्षामुपादाय समागताः ॥१७०॥
आचार्यास्तु विदाञ्चक्रुः क्षणं स्थित्वा विमृश्य च ।
यथैष वज्रबालर्षेर्वाचनां ददतो ध्वनिः ॥१७१॥
असौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्ग्या अपि वाचनाम् ।
यद्दत्ते तत्किमध्यैष्ट गर्भस्थो विस्मयामहे ॥१७२॥
स्थविरैः पाठ्यमानो ऽयमत एवालसायते ।
बाल्यात्पाठासह इति ज्ञात्वाशिष्म तदा वयम् ॥१७३॥

अस्मदाकर्णनाशङ्की लज्जितो मा स्म भूदसौ।
रोमाञ्चितः शिष्यगुणैराचार्य इत्यपासरत् ॥१७४॥
शब्देन महताचार्यास्तुङ्गैर्नैषेधिकीमथ।
गुरूणां शब्दमाकर्ण्योदस्थाद्वज्रो ऽपि विष्टरात् ॥१७५॥
उपेत्य जिह्मितगतिर्न यावत्प्राविशद्गुरुः।
तावत्ता वेष्टिका वज्रः स्वस्वस्थाने मुमोच च ॥१७६॥
अभ्येत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽंह्री ममार्ज च।
सद्रजोवन्दनेनोच्चैः स्वं भालमवगुण्ठयन् ॥१७७॥
आसनस्थस्य च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा।
क्षालयामास शिरसा ववन्दे पादवारि च ॥१७८॥
आचार्यश्चिन्तयामास महात्मा बालको ऽप्यसौ।
श्रुतसागरपारीणो रत्नोवज्ञास्पदीभवन् ॥१७९॥
अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यस्य साधवः।
कुर्वन्ति न यथावज्ञां प्रयतिष्यामहे तथा ॥१८०॥
इत्याचार्यो विभावर्यां शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति।
यास्यामो ग्राममसुकं दिनाहं तत्र नः स्थितिः ॥१८१॥
व्यजिज्ञपन्गुरुं योगप्रतिपन्नाश्च साधवः।
भगवन्वाचनाचार्यस्तत्को ऽस्माकं भविष्यति ॥१८२॥
वज्रो वो वाचनाचार्यो भवितेत्यादिशद्गुरुः।
भक्त्यादविचार्यैव प्रत्यपद्यन्त ते तथा ॥१८३॥

174 d E रम्॰। 178 b D पासुक॰।

प्रातःकृत्यं कायोत्सर्गवाचनाग्रहणादिकम् ।
कर्तुं ते साधवो वज्रं निषद्यायां न्यषादयन् ॥१८४॥
गुर्वाज्ञास्तीति वज्रो ऽपि निषद्यायामुपाविशत् ।
आचार्यस्येव विनयं तस्याकार्षुश्च साधवः ॥१८५॥
सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्या परिस्फुटान् ।
सङ्क्रान्त्या वज्रलेपाभान्वज्रो ऽथालापकान्ददौ ॥१८६॥
ये ऽत्यल्पमेधसस्ते ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमम् ।
उपचक्रमिरे वज्रादादायादाय वाचनाम् ॥१८७॥
अमोघवाचनो वज्रो बभूवातिजडेष्वपि ।
तच्चाद्भुतं दृष्ट्वा गच्छः सर्वो विसिस्मिये ॥१८८॥
आलापान्साधवः पूर्वमधीतान्स्फुरितानपि ।
संवादार्थमपृच्छंश्च वज्रो ऽप्याख्यत्तथैव तान् ॥१८९॥
तावदेकवाचनया वज्रात्पेठुर्महर्षयः ।
अप्यनेकवाचनाभिर्यावन्न गुरुसंनिधौ ॥१९०॥
ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गुरुर्यदि विलम्बते ।
वज्रपार्श्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्कन्धः समाप्यते ॥१९१॥
गुरुभ्यो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः ।
एकगुरुदीक्षिते हि सुगुणे मोदते गणः ॥१९२॥
आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावद्भिश्च वासरैः ।
वज्रो ऽस्मत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥१९३॥

---

184 b D °पारयादिकं । 190 a A C वाचमया । 192 d MSS गुणः ।

वज्रमध्यापयामो ऽथानधीतं यद्यदस्य हि ।
उपेत्य पात्रतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥१९४॥
चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽह्नि समाययुः ।
मुनयो वज्रसहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥१९५॥
किं वः स्वाध्यायनिर्वाहो भवतीति गुरूदिते ।
बभाषिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥१९६॥
वन्दित्वा पुनराचार्यांश्छिष्याः सर्वे व्यजिज्ञपन् ।
अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽस्तु भवदाज्ञया ॥१९७॥
वज्रश्चिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणैः ।
इदानीं भगवत्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१९८॥
बालो ऽप्यस्त्वेष गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः ।
प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१९९॥
आचार्यवर्या जगदुर्भवत्त्वेवं तपोधनाः ।
किं त्वसौ नावमन्तव्यो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥२००॥
अगमाम वयं ग्राममाचार्यो ऽयं च वो ऽर्पितः ।
अत एव मया वित्थ यूयमस्येदृशान्गुणान् ॥२०१॥
अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति ।
गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥२०२॥
सङ्क्षेपानुष्ठानरूपोत्सारकल्पो ऽस्य संयताः ।
कार्यश्चाचार्यपदवीयोग्यो येन ततो भवेत् ॥२०३॥

---

199 a C° प्रदीप A प्रदीपश्च । 200 c D विज्ञो । 201 a C D आगमाम । 203 b C °त्सारकल्पो ।

तस्य प्रागपठितं श्रुतमर्थसमन्वितम् ।
शीघ्रमध्यापयामास वज्रं गुरुरुदारधीः ॥२०४॥
साक्षिमात्रीकृतगुरुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।
प्रतिबिम्बमिवादर्शः सर्वं जग्राह लीलया ॥२०५॥
श्रुतज्ञो ऽभूत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।
दुर्भेदचिरसन्देहस्तोमसमुद्धरतां ययौ ॥२०६॥
दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽभवद्गुरोः ।
तावानुपाददे वज्रेणाम्भश्चुलुकलीलया ॥२०७॥
अन्यदा विहरन्तो ग्रामाद्ग्रामं पुरात्पुरम् ।
पुरं दशपुरं जग्मुराचार्याः सपरिच्छदाः ॥२०८॥
तदा चोज्जयिनीपुर्यां सम्पूर्णदशपूर्वभृत् ।
आचार्यो ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥२०९॥
एकादशाङ्गीपाठो ऽपि येषां कष्टायते भृशम् ।
ते स्म शिष्या दशपूर्वग्रहणे कथमीश्वराम् ॥२१०॥
अथवास्त्येव जं वज्रः कृतमीदृशचिन्तया ।
पदानुसारिलब्धा हि दृष्टप्रत्यय एव सः ॥२११॥
इत्यादिशद्गुरुर्वज्रं त्वं वत्सोज्जयिनीं व्रज ।
तत्राधीष्व दशपूर्वीं भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥२१२॥
अत्यल्पमेधसः सर्वे न च सब्रह्मचारिणः ।
न ह्यलम्भूष्णवो ऽमुत्र यत्राहमपि कुण्ठधीः ॥२१३॥
अधीत्य दश पूर्वाणि शीघ्रमेहि[*] मदाज्ञया ।
तत्र सन्निहिताः सन्तु सौम्यग्रामसदेवताः ॥२१४॥

तन्मुखाच्च प्रसरतु दशपूर्वी महर्षिषु ।
हे वत्स कूपादुदकमिवोपवनशाखिषु ॥२१५॥
एवं सिंहगिरिर्वज्रमवन्तीं गन्तुमादिशत् ।
वर्तते स्थाविरः कल्प इत्यूचे द्वौ च तत्समम् ॥२१६॥
शेषामिवाज्ञामादाय मूर्ध्ना सिंहगिरेर्गुरोः ।
वज्रो ऽगाद्भद्रगुप्ताङ्घ्रिपूतामुज्जयिनीं पुरीम् ॥२१७॥
प्राप्ते चोज्जयिनीपुर्यां सुनन्दानन्दने मुनौ ।
निरैक्षिष्ट भद्रगुप्ताचार्यः स्वप्नं शुभे क्षणे ॥२१८॥
यदादाय मम करात् क्षीरपूर्णं पतद्ग्रहम् ।
आगन्तुको ऽपिबत्कश्चित्तृप्तिं च परमामगात् ॥२१९॥
शिष्येभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्नं च तं प्रगे ।
तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथामति व्यचारयन् ॥२२०॥
गुरुरूचे न जानीयातिथिः को ऽप्यागमिष्यति ।
स सार्थं सूत्रमत्तः सर्वमादास्यते सुधीः ॥२२१॥
वज्रो ऽपि नगरीद्वारे सर्वरीमतिवाह्य च ।
प्रभाते ऽगाद्भद्रगुप्ताचार्यवर्यप्रतिश्रयम् ॥२२२॥
दूरतो वज्रमालोक्य गुरुरिन्दुमिवार्णवः ।
उल्लासं कलयामास परं परमया मुदा ॥२२३॥
आचार्यो ऽध्यायदहो मे सौभाग्येनाद्य धीरिति ।
किमास्मिन्नात्मरमसुसमारोपयामि च ॥२२४॥
प्रसिद्धिमद्भुतां वज्रस्याहसिं परिभाव्य च ।
वज्रो ऽयमिति निश्चिक्ये भद्रगुप्तो महामुनिः ॥२२५॥

वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तो ऽथ सस्वजे ।
श्लाघीयसी खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतीक्षते ॥२२६॥
आरोप्याङ्के भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
अपि तद्वदनाम्भोजं स्वनेत्रे भृङ्गतां नयन् ॥२२७॥
कच्चित्सुखविहारस्ते कच्चित्ते ऽङ्गमनामयम् ।
कच्चित्तपस्ते निर्विघ्नं कच्चित्ते कुशली गुरुः ॥२२८॥
किं किंचित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतो ऽथवा ।
इहागतो ऽसि वज्रार्य कथयास्मान्प्रमोदय ॥२२९॥
वन्दित्वा भद्रगुप्तर्षिं वज्रो विरचिताञ्जलिः ।
उवाच वदनद्वारविन्यस्तमुखवस्त्रिकः ॥२३०॥
यद्वत्सुखविहारादि पूज्यपादैरपृच्छ्यत ।
तत्तत्तथैव देवानां गुरूणां च प्रसादतः ॥२३१॥
अध्येतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुज्ञया ।
तद्वाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन्मयि ॥२३२॥
ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तो ऽध्यजीगपत् ।
गुरोरजनितक्लेशो वज्रो ऽथ दशपूर्व्यभूत् ॥२३३॥
यत्र चाध्येतुमारब्धं व्याख्यानुज्ञापि तत्र हि ।
इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमचिन्तयत् ॥२३४॥
इत्यापृच्छ्य भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।
अधीतदशपूर्वो ऽगाद्गृहीतामुरिवामुदः ॥२३५॥

---

228 b C मनना॰ । 232 c D ॰प्रसादेन । 233 a A C दशपूर्वितं, c MSS. ॰भूत् A पूर्वे॰ ।

दशपूर्वीपर्यवागतेर्वज्रस्याभ्यागतस्य तु ।
पूर्वानुज्ञा कृता सिंहगिरिणा गुरुणा तदा ॥२३६॥
वज्रस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरैः ।
महिमा दिव्यकुसुमप्रकरादिभिरद्भुतः ॥२३७॥
अर्पयित्वा सिंहगिर्याचार्यो वज्रमुनेर्गणम् ।
प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं कृत्वामरो ऽभवत् ॥२३८॥
वज्रस्वाम्यपि भगवान्मुनिपञ्चशतीवृतः ।
विजहार महीं भव्यजनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥
पुनानः क्ष्मां विहारेण वज्रस्वामी महामुनिः ।
यत्र यत्र ययौ तत्र तत्र ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥
अहो अस्योज्ज्वलं शीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।
अहो सौभाग्यमनघमहो लवणिमाद्भुतः ॥२४१॥
इतश्च पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।
श्रेष्ठी गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥२४२॥
कन्या सुरूपा तस्याभूदभिधानेन रुक्मिणी ।
रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥२४३॥
तस्य च श्रेष्ठिनो यानशालायाममलाशयाः ।
व्रतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवज्रस्य महामुनेः ॥२४४॥
व्रतिन्यस्तास्तु वज्रस्य चक्रिरे गुणसंस्तवम् ।
स्वाध्यायावश्यकसमो गुरूणां हि गुणस्तवः ॥२४५॥

---

236 a MSS. पूर्वं ।

तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।
वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यश्रौषीदिदं च सा ॥२४६॥
वज्रः स्याद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।
अन्यथा तु कृतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥२४७॥
तस्या वरयितारश्च ये केचिदुपतस्थिरे ।
सा प्रत्यषेधत्तान् सर्वान्मुखमोटनलीलया ॥२४८॥
प्रव्रजिताश्च तां प्रोचुरपि मुग्धासि रुक्मिणि ।
वीतरागं प्रव्रजितं यद्वज्रं त्वं वुवूर्षसि ॥२४९॥
रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा ।
प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥२५०॥
इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।
विहारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥२५१॥
श्रुत्वा च वज्रमायान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः ।
तत्कालं सपरीवारो ऽभ्यगाद्भक्त्या गरिष्ठया ॥२५२॥
इतश्चेतश्च वज्रर्षेर्वृन्दीभूतान्महामुनीन् ।
ददर्शागच्छतो राजा राजमानांस्तपःश्रिया ॥२५३॥
दृष्ट्वा तांस्तु निदध्यौ च सर्वे ऽमी द्युतिशालिनः ।
सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मुखाः ॥२५४॥
सर्वे प्रियंवदाः सर्वे करुणारससागराः ।
सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि ममतोज्झिताः ॥२५५॥

---

249 b MSS. रुक्मिणी । d D बुभूर्षसि ।

को नाम वज्रस्वामीति न जानामि करोमि किम् ।
स एव भगवानादौ वन्द्यो गच्छस्य नायकः ॥२५६॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं स्थित्वा भगवन्तो महर्षयः ।
आख्यान्तु वज्रः किमयं किमेष किममाविति ॥२५७॥
मुनयः प्रोचिरे राजन्वज्रस्यान्तिपदो वयम् ।
मा चिन्तय तमस्मासु काकैः क ज्योतिरिङ्गणाः ॥२५८॥
एवं तु मुनिवृन्देषु पृच्छन्सर्वेषु भूपतिः ।
वज्रं ददर्श मोदाद्रिवज्रं पद्माङ्गण स्थितम् ॥२५९॥
वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधवः ।
किरीटरत्नांशुजलैस्तत्पादौ स्नपयन्निव ॥२६०॥
सुगन्धाक्षतगुणयायौ ऽप्युद्याने समवासरत् ।
आश्रित्य सपरीवारस्तरुच्छायामतिश्रयम् ॥२६१॥
महीनाथो ऽपि तत्पार्श्वे निषद्यायां निषेदुषः ।
पादावर्चयद्घनकर्दमेन सुगन्धिना ॥२६२॥
ततश्च भगवान्वज्रः सुधामधुरया गिरा ।
चकार देशनां मोहध्वान्तध्वंसैकदीपिकाम् ॥२६३॥
क्षीराश्रवलब्धिमतः श्रीवज्रस्वामिनस्तया ।
धर्मदेशनया राजा हृतचित्तो ऽभवत्तराम् ॥२६४॥
देशनान्ते मुनिं नत्वा राजा स्वसदनं ययौ ।
गता च सर्वेऽप्युद्यानं राज्ञीनामित्यचीकथन् ॥२६५॥
प्राग्दोषाने ज्ञाताधरो वज्रस्वाम्यपि सुभ्रुव ।

मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाक्षीरसागरः ॥२६६॥
तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तस्य धर्मं निशम्य च ।
मम गात्रं च नेत्रे च श्रोत्रे चायुः कृतार्थताम् ॥२६७॥
इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुलोचनाः ।
अभवद्यत्र वज्रर्षेर्भासमादित्यस्य दर्शनम् ॥२६८॥
एतावतापि धन्यो ऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।
किं पुनस्तन्मुखाद्धर्ममश्रौषमहमार्हतम् ॥२६९॥
हे देव्यस्तद्यूयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।
त्वरितं यात चपयो ऽनेकचक्षाः समीरवत् ॥२७०॥
राज्ञः प्रोचुः स्वयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।
त्वदाज्ञाप्यथ यदभूत्तन्नाम्ना तृषितैः सरित् ॥२७१॥
ततस्तानुज्ञया राज्ञो राज्ञ्यो वज्रविभूषितम् ।
याप्ययानाधिरूढास्तास्तदुद्यानवरं ययुः ॥२७२॥
वज्रमागतमाकर्ण्य रुक्मिण्यपि जनोक्तिभिः ।
तमेव चिन्तयन्त्यस्थादात्मानमिव योगिनी ॥२७३॥
द्वितीये वासरे रुक्मिण्युवाच पितरं निजम् ।
वज्रस्वाम्यागतो ऽत्रैष यं सुवृणोम्यहं सदा ॥२७४॥
तस्मै वज्रकुमाराय सम्प्रदत्स्वान्यथा तु मे ।
मरणं शरणं तात ग्रावणि रेखेव गौरियम् ॥२७५॥
आभिजात्यसखीं लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यत् ।

---

267 b A तं धर्मं c तद्धर्मं B मद्धर्मं निशम्यच । d A D चायुः । 271 c d c ०भूत्तन्मात्राक्ष० । 274 a c द्वितीय । 275 d A ग्रावणोरेखे० D रेखेवगौर्व ।

तत्रेदं कारणं वज्रो मत्पुण्यैरयमागतः ॥२७६॥
एष प्रायेण न स्थास्नुर्यद्यथैवेह गच्छति ।
किं ज्ञायते कदाप्येति भूयो ऽप्युड्डीनपत्त्रिवत् ॥२७७॥
तस्मादलं विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
चिरकौमारदीनां मां पश्यन्किं न हि दूयसे ॥२७८॥
एवं धनो ऽतिनिर्बन्धादुपवज्रं निनाय ताम् ।
सद्यः स्नाता विवाहार्हसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥२७९॥
पुञ्जा सममनैषीच्च धनकोटीरनेकशः ।
प्रलोभनं वरयितुर्यथा स्यादिति जातधीः ॥२८०॥
तदद्याह्नस्तने चाह्नि वज्रे कुर्वति देशनाम् ।
भक्तिमान्नागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥२८१॥
अहो वज्रस्य सौस्वर्यं यदीयां धर्मदेशनाम् ।
आकर्ण्यानन्दमग्नाना सुतृप्यन्त्येव जायते ॥२८२॥
श्रीवज्रस्वामिनः सर्वगुणरत्नमहोदधेः ।
गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥२८३॥
वज्रर्षिणा [illegible] नगरप्रवेशे रूपमात्मनः ।
मत्वा सङ्क्षिप्तमेवासीत्पुरक्षोभाभिशङ्कया ॥२८४॥
तदा च भगवान्वज्रस्तेषां भावं मनोगतम् ।
संलापं च ज्ञानयत्नेनाज्ञासीदतिशायिना ॥२८५॥
द्वितीये ऽह्नि च वज्रेण विचक्रे ऽनेकलब्धिना ।

277 a A स्थास्नुर्दे॰ B स्थास्नु॰ D स्थास्नुर्यं c स्थास्नुं । 281 a A तदप्योद्य॰ D तदोद्यद्ये । 282 a A D सौरस्यं । C D ॰ दृप्ति ।

सहस्रपत्त्रं कमलं कमलाविष्टरोपमम् ॥२८६॥
कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।
निषीदति स्म भगवान्वज्रो राजमरालवत् ॥२८७॥
वज्ररूपं जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।
शिरांसि दुधुवे गीताभ्यासं विरचयन्निव ॥२८८॥
जजल्प च लोको वज्रस्य रूपं नैसर्गिकं ह्यदः ।
गुणाभासाकृतेश्चास्य सङ्गमो ऽभ्युत्तमागमः ॥२८९॥
मा भूवं प्रार्थनीयो ऽहं लोकस्येति हि शङ्कया ।
सामान्यं स्वतनं रूपं नूनं प्रभ्वेव निर्ममे ॥२९०॥
राजापि व्याजहारैवं विस्मयस्मेरमानसः ।
यथेष्टरूपनिर्माणलब्धिर्वज्रमुनिः खलु ॥२९१॥
धनश्रेष्ठ्यपि तद्वज्रस्वामिरूपं निरूपयन् ।
स्वां पुत्रीं वर्णयामास सायत्तां तत्स्वयंवरे ॥२९२॥
धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।
न वज्रदेशनाग्नौ ऽस्मादत्युत्तान इवोदकम् ॥२९३॥
देशनान्ते ऽवदद्वज्रं धनश्रेष्ठी कृताञ्जलिः ।
कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमामुद्वह मानद ॥२९४॥
क्व भवानमराकारः क्वेयं मानुषकीटिका ।
उरीकुरु तथाप्येनां मद्वस्तु न वृथार्थना ॥२९५॥
विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्वणि ।
द्रव्यकोटीरसङ्ख्यातास्तुभ्यं दास्ये भवलदः ॥२९६॥

290 a C मा भूवं । 291 d C मुने ।

वज्रस्तमज्ञं विज्ञाय स्मित्वोचे करुणापरः ।
पर्याप्तं द्रव्यकोटीभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥२९७॥
नितम्बिन्यो हि विषयास्ते पुनः स्युर्विषोपमाः ।
आपातमात्रमधुराः परिणामे ऽतिदारुणाः ॥२९८॥
विवेच्यमाना विषया विशिष्यन्ति विषादपि ।
जन्मान्तरेऽप्यनर्थाय ये भवन्ति शरीरिणाम् ॥२९९॥
ज्ञात्वा दुरन्तान्विषयान्कथमङ्गीकरोम्यमून् ।
ज्ञातैश्चौरैरसारो ऽपि गृहीतुं न हि शक्यते ॥३००॥
महानुभावा कन्या ते यदि मय्यनुरागिणी ।
प्रव्रज्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥३०१॥
इयेष मामेव यदि कुलीना मनसाप्यसौ ।
तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेच्छया ॥३०२॥
विवेकपूर्वमथवानुज्ञयापि मदीयया ।
गृह्णात्वेषा परिव्रज्यां निर्वाणार्पणलग्निकाम् ॥३०३॥
विभीतकतरुच्छायामिवानर्थप्रदायिनीम् ।
मा कार्षीर्विषयासक्तिं त्वत्पुत्री वच्मि तद्धितम् ॥३०४॥
एवं भगवतो वज्रस्वामिनः पेशलोक्तिभिः ।
प्रतिबुद्धा प्रवव्राजाल्पकर्मा रुक्मिणी तदा ॥३०५॥
धर्मो ऽयमेव हि श्रेयान्यत्र निर्लोभतेदृशी ।
एवं विमृश्य बहवः *प्रतिबोधं जना ययुः* ॥३०६॥

298 a B आपात॰ C ॰पाप॰। D inserts after 300 तदा [illegible] (read [illegible]) । [illegible]

अन्यदा जन्मसंसिद्धपदानुसृतिलब्धिना ।
ततो भगवता वज्रस्वामिनाकाशगामिनी ॥३०७॥
महापरिज्ञाध्ययनादाचाराङ्गान्तरस्थिता ।
विद्योद्धृता भगवतः सङ्घस्योपचिकीर्षुणा ॥३०८॥ युग्मं ॥
बभाण वज्रो भगवाननया विद्यया मम ।
जम्बूद्वीपाक्रमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥३०९॥
ममेयं धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।
अल्पर्द्धयो ऽल्पसत्त्वाश्च भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥३१०॥
अन्यदा पूर्वदिग्भागाच्छ्रीवज्रो ऽगान्महामुनिः ।
सूर्यो मकरसङ्क्रान्ताविवापाच्या उदग्दिशम् ॥३११॥
तदा तत्र प्रववृते दुर्भिक्षमतिभीषणम् ।
बभूव भोजनश्रद्धानुबन्धविधुरो जनः ॥३१२॥
गृहिणामप्यदारिद्र्यादल्पभोजनकारिणाम् ।
बभूव नित्यमप्यूनोदरता यतिनामिव ॥३१३॥
संवत्सरे सत्त्रशाला गृहस्थैरीश्वरैरपि ।
सर्वत्राभूदविरलरङ्करोलाकुलेव भूः ॥३१४॥
रङ्का विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चत्वरे ।
फोटं फोटं तद्दधीनि लिलिहुः कुक्कुरा इव ॥३१५॥
अस्थिचर्मावशेषाङ्गाः सुव्यक्तस्नायुमण्डलाः ।
रङ्काः सर्वत्र सञ्चेरुः परेता इव दारुणाः ॥३१६॥
अनगारेष्वतिथितामागतेष्वल्पतृष्णया ।
अदर्शयन्भिक्षादोषानुपेत्य श्रावका अपि ॥३१७॥

ग्रामेषु शून्यीभूतेषु विष्वग्निर्धूमधामसु ।
अभवत्पादसञ्चाराः पन्थानो ऽप्यभवन्खिलाः ॥३१८॥
ततश्च सकलः सङ्घो दुष्कालेन कदर्थितः ।
दीनो विज्ञपयामास सुनन्दानन्दनं मुनिम् ॥३१९॥
अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथंचिदवतारय ।
सङ्घप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥३२०॥
ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्त्या गरिष्ठया ।
पटं विचक्रे विपुलं चक्रभृच्चर्मरत्नवत् ॥३२१॥
श्रीवज्रस्वामिना सङ्घो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।
पोते वणिक्सार्थ इवाधिरुरोह महापटे ॥३२२॥
वज्रर्षिणा भगवता विद्याशक्त्या प्रयुक्तया ।
उत्पुप्लुवे पटो व्योम्नि पवनेरितमेघवत् ॥३२३॥
तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहामुनेः ।
समाययौ नहचारिग्रहणार्थं गतो ऽभवत् ॥३२४॥
सङ्घेन सहितं वज्रस्वामिनं स्वर्गयायिनम् ।
निरीक्ष्य मूर्धजाग्मोघमुत्खायैवमुवाच सः ॥३२५॥
शय्यातरो ऽहं युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।
अद्य साधर्मिको ऽप्यस्मि निस्तारयसि किं न माम् ॥३२६॥
शय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्वोपालम्भगर्भिताम् ।
दृष्ट्वा च लूनकेशं तं वज्रः सचादमकरत् ॥३२७॥
ये साधर्मिकवात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।
तीर्थप्रभावनायां चोद्युक्तास्तांस्तारयेन्मुनिः ॥३२८॥

आगमार्थमिमं स्मृत्वा वज्रस्वामिमहर्षिणा ।
पटे तस्मिन्नध्यरोपि सो ऽपि शय्यातरोत्तमः ॥३२९॥
विद्यापटोपविष्टास्ते यान्तः साद्रिसरित्पुराम् ।
सर्वे विलोकयामासुः करामलकवन्महीम् ॥३३०॥
भक्तिप्रह्वैः पूज्यमानो मार्गस्थव्यन्तरामरैः ।
द्योम्नि प्रदीयमानार्घो भक्तैर्ज्योतिषिकामरैः ॥३३१॥
विद्याधरैर्वर्ण्यमानः शक्तिसम्पच्चमत्कृतैः ।
आलिङ्ग्यमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥३३२॥
पटच्छायादर्शितास्वच्छायासौख्यो महीस्पृशाम् ।
वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥३३३॥
पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तन्वानो धर्मदेशनाम् ।
वज्रर्षिराससादाथ पुरीं नाम महापुरीम् ॥३३४॥
॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तस्यां धनकणाढ्यायां सुभिक्षमभवत्तदा ।
प्रायेण श्रावको लोको बुद्धभक्तस्तु पार्थिवः ॥३३५॥
तस्यां जैनाश्च बौद्धाश्च स्पर्धमानाः परस्परम् ।
चक्रिरे देवपूजादि जैनैर्बौद्धास्तु जिग्यिरे ॥३३६॥
जैना हि यद्यत्पुष्पादिपूजोपकरणं पुरे ।
ददृशुस्तत्तदधिकमूल्यदानेन चिक्रियुः ॥३३७॥
नाभूवन्बुद्धभक्तास्तु पुष्पाद्यादातुमीश्वराः ।
ततश्च बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनीयसी ॥३३८॥

---

329 a D कृत्वा । 330 c D विलो° । 333 d D. मार्गं ।

बुद्धभक्तास्तु ते क्षीणा बुद्धभक्तं महीपतिम् ।
विज्ञप्य सर्वं पुष्पादि श्रावकाणां न्यवारयन् ॥३३९॥
पुष्पापणेषु सर्वेषु बहुमूल्यप्रदा अपि ।
अर्हद्भक्तास्ततः पुष्पवृन्तान्यपि न लेभिरे ॥३४०॥
उपस्थिते पर्युषणापर्वण्यर्हदुपासकाः ।
ततो रुदन्तो दीनास्या वज्रर्षिमुपतस्थिरे ॥३४१॥
ते श्रावका नेत्रजलैः क्लेदयन्तो महीतलम् ।
नत्वा व्यजिज्ञपन्वज्रं खेदगद्गदया गिरा ॥३४२॥
अर्हच्चैत्येष्वहरहः पूजादि द्रष्टुमक्षमैः ।
बौद्धैर्वयं पराभूता भूतैरिव दुरात्मभिः ॥३४३॥
विज्ञप्तो बौद्धलोकेन बौद्धो राजा न्यवारयत् ।
पुष्पाणि ददतोऽस्माकं मालिकानखिलानपि ॥३४४॥
लभामहे वयं नाथ नाग्रस्थिकुसुमान्यपि ।
किं कुर्मो द्रव्यवन्तोऽपि राजाज्ञां कोऽतिलङ्घते ॥३४५॥
तुलसीपर्णरोपूजापावर्ता ग्रामयक्षवत् ।
म्लायन्ति जिनबिम्बानि हहा किं जीवितेन नः ॥३४६॥
मार्हत्स्वारोपयन्त्वेते कुसुमानीत्यभिषण्डिलैः ।
बौद्धैः पुष्पं निषिद्धं नः केवलामलकेऽपि हि ॥३४७॥
किं चानिशं गणयतां स्वामिन्नस्माकमङ्गुलीः ।
आगात्पर्युषणापर्वेदिनं दिनसमापिका ॥३४८॥

339 c B C बुध्यादि ।

पर्वण्यप्यागते ऽस्मिन्वयं यतिवदर्हताम् ।
भावपूजां करिष्यामः पुष्पसम्पत्तिवर्जिताः ॥३४९॥
पराभूय पराभूय बौद्धैर्दुर्बुद्धिभिर्वयम् ।
जीवन्मृता इव कृताः स्वामिनि त्वयि सत्यपि ॥३५०॥
जिनप्रवचनस्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।
विधाय भगवन्नस्मान्सञ्जीवयितुमर्हसि ॥३५१॥
समाश्वसित हे श्राद्धा यतिष्ये वः सुतेजसे ।
इत्युक्त्वा भगवान्व्योमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥३५२॥
स्वामी निमेषमात्रेणाथागान्माहेश्वरीं पुरीम् ।
अवातारीदुपवने चैकस्मिन्विस्मयावहे ॥३५३॥
हुताशनाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
यो ऽभूदारामिकस्तत्र मित्रं धनगिरेः स तु ॥३५४॥
अकस्मादागतं वज्रं निरीक्ष्यानभ्रवृष्टिवत् ।
आरामिकः प्रगे प्रहस्ताञ्जितास्यो मुदावदत् ॥३५५॥
तिथिष्वतिथिषु धन्येयं यत्र त्वमतिथिर्मम ।
आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्स्मृतस्त्वया ॥३५६॥
दिष्ट्या सुखप्रवर्द्धे चिन्तात्रापलनस्त्वया ।
ममागास्त्वं यदतिथिः किमातिथ्यं करोमि ते ॥३५७॥
वज्रस्वाम्यप्यभिदधे मम ह्युद्यानपालक ।
पुष्पैः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च त्वमीशिषे ॥३५८॥

---

352 b B C. सुचेतसे । 353 a C. माहेश्वर्या° । 355 d C प्रहृष्टमद् ।
357 a B C. चिरा° ।

मालाकारो ऽवदत्पुष्पादानेनानुगृहाण माम् ।
भवन्ति प्रत्यहं पुष्पलक्षा विंशतिरत्र हि ॥३५९॥
भगवानादिशत्तर्हि पुष्पाणि प्रगुणीकुरु ।
आगच्छाम इतो गत्वा यावदुद्यानरक्षक ॥३६०॥
एवमुक्त्वा पृषदश्व इवोत्पत्य विहायसा ।
अक्षुद्रः क्षुद्रहिमवद्गिरिं वज्रमुनिर्ययौ ॥३६१॥
गङ्गासिन्धुजलक्रीडाप्रसक्तसुरवारणम् ।
दशमाहृतकुण्डाभपद्मह्रदमनोरमम् ॥३६२॥
सदावन्दारुदिविषत्सिद्धायतनमण्डितम् ।
गायत्किंपुरुषीगीतानुचरैणकदम्बकम् ॥३६३॥
अनेकधातुमङ्गुमिश्रितसन्ध्याभ्रविभ्रमम् ।
भ्राम्यदुन्मत्तचमरीभम्भाभाङ्कारगह्वरम् ॥३६४॥
नमेरुभूर्जतगरकिम्पाकाकुलमेखलम् ।
स तं हिमाद्रिमद्राक्षीद्व्योमस्थो ऽम्य इवार्यमा ॥३६५॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

स शाश्वतार्हत्प्रतिमाः सिद्धायतनवर्तिनीः ।
ववन्दे वन्द्यमानांह्रिर्विद्याधरकुमारकैः ॥३६६॥
तरङ्गरङ्गशालास्थलास्यलासकपङ्कजम् ।
पद्मसौगन्ध्यवहनादिव मन्थरमारुतम् ॥३६७॥
सञ्चरन्नीरजमिव क्रीडदप्सरसां मुखैः ।
उन्निद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥३६८॥

---

363 d B C ०नुचारैण० A ०नुचरेण० । 364 d C ०भांकारि । 367 b C लाय A लासक C B लासस D लासव ।

श्रीदेवीदेवतागारमगायदमरीजनम् ।
पद्मह्रदं जगामाथ वज्रर्षिर्व्योमवर्त्मना ॥३६८॥
॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचित्यैकमम्बुजम् ।
श्रीदेव्या देवतागारं यान्त्या वज्रर्षिरैक्ष्यत ॥३७०॥
श्रीर्देवता ववन्दे तं दृष्टमात्रं मुनीश्वरम् ।
रत्नोष्णीषप्रभाम्भोभिः स्नपयन्तीव तत्क्रमौ ॥३७१॥
धर्मलाभाशिषं दत्त्वा तस्थिवांसं तु तं मुनिम् ।
बद्धाञ्जलिः श्रीरवददाज्ञापय करोमि किम् ॥३७२॥
जगाद वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।
पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे ममार्प्यताम् ॥३७३॥
स्वामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।
पुष्पाण्यानेतुमीशास्मीत्युक्त्वा सा पद्ममार्पयत् ॥३७४॥
वन्दितश्च श्रिया वज्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् ।
पथा यथागतेनैव हुताशनवनं ययौ ॥३७५॥
विद्याशक्त्या च भगवान्विमानं व्यकरोदथ ।
पालकस्यानुजन्मेव बन्धुरं विविधर्द्धिभिः ॥३७६॥
अस्थापयच्च तन्मध्ये श्रीदेव्यर्पितमम्बुजम् ।
विंशतिं पुष्पलक्षाणि तस्य पार्श्वेषु च न्यधात् ॥३७७॥
स्मरति स्म तदा वज्रो भगवाञ्जृम्भकामरान् ।
ते वज्रं वज्रिणमिव तत्क्षणाच्चोपतस्थिरे ॥३७८॥
तत्रस्थेवाम्बुजस्याधो धनगिर्यात्मभूर्मुनिः ।

निषद्य व्योमयानाय विमानवरमादिशत् ॥३७९॥
तस्मिन्विमाने चलिते जृम्भका अपि नाकिनः ।
चेलुर्विमानारूढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥३८०॥
वैमानिकैर्विमानस्थैर्विमानस्थः समावृतः ।
पुरीं नाम पुरीं प्राप वज्रस्तां बौद्धदूषिताम् ॥३८१॥
तत्पुरीवासिनो बौद्धा विमानानि निरीक्ष्य खे ।
अभाषन्तैवमुत्पश्या उत्पुसुप्तोत्थिता इव ॥३८२॥
सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।
बुद्धपूजार्थमायान्ति श्रीबुद्धाय नमो नमः ॥३८३॥
तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हत्सदनं ययौ ।
विमानैर्दर्शयन्व्योम्नि गान्धर्वनगरश्रियम् ॥३८४॥
पुनर्बौद्धैरभिदधे मषीधौताननैरिव ।
अहो अर्हद्दर्शने ऽभूदियं दैवी प्रभावना ॥३८५॥
चिन्तितमन्यथास्माभिरन्यथेदमुपस्थितम् ।
दृष्टिः प्रसारिताप्यस्माद्वायुना नीतमञ्जनम् ॥३८६॥
ततः पर्युषणापर्वण्यर्हदायतने ऽमरैः ।
महीयान्महिमाकारि भूस्पृशां यो न गोचरः ॥३८७॥

जृम्भकामरकृतां प्रभावनाम्
अर्हतो भगवतो निरीक्ष्य ताम् ।
बौद्धभावमपहाय पार्थिवः
सप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥३८८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये वज्रस्वामिजन्ममतप्रभाववर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

CANTO XIII.

इतश्चौद्रायणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।
सोमदेवो ऽभवद्विप्रो रुद्रसोमा तु तत्प्रिया ॥१॥
ब्राह्मणी रुद्रसोमा सा बभूव परमार्हती ।
दयादिभिर्गुणैर्धर्मैर्द्रुमबीजैरलङ्कृता ॥२॥
तयोरजनिषातां द्वौ तनयौ नयशालिनौ ।
मान्नार्यरक्षितो ज्यायान्कनीयान्फल्गुरक्षितः ॥३॥
तत्रार्यरक्षितो मौञ्जीबन्धनादप्यनन्तरम् ।
अधीयाय पितुरेव सकाशे यद्विवेद सः ॥४॥
ततो ऽनुज्ञाप्य पितरावध्येतुमधिकाधिकम् ।
पाटलीपुत्रनगरे प्रययावार्यरक्षितः ॥५॥
सो ऽङ्गानि वेदांश्चतुरो मीमांसान्यायविस्तरम् ।
पुराणं धर्मशास्त्रं च तत्राधैष्ट विशिष्टधीः ॥६॥
चतुर्दशापि हि विद्यास्थानानि निजनामवत् ।
कृत्वा कण्ठगतान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥७॥
चतुर्वेदो ऽयमायातः पूज्य इत्यवनीभुजा ।
अधिरोह्य करिस्कन्धे स प्रावेश्यत पत्तने ॥८॥
विविधोपायनकरा लोका अपि समभ्ययुः ।
राजभिः पूज्यते यो हि पूजनीयो न कस्य सः ॥९॥

---

1 a D ०नद्दा० । 6 a A घोगाणि, C D घांगाणि ।

गृहस्य बाह्यशालायामध्युवासार्यरक्षितः ।
कुटुम्बे दददानन्दसम्पदामिव नूतनम् ॥१०॥
तं ब्रह्मचर्यसधनं पूज्यमानं महीभुजा ।
दृष्ट्वा तद्बान्धवा गोत्रं पवित्रं मेनिरे निजम् ॥११॥
स्वजनैस्तद्गृहद्वारे रम्यमाबन्धि तोरणम् ।
चिरेष्टायाः समेयुष्या लीलादोलोपमं श्रियः ॥१२॥
तद्गृहे तत्सुवासिन्यः स्वस्तिकान्स्वस्तिकारकान् ।
लिलिखुस्तद्गुणाख्यानप्रशस्त्यक्षरसन्निभान् ॥१३॥
बाह्यावासस्थितो ऽप्यार्यरक्षितो ऽल्पैर्दिनैरपि ।
श्रीमान्बभूव भूयोभिरागच्छद्भिरुपायनैः ॥१४॥
अन्यदा चिन्तयामास शुद्धधीरार्यरक्षितः ।
अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥१५॥
भवन्ति पुत्ररूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।
तत्प्रवासजं दुःखं तासामति हि दुःसहम् ॥१६॥
मत्प्रवासेन मन्माता भविष्यति कथं हि सा ।
निद्रायामपि या नित्यं मत्पार्श्वाचरगामिनी ॥१७॥
इदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुरद्भुतम् ।
अपि देशान्तरे प्रैषीद्या मां मद्धितकाम्यया ॥१८॥
तद्गुणोपार्जनामूलां सम्पदं दर्शयन्निजाम् ।
आनन्दयामि तामम्बामुत्कण्ठाम्भस्तरङ्गिणीम् ॥१९॥

---

13 a C तत्सुवासिन्यः । 16 d A C दुःखद ।

इत्यार्यैरर्चितः सद्यो दिव्ये संवीय वाससी ।
कश्मीरजाङ्गरागेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥२०॥
सुगन्धिसुमनोदामगर्भिताबद्धकुन्तलः ।
ग्रीवापार्श्वद्विविन्यस्तकार्तस्वरविभूषणः ॥२१॥
कर्पूरफालिकामिश्रताम्बूलकटभाननः ।
विशदच्छत्रमश्रीकमौलिः स्वसद्मं ययौ ॥२२॥
॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

स आदावेव विनयी मातुः पादानवन्दत ।
कण्ठावलम्बिसौवर्णशृङ्खलाश्लिष्टभूतलः ॥२३॥
दीर्घायुस्त्वयो भूयाः स्वागतं तव दारक ।
इत्युक्ता सावदन्यानिवेश्मिकौवापरं न हि ॥२४॥
स पुत्रप्रेमसंरम्भोचितसंलापलक्षणम् ।
प्रसादं पूर्ववन्मातुरपश्यन्निदमब्रवीत् ॥२५॥
अधीताशेषविद्यो ऽहं त्वत्पादान्द्रष्टुमागमम् ।
किं नालपसि मां भक्तिमर्यादामकराकरम् ॥२६॥
मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।
महिमानमिमं सूनोर्दृष्ट्वा किं न हि हृष्यसि ॥२७॥
रुद्रसोमावदद्भद्र किं विद्योपार्जनेन ते ।
हिंसोपदेशकं ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥२८॥
दृष्ट्वा नरकपाताभिमुखं त्वां दुःखितमभवम् ।

---

21 a D sec. manu. ॰फलिका ।

कथं रंस्यामि मग्नास्मि खेदे गौरिव कर्दमे ॥२९॥
यदि त्वं मयि भक्तोऽसि यदि मां मन्यसे हिताम्।
दृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥३०॥
इत्यार्यरक्षितो दध्यौ किमधीतमिदं मया।
न यन्मातुः प्रमोदाय तज्ज्ञया सम्पदापि किम् ॥३१॥
विमृश्यैवमुवाचाम्बामार्यधीरार्यरक्षितः।
दृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुरुम् ॥३२॥
रुद्रसोमावदद्वत्स श्रमणोपासको भव।
दृष्टिवादस्य गुरवः श्रमणा एव नापरे ॥३३॥
दृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति शोभनम्।
मामाप्यस्येति मनसि श्रद्धावार्यरक्षितः ॥३४॥
ऊचे च मातुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते।
क्व द्रष्टव्या दृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥३५॥
रुद्रसोमापि तनयविनयोच्छ्वसिता सती।
भ्रमयन्यसलं तस्य निजगाद प्रमादभाक् ॥३६॥
इदानीं हि न जिह्रेमि त्वयाह तनुजन्मना।
मदादेशमनुष्ठातुं यदकार्षीर्मनोरथम् ॥३७॥
सन्ति तोसलिपुत्राख्या आचार्या आर्यरक्षित।
इतो ममैवेक्षुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥३८॥
तत्पादपङ्कजोपास्तिदक्षतामुररीकुरु।
ते त्वामध्यापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तनूद्भव ॥३९॥
एवं प्रातः करिष्यामीत्यभिधायार्यरक्षितः।

दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाशेत रजनावपि ॥४०॥
प्रातश्चचाल पृष्ट्वाम्बामार्यरक्षितकुम्भभूः ।
दृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूषलीलया ॥४१॥
पितृमित्रमितश्चार्यरक्षितस्य महाद्विजः ।
अभूद्दुपपुरं ग्रामे पितेवात्यन्तवत्सलः ॥४२॥
सोऽचिन्तयन्मया ह्यो दृष्टो न ह्यार्यरक्षितः ।
आयुष्मन्तं तदद्यापि तं पश्यामि सुहृत्सुतम् ॥४३॥
इति द्विजाग्रणीरिक्षुयष्टीः स सकला नव ।
तत्खण्डं चैकमादायार्यरक्षितमठं ययौ ॥४४॥
सोमदेवसुतं ज्येष्ठं निर्यान्तं च निकेतनात् ।
ददर्शैष द्विभातत्वात्तमुपालक्षयन्न च ॥४५॥
को नाम त्वमसीत्युक्तः सोऽपृच्छदार्यरक्षितम् ।
आर्यरक्षित एषोऽस्मीत्यब्रवीदार्यरक्षितः ॥४६॥
द्विजो जगाद हे भ्रातः पुत्र ह्यस्तनवासरे ।
कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादान्नासि वीक्षितः ॥४७॥
एकेनापि गतेनाह्ना मन्ये गतमहःशतम् ।
यत्र त्वां नाहमद्राक्षं हृत्कैरवनिशाकरम् ॥४८॥
इत्यार्यरक्षितं प्रेम्णा द्विजन्मा परिरभ्य सः ।
अवोचदिक्षवो ह्येते मयानीयन्त त्वत्कृते ॥४९॥
उवाच सोमभूरिक्षूंस्तात मन्मातुरर्पयेः ।

---

42 d c अभूद्दुपदुर, D ॰पषर, B ॰षुपुरे । 43 b D त्वार्यरक्षितः । 45 c C द्विभाव॰ ।

अहं शरीरचिन्तार्थं गच्छन्नस्मि बहिर्भुवि ॥५०॥
इदं च मातुराख्याया यद्गच्छन्नार्यरक्षितः ।
अधुनेक्षुलतापाणिमद्राक्षीदादितो ऽपि माम् ॥५१॥
इत्यार्यरक्षितेनोक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
आर्यरक्षितमातापि सा ह्येवमचिन्तयत् ॥५२॥
मम सूनोरिदं श्रेयोऽभूच्छकुनमतश्च सः ।
नव पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥५३॥
नवार्धं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यध्ययनानि वा ।
दशमं खण्डमध्येष्ये दध्यौ यानिति सोमभूः ॥५४॥
गत्वा चेक्षुगृहद्वारे स्थिरधीरार्यरक्षितः ।
अचिन्तयदविज्ञातः कथमन्तर्विशाम्यहम् ॥५५॥
राज्ञामिव गुरूणां हि सन्निधाने यतस्ततः ।
विदितो ऽपि नोपसर्पेदहं तु विदितो ऽपि न ॥५६॥
तदत्रैव क्षणं स्थित्वा वषत्यन्तर्विशाम्यहम् ।
प्रातर्वन्दनकायातश्रमणोपासकैः सह ॥५७॥
इत्यार्यरक्षितस्तस्थौ द्वारे ऽपि द्वारपालवत् ।
विदुषां रभसारम्भे विवेको ह्यर्गलायते ॥५८॥
मालवकैशिकीमुख्यग्रामरागपरिस्पृशा ।
स्वाध्यायेनापि साधूनां स ययौ लयमेणवत् ॥५९॥
तत्रागाड्ढड्ढरो नाम श्रमणोपासकः सगे ।

---

51 a A °राद्धेयं । 60 d C °रागपरिचितः ।

वन्दनाय महर्षीणां हर्षोत्फुल्ललोचनः ॥६०॥
स चिन्नैषेधिकीं कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।
अथैर्यापथिकीं प्रत्यक्रामदुच्चैस्स्वरस्वरम् ॥६१॥
तदनन्तरमाचार्यान्साधूनपि यथाविधि ।
वन्दित्वा निषसादाग्रे विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥६२॥
अथार्यरक्षितो धीमांस्तेन सार्धं प्रविश्य सः ।
वन्दनैर्यापथिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥६३॥
तद्दर्शितविधिं चाभिमयम्पठनपूर्वकम् ।
अवन्दताचार्यपादान्साधूनप्यार्यरक्षितः ॥६४॥
ढड्ढरश्रावकं त्वार्यरक्षितो न ह्यवन्दत ।
सुधीरपि गिराम्नायं कियद्विज्ञातुमीश्वरः ॥६५॥
निपुणं सोमतनयं तमवन्दितढड्ढरम् ।
आचार्या विविदुः को ऽपि श्राद्धो ऽयं नूतनः खलु ॥६६॥
धर्मलाभाशिषं दत्त्वा शरदम्भोमलाशयाः ।
पृच्छन्ति स्म तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तव ॥६७॥
श्रीरक्षे रुद्रसोमाया स जगाद यथातथम् ।
श्रमणोपासकाद्स्माद्दात्तधर्मो ऽस्मि नान्यतः ॥६८॥
ऊचिरे साधवो ऽप्येवं भगवन्नार्यरक्षितः ।
तनयो रुद्रसोमाया विद्वान्वेदाब्धिपारगः ॥६९॥
चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवीभुजा ।
करिस्कन्धाधिरूढो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेशितः ॥७०॥
अयमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि गण्यते ।

आस्थयैं श्रावकाचारं परिस्पृशति किं हृदः ॥७१॥
अथार्यरक्षितः स्माह श्रावको ऽस्मि हि सम्प्रति ।
किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥७२॥
इति विज्ञपयामास चाचार्यान्रचिताञ्जलिः ।
दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसीद मे ॥७३॥
मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनेव दुरात्मना ।
हिंसोपदेशकं सर्वमधीतं नरकावहम् ॥७४॥
आचार्या अपि तं शान्तं योग्यं ज्ञात्वैवमूचिरे ।
यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगांसुस्तत्परिव्रज ॥७५॥
किं चान्यदप्युपात्तायां प्रव्रज्यायां द्विजोत्तम ।
दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विद्वन्नध्यापयिष्यसे ॥७६॥
सो ऽप्युवाच परिव्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।
मया न दुष्करा ह्येषा मन्मनोरथकामधुक् ॥७७॥
किं तु प्रसादं कुर्वाणैर्भगवद्भिर्निजे शिशौ ।
विहारक्रमशः कष्टमादृत्यान्यत्र गम्यताम् ॥७८॥
मामत्र स्थितवन्तं हि राजा पुरजनो ऽपि च ।
अत्यन्तमनुरागेण प्रव्रज्यां त्याजयेदपि ॥७९॥
आचार्या अपि तस्योपरोधेन सपरिच्छदाः ।
ययुरन्यत्र सो ऽप्यापे स्थितो याति स्म शैत्यवत् ॥८०॥
तीर्थे श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगारिणाम् ।
शिष्यचौर्यव्यवहारः प्रथमो ऽयमवर्तत ॥८१॥

75 c MSS यदिदं, B prima manu त्वं।

तदार्यरक्षितं भद्रमाचार्यो पर्यविव्रजन् ।
साक्षीकृतगुरुस्वाम्युद्गृहीतार्थः सो ऽचिरादपि ॥८२॥
तप्यमानस्तपस्तीव्रं सहमानः परीषहान् ।
मातृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥८३॥
तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।
यावानभूव तावन्तमध्यैदार्यरक्षितः ॥८४॥
तदा बहुजनोक्त्यैवमश्रौषीदार्यरक्षितः ।
यद्भूयान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रार्यैः साम्प्रतं स्फुटम् ॥८५॥
अभूच्च समवसृतः पुर्यां वज्रमुनिस्तदा ।
इति प्रतस्थे तत्रैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥८६॥
ययौ चोज्जयिनीमध्ये भगवानार्यरक्षितः ।
भद्रगुप्ताभिधानानामाचार्याणां प्रतिश्रयम् ॥८७॥
गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतीर्थिकम् ।
उपलक्ष्य तमाचार्याः परिषस्वजिरे मुदा ॥८८॥
जगदुश्च वत्स धन्यो ऽसि कृतार्थो ऽसि सुधीरसि ।
विहाय यो हि साम्राज्यं श्रामण्यं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥
अद्याहं क्षीणशेषायुःकर्मा त्वामर्थये ऽनघ ।
कर्तुकामो ऽस्म्यनशनं मम निर्यामको भव ॥९०॥
तथेति प्रतिपेदानं रुद्रसोमात्मजं मुनिम् ।
विहितानशनो भद्रगुप्ताचार्यो ऽभ्यधादिति ॥९१॥

---

83 d A षोडा॰ C भांडा॰ ॰दशान्यपि ।

मा वज्रस्वामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये ।
किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीयीथाः कृतस्थितिः ॥९२॥
यो हि सोपक्रमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।
एकामपि वसेत्सो ऽनुम्रियते तं न संशयः ॥९३॥
एवं करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्यरक्षितः ।
तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥९४॥
नगर्यां बहिरेवास्थात्तां निशामार्यरक्षितः ।
निशाशेषे स्वप्नमनु वज्रस्वामी ददर्श च ॥९५॥
यदद्य पयसा पूर्णः केनाप्यस्मत्पतद्ग्रहः ।
अपाय्यागन्तुना भूरि किंचिदस्थाच मत्पयः ॥९६॥
वज्रस्वामी महर्षीणां स्वप्नार्थं व्याकरोत्प्रगे ।
बहुपूर्वश्रुतपाठी को ऽप्येष्यति ममातिथिः ॥९७॥
स उपादास्यते ऽस्मत्तो बहुपूर्वश्रुतं सुधीः ।
पूर्वश्रुतावशेषं तु मत्पार्श्वे ऽपि रक्षिष्यति ॥९८॥
उपवज्रमुनि प्रातराययावार्यरक्षितः ।
ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥९९॥
तं च पप्रच्छ वज्रर्षिः कुत आगाः स चावदत् ।
तोसलिपुत्राचार्याणां पादमूलादिहागमम् ॥१००॥
वज्रस्वाम्यब्रवीदार्यरक्षितस्त्वं किमाख्यया ।
सो ऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥१०१॥

---

93 J C नात्र संशयः ।

वज्रस्वाम्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदोऽवदत् ।
स्वागतं तव कुत्र त्वं प्रतिश्रयमशिश्रियः ॥१०२॥
बहिरावासितोऽस्मीति तेनोक्ते स्वाम्यदोऽवदत् ।
महात्मन्किं न जानासि बहिःस्थोऽध्येष्यसे कथम् ॥१०३॥
सोमभूरभिधत्ते स्म स्वामिन्भिन्ने प्रतिश्रये ।
उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥१०४॥
उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।
युक्तमेतद्धि पूज्यास्ते स्थविरा नाज्ञरन्यथा ॥१०५॥
वज्रोऽथ पृथगावासस्थितमप्यार्यरक्षितम् ।
अध्यापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥१०६॥
अचिरेणापि कालेन सोमदेवभवो मुनिः ।
पूर्वाण्यपूर्वप्रतिभो नवाधीयाय लीलया ॥१०७॥
दशमं पूर्वमध्येतुं प्रवृत्तं चार्यरक्षितम् ।
दशमपूर्वयमकान्यधीष्वेत्यादिशद्गुरुः ॥१०८॥
ततो दशमपूर्वस्य बहूनि विषमाणि च ।
अध्येतुं यमकान्यार्यरक्षितर्षिः प्रचक्रमे ॥१०९॥
इतश्च सन्दिदिशतुः पितरावार्यरक्षितम्
नागच्छसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥११०॥
त्वं नः करिष्यस्युद्योतमिति ध्यायामहम्महि ।
तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥१११॥

---

111 d A D C तमो वयं।

एवमाहूयमानो ऽपि सन्देशवचनैस्तयोः ।
यावदध्ययनासक्तो ववले नार्यरचितः ॥११२॥
तावत्ताभ्यां तमाक्रान्तुमनोभ्यां फल्गुरक्षितः ।
प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैषि निर्बन्धशालया ॥११३॥ युग्मम्॥
द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽवादीदार्यरक्षितम् ।
किमेवं कठिमो ऽभूस्त्वमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥११४॥
वैराग्यपशुना छिन्नं यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।
तथापि तव कारुण्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥११५॥
शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्ति बन्धुवर्गस्य साम्प्रतम् ।
तदागत्य तमुद्धर्तुं भगवंस्तव साम्प्रतम् ॥११६॥
इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तथार्यरक्षितः ।
श्रीवज्रस्वामिनं नत्वा पप्रच्छ स्वच्छमानसः ॥११७॥
अधीष्वेति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।
किं ते ऽस्ति विलम्बः फल्गुरक्षितेनेत्यभण्यत ॥११८॥
बान्धवाश्च परिभ्रश्यामनोरथरथस्थिताः ।
न कुत्रापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥११९॥
तदेहि देहि प्रव्रज्यां जगत्पूज्यां स्वगोत्रिणाम् ।
श्रेयस्यपि सकर्णो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥१२०॥
अथार्यरक्षितः प्राह यदि सत्यमिदं वचः ।
ततस्त्वं तावदादत्स्व व्रतं मत्प्रदितं व्रतम् ॥१२१॥

---

114 c C कठिनो । 119 a परिभ्रष्टा ।

एवमुक्तस्ततस्तेन श्रद्धानिर्धौतमानसः ।
सो ऽवदद्देहि को हि स्यात्पीयूषस्य पराङ्मुखः ॥१२२॥
अथार्यरक्षितः प्रीतस्तस्यामृतकिरा गिरा ।
स्वयं तमनुजग्राह दीक्षया शिक्षयापि च ॥१२३॥
यातुमुक्तो ऽन्यदा फल्गुरक्षितेनार्यरक्षितः ।
अधीताशेषयमको गन्तुमूचे पुनर्गुरुम् ॥१२४॥
प्राग्वन्निवारितस्तेन स खेदादित्यचिन्तयत् ।
स्वजनाज्ञानदुर्बोधग्रामकूटे पतितो ऽस्मि हा ॥१२५॥
अधीयानः पुनः प्राग्वद्यमकेभ्यः पराजितः ।
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुं नत्वा च सो ऽब्रवीत् ॥१२६॥
दशमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियत्प्रभो ।
अवशिष्टं कियच्चेति सप्रसादं समादिश ॥१२७॥
जगाद गुरुरप्येवं स्मितविस्फुरिताधरः ।
बिन्दुमात्रं त्वयाधीतमब्धितुल्यं [illegible] शिष्यते ॥१२८॥
इति श्रुत्वा गुरोर्वाचमूचिवानार्यरक्षितः ।
परिश्रान्तो ऽहमध्येतुं प्रभुर्नातः परं प्रभो ॥१२९॥
शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयसि श्रुतम् ।
धीमन्नधीष्व धीरो ऽसि किमकाण्डे विषीदसि ।१३०॥
एवमाश्वासितस्तेन गुरुणा करुणावता ।
पुनः प्रवृत्तः सो ऽध्येतुं भग्नोत्साहो ऽपि भक्तिमान्॥१३१॥ युग्मम्॥

---

124 a C जातु।

फल्गुरक्षितमन्येद्युर्मूर्तिमद्बन्धुवाचिकम् ।
दर्शयन्नुत्सुको गन्तुं श्रीवज्रं स पुनर्जगौ ॥१३२॥
अयमुत्साह्यमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् ।
एवं विचिन्तयन्वज्रस्तस्याभूदुपयोगवान् ॥१३३॥
सो ऽयामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।
स्तोकं ममायुर्मय्येव पूर्वं च दशमं स्थितम् ॥१३४॥
अनुज्ञातस्ततस्तेन गमनायार्यरक्षितः ।
सफल्गुरक्षितः शीघ्रं पुरं दशपुरं ययौ ॥१३५॥
तत्रायातं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवीपतिः ।
सरुद्रसोमः सोमश्च भक्त्या वन्दितुमाययौ ॥१३६॥
प्रमोदाश्रुपयःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।
मूर्तं धर्ममिवानम्य यथास्थानमुपाविशन् ॥१३७॥
विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।
देशनां विदधे सो ऽपि मेघगम्भीरया गिरा ॥१३८॥
श्रोत्रपत्रपुटीपीतदेशनात्यच्छवारिभिः ।
तत्कालं क्षालयन्ति स्म विस्मितास्ते मनोमलम् ॥१३९॥
अथार्यरक्षितस्यान्ते नृपः सम्यक्त्वमग्रहीत् ।
ततः सपौरस्तं नत्वा ययौ निजनिकेतनम् ॥१४०॥
ससोमा रुद्रसोमापि बन्धुभिर्बहुभिः समम् ।
संसारकारावासविरक्ता व्रतमाददे ॥१४१॥

---

131 c C °स्तेन ।

इतश्च विहरन्वज्रस्वामी क्षोणितले क्रमात् ।
संयमक्रमचारी च प्रययौ दक्षिणापथम् ॥१४२॥
तमानन्दमहाकन्दकन्दलोद्भेदवारिदम् ।
संवीक्ष्य दाक्षिणात्यो ऽभूल्लोकः केकीव हर्षभाक् ॥१४३॥
द्योतयन्वस्तुतत्त्वानि मुनिः किमयमर्यमा ।
धत्ते कुमुदकोराणां प्रीतिं किमुत चन्द्रमाः ॥१४४॥
किमस्मत्कर्ममाहात्म्याद्धर्मो वा दृष्टदर्शनः ।
एवं तद्वीक्षणानन्दनिमग्ना जगदुर्जनाः ॥१४५॥ युग्मम् ॥
श्रीवज्रस्वामिनो ऽन्येद्युः श्लेष्मबाधाभवद्भृशम् ।
ततः शुण्ठीं समानेतुं स साधुं कंचनाभ्यधात् ॥१४६॥
साधुनानीय दत्तां च शुण्ठीमशठचेतसा ।
भुक्त्वानां भक्षयिष्यामीत्यतः कर्णे न्यधत्त सः ॥१४७॥
भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनीं व्रतिनां पतिः ।
स्वाध्यायध्यानविवशो विसस्मार तथैव ताम् ॥१४८॥
ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।
मुखवस्त्रिकया कायं प्रत्युपेक्षयतो ऽपतत् ॥१४९॥
पतितां तां च स्वाकूत्यास्मरदज्ञो मुनीशताम् ।
हा हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति स्वं निनिन्द च ॥१५०॥
प्रमादे संयमो न स्यान्निष्कलङ्कः कथंचन ।
तं विना मानुषं जन्म जीवितं च निरर्थकम् ॥१५१॥

---

146 b D °संघेर। 148 a C कर्णान्ते। 150 d A D मुनीशिता।
51 d C D कथंचनः।

सुर्मस्ततो वपुस्त्यागं वज्रस्वामीत्यचिन्तयत् ।
अजायत समन्ताच्च दुर्भिक्षं द्वादशाब्दकम् ॥१५२॥
लक्षमूल्योदनाद्भिक्षां यत्राह्नि लभताप्नुयाः ।
सुभिक्षमनुबुध्येथास्तदुत्तरदिनोषसि ॥१५३॥
एवमादि समादिश्य स्वशिष्यं श्रुतपारगम् ।
वज्रसेनमुनिं प्राह विहर्तुमथ सो ऽन्यतः ॥१५४॥ युग्मम् ॥
ग्रामाकरपुरारण्यवतीं वसुमतीं ततः ।
विहर्तुं वज्रसेनो ऽपि प्रावर्तत मुनिपुङ्गवः ॥१५५॥
श्रीवज्रस्वामिनः पार्श्ववर्तिनो व्रतिनः पुनः ।
लभन्ते न कचिद्भिक्षां भ्राम्यन्तो ऽपि गृहे गृहे ॥१५६॥
विना भिक्षां क्षुधाक्षामकुक्षयो ऽक्षमास्ततः ।
ते ऽन्वहं गुरुभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥१५७॥
द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डो ऽयं वस्तुतो यदि ।
संयमस्य न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥१५८॥
नो वा तदा महानेन तनोस्त्यागं विदध्महे ।
इत्युक्ता गुरुभिर्धर्ममतयो यतयो ऽभ्यधुः ॥१५९॥ युग्मम् ॥
धिक् पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।
प्रभो प्रसीद येनैतत्त्यजामो द्वितयं वयम् ॥१६०॥
अथादाय मुनीन्सर्वाञ्छ्रीवज्रो भुवनार्यमा ।
गिरिं प्रत्यचललोकान्तरं द्योतयितुं ययौ ॥१६१॥

---

153 a B मूल्यौदन, b C वपरि, c B ॰बध्येथ॰ । 154 c D वज्र prima manu.

तत्रैकः क्षुल्लको नास्थाद्वार्यमाणो यदा तदा ।
क्वापि प्रतार्य तं ग्रामे समारोहद्गुरुर्गिरिम् ॥१६२॥
माभूद्गुरूणामप्रीतिर्मनसीति विचिन्तयन् ।
त्यक्त्वा भक्तं च देहं च क्षुल्लको ऽस्थाद्गिरेरधः ॥१६३॥
मध्याह्नतपनात्युष्णरोचिस्तप्ते शिलातले ।
पिण्डवन्नवनीतस्य विलीनस्तत्क्षणादपि ॥ १६४॥ युग्मम्॥
शुभध्यानगतस्त्यक्त्वा तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
अमर्द्धिवालयं चक्रे तच्चन्तरपरिग्रहम् ॥१६५॥
तस्मिन्देवाङ्गनासङ्गसुखमग्ने लसन्मुदः ।
त्रिदशाः पूजयामासुराशु तस्य कलेवरम् ॥१६६॥
श्रीवज्रं यतयो ऽप्यूचुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
किमत्रावतरन्त्येते देवाः सर्वर्द्धयः प्रभो ॥१६७॥
सो ऽप्यूचे क्षुल्लकः कार्यमिदानीं स्वमसाधयत् ।
महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥१६८॥
श्रुत्वेति मुनयो दध्युः शिशुनाप्यमुना यदि ।
स्वकार्यं साधितं वृद्धाः साधयामस्ततो न किम् ॥१६९॥
इति संवेगिनः साधूंश्चारित्रज्ञानयोगिनः ।
आत्मीभूय तत्रैवं मिथ्यादृग्देवतावदत् ॥१७०॥
पारणं भवतामद्य भगवन्तः प्रसीदत ।
गृह्णीत शर्कराघोदमोदकं पानकं च नः ॥१७१॥
अन्नपदो ऽयं नैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततो ऽन्यतः ।
यामो ध्यात्वेति ते जग्मुस्तदासन्नं नगान्तरम् ॥१७२॥

ज्ञात्वा मनसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यधुः ।
कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तानित्युवाच सा ॥१७३॥
अनुग्रहो ऽयमस्माकमिह यूयं यदागताः ।
न जातु जायते कल्पतरुर्मरुषु कर्हिचित् ॥१७४॥
त एवं तद्गिरा प्रीताः श्रीवज्रस्वामिना समम् ।
कृतानशनकर्माणः सत्कर्माणो ययुर्दिवम् ॥१७५॥
मत्वैतद्गोत्रभिद्गोत्रं तमागत्य रथस्थितः ।
सप्रमोदात्पूजयामास वज्रादीनां वपूंष्यथ ॥१७६॥
रथः प्रदक्षिणीचक्रे तं गिरिं सरथस्तदा ।
वृक्षादीन्नमयन्नुर्वीः स्वदेहमिव भक्तितः ॥१७७॥ युग्मम् ॥
विनम्रा एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।
यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्त इति क्षितौ ॥१७८॥
दुःकर्मावनिभृद्वज्रे श्रीवज्रे स्वर्गमीयुषि ।
विच्छिन्नं दशमं पूर्वं तुर्यं संहननं तदा ॥१७९॥
इतश्च शिष्यो वज्रर्षेर्वज्रसेनः परिभ्रमन् ।
पुरं श्रीभिरसम्प्राप्तपारं सोपारमीयिवान् ॥१८०॥
यथार्थनामा तत्रासीज्जितशत्रुर्महीपतिः ।
प्रिया च धारिणी तस्य समग्रगुणधारिणी ॥१८१॥
आसीच्च श्रावकस्तत्र जिनदत्ताभिधो धनी ।
तस्येश्वरीति विख्याता दयितोमापतेरिव ॥१८२॥

---

173 a C स्मृत्वा। c B पर्येत्सर्ग° C त्सर्ग°। 179 d C तुर्ये, A D मध्य।

सुधांशुधामधवलं सा शीलं तदशीलयत् ।
तस्या विश्वम्भरायास्तु यद्बभूव विभूषणम् ॥१८३॥
दुर्भिक्षदोषान्निःशेषं तदा च क्षितिमण्डलम् ।
जज्ञे धान्यैर्विनाम्भोभिर्मीनवद्दुःखसङ्कुलम् ॥१८४॥
धर्मप्रधाना सा बन्धून्निजानेवमथाभ्यधात् ।
जीवितास्मः सुखं तावदद्य यावदमी वयम् ॥१८५॥
विना धान्यक्रयाद्दुःखं जीवितास्मः कियच्चिरम् ।
तदद्य सविषं भोज्यमुपभुज्य समाहिताः ॥१८६॥
स्नानपञ्चनमस्काराः कृतानशनवृत्तयः ।
दुःखगेहस्य देहस्य सद्यस्त्यागं विदध्महे ॥१८७॥ युग्मम् ॥
अथेत्थं बन्धवो ऽशोचन्नस्त्वेवं हन्त साम्प्रतम् ।
गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥१८८॥
पक्त्वाथान्नं लक्षमूल्यं सा यावन्नाक्षिपद्विषम् ।
वज्रसेनमुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥१८९॥
तमालोक्य मुनिं सापि हर्षादेव व्यचिन्तयत् ।
चित्तं वित्तं च पात्रं च दिष्ट्या पूर्णमिदं त्रयम् ॥१९०॥
दत्त्वा तदद्य पात्राय श्लाघ्यं जन्म करोम्यदः ।
कदाचिद्दैवयोगेन यदीदृक्पात्रसङ्गमः ॥१९१॥
हृष्टाय तस्मै विस्मेरचक्षुर्भिक्षामदत्त सा ।
लक्षमूल्यस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥१९२॥

---

189 a D पक्वान्नलक्षमूल्ये च ।

अथाख्यद्वज्रसेनो ऽपि मा स्वैवं प्रतिपद्यथाः ।
भद्रे सुभिक्षं यत्प्रातर्भविष्यति न संशयः ॥१९३॥
सापृच्छद्भवताज्ञायि स्वयमेतदुतान्यतः ।
अथोचे सो ऽप्यदो ऽम्भोदगर्जितोर्जितया गिरा ॥१९४॥
श्रीवज्रस्वामिनाभ्युक्तो यदा भिक्षां लभाप्नुयाः ।
लक्षपाकोदनात्प्रातः सुभिक्षं भविता तदा ॥१९५॥
इति श्रोत्रामृतं श्रुत्वा तद्दिनं क्षणमाचरत् ।
श्राविका सा सुदुर्भिक्षं क्षपयामास लीलया ॥१९६॥
प्रभाते च प्रभाजालैश्चण्डांशोरिव मण्डलम् ।
वहित्रचक्रमापूर्णं धान्यैर्दूरादथागमत् ॥१९७॥
जनः स्वच्छमनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।
कालं कंचन तत्रैव वज्रसेनो ऽप्यवास्थित ॥१९८॥
जिनदत्तः सहेश्वर्या सूनुभिर्वऽभिस्ततः ।
अर्चाञ्चक्रे जिनार्चायामर्थिभ्यो ऽर्थमदत्त च ॥१९९॥
महोत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगृहुः शान्तचेतसः ।
वज्रसेनमुनेः पार्श्वे लोकद्वयहितं व्रतम् ॥२००॥
एवं शिष्यप्रशिष्यादिशाखाभिर्वटवद्यतत् ।
श्रीवज्रस्वामिनो वंशः प्रसरन्व्यानशे दिशः ॥२०१॥
साधुरत्नः सुपर्वाढ्यो मुक्तारामनिबन्धनम् ।
श्रीमद्वज्रमुनेर्वंशः कस्य नाभीष्टमनोषितः ॥२०२॥

---

202 a D साधुवंश° ।

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा श्रुतेर्गोचरं
वंशास्तेषु तनुत्वमग्रमभजन्मूलं पुनः स्थूलताम् ।
नव्यो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः श्रीवज्रसूरेर्गुरो-
र्वंशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फातिं पुरस्तात्पुनः ॥२०३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये आर्यरक्षितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्वामिस्वर्गगमनतद्वंशविस्तारवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिगणाधिनाथ-
पर्यन्तसाधुजनचित्रचरित्रपुष्पैः ।
स्रग्दामगुम्फितमिदं परिशिष्टपर्व
शिष्टात्मनां लुठतु कण्ठतटावनीषु ॥

॥ समाप्तो ऽयं ग्रन्थः ॥

The four disciples of Bhadrabâhu.

(Uttar. Ṭikâ 2, 7) cf vi 5—21.

रायगिहे नयरे चत्तारि वयंसा वाणियगा सह वड्डिया। ते भद्दबाहुस्स अंतिए धम्मं सोच्चा पव्वइया। ते सुयं बहुयं अहिज्जित्ता दढचित्ता एगल्लविहारपडिमं पडिवन्ना। ते य समावत्तीए विहरंता पुणो वि रायगिहं नयरं संपत्ता। हेमंतो य तया वट्टइ। सो य(१)केरिसो।

वाइंति(२) दंतवीणं दरिद्दिणो जत्थ कंपिरसरीरा।
सव्वसिलीभूयजला जायंति सरा वि रयणीसु॥
जत्थ अइसीयमारुय- निहया सउणाइणो विणस्संति।
पुप्फफलदलसमिद्धा सुक्कंति दुमा वि सहस त्ति॥

ते य भिक्खायरियं काउं तइयाए पोरिसीए पडिनियत्ता। तेसिं च वेभारगिरिं तेणं गंतव्वं। तत्थेगस्स गिरिगुहादारे चरिमा पोरिसी ओगाढा। तत्थेव ठिओ। बीयस्स नयरुज्जाणे। तइयस्स उज्जाणसमीवे। चउत्थगस्स नयरासन्ने चेव। ते तत्थेव ठिया। तेसिं कप्पो एसो। जत्थ चरिमा पोरिसी ओगाहइ तत्थेव पडिमाए ठायव्वं। तत्थ जो गिरिगुहासन्ने तस्स(३) निरायं सीयं। सो गिरिमारुएण वेविरसरीरो वि मंदरो व्व निप्पकंपो सम्मं सहंतो(४) रयणीए पढमे चेव जामे कालगओ। उज्जाणत्थो बीए। उज्जाणसमीवत्थो तइए। जो नगरासन्ने(५) तस्स नयरुम्हाए(६) न तहा सीयं। तेण सो चउत्थे जामे कालगओ। सव्वे देवलोगे उववन्ना॥

एवं अन्नेहि वि सम्ममहियासेयव्वं जहा तेहिं अहियासियं॥

(१) B य। (२) B वायंत। (३) A सव्व। (४) A सपंतो। (५) A °सन्न। (६) A नयरन्हाए।

(Uttar. Tîkâ 2, 17) cf viii 1—159.

पुव्विं खिइपइट्ठियं नगरमासी। तओ उसभपुरं। तओ कुसग्गपुरं(१)। तओ रायगिहं। तओ चंपा। तओ पाडलिपुत्तं। तत्थत्थि नंदवंसे नवमो नंदराया। तस्सत्थि कप्पगवंससंभूओ उप्पत्तियाइचउव्विहबुद्धिसमिद्धो सगडालो मंती। इओ य वररुई नाम भट्टउत्तो। सो अणुदिवसं थुणइ रायाणं अउव्वेहिं अट्ठुत्तरसयपमाणेहिं चाडुयसिलोगेहिं(२)। तूसए(३) राया। पलोएइ सगडालमुहं। न य सो पसंसइ(४)। तओ न देइ किंपि राया। तओ वररुइणा अवगयपरमत्थेणं सगडालभज्जा ओलग्गिया(५)। जाव भणियं। तुमं सगडालं भणसु जेण पसंसइ मम पढियं। इयरीए वि दक्खिणपवन्नाए भणिओ सगडालो। तेण वि असुत्तमेयं(६) ति तहा वि उवरोहमावन्नेण पडिवन्नं। भणियं च सुभासियं ति दिन्ना करप्फोडिया। ताहे दिन्नं रन्ना दीणाराणमट्ठसयं। पच्छा दिणे दिणे पदिन्ने सगडालो चिंतेइ। निट्ठिओ रायकोसो त्ति। नंदं भणइ। भट्टारगा किं एयस्स तुब्भे देह॥ तुब्भे पसंसिओ त्ति॥ भणइ। अहं पसंसामि लोइयकव्वाणि अविणट्ठाणि॥ नंदराया भणइ। कहं लोइयकव्वाणि॥ सगडालो भणइ। मम धूयाओ जक्खा-जक्खदिन्ना-भूयदिन्ना-सेणा-वेणा-रेणाभिहाणाओ सव्व वि पढंति किमंग पुण अन्नो लोगो॥ तासिं च पढमा एक्कसिं सुयं गेण्हइ। बीया दोहि तइया तिहिं जाव सत्तमा सत्तहिं वाराहिं॥ तओ अन्नम्मि दिणे राइणा

(१) B कुसग्गं। (२) A मसी०। (३) B तूसिए। (४) A पसंसइ। (५) B संमिग्गया। (६) A कव्वम०।

आणावियाओ अंतेउरं। ठवियाओ जवणियंतरियाओ। आगओ वररुई। पढियाणि चाडुयाणि[1]। पच्छा जक्खाए राइणो आएसेण पढियाणि। बीयाए दोण्णि[2] वारा सुयाणि तइयाए तिण्णि वारा पढियाणि य। एवं सत्तण्ह वि। राइणा पत्तीयं। वररुइस्स दारं वारियं। इयरो वि *तमेव दीणारट्ठसयपोट्टलियं जंतं विउव्विय* गंगामज्झे ठवेइ[3]। किल कणगमए हत्थेण गंगा पयच्छइ। एवंविहेण विहाणेण पयडेइ अट्ठसयं जाव लोगो तं तारिसं पेच्छिय आउट्टो गंगा वि से देइ त्ति॥ सुया य राइणा[4] वत्ता। कहियं मंतिणो। जंतपओगेण जणमज्झे अलियपसिद्धं[5] करेइ त्ति णाऊण भणियं मंतिणा। जइ अम्ह पच्चक्खं देइ तो पत्तियामो। तओ संझाए पेसिओ पच्चइयगो[6] पुरिसो पच्छन्नं मंतिणा गंगं। वररुइणा वि *गंगं पुव्विऊण दिसावलोयं[7] काऊण ठविया जंते पोट्ट*लिया। गओ सट्ठाणं। इयरेण वि अवहरिऊण समप्पिया मंतिस्स। पभाए मंतिसहिओ सपुरजणवओ गओ गंगं राया। वररुइणा वि संथुया गंगा। आहयं हत्थेहिं पाएहि य जंतं। न किंचि लहइ। विलक्खीहूओ रायपुरओ दंभगो त्ति। निब्भच्छिओ राइणा। दंसिया मंतिणा पोट्टलिया। कहिओ सव्वावइयरो। हीलिओ लोगेहिं। पओसमावन्नो मंतिस्स वररुई छिद्दाणि[8] मग्गइ। पुच्छइ कोसल्लिउसमारद्धो गेहं। करेइ छिद्दाणि। न पडिवज्जइ[9] राया। अन्नया सिरियस्स वीवाहे रण्णो[10] आभोगो सज्जिज्जइ। वररुइणा णाउं

दासी ओलग्गिया। तीए भणियं। रन्नो भत्तं सज्जिज्जइ आओगो य॥ ताहे तेण चिंतियं एयं एयं छिड्डं[१]। डिंभरूवाणि मोयगे दाऊण इमं पाढेइ।

राय नंदु न वियाणइ। जं सगडालु करेसइ।
नंदु राय[२] मारेत्ता। सिरियउ रज्जि ठवेसइ॥

ताइं पढंति। राइणा सुयं। गवेसावियं। दिट्ठा आओगसा-मग्गी। कुविओ राया। जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ तओ राया पराङ्मुहो ठाइ। नायं च सगडालेण। अईव अनि-यत्तओ[३] वड्ढाविओ कोवो देवस्स। ता एयं एत्थ पत्तयालं। मम एगस्स वहे अवगच्छइ कुडुंबवहो॥ एवं चिंतिय गओ सभवणं[४]। राइणो अंगरक्खो नियपुत्तो भणिओ सिरियओ। भो सिरियय ईइसो[५] वुत्तंतो। ता एत्थ एयं पत्तयालं। मम राइणो पायवडियस्स सिरं छिंदिज्जइ॥ एवं भणिओ अक्कंदिउमाढत्तो सिरियओ। हा ताय किमहं कुलक्खयंकरो उप्पन्नो जेण ईइसं आइससि ममं[६]। किं सयणा मं चेव तस्स पुरओ वावाएइ देहबलिं कुलोवसग्गस्स॥ मंतिणा भणियं। न कुलक्खयंकरो तुमं किं तु कुलरक्खंकरो[७]। न य ममंतियमंतरेण कुलक्खयंतो हवइ। ता कुणह एयं॥ कुमारेण भणियं। ताय जं होइ तं होउ। माहं गुरुवहं करेमि॥ मंतिणा भणियं। अहं सयमेव अत्ताणयं[८] ताल-उडविससंवहारेण वावाइस्सं। तुमं वावन्नस्स खग्गं वाहेज्जसु[९]।

---

(१) B छिड्डं। (२) A राउ। (३) A अनि०। (४) A add सह। (५) B ईएसो। (६) A मं। (७) A कुलक्खयंकरो। (८) A अप्पाणयं। (९) B ०ज्जह।

अलंघणीया गुरवो भवंति। ता संपाडेह एयं। न अवसरो अक्कंदियव्वस्स। उद्धर कुलं अइवमणकूवाओ। अवणेह मज्झ अयसपंकं॥ एयं सुणिऊणं अहो संकडं समावडियं ति एगत्तो गुरुवयणलंघणं अन्नत्तो गुरुसरीरपहरणं। ता न-याणामो किंपि काहामो। अह वावाएमि अत्ताणयं। किं तु वावाइए अत्तए कुलक्खओ अयसो य तदवत्थो[१] चेव जओ भणिस्संति लोया फलियं से पावं ति॥ एवं उभयपासरज्जू इमं ति चिंतंतो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय पडिवज्जाविओ सिरियओ[२] तं सव्वं। तओ गओ रायसमीवं। पिट्ठओ सगडालो। तं च दट्ठूण अन्नाभिमुहो ठिओ राया। आसीणो सगडालो। भणियाइं दोतिन्नि वयणाइं। न जंपियं राइणा। तओ निवडिओ रायचलणेसु। रोसेण अन्नाऊत्तो जाओ राया। तओ अब्भत्थरियस्स तालउडस्स छिन्नं सीसं सिरिएणं। जाओ हाहारवो। राइणा भणियं। किमेयं[३] भो॥ सिरिएण भणियं। देव तुह सासणाइक्कमकारी एस। तेण देवो न पायपडियस्स वि पसीयइ त्ति। ता किं एइणा दुरायारेण। अहं खु देवस्स सरीररक्खगो। ता जो देवस्स आणं अइक्कमइ तेण पिउणा वि न कज्जं। पत्थट्ठियस्स[४] समं चेव अवसरो मज्झस्स[५] जओ एवंविहे चेव पए निउत्तोहं देवेण। भणियं च।

मोत्तूण सयणकज्जं सामियकज्जं करेंति वरभिच्चा।
अन्नह चंचलनेहा आराहिस्संति कह पहुणो॥

---

(१) A तवत्थिओ। (२) A om (३) A व। (४) A इयत्थस्स ठियस्स।
(५) A मज्झ।

राइणा चिंतियं। एयं पि निप्पिहाणं। लोओ अन्नहा मंतेइ। ता नूणं वररुइणा(१) पउत्तो डंभो एसो त्ति। ता अकज्जकारी अहं जो एवंविहमुवेक्खंतो ठिओ त्ति। ता संपयं एरिसं ठावेमि एयं॥ तओ भणियं। कुमार जं अम्हं कुणयफलमेरिसं संजायं तत्थ मा विसायं गच्छसु। अहं ते सव्वं संपाडेमि॥ एवमासासिय सयमेव महाविभूईए अग्गिंमि(२) सक्कारिओ सगडालो। भणिओ सिरिओ कुमारो। अमच्चत्तणं गेण्हसु॥ सो भणइ। मम भाया जेट्ठो थूलभद्दो। तस्स बारसमं(३) वरिसं गणियाए घरं पविट्ठस्स। तस्स दिज्जउ॥ सो सद्दाविओ राइणा भणिओ। पडिवज्जसु कमागयममच्चपयं॥ सो भणइ। चिंतेमि॥ एत्थ असोगवणियाए चिंतेसु॥ सो तत्थ अइगओ चिंतिउमाढत्तो। केरिसं भोगकज्जं रज्जं(४)। रज्जकज्जवइक्खित्ताणं(५) बहुसावज्जवावारकारणं। अमच्चत्तणं परिपालिऊण नरगं जाइयव्वं(६) होही। एए य परिणामदुस्सहा विसया। को एयकारणे दुसहं नरस्सं लक्खं(७) धारेइ॥ भणियं च।

बहुविहजम्मकुडंगि गहणि संसारवणि
लद्धइ माणुसजम्मि रम्मि तक्खणमरणि।
जि(८) विवेइजणनिंदिओ(९) इंदियसुह महहिं
ते इह लद्धी कोडिनराडिय हारवहिं॥

तम्हा(१०) विसयसुहनिबंधणणियजणाओ(११) परमत्थओ न किंचि सुहं। अन्नि य।

(१) A वररुई। (२) A वग्गिं। (३) A बारस। (४) A om (५) B ॰वक्खित्ता- णं। (६) A नरगजाइयव्वं। (७) B लह॰। (८) A जे। (९) B निंदिय। (१०) A तम्ह। (११) B एदं॰, वियः।

एयं चिंतिय पंचमुट्ठियं लोयं काऊण पाउयं कंबलरयणं। तस्सेव छिंदित्ता रयहरणं करेत्ता रन्नो पासमागओ। धम्मेण वड्ढाहि। एयं चिंतियं॥ राया भणइ। सुचिंतियं॥ निग्गओ। पेच्छइ कवडत्तणेण गणियाघरं पविसइ न व त्ति॥ आगासतले गओ पेच्छइ। मयकलेवरस्स जणो अवसरइ मुहाणि य ठएइ। सो भयवं तहेव जाइ। राया भणइ। निव्विण्णकामभोगो भयवं ति[१]॥ सिरिओ ठविओ। सो संभूयविजयसूरिस्स पासे पव्वइओ॥ सिरिओ वि किर भाइनेहेण कोसाए गणियाए घरमल्लियइ। सा य अणुरत्ता थूलभद्दे अन्नं मणुस्सं[२] नेच्छइ। तीसे कोसाए उवहरिया भगिणी उवकोसा। तीए सह वररुई परिवसइ। सो सिरिओ वररुइस्स छिड्डाणि मग्गइ। सो भाउज्जायामूले भणइ। एयस्स निमित्तेण अम्हे पिउमरणं भाइविओगं च पत्ता। तुज्झ विओगो जाओ। एयं सुरं पाएहि॥ तीए भगिणी भणिया। तुमं सुरामत्तिया। एस अमत्तओ। जं वा तं वा भणिहिसि[३] एयं पि पाएहि॥ सा पाएइ। सो नेच्छइ। सा भणइ। अन्नाहि मज्झ तुमे॥ ताहे सो तीए अविओगं मग्गंतो चंदप्पभं सुरं पियइ। लोगो जाणइ खीरं ति। कोसाए सिरियस्स कहियं॥ अन्नया राया भणइ सिरियं। एरिसो मम हिओ तव पिया आसि॥ सिरिओ भणइ। परमेयं मत्तपालएण अम्हं कयं॥ राया भणइ। किं मज्जं पियइ वररुई॥ आमं॥ कहं॥ पेच्छह॥ तओ सेणुप्पलं मयणफलभावियं[४] मणुस्सहत्थे दिन्नं। एयं वररुइस्स देज्जाहि

(१) A भवंमि। (२) A माणुसं। (३) A भणिहिसि। (४) A मयणफल।

दमाणि अन्नेमिं। तेण अत्याणीए(१) समागयस्स तं वररुइस्स दिन्नं। तेण उस्सिंघियं भिंगारेण(२) आगयं। निच्छूढो खिंसिओ। चाउव्वेज्जेण(३) पायच्छित्तं से दिन्नं। तत्ततउयं पज्जाविओ मओ॥

थूलभद्दसामी वि संभूयविजयाणं सयासे घोरागारं तवं करेइ। विहरंतो पाडलिपुत्तमागओ। तिन्नि अणगारा अभिग्गहं गेण्हंति। एगो सीहगुहाए। तं पेच्छंतो सीहो उवसंतो॥ अन्नो सप्पवसहीए। सो वि दिट्ठिविसो उवसंतो। अन्नो कुवफलए॥ थूलभद्दो कोसाए घरे। सा तुट्ठा परीसहपराजिओ आगओ त्ति। भणियं। किं करेमि॥ उज्जाणगिहे(४) ठाणयं देहि॥ दिन्नो। रत्तिं सव्वालंकारविभूसिया आगया चाडु पकया(५)। सो मंदरो इव निक्कंपो न सक्कए खोभेउं। ताहे सज्झाणे(६) पज्जुवासइ। भगवया वि पडिबोहिया॥ कहं

सरिसक्खेहि समुद्दो वड्ढइ कट्ठासणेहि जइ जलणो।
तो विज्झइ ता जीवो विसएहि अतित्तपुण्णो त्ति॥१॥

सुदरं वमिउं सह बंधवेहि रमिऊण हियय‌इट्ठेहिं।
सुंदरं च सरीरं लालियं पि छड्डेवि गंतव्वं॥२॥

दट्ठूण धणधन्नं विसया पंचंगसमए देहं।
पक्खए मोत्तव्वं तहा वि दीहामसीताणं॥३॥

एवमाइ सोऊण साविगा जाया। जइ रायवसेण अन्नेण समं वभेज्जा इयरहा संभचारिणी(७)॥ पुणो य अभिग्गहे ताहे सीहगुहाओ

(१) A [illegible]। (२) B [illegible] करेम। (३) A [illegible] B [illegible]।
(४) A [illegible]। (५) A [illegible]। (६) B [illegible]। (७) A [illegible]।

2

साह्र आगश्रो। चत्तारि मासे उववासं काऊण आयरिएहिं ईसि त्ति अब्भुट्ठिश्रो। भणियं सागयं दुक्करकारयस्स त्ति। एवं सप्पइत्तो वि कूवइत्तो[१] वि॥ थूलभद्दसामी वि तत्थेव गणियाघरे पइदिणं सव्वकामगुणियमाहारं गेण्हइ। सो वि चउसु[२] मासेसु पुण्णेसु आगश्रो[३]। आयरिया संभमेणं अब्भुट्ठिया। भणिश्रो य। सागयं ते अइदुक्करदुक्करकारयस्स॥ ते भणंति तिन्नि वि। पेच्छह आयरिया रागं करेंति अमच्चपुत्तो त्ति काउं। एत्थ वि लोइश्रो ववहारो। एस सुहं सुहेणं तत्थ ठिश्रो। तो वि य संखिज्जइ[४]। बीए वरिसे सीहगुहाखमणो गणियाघरं वच्चामि त्ति अभिग्गहं गेण्हइ। आयरिया उवउत्ता। वारिश्रो। अप्पडिसुणंतो गश्रो। वसही मग्गिया। दिन्ना। सा सब्भावेण उरालियसरीरा विभूसिया[५] धम्मं सुणेइ। तीसे सरीरे अंक्खोववन्नो श्रोभासइ। सा नेच्छइ। पडिबोहणत्थं भणइ। जइ किंचि नवरि देसि॥ किं देमि॥ सयसहस्सं॥ सो मग्गिउमारद्धो। नेपालविसए सावगो राया। जो तहिं जाइ तस्स सयसहस्समोल्लं कंबलं देइ। सो तहिं गश्रो। दिन्नो राइणा एएण[६]। वंसदंडयविवरे छोढूण[७] एइ। एगत्थ चोरेहि[८] पश्रो बद्धो। सउणो वासइ। सयसहस्सं एइ॥ सो चोरसेणावई जाणइ। नवर एज्जतं[९] संजयं पेच्छइ। वोलीणे[१०] पुणो वि वासइ। सयसहस्सं गयं॥ तेण सेणावइणा गंतूण पलोइश्रो[११] पुच्छिश्रो य। अभए

---

(१) B कूवफलगयत्तो। (२) B चउ। (३) B मासश्रो। (४) A ता वि एखिज्जति (५) A adds अविभूसिया। (६) A रायाणएण। (७) B कु॰। (८) A मच्छपरेहि। (९) A पज्जत। (१०) A वालीणे। (११) A पलोइश्रो।

दिन्ने कहियं। अत्थि कंबलो। गणियाए नेमि॥ मुक्को॥ तओ तीसे दिन्नो। ताए वद्दिणियाए कूढो। सो वारेइ। मा विणासेहि॥ सा भणइ; तुमं एयं सोयसि। अप्पयं न सोयसि। तुमं पि एरिसो चेव होहिसि त्ति उवसामिओ॥ कहं

मीलु[1] सुनिम्मलु दीह कालि[2] तरुणत्तणि पालिउ
झाणज्झयणहि पावपंकु तवचरणहि खालिउ।
इय[3] हालाहलविससरिच्छविसयास[4] निवारहि
उज्जलवण्णु सुवण्णु-धमिउ मडुं[5] कई हारहि॥
अब्भसिउ धीरपइ नाणवहु[6] आवज्जिउ मुणिमणइ गणु[7]।
ता संपइ उवसमि धरहि मणु आवइ तुरियं[8] जरमरणु॥

एवमाइ अणुसासिओ संवेगमावन्नो अत्ताणं निंदंतो। पेच्छह[9] परमनिग्गुणाए वि पसंसणपियत्तं। अहवा

संतगुणकित्तणेण वि पुरिसा लज्जंति जे महासत्ता।
इयरा उण अलियपसंसणे वि हियए न मायंति॥
तो किं। कयाइ समो वि वण्णेण वगो कलहंसपरियाइ।
अणुगरेइ किं खज्जोउ तुलेइ तरणिमंडलं ति॥

पसंसंतो थूलभद्दमहामुणिं इच्छामि अणुसिट्ठं ति भणिऊण गओ गुरुमूलं। आलोइयपडिक्कंतो विहरइ। आयरिएहि वि

वग्घो वा सप्पो वा सरीरपीडाकरो मुणेयव्वा।

---

(१) B मील। (२) A दीहकालु। (३) B इव। (४) A विरिच्छ। (५) B मंकु कइ। (६) B दिवुनवह। (७) B॰मु॰। (८) B तुरियउ। (९) B पेच्छह।

(Uttar. Tîkâ 3, 1) cf viii 194—367.

॥ चाणक्को ॥ गोल्लविसए चणयगामो । तत्थ चणगो माहणो । सो य सावश्रो । तस्स घरे साहू ठिया । पुत्तो से जाश्रो सह दाढाहिं । साहूणं पाएसु पाडिश्रो । कहियं च राया भविस्सइ त्ति । मा दुग्गइं[1] जाइस्सइ त्ति दंता घट्ठा । पुणो वि[2] आयरियाणं कहियं किं कज्जउ[3] । एत्ताहे वि[4] बिंबंतरिश्रो राया भविस्सइ त्ति ॥ उम्मुक्कबालभावेण चोद्दस विज्जाठाणाणि आगमियाणि ।

अंगाइं चउरो वेया मीमंसा नायवित्थरो ।
पुराणं धम्मसत्थं च ठाणा चोद्दस आहिया ॥ १ ॥
सिक्खा वागरणं चेव निरुत्तं छंद-जोइसं ।
कप्पो य अवरो होइ छच अंगा वियाहिया ॥२॥

सो सावगो[5] संतुट्ठो । एगाश्रो भद्दमाहणकुलाश्रो भज्जा परिणीया । अन्नया[6] भाइविवाहे सा माइघरं[7] गया । तीसे य भगिणीश्रो अन्नेसिं खद्धादाणियाण[8] दिन्नाश्रो अलंकियविभूसियाश्रो आगयाश्रो । सव्वो परियणो ताहिं समं संलवइ आयरं च करेइ । सा एगागिणी अवगीया अच्छइ । अद्धिई[9] जाया । घरं आगया दिट्ठा ससोगा चाणक्केण । पुच्छिया सोयकारणं न जंपइ[10] । केवलं[11] अंसुधाराहिं सिंचंती कवोले नीससइ दीहं । निब्बंधेण लग्गा । कहियं मगम्मायसाणीए अखट्ठियं । चिंतियं च चोणमहो[12] कयमाणहेऊ निद्धणत्तं जेणं माइघरे वि एवं परिभवो । अहवा

(1) A दोग्गइं। (2) B [illegible] (3) B [illegible] (4) A [illegible] B [illegible] (5) B [illegible] (6) B [illegible] (7) A [illegible] (8) B [illegible] (9) B [illegible] (10) B [illegible] (11) A [illegible] (12) B [illegible]

अलियं पि जणो धणइत्तयस्स सयणत्तणं पयासेइ ।

परमत्थबंधवेण वि लज्जिज्जइ झीणविहवेण ॥ १ ॥

तहा । कज्जेण विणा[१] नेहो अत्थविहूणाण गउरवं लोए ।

पडिवन्ने निव्वहणं कुणंति जे ते जए विरला ॥ २ ॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलीपुत्ते दियाईण[२] धणं देइ । तत्थ वच्चामि । तओ गंतूण कत्तियपुण्णिमाए पुव्वत्थे आसणे पढमे निसण्णो । तं च तस्स पव्वीवरस्स राउलस्स सया ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो[३] य नंदेण समं तत्थ आगओ भणइ । एस बंभणो नंदवंसस्स छायं अक्कमिऊण ठिओ । भणिओ दासीए । भयवं बीए आसणे निवेसाहि ॥ एवं होउ ॥ [illegible] आसणे कुंडियं ठवेइ । एवं तइए दंडयं[४] । चउत्थे गणे[illegible] । पंचमे जण्णोवइयं । धिट्ठो[६] त्ति निच्छूढो । पदोसमावण्णो[७] ॥ भणया[८] य भणइ

कोशेन भृत्यैश्च निबद्धमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विवृद्धशाखम् ।

उत्पाट्य नन्दं परिवर्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोग्रवेगः ॥

निग्गओ नयराओ[९] मग्गइ पुरिसं । सुयं च णेण बिंबंतरिओ राया होहामि त्ति ॥ नंदस्स मोरपोसगा । तेसिं गामे गओ परिव्वायगलिंगेण । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणंमि डोहलो । सा समुयाणिंतो गओ । पुच्छंति । सो भणइ । इमं[१०] दारगं देह । तो णं पाएमि चंदं । पडिसुणेंति । पडमंडवो कओ [तद्दिवसं पुण्णिमा]

(१) K कज्जविरहाए । (२) A °द्दे । (३) B i. marg. कपिलेमिस्सिय । (४) B अथिर चंदं । (५) B i. marg. अपगस्त्रो । (६) A adds त्ति । (७) A पदोष° । (८) A मचया । (९) A om. (१०) A चारं च मे ।

मज्झे छिड्डं[१] कयं। मज्झगए चंदे सव्वरसालूहिं दव्वेहिं संजोएत्ता खीरस्स थालं भरियं। सद्दाविया पेच्छइ पिबइ[२] य। उवरिं पुरिसो ओच्छाडेइ[३]। अवणीए डोहले कालक्कमेण पुत्तो जाओ। चंदगुत्तो से नामं कयं। सो वि ताव वड्ढइ॥

चाणक्को वि धाउविलाणि[४] मग्गइ। सो य दारएहिं समं रमइ। रायनीईए वि भासा। चाणक्को य पडिएइ। पेच्छइ। तेण वि मग्गिओ। अम्ह वि दिज्जउ॥ भणइ। गावीओ[५] लेहि[६]॥ मा मारेज्जा कोइ॥ भणइ। वीरभोज्जा पुहई॥ नायं जहा विन्नाणं पि से अत्थि। पुच्छिओ कस्स त्ति। दारएहिं कहियं। परिव्वायगपुत्तो एस॥ अहं सो परिव्वायगो। जासु जा ते रायाणं करेमि॥ सो तेण समं पलाओ[७]॥

लोगो मिलिओ। पाडलिपुत्तं रोहियं। नंदेण भग्गो परिव्वायगो पलाणो। आसेहिं पच्छओ लग्गा पुरिसा। चंदगुत्तं पउमिणीसंडे छुभित्ता[८] रयओ जाओ चाणक्को। नंदसंतिएणं जच्चवल्हीगकिसोरएणमासवारेण[९] पुच्छिओ। कहिं चंदगुत्तो॥ एस पउमसरे पविट्ठो चिट्ठइ॥ सो आसवारेण दिट्ठो। तओ तेण घोडगो चाणक्कस्स अप्पिओ। खग्गं मुक्कं। जाव निगुंडिओ[१०] जलोयरणाए[११] कंचुगं[१२] मेल्लइ[१३] ताव तेणं खग्गं घेत्तूण दुहाकओ। पच्छा चंदगुत्तो[१४] एक्कारिय सद्दाविओ। पुणो पलाया। पुच्छिओ तेण चंदगुत्तो।

---

(१) B छिड्डं। (२) A पिबति। (३) MSS. ओच्छाडेइ। (४) A धाउ०, B धाउ। (५) A गाविओ। (६) B [illegible]। (७) B पलाइओ। (८) A छुभित्ता। (९) B [illegible]। (१०) A निगुडिओ। (११) B [illegible]। (१२) A कंचुयं। (१३) B [illegible]। (१४) A चंदगुत्तो।

होही ॥ पडिवण्णं । राउलमइगया । दो भागा कयं रज्जं । तत्थ एगा विसकण्णया आसि । तत्थ पव्वयगस्स इच्छा जाया । सा तस्स दिण्णा । अग्गिपरियंचणे वि विसपरिगओ[1] मरिउमारद्धो । वयंसय मरिज्जइ । चंदगुत्तो संभामि त्ति ववसिओ[2] । चाणक्केण भिउडी कया इमं नीइं सरंतेण

तुल्यार्थं तुल्यसामर्थ्यं[3] मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।
अर्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात्स हन्यते ॥

ठिओ चंदगुत्तो । दो वि रज्जाणि तस्स जायाणि । नंद-मणुस्सा य चोरियाए जीवंति । देसं अभिद्दवंति । चाणक्को अन्नं[4] उग्गतरं चोरग्गाहं मग्गइ । गओ नगरबाहिरियं[5] । दिट्ठो तत्थ नलदामो कुविंदो पुत्तयडसणामरिसिओ खणिऊण बिलं जलण-पज्जालणेण मूलाओ उप्पाडंतो[6] मंकोडए । तओ सोहणो एस चोरग्गाहो त्ति वाहराविओ । सम्माणिऊण य दिण्णं तस्सारक्खं । तेण चोरा भत्तपाणाइणा उवयरिऊण[7] वीसत्था सव्वे सकुडुंबा वावाइया । जायं निक्कंटयं रज्जं ॥ कोसनिमित्तं च चाणक्केण मह-ड्ढियकोडुंबिएहिं[8] सद्धिं आढत्तं मज्जपाणं । वायावेइ[9] ढोलं । उट्ठिऊण य तेसिं खोभणत्थं गायइ इमं पणच्चंतो गीययं

दो मज्झ धाउरत्ताइं कंचणकुंडिया तिदंडं च ।
राया नियवसवत्ती य एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

---

(१) A adds च । (२) B विसघेंओ । (३) B °सामर्थ्यं ; marg. सामर्थ्यं । (४) A चार्थं । (५) A नयर° । (६) B उप्पाडंतो । (७) B भत्तपाणाइणा उव-यारिय आसत्थ । (८) A मह° । (९) B वायए ।

J

इमं च सोऊण अन्नो असहमाणो[1] कस्सइ अप्पयडियपुव्वं[2] नियरिद्धिं पयडंतो नच्चिउमारद्धो । जओ

कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स रागरत्तस्स ।
मत्तस्स मरंतस्स य सब्भावा पायडा होंति[3] ॥

पढियं च तेण

गयपोययस्स मत्तस्स उप्पइयस्स[4] जोयणसहस्सं ।
पए पए सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अन्नो भणइ

तिलआढयस्स वुत्तस्स निप्फण्णस्स[5] बहुसइयस्स[6] ।
तिले तिले सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ।

अन्नो भणइ

नवपाउसंमि पुण्णाए गिरिनईयाए[7] सिग्घवेगाए ।
एगाहमहियमेत्तेण[8] नवणीएण पालिं बंधामि ॥

एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥ अन्नो भणइ

जच्चाण नवकिसोराण तद्दिवसमेत्तेण जायमेत्ताणं ।
केसेहि नहं छाएमि एत्थ[9] वि ता मे होलं[10] वाएहि ॥

अन्नो भणइ

दो मज्झ अत्थि रयणाइं[11] सालिपसूई य गद्दभिया य ।
छिन्ना छिन्ना वि रुहंति एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

---

(१) A °सहमाणो । (२) A °यप° । (३) B हुंति । (४) B corrects उप्पयमाणस्स, A उप्पयणस्स । (५) A °ख B °न्न । (६) B बहुसाइयस्स । (७) B नईयाए । (८) A मित्तेण । (९) MSS °त्थ । (१०) A होल । (११) A रयणा ।

अन्नो भणइ

मयसुक्किन्ननिच्चसुयंधो भज्ज अणुव्वय नत्थि पवासो ।
निरिणो य दुपंचमओ[१] य एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

एवं नाऊण दव्वं मग्गिय। जट्ठोखिय[२] कोट्ठागारा भरिया सालीणं। ताओ छिन्ना छिन्ना पुणो जायन्ति। आसा एगदिवसजाया मग्गिया। एगदिवसियं नवणीय॥ सुवण्णप्पायणत्थ[३] च चाणक्केण जंतपासया कया। केइ भणन्ति[४] वरदिण्णया। तओ एगो दक्खो पुरिसो सिक्खाविओ। दीणाराण थालं भरियं। सो भणइ। जइ[५] मम कोइ जिणइ तो थालं गिण्हइ। अह अहं जिणामि ताहे एगं दीणारं जिणामि[६]। तस्स इच्छाए पासा पडन्ति। अओ न तीरए जिणिउं। जह सो न जिप्पइ एवं माणुसलंभो वि। अवि नाम सो जिप्पेज्जा न य माणुसाओ भट्टस्स पुणो माणुसत्तणं॥

---

(१) B [illegible] (२) B [illegible] (३) A [illegible] (४) B [illegible] (५) [illegible] (६) B [illegible]

(Uttar. Tîkâ 2, 43) cf. x. 1—35.

थूलभद्दो आयरिओ चोद्दसपुव्वी कयाइ गओ एगस्स पुव्वपियमित्तस्स घरं। महिलं पुच्छइ। सो अमुगो कहिं गओ त्ति। सा भणइ। वणिज्जेणं॥ तं च घरं पुव्विं लट्ठं आसि। पच्छा पडियं सडियं जायं। तस्स पुव्विल्लएहिं एगस्स खंभस्स हेट्ठा दव्वं निहेल्लयं। तं सो आयरिओ नाणेण जाणइ। पच्छा तत्तोहुत्तं हत्थं काऊण भणइ।

इमं च एरिसं तं च तारिसं पेच्छ केरिसं जायं।
इय भणइ थूलभद्दो सन्नायघरं गओ संतो॥

इमं एरिसं दव्वजायं सो अन्नाणेण भमइ। एवं च भणमाणे जणो जाणइ। जहा घरसेव पुव्विं लट्ठं इयाणिं ॥ सडियं पडियं दट्ठुं। अणिच्चयापरूवणत्थं भयवं निद्दंसेइ॥ सो आगओ। महिलाए सिट्ठं जहा थूलभद्दो आगओ आसि। सो भणइ। थूलभद्देण किंचि भणियं॥ न किंचि नवरं खंभहुत्तं हत्थं दावेंतो भणिया इओ। इमं च एरिसमित्यादि॥ तेण पंडिएण नायं। जहा एत्थ अवस्सं किंचि अत्थि। तेण खणियं जाव नाणापगाराणं रयणाणं भरियं कलसं पेच्छइ॥

(Uttar. Tikâ 2, 13) cf. xui.

तेणं कालेणं तेणं समएणं जीयंतसामिपडिमावइयरेण समुप्पन्नं अत्थि दसपुरं नाम नयरं। तत्थ सोमदेवो नाम माहणो। तस्स रुद्दसोमा भारिया। तीसे पुत्तो रक्खिओ(१)। तस्साणुजो फग्गुरक्खिओ। सो य रक्खिओ जं पिया से जाणइ तं तत्थेव अहिज्जिओ। पच्छा घरे न तीरइ पढिउं ति गओ पाडलिपुत्तं। तत्थ चत्तारि वेए संगोवंगे अधिज्जिओ(२)। समत्तपारायणो संखापारओ जाओ। किं बहुणा चोद्दस विज्जाठाणाणि गहियाणि तेण। ताहे आगओ दसपुरं। ते य(३) रायकुले सेवगा(४) नज्जंति। रायकुले तेण संविदियं(५) रन्नो कयं जहा एमि। ताहे ऊसियपडागं नयरं कयं। राया सयमेव अम्मोगइयाए निग्गओ। दिट्ठो सक्कारिओ। अग्गहारो(६) य से दिन्नो। एवं सो नयरेण सव्वेण अभिनंदिज्जंतो हत्थिखंधवरगओ अप्पणो घरं पत्तो। तत्थ वि बाहिरब्भंतरिया परिसा आढाइ [पच्छा घरं गओ](६) तं पि चंदणकलसाइसोभियं। तत्थ बाहिरियाए उवट्ठाणसालाए ठिओ लोयस्स अग्घं पडिच्छइ। ताहे वयंसगा बंधू य सव्वे आगए पेच्छइ। घरं च से दुपयचउप्पयहिरणसुवण्णाइणा भरियं। ताहे चिंतेइ। अम्मं न पेच्छामि॥ ताहे घरं अइयओ(७) मायरमभिवाएइ। ताए [illegible] भणइ(८) मागयं पुत्त त्ति॥ पुणरवि मज्झत्था अच्छइ। सो भणइ। किं न

The following story down to दसपुरं गओ is verbally taken from Haribhadra's Com on the Avasyaka Nirrukti. (१) MSS add i. marg अज्ज before रक्खिओ। (२) A अधीओ। (३) A om (४) B रायकुला। (५) A संविदियं। (६) MSS अग्गा०। (७) A पविट्ठो। (८) A मायरमाइ भणति, B मायं च भणइ।

अम्मो तुज्झं तुट्ठी जेणं मए सव्वं नयरं विम्हइयं चोद्दसाणं विज्जाठाणाणं आगमे कए॥ सा भणइ। कहं पुत्त मम तुट्ठी भविस्सइ। जेणं तुमं बहूणं सत्ताणं वहकरणं अहिज्जिउमागओ जेण संसारो वड्ढिज्जइ तेण कहं तुस्सामि। किं तुमं दिट्ठिवायं पढिउमागओ॥ पच्छा सो चिंतेइ। केत्तिओ सो होही। तं पि अज्झामि[१] जेण माउतुट्ठी॥ भणइ। किं मम लोगेणं तोसिएणं॥ ताहे भणइ। अम्मो कहिं सो दिट्ठिवाओ॥ सा भणइ। साहूणं दिट्ठिवाओ॥ ताहे सो नामस्स अक्खरत्थं चिंतिउमारद्धो। दृष्टीनां वादो दृष्टिवादः॥ ताहे चिंतेइ। नामं चेव सुंदरं। जइ कोवि अज्झावेइ तो अज्झामि। माया वि तोसिया भवइ॥ ताहे भणइ। कहिं ते दिट्ठिवायजाणंतगा॥ सा भणइ। अम्ह उच्छुघरे[२] तोसलिपुत्ता नामायरिया॥ सो भणइ। कल्लं अज्झाइस्सामो[३]। तुब्भे उस्सुगा होह॥ ताहे सो दिट्ठिवायनामत्थं चेव चिंतंतो न सुत्तो। बित्तिं चिय दिवसे अप्पभाए चेव पट्ठिओ। तस्स पिइमित्तो बंभणो उवनगरग्गामे परिवसइ। तेण सहिज्जो[४] न दिट्ठो अज्ज पेच्छामि णं ति उच्छुलट्ठीओ गहाय नव पडिपुण्णाओ एगं च खंडं संसुहमेइ[५]। सो पत्तो पुच्छइ। को तुमं॥ सो भणइ। अज्जरक्खिओ हं॥ सो तुट्ठो उववूहइ। सागयं अहं तुब्भे दट्ठुमागओ॥ ताहे सो भणइ। अइंहि[६] अहं सरीरचिंताए जामि। एयाओ उच्छुलट्ठीओ अंबाए पणामेज्जासि भणेज्जासु य। दिट्ठो मए अज्जरक्खिओ। अहमेव पढमं दिट्ठो॥

(१) B अधिज्झामि। (२) A सत्तुघरे। (३) B अहिज्झाइस्सामि सा। (४) B साहिज्जो। (५) B adds इमो य नीति। (६) B अतीहि। marg. अतिदो।

तेण तहेव सिट्ठं। सा तुट्ठा चिंतेइ। मम पुत्तेण सुंदरं मंगलं दिट्ठं। नव पुव्वा घेत्तव्वा खंडं च॥ सो चिंतेइ। मंए दिट्ठिवायस्स नव अंगाणि अज्झयणाणि वा घेत्तव्वाणि दसमं न सव्वं॥ ताहे गओ उच्छुघरं। तत्थ चिंतेइ। किह एमेव अईमि गाढो[१] जहा[२] अयाणंतो। जो एएसिं सावगो भविस्सइ तेण समं पविसामि त्ति॥ एगपासे अच्छइ पलीणो। तत्थ य ढड्ढरो नाम सावओ। सो सरीरचिंतं काऊण पविस्सयं वसइ। ताहे तेण दूरट्ठिएण तिन्नि निसीहियाओ कयाओ। एवं सो इरियाए ढड्ढरे गाढाइसरेण[३] करेइ। सो पुण मेहावी तं अवधारेइ। सो वि तेणेव कमेण उवगओ। सव्वेसिं साहूणं वंदणं कयं। सो सावगो न वंदिओ। ताहे आयरिएहिं भायं[४]। एस न सड्ढो। पच्छा पुच्छइ। कओ धम्मागमो॥ तेण भणियं। एयस्स सावगस्स मूलाओ॥ साहूहि य कहियं। जहेस सड्ढी-पुत्तओ[५] जो सो कल्लं हत्थिखंधेण अइणीओ[६]॥ कहं ति॥ ताहे सव्वं साहइ। अहं दिट्ठिवायं अज्झाइउं तुब्भ पासमागओ॥ आय-रिया भणंति। अम्ह दिक्खाअब्भुवगमेण अज्झाइज्जइ॥ भणइ। पव्व-यामि[७]॥ सो वि परिवाडीए अज्झाइज्जइ॥ एवं होउ त्ति परि-वाडीए अहिज्जामि। किं तु एत्थ न आयइ[८] पव्वइउं। अन्नत्थ वच्चामो। एस राया ममाणुरत्तो। अन्नो य लोगो पच्छा ममं बला वि नेज्जा। तम्हा अन्नहिं वच्चामो॥ ताहे तं गहाय अन्नत्थ

---

(१) A अतीहिमंतो। (२) A जया। (३) A om. Haribhadra इटरेणं सरणं। (४) A om.। (५) B -इत्तो पुत्तो। (६) B अभिणीओ। (७) A पव्वज्जामि। (८) MSS. आइ।

गया। एसा पढमा सेहनिप्फेडिया ॥ एवं तेण अचिरेण कालेण एक्कारस अंगाणि अहिज्जियाणि। जो दिट्ठिवाओ तोसलिपुत्ताणं आयरियाणं सो अणेण गहिओ। तत्थ य अज्जवइरा सुव्वंति जुगपहाणा। तेसिं दिट्ठिवाओ बहुओ अत्थि। ताहे सो तत्थ वच्चइ उज्जेणिमज्झेणं। तत्थ य भद्दगुत्ताणं थेराणं अंतियं उवगओ। तेहिं अणुवूहिओ धन्नो कयत्थो त्ति। अन्नं च। अहं संलिहियसरीरो नत्थि मम निज्जामओ। तुमं निज्जामओ होहि॥ तेण तह त्ति पडिवन्नं। तेहिं कालं करेंतेहिं भणइ। मा वइरसामिणा समं अच्छेज्जासि वासं। पडिस्सए ठिओ पढेज्जासि। जो तेहिं समं एगमवि रत्तिं संवसइ सो तेण सह मरइ॥ तेण पडिस्सुयं। कालगए गओ वइरसामिसगासं बाहिं ठिओ। ते वि सुविणयं पेच्छंति। जहा किर मम खीरपडिग्गहओ भरिओ आगंतुएण पीओ। समासासिओ[1] य। अवसिट्ठं च थेवखीरं॥ पभाए साहूण साहेंति। ते अन्नमन्नाण वागरेंति। गुरू भणंति। न-याणह तुब्भे। अज्ज मम पडिच्छओ[2] एहि त्ति। सो किंचूणं सुत्तं अहिज्जिहि त्ति॥ पभाए आगओ अज्जरक्खिओ पुच्छिओ। कत्तो॥ तोसलिपुत्ताणं सगासाओ अज्जरक्खिओ॥ आमं॥ साहू सागयं॥ कहिं ठिओ॥ बाहिं॥ ताहे आयरिया भणंति। बाहिं ठियाणं[3] किं जायइ अज्झाइउं। किं तुमं न-याणसि॥ ताहे सो भणइ। खमासमणेहिं अहं भद्दगुत्तेहिं भणिओ। बाहिं ठाएज्जासि॥ ताहे उवउत्ता जाणंति।

---

(१) B i. marg. वत्सः। (२) A पाडि॰, B i. marg. प्रतीक्षकः प्राघूर्णकः।
(१०) B बहिट्ठियाणं।

सुदर। न भिक्खारणे भणति आयरिया। अच्छह॥ ताहे अज्जादुउ पवत्तो। अचिरेण[१] कालेण नव पुव्वा अहिज्जिया दशम आढत्तो घेत्तु। ताहे अज्जवइरा भणति। जविय[२] ति करेहि। एय परिकम्म एयस्स। तार पि सुहुमाणि चउव्वीस जवियाणि[३] गहियाणि। अप्पेण भो वि नाव अज्झाइ॥ इओ य से मायापियरो सोगेण गहिया। उज्जोय करिस्सामि॥ अधकारतर कय। ताहे ताणि अप्पाहिति[४]। नह वि न एइ। तओ डहरओ से भाया फग्गुरक्खिओ। सो पट्ठविओ। एहि सव्वाणि वि पव्वयति जइ आवह॥ सो तस्स न पत्तियइ। जइ ताणि पव्वयति तो तुम पव्वयाहि॥ सो पव्वइओ। अज्जाइओ अज्जरक्खिओ। जविएसु अतीव घोलिओ[५]। पुच्छइ। भयव दसमस्स पुव्वस्स कि सेस॥ तत्थ बिदुसमुद्दसरिसवमदरेहि दिट्ठत करेति। बिदुमेत्त गहिय ते। समुद्दो अच्छइ॥ ताहे सोय[६]विसायमावन्नो। कत्तो मम सत्ती एयस्स पार गतु॥ ताहे आपुच्छइ। भयव अह वच्चामि। एस मम भाया आगओ॥ ते भणति। अज्झाहि नाव॥ एय सो निच्चमेव आपुच्छइ॥ तओ अज्जवइरा उवउत्ता। कि ममाउ चेव वोच्छिज्जिसग॥ ताहे नाणेण नाय। जहा मम थोवमाउ न य एस पुणो एहि त्ति। तओ[७] समाहितो वोच्छिज्जिहिति[८] दसमपुव्व॥ तओ तेण विसज्जिओ। दसपुर गओ॥

तत्थ सव्वो सयणवग्गो पव्वाविओ माया[९] भाया भगिणी। जो

---

(१) A चिरेण। (२) A जव॰। (३) B जवियाण। (४) B। marr कप्पईसि। (५) A धलिओ। (६) B। 1 r, A om (७) A तओ। (८) MSS -हिति। (९) B adds जाया।

सो तस्स खंतओ सो वि तेसिं अणुरागेण तेहिं समं चेव अच्छइ। न पुण लिंगं गेण्हइ लज्जाए। किह समणओ पव्वइस्सं। एत्थ मम धूयाओ सुण्हाओ नत्तुईओ। तासिं पुरओ न तरामि नग्गओ अच्छिउं॥ सो तत्थ अच्छइ। बहुसो आयरिया भणंति। ताहे सो भणइ। जइ मम जुवलएणं कुंडियाए छत्तएण उवाहणाहिं जन्नोवइएण य समं पव्वावेह तो पव्वयामि॥ पव्वाविओ। सो पुण चरणकरणसज्झाय[1] अणुयत्ततेहिं गेण्हाविज्जइ। ताहे भणंति। अच्छउ तुज्झ कडिपट्टएण॥ सो वि थेरो भणइ। छत्तएण विणा न तरामि॥ ताहे भणंति। अच्छउ एयं पि॥ करगेण विणा दुक्खं उच्चारपासवणं वोसिरिउं॥ तहा बंभसुत्तं बंभणचिंध। अच्छउ त्ति॥ अवसेसं सव्वं परिहरइ। अन्नया चेइयाणि वंदया गया आयरिया। चेडरूवाणि गाहेंति[2]। भणइ। सव्वे साहुणो वंदामो एयं छत्तइल्लं मोत्तुं॥ एवं भणिओ ताहे सो जाणइ। इमे मम पुत्ता नत्तुया य वाइज्जंति। अहं कीस न वंदिज्जामि॥ ताहे सो भणइ। किमहं न पव्वइओ त्ति॥ ताणि भणंति। किं पव्वइयगाणोवाहणकरगछत्तबंभसुत्तगाइणि भवंति[3]॥ ताहे सो जाणइ। एयाणि वि मम पडिचोयंति[4] ता[5] छड्डेमि॥ ताहे सो रुट्ठो[6]। से पुत्त भणइ। अलाहि पुत्तगा छत्तएण॥ ताहे भणंति। जाहे उण्हं होहिइ ताहे कप्पो उवरिं करिहि त्ति॥ एवं ताणि। मोत्तुं करइम॥ तत्थ से पुत्तो भणइ[7]। मत्तएण

(1) B °यस° । (2) B गाहेंति । (3) A भणंति । (4) B °चाएंति । (5) A om (6) B om. (7) A omits all down to आदा ।

चेव सग्गा भूमिं गमइ॥ एवं जण्णोवइयं पि मुयइ। ताहे आयरिया भणंति। को वा अम्हे न-याणइ जहा बंभणा॥ एवं तेण ताणि मुक्काणि। पच्छा ताणि पुणो भणंति। सव्वे वंदामो मोत्तूण कडिपट्टइल्लं॥ ताहे सो रुट्ठो भणइ। मह अज्ज[१] पज्जएहिं समं[२] मा वंदह। अन्ने वंदेहिं ति। ममं एयं कडिपट्टयं न छड्डेमि॥ अन्नया तत्थ साहू भत्तं पच्चक्खाइत्ता कालगओ। ताहे तस्स निमित्तं कडिपट्टयवोसिरणट्ठयाए आयरिया भणंति। एयं महाफलं भवइ जो साहुं वहइ॥ तत्थ य पढमं पव्वइया भणिया। तुब्भे भणेज्जाह। अम्हे चेव वहामो॥ एवं ते उवट्ठिया। तत्थायरिया भणंति। अम्हे सयणवग्गो मा निज्जरं पावउ। जं तुब्भे चेव सव्वे भणह अम्हे चेव वहामो॥ ताहे सो थेरो भणइ। किं पुत्त एत्थ बहुतरिया निज्जरा॥ आयरिया भणंति। बाढं किमेत्थ भाणियव्वं॥ ताहे सो भणइ। तो खाइ अहं पि वहामि॥ आयरिया भणंति। एत्थ उवसग्गा उप्पज्जंति। चेडरूवाणि लग्गंति। जइ तरसि अहियासेउं तो वहाहि। अह नाहियासेसि ताहे अम्हं न सुंदरं भवइ॥ एवं सो थेरो कओ। ताहे सो उक्खित्तो। साहू पुरओ वच्चंति-पच्छओ संजईओ ठियाओ। ताहे खुड्डएहिं भणियपुव्वेहिं कडिपट्टओ तस्स कड्ढिओ। सो तं मयगं लज्जाए मोत्तुमारद्धो। ताहे अन्नेहिं भणिओ। मा मुच्छिहिसि[३]॥ तत्थ से अन्नेण कडिपट्टओ काऊण पुरओ दोरेण बद्धो। ताहे सो लज्जिओ त वहइ नग्गओ। सा पेच्छति

(१) A चज्जाय। (२) A सम॰ B om. (३) A मा॰।

सुण्हाओ। एव तेण वि उवसग्गो उट्ठिओ त्ति काऊण वूढ। पच्छा आगओ तहेव। ताहे आयरिया भणन्ति। किं अज्ज खन्ता इम॥ ताहे सो भणइ। सो एसो अज्ज पुत्त उवसग्गो उट्ठिओ। आणेह साडय ति सूरिणा भणिए सो भणइ। किमेत्थ साडएण। ज दट्ठव्व त दिट्ठ। चोलपट्टओ चेव मे भवउ। एव ताहे[1] चोलपट्टय गेण्हाविओ। तेण पुव्वि अचेलपरीसहो नाहियासिओ। पच्छाहियासिओ त्ति।

(१) १ ता सो।

॥ ऋषिमण्डलस्तोत्रम् ॥

(Verses 155—218)

[जस्स य अभिनिक्खमणे चोरा संवेगमागया खिप्पं ।
तेण सह पव्वइया जंबु वंदामि अणगारं ॥ १५५ ॥*
सोहम्मा निक्खंतो सोहम्मा चेव विहरिओ भयवं ।
जंबू पवरगणहरो वरनाणचरित्तमपत्तो ॥ १५६ ॥*
मगहासु सुग्गामे रट्ठउडो अज्जव य रेवइ[1] य ।
तेसिं चिय भवदत्तो भवदेवो जिट्ठपव्वइओ ॥ १५७ ॥*
तेण कणिट्ठो भाया परिणीओ[2] नागवसुइ[3] धूय ।
कवडेणं पव्वाविय भवदेवो ता सुरो जाओ ॥ १५८ ॥*
पउमरहरायगेहे वणमालादेविउयरसरहंसो[4] ।
नामेण सिवकुमारो कुमरो अंतेउरंमि ठिओ ॥ १५९ ॥*
छट्ठं छट्ठेण तव आयंबिलपारणेण जो कासी ।
दढधम्मकयाहारो भावमुणी वरिसबारसग ॥ १६० ॥*
होऊण विज्जुमाली देवो बंभे चइत्तु रायगिहे ।
इब्भउसहस्स धारिणि- पुत्तो पडिबोहियकयत्थो ॥ १६१ ॥][5]*
जो नवजुव्वणभरे विउलियखरदप्पदप्पमाहप्पो ।
सो जंबू परमरिसी कयपच्छिमो केवली जाओ[6] ॥ १६२ ॥

(१) A चरेवइ। (२) B परिणीया (३) B नइवसुई A नइवसुइ। (४) A [illegible] (५) In the commentary these 7 verses are said to be [illegible] and [illegible] are [illegible] [illegible]. The commentary was [illegible] 11 7 A. D (६) B [illegible]

सिरिजंबुदंसणेणं पडिबुद्धो परिवुडो परिजणेणं ।
गुणमणिपभवो पभवो चउदसपुव्वी दिसउ भद्दं ॥१६३॥
सिज्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
मणगपियरं दसकालियस्स निज्जूहगं वंदे ॥१६४॥
चउदसपुव्विस्स नमो जसभद्दस्सावि जस्स[1] दो सीसा ।
संभूयविजयनामा थेरो[2] तह भद्दबाहू य ॥१६५॥
दसकप्पव्ववहारा निज्जूढा जेण नवमपुव्वाओ ।
वंदामि भद्दबाहुं तमपच्छिमसयलसुयनाणिं ॥१६६॥
एक्को गुहाइ हरिणो बीओ दिट्ठीविसस्स सप्पस्स ।
तइओ वि कूवफलए कोसघरे थूलभद्दमुणी ॥१६७॥
सीहो वा सप्पो वा सरीरपीडाकरा मुणेयव्वा ।
नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला[3] भित्तुं ॥१६८॥
[न दुक्करं अंबयलुंबितोडणं न दुक्करं सिक्खियनच्चियं मए[4] ।
तं दुक्करं तं च महाणुभावं जं सो मुणी पमयवणंमि वुत्थो[5] ॥१६९॥*
सिन्नं पि तस्स नमिमो कमकमलं विमलसीलकलियस्स ।
अइदुक्करदुक्करकारयस्स सिरिथूलभद्दस्स[6] ॥१७०॥*
जो हावभावसिंगाररसारवयणेहिं [illegible] ।
वालग्गं पि न चलिओ तस्स नमो थूलभद्दस्स[6] ॥१७१॥*
कोसाइ भणंतीए पुराणपूयारहस्सभणियाइं ।
जो मणयं[8] पि न खुभिओ[9] तस्स नमो थूलभद्दस्स[6] ॥१७२॥*

(१) A [illegible] । (२) MSS थेरे । (३) MSS. [illegible] see the same verse above p. 11, 12. (४) A [illegible]. It has only the first pâda of 169—170. (५) MS बुत्थो. (६) MS [illegible] । (७) MS. [illegible] । (८) MS. [illegible]

जो अच्छुब्भडलायन्नपुन्नपुत्तेसु मज्झ अंगेसु।
दिट्ठेसु वि न उ खुभिओ[1] तस्स नमो थूलभद्दस्स ॥ १७३ ॥*
जो मह कडक्खविक्खेवतिक्खसरधारणीहि + + + + ।
मेरू व्व निप्पकंपो स थूलभद्दो चिर जयउ ॥१७४ ॥*
अखलियमरइकदप्पमद्दणे लद्धजयपडागस्स ।
तिक्काल तिविहेण नमो नमो थूलभद्दस्स[2] ॥१७५॥*
कोसासमग्गीए अग्गीए जो तया सुवन्नु व्व ।
उज्जलियवज्झतेओ स थूलभद्दो[2] मुणी जयउ ॥१७६ ॥*
वंदामि चलणजुयल मुणिणो सिरिथूलभद्दसामिस्स[2]।
जो कसिणभुयगीए पडिओ वि मुहे न वि डसिओ॥ १७७ ॥*
पणमामि अह निच्च पयपउमं[3] तस्स थूलभद्दस्स[2] ।
अद्धुक्खिपिक्खियाए कोसाए न जेण [1]गणियाइ ॥ १७८ ॥*
धन्नो स थूलभद्दो मयरउब्भयकुंभिकुंभनिब्भहणो ।
निम्महियमोहमल्लो जो गुरुणा वन्निओ अहिय॥ १७९ ॥*
न खमो सहस्सवयणो वि वन्निउ थूलभद्दझाणम्मि[2]।
तिजयदमणो वि मयणो खय गओ जत्थ मयण व ॥१८०॥*
पणमह भत्तिभरेण तिक्काल तिविहकरणजोएण ।
सिरिथूलभद्दपाए[2] निहणियकदप्पभडवाए ॥१८१ ॥*][4]
भयव पि थूलभद्दो तिक्ख चंकमिउ न[5] उण छिन्नो ।

---

(१) MS थ॰। (२) MS ॰थूलि॰। (३) MS पइ॰। (४) The verses 16[illegible]—181 are according to [illegible] commentary only found in (at that time) modern MSS. B has only the first word of each verse. (५) A चक्कमिव निउण L चक्कमिअव उण see above p 12

अग्गिसिहाए[1] वुत्थो चाउम्मासं[2] न वि य दड्ढो ॥१८२॥
चउरो सीसे सिरिभद्दबाहुणो चउहि रयणिजामेहिं।
रायगिहे सीएणं कयनियकज्जे नमंसामि ॥१८३॥
जिणकप्पपरीकम्मं जो कासी जस्स संथवमकासी।
सिट्ठिघरम्मि सुहत्थी तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥१८४॥
कोसंबीए जेणं दमगो पव्वाविश्रो तश्रो जाश्रो।
उज्जेणीए संपइ- राया सो मंदउ सुहत्थी ॥१८५॥
सोऊण गुणिज्जंतं सुहत्थिणा नलिणगुम्मअज्झयणं।
तक्कालं[3] पव्वइश्रो चइत्तु भज्जाश्रो बत्तीस ॥१५६॥
तिहि जामेहि सिवाए अवंतिसुकुमालो विहियउवसग्गा।
साहियकज्जो तियसेहि पूइश्रो वंतिसुकुमालो ॥१८७॥
निज्जूढा जेण तया पन्नवणा सव्वभावपन्नवणा।
तेवीसइमो पुरिसो पवरो सो जयउ सामज्जो ॥१८८॥
पढमणुश्रोगे कासी जिणचक्किदसारचरियपुव्वभवे।
कालगसूरी[4] बहुयं लोगणुश्रोगे निमित्तं च ॥१८९॥
अज्जसमुद्दगणहरे दुब्बलिए घिप्पए पिहो सव्वं।
सुत्तत्थचरमपोरिसि समुट्ठिए तिन्नि किइकम्मा ॥१९०॥
सङ्गाए गंतिभंडग- पमुहे दिट्ठंतए गमितस्स।
मंगुस्स न किइकम्मं न य वीसुं घिप्पई[5] किंचि ॥१९१॥[6]
जाइसरे[7] सीहगिरी वग्गीसा आसि जस्सिमे चउरो।

(1) B °सुहाए (2) B चाउमासे। (3) A तिं° । (4) A कालीय। (5) A घिरे।
(6) Comm. श्लोकौ चतुर्थीमपि पश्चिमं प्राप क्वापि न दृश्यते। (7) A जाए°
B जाई।

धणगिरिथेरे समिए वइरे[1] तह अरिहदिन्ने[2] य ॥१९२॥
सुमिणे पीओ पयपुन्नपडिग्गहो[3] जस्स हरिकिसोरेणं।
सिरिविइरसमागमणे[1] तं वंदे भद्दगुत्तगुरुं ॥१९३॥
कन्नाविम्नंतरदीवगासिणो तावसा वि पव्वइया।
जस्साइसय दट्ठु तं समियं वंदिमो समियं ॥१९४॥
वेसमणस्स उ सामाणिओ चुओ वग्गुवरविमाणाओ।
जो तुंबवणे धणगिरि अज्जसुनंदासुओ आओ ॥१९५॥[4]
[तुंबवणसन्निवेसाउ निग्गयं पिउसगासमल्लीणं।
छम्मासियं छसु जुयं माऊइ समन्नियं वंदे ॥१९६॥*
जो गुज्झगेहिं बालो निमंतिओ भोयणेण वासंते।
निच्छयविणीयविणओ तं वयररिसिं नमंसामि ॥१९७॥*
उज्जेणीए जो जंभगेहिं आणक्खिऊण थुयमहिओ[2]।
अक्खीणमहाणसियं सीहगिरिपसंसियं वंदे ॥१९८॥*
जस्स अणुन्नाए वायगत्तणे[1] दसपुरम्मि नयरम्मि।
देवेहिं कया महिमा पयाणुसारिं नमंसामि ॥१९९॥*
जो कन्नाइधणेण[5] वि निमंतिओ जुव्वणम्मि गिहवइणा।
नयरम्मि कुसुमनामे तं वयररिसिं नमंसामि ॥२००॥*

---

(1) A [illegible] (2) B [illegible] (3) [illegible] (4) After [illegible] verse A has the following words which are [illegible]:

[illegible]
[illegible]

The verses 195 and 203 [illegible] (5) B [illegible] (6) A [illegible]

जेणुद्धरिया विज्जा आगासगमा महापरिन्नाओ ।
वंदामि अज्जवयरं[1] अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ २०१ ॥*
भणइ य आहिंडिज्जा जंबुद्दीवं इमाइ विज्जाए ।
गंतूण माणुसनगं[2] विज्जाए एस मे विसओ ॥ २०२ ॥*
भणइ य धारेयव्वा न हु दायव्वा मए इमा विज्जा ।
अप्पिड्ढिया य मणुया होहिंति अओ[3] परं अन्ने ॥ २०३ ॥*
माहेसरीउ[4] सेसा पुरीउ[5] नीया हुआसणगिहाओ ।
गयणयलमइवइत्ता वयरेण महाणुभावेणं ॥ २०४ ॥*
जस्सावि य वेउव्विय- नहगमणपयाणुसारिलद्धीओ ।
तं वंदे आइसरं अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०५ ॥][6]
नाणविणयप्पहाणेहिं पंचहि सएहिं जो सुविहियाणं ।
पाउवगओ महप्पा तमज्जवयरं नमंसामि ॥ २०६ ॥
करुणाए वयरसामी जं उज्झिऊण खुड्डमसीसो[7] ।
आराहियं लहु तेण खुड्डएणावि अंतेण ॥ २०७ ॥
तस्स य सरीरपूयं जं कासि देवेहि लोगपाला य ।
तेण रहावत्तगिरी अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०८ ॥
सोपारयम्मि नयरम्मि वयरसाहा विणिग्गया जत्तो ।
सिरिवयरसामिसीसं तं वंदे वयरसेणरिसिं[8] ॥ २०९ ॥
नाऊण[9] गहणधारण- हाणि[10] चउहा पिहीकओ जेण ।

(१) A वय० । (२) B माण० (३) A तत्था । (४) B माहेसरेइ । (५) B पुरीइ । (६) Comm अत्रापि केषुचित्प्रतीमादर्शेषु पूर्वाचार्यकृता प्रक्षेपरूपा इमा एकादश गाथा दृश्यते । These verses except the last one are taken from the Āva'yaka Niryukti S 40 ff. (७) A ०मुत्तो० । (८) A वइर० । (९) B नमिउण । (१०) B हारण ।

अणुओगो तं देविंदवंदियं रक्खियं वंदे ॥ २१० ॥
निप्फावकुडममाणो जेण कओ अज्जरक्खिओ सूरी ।
सुत्तत्थतदुभयविओ, तं वंदे पूसमित्तगणिं ॥ २११ ॥
गहियनवपुव्वसारो दुब्बलियापूसमित्तगणिवसहो ।
विंझो अवंझपाढो न खोहिओ परपवाएहिं ॥ २१२ ॥
दुब्भिक्खंमि पणट्ठे पुणरवि मेलित्तु समणसंघाओ ।
मडुराए अणुओगो पवत्तिओ खंदिलेण तया ॥ २१३ ॥[1]
सत्तत्थरयणभरिए खमदममद्दवगुणेहि संपन्ने ।
देवड्ढिखमासमणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१४ ॥
फग्गुसिरिसमिणनाइल सावयसच्चसिरिसाविगाझुणियं ।
ओसप्पिणीइ चरमं वंदे दुप्पसहमुणिवसहं ॥ २१५ ॥
एए अन्ने वि रिसी तीए उम्हे[2] य वट्टमाणे य ।
भरहेरवइविदेहे[3] पणमामि सया वि तिविहेणं ॥ २१६ ॥
अज्जाउ बंभिसुंदरि- राइमईचंदणापमुक्खाओ ।
कालत्तए वि जाओ ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१७ ॥
जो पढइ गुणइ निसुणइ इणमो गुणसंथवं महरिसीणं ।
सिरिधम्मघोसमणइं काउं सो लहइ सिद्धिसुहं ॥ २१८ ॥

---

(1) A inserts the following words (in Guzerati) which are reckoned as a verse [illegible] (2) A [illegible], A [illegible] (3) L [illegible]

सिज्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
मणगपियर दसाकालियस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १ ॥
मणगं पडुच्च सिज्जंभवेण निज्जूहिया दसज्झयणा ।
वेयालिय य ठविया तम्हा दसकालियं नाम ॥ २ ॥
छम्मासेहिं अहियं अज्झयणमिणं तु अज्जमणगेण ।
छम्मासा परियाओ अह कालगओ समाहीए ॥ ३ ॥
आणदयंसु पायं-[1] कासी सेज्जंभवा तहि थेरो ।
जसभद्दस्स य पुच्छा कहणा य वियालणा संघे ॥ ४ ॥
जुग्गारिया वि मुणिवर मोहपिसाएण जइ हविज्जति ।
ता साहु तुमं चिय धीर धीरिमा कं समस्सियउ ॥ ५ ॥
दसअज्झयणसमेय सिज्जंभवसूरिविरइयं एयं ।
लहुयाउयं च नाउं अट्ठाए मणगसीसस्स ॥ ६ ॥
एयाओ दो चूलाउ आणिया जक्खिणीइ अज्जाए ।
सीमंधरपासाओ भवियजणविबोहणट्ठाए ॥ ७ ॥
खुलो उसयदीहम्मी ' अहियं कारविओ [य] अज्जाए ।
रयणीए कालगओ अज्जा संवेगमावन्ना ॥ ८ ॥
कहमेय सजायं रिसिहच्चा पाविया मए घोरा ।
ता देवयाइ नीया सीमंधरसामिणो पासे ॥ ९ ॥
सीमंधरेण भणिया अज्जे खुओ गओ महाकप्पे ।
मा झूरसु अप्पाणं पच्छत्ति य निच्चला होसु ॥ १० ॥

---

(1) perhaps पाय।

इतश्चास्मिन्गणे ऽभूवन्पुष्यमित्रवर्यस्त्रयः ।
एको दुर्बलिकापुष्यो घृतवस्त्राह्वयौ परौ ॥ १०४ ॥
यस्तु दुर्बलिकापुष्यस्तस्य विस्मरति श्रुतम् ।
अगुण्यमानं गुणयन्दुर्बलस्तेन सो ऽधिकम्॥ १०५ ॥
यो घृतपुष्यमित्रो ऽसौ पूरयत्यखिले गणे ।
घृतं द्रव्यक्षेत्रकालभावास्खलितलब्धिमान् ॥ १०६ ॥
तत्र द्रव्यं घृतं क्षेत्रमवन्ती कालतः पुनः ।
ज्येष्ठाषाढेषु मासेषु भावाद्गोरद्विजप्रिया ॥१०७॥
गुर्वी तस्या धनेनाल्पमल्पं सीव्यता सता ।
षड्भिर्वापनया मासैः कष्टादुत्पादितं घृतम्॥ १०८ ॥
वरसेष्यति चैतस्याः प्रसूतायाः प्रयोजने ।
अत्रान्तरे घृतपुष्यमित्रस्तां मार्गयेद्घृतम् ॥ १०९ ॥
दृष्टान्तरं परं नास्ति दृष्टाग्रे तद्ददाति सा ।
स यागच्छति सर्वर्षीन् क्रियतार्थो घृतेन वः ॥ ११० ॥
यस्य यावत्प्रमाणं तत्तावत्तस्मै ददात्यसौ ।
वस्त्रलब्धिर्वस्त्रपुष्यमित्रे ऽप्येवमनाहता ॥ १११ ॥
द्रव्यं तत्राम्बरं क्षेत्रमवन्ती मथुराथवा ।
कालः शीततुर्वर्षा वा भावतो विधवाङ्गना ॥ ११२ ॥
कृच्छ्रेण परिधानार्थं तयैका पोतिकार्जिता ।
प्रावर्यां पारयिष्यामि सो ऽप्येव याचते मुनिः ॥ ११३ ॥

105 [illegible] चुरा ।

6

तस्मै ददाति तां तुष्टा सैवं सर्वमणस्य सः।
तपमोर्जितया लब्ध्या वासः पूरयतीप्सितम्॥ ११४ ॥

दुर्बलिकापुष्यमित्रो नव पूर्वाण्यधीतवान्।
स्मरत्यहर्निशं तानि विस्मरत्यन्यथा पुनः॥ ११५ ॥
स तेन दुर्बलो ऽत्यर्थं बान्धवोऽस्य वसन्ति च।
पुरे दशपुरे रक्तपटपादोपजीविनः॥ ११६ ॥
पृत्यार्थरचिन ते तु प्राज्ञैर्भा भिक्षवो ऽधिकम्।
ध्यानैकता न युष्माकं ध्यानमस्ति न शासने॥ ११७ ॥
आचार्या. प्रोचुरस्माकं साधवो ध्यानसाधव.।
एष दुर्बलिकापुष्यमित्रो ध्याने न दुर्बलः॥ ११८ ॥
ते ऽप्यूचु. प्रागसौ स्निग्धाहारभोज्यभवद्गृहे।
न चाप्नोति तमधुना तेनाभावतिदुर्बल॥ ११९ ॥
प्राह प्रभुरमावाज्य विना भुङ्क्ते न कश्चित्।
ते तं स्माञ्जः कुनस्तस्य प्रातिराज्ञदुतो गुरु.॥ १२० ॥
आनयने घृतपुष्पमित्रस्तामत्यर्थायते।
दुर्बलिकापुष्यमित्र नित्युर्गुर्वाज्ञया गृहम्॥ १२१ ॥
न भोजयन्ति ते स्निग्ध तेन सस्मार स श्रुतम्।
क्षारे चेप इव व्यर्थं तस्मो ऽभूत्तेन दुर्बल.॥ १२२ ॥
अथ स्निग्धप्रदानेऽपि क्षमतो वीक्ष्य तस्य ते।
निर्विण्णा अम्ब्जः श्राद्धधर्मं श्रुत्वान्तिके गुरो.॥ १२३ ॥

117 c MS मा। 120 a MS प्राज्ञप्रमुखा॰ d MS om न। 121 MS आनय घृतपुष्पवस्त्रपुष्य॰।

विन्ध्यो दुर्बलिकापुष्यमित्रश्च फल्गुरक्षितः।
गोष्ठामाहिल इत्येते प्रधानास्तद्गणे ऽभवन् ॥ १२४ ॥
विन्ध्यो ऽत्यन्तमेधावान् सूत्रार्थग्रहणक्षमः।
आलापकगणे सूत्रमण्डल्यां सो ऽतिखिद्यते ॥ १२५ ॥
स प्राह भगवन्नेत्यालापको मे चिरेण तत्।
प्रसद्य वाचनाचार्यवर्यः कश्चित्प्रदीयताम् ॥ १२६ ॥
ततो दुर्बलिकापुष्यमित्रमाचार्यरक्षितः।
आदिष्टो दत्तवान्सो ऽपि विन्ध्याय सूत्रवाचनाम् ॥ १२७ ॥
प्राह दुर्बलिकापुष्यमित्रो ऽन्येद्युः प्रभुं प्रति।
स्वामिन्नगुणितं यन्मुष्टे विस्मरति श्रुतम् ॥ १२८ ॥
अतो मे नवमं पूर्वं क्षयं यास्यत्यचिन्तितम्।
हृदि दध्युरथाचार्या श्रुतज्ञानाम्बुराशयः ॥ १२९ ॥
महामेधाविनो ऽप्यस्य श्रुतं चेद्यात्यचिन्तितम्।
हा तर्हि का कथान्येषां स्वभावादल्पमेधसाम् ॥ १३० ॥
सानुग्रहो ऽथ शिष्येषु भगवानार्यरक्षितः।
अनुयोगं पृथक् चक्रे चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥
कालिकश्रुतमेको ऽभी द्वितीय ऋषिभाषितम्।
तृतीयः सूर्यप्रज्ञप्तिर्दृष्टिवादश्चतुर्थकः ॥ १३२ ॥
धारणाग्रहणाशक्तिं वीक्ष्यैवं स कृपार्द्रधीः।
कालदोषादनुयोगं चतुर्धा चक्रवान्पृथक् ॥ १३३ ॥

---

125 a MS विन्ध्यासे। 129 a MS दधुरथाचार्या।

अथार्यरक्षिताचार्या यथा देवेन्द्रवन्दिता ।
आमस्तयोच्यते ऽन्येद्युर्जग्मुस्ते मथुरापुरीम् ॥ १३४ ॥
तत्र भूतगुहाख्यस्य व्यन्तरस्य स्थिता गृहे ।
इतश्च प्राग्विदेहे ऽगात्सनमस्कर्तुं हरिर्जिनम् ॥ १३५ ॥
नत्वा पप्रच्छ देवेन्द्रो निगोदाङ्गिविचारणाम् ।
सीमन्धरजिनेन्द्रो ऽपि सामाचख्यौ यथास्थितम् ॥ १३६ ॥
पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो वर्षे ऽस्मिन्को ऽपि भारते ।
एवं निगोदजीवानां वक्तुं वेत्तीश किं न वा ॥ १३७ ॥
प्रभुः प्राह हरे वेत्ति वक्तुं तानार्यरक्षित ।
कौतुकाद्वृद्धविप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आययौ ॥ १३८ ॥
नत्वा स्वरूपं पप्रच्छ निगोदप्राणिनां हरिः ।
प्राहार्यरक्षितः सम्यक् तच्छ्रुत्वेन्द्रो मुदं दधौ ॥ १३९ ॥
प्राहेन्द्रो भगवन्व्याधिर्मच्छरीरे महानयम् ।
ग्रहाम्यनशनं ब्रूत कियदायुर्विलोक्य मे ॥ १४० ॥
ततस्तैर्जैर्विकैरायुरस्य सम्यग्विलोकितम् ।
यावद्वर्षशतमेकमागाच्चैतच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥
ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भारतो ऽथ न मानवः ।
विद्याधरो व्यन्तरो वा रूपं चक्रे ऽन्यथात्मना ॥ १४२ ॥
यावद्वर्षसहस्राद्यैरप्यन्तो ऽस्यायुषो न हि ।
तावद्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥

---

141 : MS मागाच्छतद्वय ।

ततो ऽस्य भवमुत्पाद्याचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः ।
प्रीतः सीमन्धरकृतां प्रशंसां हरिरथवक् ॥ १४४ ॥
माहेन्द्रः परमप्रीत्या धन्या भारतभूरियम् ।
ईदृगस्य सूरत्नस्य यत्राभूदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥
इत्युक्त्वा गन्तुकामे ऽस्मिन्नाचार्याः प्राञ्जलस्तदः ।
प्रतीक्षस्व क्षणं शक्र यावदायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥
ये ऽस्थिराः स्थिरता तेषां स्याद्गते ऽद्यापि वासवाः ।
यदायान्तीति तच्छ्रुत्वा हरिरूचे प्रभुम्प्रति ॥ १४७ ॥
मुमुक्षवः करिष्यन्ति निदानं वीक्ष्य मामसौ ।
निःसत्त्वेन सत्त्वेन तेन यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥
कुरु किंचिदभिज्ञानमित्युक्ते सूरिभिर्हरिः ।
विधायोपाश्रयद्वारविपर्ययमगाद्दिवम् ॥ १४९ ॥
आययुर्यतिनो द्वारमपश्यन्त इतस्ततः ।
अत्रायान्त्विति गुरुभिरुक्ते तस्मात्तदाययुः ॥ १५० ॥
प्रभो किमेतदित्युक्ते साधुभिः प्रभवो ऽभ्यधुः ।
अत्रागाद्वासवस्तेन प्रातिहार्यमदः कृतम् ॥ १५१ ॥
पृष्टे ऽभविष्यतो ऽस्माभिर्नैवं किं न धृतः क्षणम् ।
नैहमो हेतुरेतेषां निदानकरणात्मकः ॥ १५२ ॥
देवेन्द्रवन्दिताचार्यसंज्ञा एवमार्यहिताः ।
विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुः पुरं दशपुराह्वयम् ॥ १५३ ॥

145 a. Ms. [illegible] । 148 c. Ms. [illegible] । 152 b. Ms. [illegible] ।

यद्येवं बध्यते कर्म कथं बन्धो ऽस्य चात्मनः ।
प्रश्नपञ्चविचारे ऽस्मिन्नन्यथाभूत्स निह्नव. ॥ १७४ ॥
तद्विस्तरो ऽत्र विज्ञेयो विशेषावश्यकागमात् ।
सुखी न विन्ध्यस्तद्वाक्य[द्वेष]द्वेषाद्बहिष्कृतः ॥ १७५ ॥
सूरिर्दुर्बलिकापुष्पमित्रः प्राप्तः क्रमाद्दिवम् ।
ततान तत्पदोद्योतं ततो विन्ध्यो ऽप्यनन्यधीः ॥ १७६ ॥

इत्यार्यरक्षितगुरोरनुनास्य शिष्य-
निष्पावकुम्भमधुपस्य च विन्ध्यसाधोः ।
संबन्ध [वर्यं] मभिधाय यमर्थसारं
संप्राप्तवान्भवतु तेन सुखी जनो ऽयम् ॥ १७७ ॥

End of the Appendices

175 d MS om द्वेष 77 c MS om वर्यं ।

CORRIGENDA

I 23a for •द्योतेम read •द्योतेन
24c join मध्येहुधमे
48 for माम्नरथं read मार्म रथ
59 „ •माक्षेमु „ •माक्षेमु
140 „ •हत्यामुजीवमि „ •हत्या मु जीवमि
152 „ स्मर्म• „ स्मर्म•
191d „ •वद्वे „ मत्रे
214a „ बध्वा „ बध्वा
217a „ बधूभिः „ बधूभि
220d „ जीवानु• „ जीवातु•
236b „ पांसु• „ पांसु•
237cd join •मधूपात्र्वं
252d for •मुग्नवम् read मुग्नवम्
265c „ नक्षि• „ नक्षि•
321d join चत्वकार•
328a for स्नुष्यो read स्नुष
339c divide मा भू•
after 420 for दम्पम् read दम्पम्
440a „ पिता• „ पित
II after 33 „ कलापर्वं „ कलापर्वं
43a „ •तुम्रा „ •स्तम्रा
92a „ कमा• „ कामा•
138c „ •कमना „ •कमन
143d „ मूर्धं „ मूर्ध्ने•
166b divide •विश्वानि पवनम्
182c for चमत्कार• read चमत्कार•
203d „ मरोदर्थ „ मरोदाप
210d „ •हिरे „ •हिरे
262c „ मधून• „ मधूना•
322b „ दुना वेरव „ दुनावेरव
323a „ रक्षाव „ रक्षाव
381d & 384d „ वार्भे• „ वार्ह•
394d „ •हिवे „ हिव
418c join मृगवर्धिना•
23?c for चक्रपृहिभ्यो• read चक्रपृ हिभ्यो•

III 50c for निमा॰ read ॰निर्मां
67c „ ससारा॰ „ संसार
131d „ ॰यष्टिवत „ यष्टिवत्
231a „ वास्तव्य॰ „ वास्तव्यः
235a „ क्रुषिति „ क्रुर्षिति
287b „ ॰पदाम्भो॰ „ ॰पदम्भो॰
IV 9c divide दृष्टा याम्यं
22a for ॰स्फुटिक॰ read ॰स्फटिक॰
VI 30 note „ ॰पत॰ „ ॰पत्न॰
68d „ ॰दुःखिता „ ॰दुःखिता
106b join तदापत्या॰
VII 21c for ॰भूयस्त read ॰भूयस्ते
23a „ ॰ग्नित्यं „ ग्नित्यं
VIII 8d „ बभूव (reading of C) „ मनोभू
24b „ पठन्ति॰ „ पठन्ती॰
31b „ ॰त्रिंणा „ ॰त्रिणा
57b „ शिरश्छि॰ „ शिरश्छि॰
71d „ विमसर्पैति „ विमसर्पति
204 place the word युग्मं after verse 205
212a for कि read कि
415ab join मिथ्यादृक्पापण्डि॰
463d for ॰हन read ॰हन्
IX 90b „ ॰षम „ ॰षम्
X 15a „ प्रति॰ „ पति॰
XI. 60a „ स्वर्गे „ स्वर्गः
66d „ षड्वेषान्यचवासुरे „ षड्वेषान्यच वासरे and dele note
70d „ ॰ड्मुष. „ ॰ड्मुषः
110c „ तस्था॰ „ तैस्था॰
172c „ तस्थौ॰ „ तस्थौ॰
XII 47d „ ॰भावन „ ॰भावत
69b „ ॰विषयश्री॰ „ विषये श्री॰
112c „ अस्थानि „ अस्थापि
114c „ मदस्यव „ मदस्त्येव
199d „ ऽप्युद्योत॰ „ ऽप्युद्योत॰
214d divide सौम्य मारुनदेवताः
285c for संलाप read संलापं

308c for विद्योदभे read विद्योद्दभे
314a „ संवहरे „ संवत्रिरे
318b „ धामेषु „ धामसु
338b „ •दत्तु• „ •दात्तु•

In the Appendices Piofessor Leumann snggests the following corrections

page 2 line 1 *after* भगरमासी *add* मस्स मज्झंमि खीये चणगपुरं निविट्ठं
„ 21 note, *dele the u ords* down to दसपुरं मओ
„ 22 line 12 *add with B* मा *before* सुम्भे
„ 22 „ 13 *read* रत्तिं। विनियट्टिसे
„ 22 „ 15 *divide* स दिज्जो (= हास)
„ 25 „ 5 *read* चयेण।
„ 27 „ 5 *read* चक्के वंदेरिति मसं।

शुद्धिपत्रम्।

पृष्ठे	पङ्क्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्।
२	१२	स्ताता	स्ताती
५	२५	स्मृतिष	स्मृतिषु
६	१०	व्यत्पत्सु	व्युत्पित्सु
१९	१८	त्वेष्ठे	ज्येष्ठे
"	१९	निर्व्विघ्नम	निर्व्विघ्नन्
२३	२४	पूर्व्वपक्षा	पूर्व्वपक्षी
२४	१९	तथा	तथा च
२८	८	मुि ा	मुनि
३०	२२	मुदितात्मविवेक	मुदितात्मतत्त्वविवेक
३३	२	चासभ्यते	चारभ्यते
३७	२४	चित्तग्य	चित्तस्य
३८	९	मारभते	मारभते
४०	२७	परिणम्यमाया	परिणममाना
४५	१९	इत्युक्त-श	इत्युक्त-स
४६	९, १०	मी० अ० १ पा० २ सू०	मी० ६ अ० ८ पा० २२ सू०
४७	२०	प्रमात	प्रमीत
५८	१३	धम्म	धर्म्म
५९	२	शिष्यैः	शिष्यैः,
६१	८	सव	सर्व्वे
६९	२१	यस्य	तस्य
७०	१२	वत्सव	वत्सल !
७६	२०	लक्षणमुच्यते	लक्षणे उच्येते
८४	२१	नुणत्व	गुणत्व
८६	१२	तत्रैकादर्शे	तत्रैकादशे
९०	१०	भूलत्वेन	मूलत्वेन
९२	२१	कूल	मूल
९६	३	'व्यासङ्कस्य	"व्यासङ्गस्य
"	११	दहस्य	देहस्य